

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Obor Etnologie

Disertační práce

**ODRAZ ARCHEOLOGIZOVANÝCH
KRAJINNÝCH PRVKŮ
V ETNOGRAFICKÝCH PRAMENECH**

*Reflection of archaeologized landscape elements
in ethnographic resources*

Školitel:

Doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CsC.

Praha 2015

Mgr. Jan Pohunek

Poděkování:

Děkuji za četné konzultace a podporu doc. PhDr. Bohuslavu Šalandovi, CsC., PhDr. Petru Janečkovi, PhD., Bc. Ivě Pohunkové a všem, kteří se nějakým způsobem zapojili do výzkumu, který byl součástí této práce.

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 11. 2015

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt:

Práce se zabývá současnými folklorními interpretacemi významu opuštěných a zanikajících staveb a dalších typů umělých nemovitých památek. Sledovány jsou také vzájemné vztahy těchto interpretací na jedné straně a způsobů, jakými jsou taková místa v současnosti nejčastěji využívána, na straně druhé. Vychází z etnografického výzkumu prováděného v rámci České republiky, který byl postaven zejména na rozhovorech s respondenty a kritické práci s písemnými, audiovizuálními a elektronickými prameny. Na příkladu vybraných lokalit jsou rozebírány způsoby, jakými se může utvářet význam opuštěného, archeologizujícího se místa s ohledem na jeho fyzickou podobu, historii a další typy vlastností. V sekci věnované slovesnému folkloru je dále podán návrh kategorizace motivů sebraných pověstí, které jsou uvedeny v příloženém katalogu, a je zde diskutována vzájemná podmíněnost jednotlivých dílčích motivů charakterem místa a typem aktivity, která je na něm prováděna. Ve výsledku je možné říci, že jednotlivá opuštěná místa nejsou z hlediska percepce živou kulturou a rejstříku k nim vztaženého slovesného folkloru zaměnitelná – výrazné odlišnosti je možné pozorovat například v závislosti na tom, nakolik má místo přírodní charakter, zda jde o objekt původně plnící funkci domova nebo je-li smyslově snadno přehledné. Vztah současné společnosti k ruinám je také silně ovlivněn romantickým paradigmatem, které vede mimo jiné k akcentování tajemna, stáří a případně i nebezpečnosti jako hodnot, které mohou být za určitých okolností a na některých typech míst vnímány esteticky pozitivně.

Klíčová slova: opuštěná místa – současné pověsti – folklorní archeologie – fenomenologie krajiny – žitý prostor – turistika – ruiny – Česká republika

Abstract:

This thesis discusses contemporary folklore interpretations of meanings of abandoned and decaying buildings and other types of artificial immovable monuments. Mutual relations between these interpretations and modes of place usage are also being observed. The research is based on ethnographic survey focused on Czech republic and including primarily interviews with various respondents and critical analysis of written, electronic and audiovisual resources. Aside from general part of the research, several sites were chosen as a more in-depth example of formation of meanings belonging to an archaeologizing place, a complex process influenced by the history of the site, its

physical appearance and other attributes. An attached catalogue includes collected contemporary legends related to abandoned places and a system of categorization of their motifs is offered. This collection is further discussed, especially with regard to ways how character of a location and activities that take place here influence appearance of various motifs. In general, it can be said that different abandoned places are also perceived differently and there are groups of motifs that are more characteristic for certain categories of places. Similarity to purely natural environment, former usage of a place as a home or its optical surveyability seem to be among most influential factors that affect folklore interpretation of an abandoned location. The way how contemporary society perceives ruins is also strongly affected by romantic aesthetic paradigm which can accentuate mysteriousness, old age or even danger as values that can be sometimes and at some types of places perceived as aesthetically pleasing.

Keywords: abandoned places – contemporary legends – folklore archaeology – phenomenology of landscape – lived space – tourism – ruins – Czech republic

Obsah

1. Úvod.....	12
1.1 Předmět a cíle práce	12
1.2 Vymezení základních pojmů	14
1.2.1 Vymezení pojmu „místo“	14
1.2.2 Význam místa.....	15
1.2.3 Opuštěnost a archeologizace.....	19
1.2.4 Problém dělicí čáry	21
1.2.5 Etnografické prameny.....	22
2. Struktura a metodika výzkumu	25
2.1 Mezioborové souvislosti	25
2.2 Metodika terénní části výzkumu a sběru dat.....	28
2.2.1 První segment – sběr podání	29
2.2.2 Druhý segment – pokus o fenomenologickou kategorizaci lokalit.....	32
2.2.3 Třetí segment – výběr a výzkum vzorových lokalit	36
3. Vyhodnocení zjišťovací fáze výzkumu	38
3.1 Výsledky sběru podání.....	38
3.2 Výsledky a vyhodnocení fenomenologické kategorizace.....	39
3.2.1. Výsledky a vyhodnocení sběru adjektiv	39
3.2.2 Interpretace objektů v rámci rozhovorů.....	41
3.2.2.1 Branov	42
3.2.2.2 Rolava	42
3.2.2.3 Doupov.....	43
3.2.2.4 Geigenmühle	44
3.2.2.5 Kamýk.....	44
3.2.2.6 Karlín	45
3.2.2.7 Jáchymov	46
3.2.2.8 Magnezitovce.....	46
3.2.2.9 Mordové rokle.....	47
3.2.2.10 Osov	48
3.2.2.11 Pfaffenhof	48
3.2.2.12 Pohádka.....	49
3.2.2.13 Soboň	50

3.2.2.14 Vojtěšská huť	51
3.2.2.15 Shrnutí – tendence	51
3.3 Vyhodnocení vzorových lokalit	53
3.3.1 Rolava.....	53
3.3.1.1 Historie lokality	53
3.3.1.2 Současný stav a využití lokality	55
3.3.1.3 Interpretace a folklor	58
3.3.1.4 Dílčí závěry	59
3.3.2 Pohádka	61
3.3.2.1 Historie lokality	61
3.3.2.2 Současný stav a využití lokality	63
3.3.2.3 Interpretace a folklor	64
3.3.2.4 Dílčí závěry	67
3.3.3 Plešivec.....	69
3.3.3.1 Historie lokality	69
3.3.3.2 Současný stav a využití lokality	73
3.3.3.3 Interpretace a folklor	75
3.3.3.4 Dílčí závěry	80
3.3.4 Ralsko a Mladá	81
3.3.4.1 Historie lokalit.....	82
3.3.4.1.1 Ralsko do roku 1989	82
3.3.4.1.2 Mladá do roku 1989	87
3.3.4.1.3 Vývoj po roce 1989.....	89
3.3.4.2 Současný stav a využití lokalit	94
3.3.4.3 Interpretace a folklor	97
3.3.4.4 Dílčí závěry	103
4. Obecné využití a folklor opuštěných míst.....	105
4.1 Aktivity vázané na opuštěná místa	105
4.1.1 Utváření míst paměti	106
4.1.2 Turistika.....	111
4.1.3 Hry.....	118
4.1.4 Obývání	120
4.1.5 Ukládání odpadu	122
4.1.6 Exploatace	123

4.2 Slovesný folklor opuštěných míst.....	126
4.2.1 Témata v současném slovesném folkloru opuštěných míst.....	126
4.2.1.1 Historické interpretace odlišné od skutečnosti	127
4.2.1.2 Obecné paranormální vlastnosti místa.....	130
4.2.1.3 Zvláštní pocity a další smyslové a mimosmyslové fenomény.....	132
4.2.1.4 Nadpřirozené a nezvyklé bytosti.....	134
4.2.1.5 Uložení pokladů a jiných tajemství	137
4.2.1.6 Podzemní prostory a chodby.....	139
4.2.2 Faktografický význam folkloru	140
4.2.3 Tradiční a současný folklor opuštěných míst.....	143
4.2.4 Příležitost a způsob vyprávění	144
4.2.5 Vztah charakteru místa a pověsti	146
4.2.5.1 Hrady a archeologie – romantická minulost.....	147
4.2.5.2 Obytné budovy – pokažený domov	148
4.2.5.3 Podzemí – ukrytá tajemství.....	149
4.2.5.4 Militaria – projevy moci	150
4.2.5.5 Voda, špína a les – smyslové vjemy.....	152
5. Závěr	153
6. Literatura a prameny	157
6.1 Literatura.....	157
6.2 Webové stránky a další elektronické zdroje (W).....	177
6.3 Audiovizuální díla (A).....	185
6.4 Další prameny (P)	185
6.5 Respondenti (R)	187
7. Přílohy.....	191
7.1 Katalog motivů	191
A Historizující interpretace odlišné od skutečnosti	191
B Paranormální vlastnosti místa.....	195
C Zvláštní pocity a další smyslové a mimosmyslové fenomény.....	196
D Nadpřirozené a nezvyklé bytosti.....	200
E Úvodní příčina vzniku nadpřirozených jevů.....	202
F Uložení pokladů a jiných tajemství	203
G Zapomenuté a ztracené objekty ukryté nezáměrně.....	205
H Podzemní chodby.....	206

I	Pověry a další drobný folklor hledačů s detektory kovů.....	207
7.2	Katalog podání	208
	Číselný rejstřík podání	208
	Geografický rejstřík podání.....	212
	Praha.....	212
	Středočeský kraj	212
	Liberecký kraj	213
	Ústecký kraj.....	213
	Karlovarský kraj.....	214
	Plzeňský kraj	214
	Jihočeský kraj	214
	Královeský kraj	214
	Pardubický kraj	215
	Vysočina.....	215
	Jihomoravský kraj	215
	Olomoucký kraj.....	215
	Zlínský kraj	215
	Moravskoslezský kraj.....	215
	Mimo ČR.....	215
	Neuvedeno.....	216
	Záznamy podání	217
	[Záznamy 01 až 20].....	217
	[Záznamy 21 až 40].....	234
	[Záznamy 41 až 60].....	253
	[Záznamy 61 až 80].....	265
	[Záznamy 81 až 100].....	280
	[Záznamy 101 až 120].....	294
	[Záznamy 121 až 140].....	308
	[Záznamy 141 až 160].....	321
	[Záznamy 161 až 169].....	336
7.3	Lokality hodnocené při sběru adjektiv	343
	7.3.1 Branov	343
	7.3.2 Rolava.....	345
	7.3.3 Doupov	347

7.3.4 Geigenmühle	349
7.3.5 Kamýk.....	351
7.3.6 Karlín	353
7.3.7 Jáchymov	355
7.3.8 Magnezitovce.....	357
7.3.9 Mordové rokle.....	359
7.3.10 Osov	361
7.3.11 Pfaffenhof	363
7.3.12 Pohádka.....	365
7.3.13 Riese.....	367
7.3.14 Vojtěšská huť	369

1. Úvod

1.1 Předmět a cíle práce

Součástí krajiny obývané a přetvářené lidmi jsou i místa, která byla výrazně ovlivněna lidskou činností, ale která už neslouží původnímu účelu, podstupují proces archeologizace, postupně zanikají a bývají označována jako „opuštěná“. Tato práce se zabývá problematikou vzniku, utváření a podoby obrazu takových archeologizovaných krajinných prvků v etnografických pramenech, zejména pak ve slovesném folkloru. Základním předpokladem, ze kterého vychází, je skutečnost, že zánik konkrétního objektu je jen málokdy okamžitým procesem. Často probíhá postupně a zanikající objekt může být nadále zapojen do živé kultury různými způsoby. Ty mohou být předmětem zájmu kulturního antropologa a mohou vypovídat nejen o místě samotném, ale i o širším kulturním kontextu a vztahu člověka k žitému prostoru, přírodě a krajině. Slovesný folklor představuje formu lokální paměti a zároveň odvozené laické interpretace objektu, a je proto nedílnou a důležitou součástí takové výpovědi. Hlavní otázkou, kterou si tato práce klade, je to, zda je na základě studia konkrétních současných situací a slovesného materiálu možné nalézt zobecnitelné vztahy mezi charakterem objektu (hrad, hradiště, opuštěný dům, starý důl...), tím, jak je s ním zacházeno (pokusy o likvidaci, využívání „volných“ zdrojů, legend tripping...), a jeho folklorními interpretacemi. Zejména v případě slovesných útvarů, jako jsou pověst nebo memorát, totiž vystupuje do popředí význam opuštěného místa jako specifického dějiště příběhu – a příběh zase odráží významy, které jsou místu přikládány.

Cílem práce není zabývat se potenciálními archeologickými prameny z hlediska archeologie, tedy čerpat z nich přednostně informace o zaniklém minulém světě. Evžen Neustupný ve svých pracích zabývajících se teorií archeologie například výslovně definuje archeologické prameny jako *všechna fakta vnějšího světa, která obsahují nejazykovou informaci o minulém mrtvém sociálním světě*, a vylučuje z nich tedy mimo jiné ta fakta, která svědčí o živé současnosti (Neustupný 2007, 23–24). Stejně tak není cílem této práce podávat etnoarcheologická „vysvětlení“ původní funkce archeologických situací na základě analogií z etnografických pramenů, jak bývá u textů na pomezí obou oborů běžné (Gosden 2005, 71–72). Hlavní těžiště výzkumu leží v oblasti živé kultury, která je reprezentována etnografickou a aktuální současností, ve

studiu aktivit a interpretací, které se mohou k archeologizovaným krajinným prvkům vztahovat. Předmětem zájmu je to, jakými typy kulturně podmíněných aktivit může být vznikající archeologická situace ovlivňována, jak živá kultura reflektuje její přítomnost a význam a zda je zde možné nalézt nějaká zobecnitelná pravidla.

Téma je tedy s ohledem na své celkové vyznění více orientováno k současnosti a nevyhnutelně se dotýká i otázek spojených např. s památkovou péčí nebo ochranou životního prostředí, i když nejsou prvořadým předmětem výzkumu. S tímto aktuálním pojetím souvisí také geografické a kulturní vymezení práce. Předmětem studia je, byť nikoli naprosto výhradně, kultura, která je autorovi vlastní. Tento přístup s sebou nese jak některé výhody, konkrétně dostupnost širokého spektra pramenů, které je možné osobně ověřovat, a možnost poučenější interpretace některých jevů, tak i nevýhody, kterými mohou být riziko vydávání lokálních specifik za obecně platná a naopak nerozpoznání jevů obecně rozšířených, ale ve studovaném dílčím kontextu se projevujících pouze okrajově. Pro výzkum vlastní žité současnosti ale existuje poměrně rozsáhlý korpus metodické literatury, ať už antropologické nebo příbuzných oborů, s nímž je možné vlastní postup konfrontovat a výše uváděná rizika omezit (srov. např. *Althabe 1999*).

Práce je metodologicky postavena na etnografickém kvalitativním výzkumu, který má jak nezbytnou teoretickou a rešeršní, tak i terénní složku. Uplatňují se zde jak sběr jednotlivých ústních podání o zájmových místech a další práce s respondenty, tak i vlastní pozorování vybraných lokalit. Z teoretického hlediska je práce do značné míry inspirována fenomenologickým přístupem k výzkumu krajiny a žitého prostoru, zabývá se studiem lidského vnímání významů žitého světa a zejména jednotlivých míst, která jej tvoří a jejichž jsou popisované archeologizované krajinné prvky podmnožinou.

Osobně se domnívám, že získané informace mohou být využity zejména v oblasti památkové péče (ruiny tvoří významnou část světového památkového dědictví, viz např. *Rizzi 2007, xix*) a kritiky regionálně-historických a etnografických pramenů. To, že se „lokální“ interpretace a využití řady často ohrožených objektů může lišit od odborné interpretace a zamýšleného využití, je zřejmé. Kulturní mechanismy, které zde jsou v činnosti, ale dosud detailně popsány nebyly, podobné výzkumy jsou v současnosti časté spíše v oborech věnujících se vztahu člověka a živé přírody, například environmentální psychologii (srov. *Klvač 2003; Krajhanzl 2004*).

1.2 Vymezení základních pojmů

Než bude možné přejít ke kapitolám věnovaným vlastnímu výzkumu, je nutné (i s ohledem na interdisciplinární přesahy tématu) specifikovat některá východiska a základní pojmy, které budou v následujícím textu používány. Mezi tato diskutovaná témata patří zejména koncept „místa“, problematika určení „opuštěnosti“ a dále pak teorie archeologických transformací. Tento teoretický základ zároveň slouží k přesnější definici předmětu zájmu, tedy „archeologizovaných krajinných prvků“. Jakkoli jsou totiž teoreticky k dispozici zažitě termíny typu „ruina“ nebo „zřícenina“, souhrnný jednoznačný a jednoduchý neodborný termín, který by bylo možné vztáhnout na všechny objekty tohoto typu, v češtině neexistuje.

1.2.1 Vymezení pojmu „místo“

Pojem „místo“ je základním termínem, který lze použít pro vymezení částí prostoru, které jsou subjektivně chápány jako samostatná entita obdařená významem. Jde o pojem, který vychází z lidského zakoušení prostoru. V sociálních vědách má jeho užívání svou tradici zejména od konce 60. let, kdy byl oživen v rámci humánní geografie a fenomenologie architektury a postupně si našel cestu i do dalších oborů, jako jsou sociologie nebo environmentální psychologie (*Patterson – Williams 2005, 361*). Zároveň jde o slovo běžně srozumitelné například při vedení rozhovorů s respondenty, kdy jej lze užívat pro označení širokého spektra objektů. Je možné říci, že koncept místa je komplexním jevem, který je pevnou součástí lidského myšlení, ale je chápán snadno a intuitivně a jeho složitost vynikne až při podrobnějším rozboru.

Z fenomenologického hlediska je „místo“ integrální součástí existence a není možné jej oddělit od lidské zkušenosti žitého světa. Jde o totalitu, kterou utvářejí jednotlivé věci a jejich vlastnosti, dohromady určující charakter prostředí, a kterou coby kvalitativní celostní jev nelze redukovat na žádnou z jejích dílčích vlastností, aniž by se tím ztrácela ze zřetele její celková povaha. Termín „charakter“ je v rámci této koncepce komplementární k termínu „prostor“, oběma pak odpovídají základní psychické funkce „identifikace“ (charakteru) a „orientace“ (v prostoru). Identita místa je určena jeho umístěním, celkovou prostorovou konfigurací a artikulací charakteru (*Norberg-Schulz 1994, 179*). To, co začíná jako indiferentní prostor, se pro jedince stává místem

v závislosti na tom, jak je tento prostor obecně i prostřednictvím aktivit v něm vykonávaných poznáván a hodnocen, je-li mu připsán konkrétní význam (*Naništová 2002, 30*). Místo lze též jednoduše definovat jako jakýkoli nemovitý objekt, který zaujme lidskou pozornost (*Tuan 2008, 161*).

Potenciálně obsahuje i časovou dimenzi. P. J. Stewart a A. Strathern místo z antropologického hlediska přímo definují jako vymežitelný prostor, který má sociální význam a historický rozměr (*Stewart – Strathern 2003, 4*). S tímto pojetím je ale možné polemizovat, neboť identitu utvářející konkrétní místo je možné prostoru přiřknout, aniž by tento historický rozměr musela nutně obsahovat. Stejně tak lze ale říci, že historický rozměr je vlastně vždy přítomen jako možnost, ale záleží na pozorovateli, do jaké míry ho zaplní nějakým obsahem a učiní součástí souboru významů místa.

Místo tedy nemá inherentní význam, jen ten, který mu dají lidé. Esencialistický výklad, podle kterého místa představují samostatné entity, představuje směr spíše menšinový (*Naništová 2002, 33*). Na druhou stranu je ale třeba mít na paměti, že tato menšinovost je svým způsobem relativní. Výše popsany koncept místa je totiž konstrukcí odbornou, založenou na analytickém zkoumání lidského chování a vnímání světa. U respondentů je nutné předpokládat, že se při svém pohybu v žitém prostoru nevěnují fenomenologické analýze vlastních prožitků, a mohou místa jako samostatné entity vnímat.

1.2.2 Význam místa

Pojem významu místa je rovněž poměrně komplexní a jeho obsah a struktura si zaslouží podrobnější pozornost. Zdůrazníme-li totiž roli subjektivity lidského vnímání, vystupuje oproti „čistému“ prostoru do popředí jako vlivnější z obou složek, které místo utvářejí.

Podle tradičního fenomenologického pojetí má krajina, ve které člověk žije, objektivní i subjektivní strukturu a obsahuje významy vázané k jednotlivým místům (viz *Norberg-Schulz 1994, 22, 25*). Současná převládající perspektiva ale akcentuje zejména strukturu subjektivní, neboť ji od lidské zkušenosti nelze oddělit, a vnímá krajinu jako komplexní heterotopii, propletenec vztahů, který má silný kulturní rozměr, a který nelze ztotožňovat s materiálním prostředím (srov. *Gibas – Pauknerová 2009*,

132–136). Materiální složka ani v tomto případě není zcela ignorována, ale „objektivita“ jejího poznání se stává spornou.

Duální povaha místa jako prostoru s nějakými vlastnostmi a jeho mentální reprezentace totiž není čistě dualitou mezi externím, exaktně popsatelným fyzickým světem a lidským myšlením. Svět je zakoušen prostřednictvím smyslů a řada jeho „objektivních vlastností“, jak je vnímají lidé, je založena na čistě lidské perspektivě, která se může v různé míře lišit mezi kulturami i jednotlivými osobami. Jako typický příklad je možné uvést například problematiku barev, jejichž kategorizace není v různých kulturách jednotná a které jsou konstruovány na základě fyzikálních vlastností světla teprve lidským mozkem. Nejsou čistě přírodní daností, byť jsou za ni často považovány (podrobněji např. *Lakoff 2006, 213–214; Sacks 2009, 19–54*). V souladu s Gibsonovou ekopsychologickou teorií skýtaností (affordances) by spíše bylo možné uvažovat o tom, že fyzické prostředí obsahuje jistý soubor možností interakce, které mohou (ale nemusí) být pozorovatelem identifikovány, interpretovány a využity. Mezi skýtanosti lze podle Gibsona zařadit médium, ve kterém se subjekt pohybuje, volné a upevněné předměty, jiné osoby a zvířata a také místa. Slabinou Gibsonovy teorie však je to, že skýtanosti mají z definice fyzickou podstatu a tudíž jsou invariantní, nezahrnují sociální a kulturní rozměr daného prvku, jakkoli i ten může plnit funkci skýtanosti a ovlivňovat tak lidské chování (*Gibson 1986, 127–140; Lakoff 2006, 214–215*).

Perspektiva nezávislého objektivního „božího oka“ je pro lidské jedince nedosažitelná. Pokud tedy chceme v rámci fenomenologických úvah rozlišovat fyzickou podstatu místa a jeho význam, je třeba mít na paměti, že nerozlišujeme invariantní vlastnosti na straně jedné a vlastnosti subjektivně pojímané na straně druhé, nýbrž dva odlišné subjektivní kognitivní zdroje, z nichž je interpretace místa utvářena – zaprvé konkrétní smyslovou zkušenost jednotlivce s konkrétním prostorem a zadruhé kognitivní struktury již přítomné v rámci jeho myšlení, jako jsou dřívější zkušenosti, kulturně dané významy, získané znalosti a podobně. Tuto skutečnost částečně reflektuje například teorie estetiky, která rozlišuje fáze estetické reakce, totiž okamžiku kontaktu s objektem vnímání, a estetické responze, tedy zpracování a hodnocení vjemů (k tomu *Valenta 2008, 46*).

Mentální struktura významu místa je otázkou, kterou se podrobně zabývají výzkumy orientované psychogeografickým a enviromentálně-psychologickým směrem.

Zmínit lze například práce D. R. Williamse (*Williams – Carr 1993, 211 a dále*), který identifikuje tři dimenze, které se na formování významu místa podílejí:

První z nich je hmatatelnost, resp. čitelnost, tedy to, nakolik je možné obecně vyčíst daný význam místa z pozorování místa samotného, či zda je tento více subjektivní, nezřejmý, interpretovaný prostřednictvím osobních zkušeností a asociací pozorovatele, bližší emoční a spirituální rovině. Zkušenost s místem může být v tomto ohledu zakoušena jak s důrazem na vlastní smysly, tak v symbolické rovině. Lidské aktivity je pak obdobně možné hodnotit podle toho, zda se zabírají spíše hmatatelnými, materiálními prvky místa (upravují místo, získávají z něj suroviny apod.), nebo zda místo slouží zejména jako vhodná scéna pro symbolické vyjádření abstraktnějších skutečností (*Williams – Carr 1993, 211–213*). Problémem takto definované hmatatelnosti je, že předpokládá nějaký jeden konkrétní význam místa, který je možné vyčíst. S ohledem na výše uvedené úvahy je možné ji redefinovat spíše čistě jako poměr, jakým přispívají k významu místa jeho konkrétní smyslové poznání na jedné straně a jeho abstraktní mentální reprezentace na straně druhé. Vysokou míru prvního bude poskytovat například stavba, která je dobře zachovalá, jejíž kontext ale není pozorovateli znám a ten jej zkouší vyčíst především z ní samé, vysokou míru druhých pak stavba, která v daném místě fyzicky zcela zanikla, ale k níž je k dispozici dostatek informací a konkrétních kulturních významů. Tento poměr není nikdy zcela jednostranný – mentální reprezentace konkrétního místa jsou nutně spojeny s nějakým prostorem (buť třeba momentálně prázdným), který je možné zakoušet. Smyslové poznatky jsou zase vždy interpretovány s ohledem na dřívější kognitivní struktury.

Druhou dimenzi významu místa podle Williamse představuje emocionalita, která zahrnuje intenzitu vztahu k místu. Lze ji, podle zvoleného přístupu, chápat buď jako vyjádření míry závislosti na místě dané tím, nakolik místo uspokojuje potřeby jednotlivce, nebo jako prostorově lokalizovanou část pocitu vlastní identity (*Williams – Carr 1993, 213–214*), například emočního sepjetí s vlastním rodištěm.

Třetím rozměrem je většinovost, totiž to, v jaké míře je konkrétní význam místu připisovaný významem buď individuálním, nebo společným větší skupině lidí. Některé významy mohou místu připisovat jen jednotlivci, často jsou ale sdíleny a předávány jak v rámci jednotlivých vymežitelných sociokulturních skupin, tak i mezi nimi. Významy sdílené skupinou osob mohou tuto skupinu sociálně integrovat, vyhraněné významy osobní zase vypovídají o tom, nakolik se jednatel odlišuje od skupinového průměru. Poměr skupinových a osobních významů připisovaných obývanému prostředí tak

údajně může například napomoci určit míru individualismu ve společnosti (*Williams – Carr 1993, 214–215*). I význam, který lze považovat pro vysokou míru podobnosti zaznamenané u různých osob za sdílený, se ale nutně musí v detailech lišit, neboť se liší lidé, kteří jej sdílejí – proces předávání informací mezi jedinečnými individualitami vždy vyžaduje novou interpretaci na straně recipienta, která je mimo jiné jedním ze zdrojů variace folkloru. V závislosti na potřebách výzkumu je pak možné zvolit postup, který tyto odlišnosti v rámci takové kolektivní mentality buď pomíjí, zajímá-li nás celek, nebo akcentuje, zajímají-li nás odlišnosti v rámci celku.

Vznik významu prisuzovaného místu, včetně estetických preferencí týkajících se různých krajinných prvků, může být také odvozován od čtyř rovin, na které je v rámci různých environmentálně-psychologických paradigmat kladena různá váha. Tyto roviny představují:

- 1) základní biologické nastavení člověka (inherentně-estetický význam)
- 2) utilitární cíle jednotlivce (instrumentální význam)
- 3) sociální (kulturně-symbolické významy)
- 4) osobní (individuálně-expresivní významy)

(*Williams 2004, 339–341; Williams – Patterson 1999, 144–149*).

Místa mohou být tedy konceptualizována na různých úrovních. Lze se zabývat osobním prostorem jednotlivce, ale i například místy vytvářejícími komunitní prostor společnosti. Mohou se překrývat jak v prostoru, tak i odlišností významu na různých úrovních (*Tilley 1994, 17–18*). Význam místa nebo objektu jako celku můžeme chápat jako souhrn poznání a emocí, které si s ním nějaká osoba nebo skupina osob spojuje (*Williams – Carr 1993, 211*), utváření významu je vždy spojeno s aplikací kulturně předávaných kognitivních struktur, mentálních reprezentací světa (*Williams – Patterson 1999, 142*).

Yi-Fu Tuan (*Tuan 2008, 163–164*) obdobně rozlišuje u míst specifický a obecný význam. Zatímco specifický (konkrétní) význam místa je kulturně kódovaný a může se měnit, obecný význam místa je dán čistě jeho schopností upoutat lidskou pozornost a nabídnout různé možnosti výkladu. Předpokládá mimo jiné, že čím jsou památky specifičtější a reprezentativnější, tím je těžší dodat jim nový význam a tím menší mají šanci přežít zánik nebo proměnu kulturní matrice, do které byly zasazeny.

Obecně lze tedy říci, že význam místa je subjektivní mentální strukturou, která vychází z existujících struktur daných psychologicky a kulturně, a která se váže na představu dílčího prostoru, jež je spoluutvářena smyslovou zkušeností. Význam může

být sdílen více jednotlivci, takové sdílené, kulturně vyjednávané významy jsou ale vždy zjednodušujícími extrapolacemi, neboť natolik komplexní vícesložková kognitivní struktura, jako je význam místa, se vzhledem k odlišnosti lidských individualit vždy musí alespoň v detailech osobu od osoby lišit.

1.2.3 Opuštěnost a archeologizace

Obdobně jako „místo“, byť ne na tak fundamentální úrovni, je i „opuštěnost“ konceptem, který vychází z lidského zakoušení světa, ale který je pro jeho subjektivní vnímání obtížné či přímo nemožné exaktně definovat. Označení „opuštěné“ ve vztahu k místu vyjadřuje jeden z jeho významů, který v podstatě určuje, nakolik považuje jedinec funkci tohoto místa za součást minulé skutečnosti a nakolik jej považuje za zapojené do svého sociálního světa. „Opuštěnost“ může mít rozměr časový (zařazení funkce místa do minulosti) i prostorový (odlehlost místa). Na smyslové úrovni může být opuštěnost pozorovatelem vyčtena z různých znaků, které svědčí o tom, že místo není již využíváno, neplní kulturně předpokládanou funkci, kterou by plnit mohlo, a stává se, nebo se již zcela stalo, nevhodným k tomu, aby ji plnilo.

Za svého života předcházejícího opuštění je lidmi využívané místo zapojené do celé řady sítí vztahů, které vytvářejí konkrétní řád a definují organizaci prostoru. Po opuštění zůstává prostor fyzicky organizován, ale postrádá smysl daný využíváním a je možné dodat mu jiné významy, které mohou být z jeho podoby dodatečně odvozeny. Opuštění objektu a jeho ponechání rozpadu je vyřazením z organizovaného, funkčně smysluplného světa. Přitom ale objekt stále obsahuje „fantomové“ stopy původní organizovanosti a významů a stává se tak něčím zvláštním, kontrastním, s čím je třeba se vyrovnat. Původní sociální bariéry, které omezovaly pohyb v takovém prostoru, opuštěním zanikají (srov. *Edensor 2005, 65–67, 72–77, 87, 149*). Nová sociální omezení, je-li jich třeba, musí být tudíž dána jinými normami, které je třeba odvodit z nové konkrétní konfigurace prostoru nebo obecných norem a analogií.

Místo, které je chápáno jako opuštěné, tedy může mít nadále různé kulturně kódované významy – opuštěním nemusí vypadnout z živé kultury zcela. Opuštěnost je vyjádřením rozporu mezi jeho minulostí a současným stavem, který se projevuje nárůstem entropie a ztrátou původního smyslu a účelu.

Problematika ztráty účelu lidských artefaktů a jejich fyzického zániku spojeného s vyřazením ze sociálního světa je jedním z předmětů zájmu archeologie a u nás ji v tomto kontextu po teoretické stránce podrobně rozpracoval E. Neustupný. Neustupný rozlišuje živou kulturu, kterou je možné chápat jako proces, který probíhá v čase a je spojen s činností konkrétních živých lidí, a kulturu mrtvou – soubor předmětů dnešního světa, který je oddělen od svých tvůrců a uživatelů. Bezprostředně můžeme pozorovat jen živou kulturu, kterou sami žijeme. Proces, jímž se živá kultura mění v kulturu mrtvou, označuje Neustupný jako „archeologizaci“ (Neustupný 2007, 46–47). Klíčový je v těchto úvahách pojem entropie, kterou zde lze zjednodušeně popsat jako míru neurčitosti, neuspořádanosti. U faktů, které jsou převedeny do sociálního světa, se obvykle míra neuspořádanosti snižuje (Neustupný 2007, 50) – *„Lidský účel vytváří u artefaktů vlastnosti, jejichž výskyt je u přírodních předmětů vysoce nepravděpodobný. Tím mají artefaktové prameny malou entropii a obsahují proto vysokou míru informace.“* (Neustupný 2007, 30). Oproti tomu při zániku artefaktu nastává prudký růst entropie (Neustupný 2007, 50).

Neustupný dále definuje „zbytky“ jako předměty, které ztratily svůj účel, ale s nimiž se manipuluje v rámci kulturního chování, a věnuje se popisu typů archeologických transformací. Ty je v rámci této teorie možné rozdělit na predepoziční, zánikové a postdepoziční. Predepoziční transformace jsou ty, které probíhají, dokud entita mění svůj účel nebo účely. Zánik je charakterizován vymizením účelu, a to i druhotného. Postdepoziční transformace probíhají u předmětů, které ztratily svůj účel a se kterými se nezachází jako s živými artefakty nebo jako se zbytky (Neustupný 2007, 51).

Konfrontujeme-li tento koncept zbytků, transformací a zániku s konceptem opuštěnosti jako jednoho z nevyhnutelně subjektivních významů místa, můžeme si všimnout rozporu mezi vnímáním toho, zda „opuštěné“ objekty skutečně jsou zaniklé a vyřazené z živé kultury, a toho, zda jsou tak lidmi chápány. Například i dávno neobydlené a rozpadající se sídlo může být životu kulturou, do jejíž sítě vztahů je zapojeno, vnímáno a označováno jako zaniklé, i když je ve skutečnosti využíváno řadou způsobů, které jsou pouze odlišné od významu, který neslo dříve. Z hlediska archeologie je tak zbytkem nebo objektem prodávajícím predepoziční transformace, z hlediska živé kultury ale již něčím opuštěným a zničeným.

1.2.4 Problém dělicí čáry

Při pokusu studovat interpretace archeologizovaných míst a zacházení s nimi se, vzhledem k výše diskutované subjektivitě jejich určení, dostáváme k otázce, jak tuto skupinu zájmových objektů vymezit s ohledem na konkrétní případy. Hranice míst nemusí být nutně exaktně vyměřené, jednotlivá místa mohou být součástí míst větších nebo se mohou navzájem částečně překrývat, ať už prostorově nebo významem. To mimo jiné znamená, že dva různí respondenti mohou stejným názvem označovat místa, která se v jejich pojetí vymezením a obsahem výrazně liší.

Stejně tak je nutné počítat s tím, že i objekty zcela přírodní mohou být interpretovány jako něco vytvořeného vědomě, ať už lidskou rukou nebo například působením nadpřirozených bytostí, a že podobný posun interpretace může působit i opačným směrem. Klasifikace takových krajinných prvků jako umělých nebo přírodních založená na exaktním poznání jejich původu se tak může s folklorní interpretací výrazně míjet (*Burström 2005, 34–35*).

Je tedy nevyhnutelné, že autor výzkumu, respondenti i písemné prameny mohou mít výrazně odlišné názory nejen na původ a vlastnosti jednotlivých objektů, ale i na to, zda je vůbec ten který objekt opuštěným lidským výtvozem. Rozhodnutí, zda je konkrétní místo předmětem zájmu této práce, proto nemusí být odvozeno pouze od interpretace místa autorem výzkumu, stačí, aby zjištěna taková jeho interpretace, která jej za opuštěné místo označuje. Současně je ale nutné udržet si kritický autorský pohled, který může v tomto moři významů tvořit pevný bod, a se kterým mohou být jednotlivá podání srovnávána. Takový autorský pohled je samozřejmě rovněž subjektivní, ale díky studiu pramenů a jejich kritice je zároveň komplexnější než většina podání a tvoří tak vhodnou srovnávací bázi.

Obecně může být v takových případech lepší zvolit při zpracování dat z výzkumu fenomenologicky orientovaný kvalitativní přístup, který je možné považovat za protikladný k pozitivisticko-kvantitativním metodám. Významným rozdílem obou přístupů je skutečnost, že testování za pomoci kvantitativních metod používá pro hodnocení významů v krajině škálu stanovenou výzkumníkem, kterou lze vyhodnotit statisticky, ale která nemusí odpovídat rozdílným osobním konceptům hodnocení užívaným respondenty (*Ohta 2001, 387–388*).

1.2.5 Etnografické prameny

Pro účely této práce jsou za etnografické prameny obecně považovány všechny zdroje informací, které nějakým způsobem odrážejí vztah lidí a lidské kultury k opuštěným místům a které není možné označit za prameny primárně odborného charakteru. Do této kategorie je možné zahrnout slovesný folklor, osobní názory na jednotlivá místa zjištěné při rozhovorech či z jiných zdrojů, písemné prameny popisující interakci lidí a takových míst a vlastní pozorování prováděná v terénu.

V případě slovesného folkloru mají mezi k opuštěným místům nejčastěji vztah memoráty a pověsti, zejména pověsti místní, historické, legendární a démonologické, včetně podání, která lze řadit mezi „současné pověsti“. Poněkud na okraji stojí pohádky – v současnosti nejde ve srovnání s pověstmi o příliš živý žánr a navíc není jejich děj situován do konkrétního existujícího prostoru. Je možné zmínit ještě nápisový folklor, ale ten se nemusí vždy přímo zabývat daným opuštěným místem, takové místo může být jen prostorem, kde se nápisový folklor vyskytuje. Jeho vypovídací hodnota je tak poněkud odlišného charakteru (ke klasifikaci jednotlivých žánrů viz *Leščák – Sirovátka 1982, 174–175, 181–190, 194–197; Hlôšková 2001*).

Osobní názory na jednotlivá místa představují v podstatě soubor významů, které konkrétní osoba k danému místu vztahuje. Mezi tyto interpretace mohou být zahrnuty i prvky z jednotlivých výše uvedených folklorních žánrů, ale třeba jen v nerozvinuté podobě nebo náznakově. Interpretace se tak sice může setkávat s pověstí nebo memorátem, obsahuje ale zároveň i emoční rovinu, informace získané z literatury a orální historie, starší osobní znalosti a zkušenosti a podobně. Hranice mezi slovesným folklorem a jednotlivými projevy osobní interpretace místa je tedy neostrá. Za hlavní kritéria vymezení folkloru oproti prosté interpretaci je možné považovat rozšíření motivu, míru jeho shody s podobnými motivy a to, zda podání obsahuje nějaký děj. Tento přechod je nejlepší vyjádřit příkladem:

Je-li například stavba zařazena respondentem do období druhé světové války, byť z pohledu autora výzkumu mylně, jde o interpretaci. Je-li označena za tajnou podzemní továrnu, jde stále o interpretaci, ale již zde existuje návaznost na některé folklorní žánry, neboť vyprávění o nacistických podzemních továrnách jsou široce rozšířená. V případě, že popis obsahuje i detailnější zmínky o záhadných tajných zbraních, které zde byly vyráběny a jejichž popis je zřetelně inspirován jinými prameny,

je již možné označit vyprávění za vyjádření folklorního žánru, například jednoduché pověsti. Zahrnuje-li vyprávění např. i historku o partyzánech vystavěnou podle obecně rozšířeného syžetu, nadpřirozené prvky jako například výskyt duchů věžňů či německých vojáků nebo údaje o ukrytých pokladech, jde již o rozvinutý projev slovesného folkloru.

To, zda se jedná o vyprávění, které je v rozporu s názorem výzkumníka na objektivní realitu, nemůže samo o sobě sloužit jako kritérium pro jeho zařazení či vyřazení. Stejně tak nelze považovat za kritérium to, zda vypravěč nebo publikum podání věří či nikoli – rozložení důvěry může být u každého aktu vyprávění jiné, aniž by se struktura syžetu zásadně měnila. Prvek víry ve vyprávěná fakta je ale u pověsti vždy obsažen alespoň v podobě předpokladu, že jim *někdo někdy* věřit mohl – pověst je potenciálním faktem (Ellis 2003, 5–6). Mezi osobní interpretace je pak v takových případech třeba řadit osobní prožitky typu „podivných pocitů“ či různých psychotronických experimentů, jakkoli nevěrohodných, neobsahují-li ovšem jasné folklorní motivy (např. duchy) a nejsou-li již jako folklor tradovány.

Další kategorií pramenů jsou prameny písemné (popř. i vizuální či jinak multimediální). Kromě textů, které jsou vědomě formulované tak, aby přinášely etnografické informace (odborná literatura, sbírky pověstí), je sem možné zařadit i texty, ze kterých je možné takové informace do jisté míry vyčíst, ale které vznikly z jiných důvodů (např. různé archivní prameny, deníkové záznamy, novinové články, etnografika v pracech zaměřených jiným směrem, odkazy v beletrii a jiné umělecké a populární tvorbě). Zvláštním případem jsou internetové zdroje, které představují plynulý přechod mezi čistě jednosměrnou písemnou komunikací (statické webové stránky) a obousměrnou komunikací s více účastníky (diskuzní fóra, chaty), která má v řadě ohledů, jako jsou například spontaneita nebo používání specifických výrazových prostředků, blíže k mluvenému projevu (k tomu blíže např. Pokorný 2010, 316–317; Hine 2000).

Vlastní pozorování v terénu může být přímé, ať už zúčastněné či nikoli, nebo nepřímé. V případě přímého pozorování jsou sledovány především lidské aktivity v jejich průběhu, v případě nepřímého důsledky a stopy takových aktivit. V rámci návštěvy místa je často možné oba postupy kombinovat, neboť obvykle nese stopy starší činnosti. Další možný přístup představuje fenomenologická analýza prostoru, která bývá někdy označována za zvláštní formu zúčastněného pozorování. Je postavena na rozboru smyslových prožitků získaných pobýváním v krajině a zakoušením prostoru.

Ten je sice vnímán subjektivně, ale předpokládá se, že některé interakce člověka s prostředím, ve kterém se pohybuje (např. výhled, obtížnost pohybu, vzdálenost apod.), jsou různými jedinci interpretovány obdobně a je tedy možné na jejich základě srovnávat a zobecňovat (k tomu *Tilley 2005, 152–153*).

2. Struktura a metodika výzkumu

Z vymezení předmětu výzkumu je patrné, že vlastní výzkum musí sledovat a srovnávat dvě provázané skupiny jevů, totiž na jedné straně přímou fyzickou a kognitivní interakci lidí a opuštěných míst a na druhé straně to, jak jsou taková místa reflektována v širším nadindividuálním kulturním kontextu. Jednotlivé etapy výzkumu, které jsou obsažené v celkovém kvalitativním rámci, se tedy musí lišit i svou metodikou. Problémem může být celková šíře tématu, v němž jsou různé instance srovnávacího materiálu nutně zastoupeny nerovnoměrně. Proto jsem zvolil následující přístup:

Základ srovnání tvoří podrobnější analýza jednotlivých vybraných konkrétních lokalit, které se od sebe v různých ohledech liší a které slouží jako modelové příklady. Zjištěná fakta a folklorní materiál jsou pak konfrontovány s širším kontextem zastoupeným různými doplňujícími prameny. Zjištěné podobnosti následně slouží jako východisko k hledání a interpretaci struktur s obecnější platností.

Široké spektrum využitých zdrojů vyžaduje i specifický přístup k citacím literatury. Při citování běžné literatury používám zavedený systém *Archeologických rozhledů* vycházející z harvardského (cambridgeského) systému. Na prameny neliterární povahy je pro zpřehlednění textu odkazováno číslovanými značkami rozepsanými v seznamu literatury: W pro webové stránky, R pro respondenty, A pro audiovizuální díla, P pro ostatní prameny. Odkazy na jednotlivá podání uvedená v katalogu mají podobu čísla v hranatých závorkách [].

2.1 Mezioborové souvislosti

Ještě, než přikročíme k samotnému popisu metodiky výzkumu, je nutné zmínit, že ačkoli je koncipován jako antropologický, resp. převážně folkloristický, jde zároveň o téma, jehož zpracování musí být nutně ovlivněno existencí souvisejících oborů. Kromě obecné antropologie jde zejména o některé novější směry v archeologii, geografii a environmentální psychologii, které akcentují subjektivní a kulturně podmíněnou konstrukci prostoru a jsou částečně postaveny na fenomenologickém základu. Toto spojení je pochopitelné, neboť filozofická fenomenologie se mimo jiné snaží postihnout základní rysy strukturování prostoru zakoušeného člověkem.

Fenomenologický přístup obecně je přístupem zaměřeným zejména na pečlivý popis a interpretaci lidské zkušenosti, vysledování struktur společných více jednotlivým případům zakoušení daného fenoménu lidmi (srov. *Seamon 2007, iii–1*).

V případě geografie a archeologie vedla k širší aplikaci tohoto přístupu cesta přes dvě zásadní paradigmatické změny, které proběhly ve 2. polovině 20. století. Do 60. let byly oba obory zaměřeny značně empiricky, akcentovaly popis odlišnosti jednotlivých oblastí či období a kultur. Charakteristickým výstupem bádání byla syntetická popisná monografie. V 60. letech nastoupily „nová geografie“ a „nová archeologie“, které se proti staršímu pojetí vymezily a nově definovaly prostor jako abstraktní, měřitelnou dimenzi, ve které se odehrávají lidské aktivity a která je sama o sobě prostá významů a tudíž vždy stejná. Soustředily se zejména na kvantitativní analýzu prostorových souvislostí projevů lidské činnosti s využitím statistických metod. Výhodou nové geografie a archeologie byla možnost analyticky zkoumat, srovnávat a modelovat v prostorových souvislostech projevy lidských aktivit a hledat v nich struktury a kauzality. Tento přístup však začal být v geografii od 70. a v archeologii od 80. let 20. století zpochybňován, hlavním argumentem nového paradigmatu bylo tvrzení, že prostor je sociálně konstruován a nemůže být oddělen jako nezávislá, neměnná dimenze od lidských aktivit. Vždy obsahuje symbolický rozměr a jeho vnímání je utvářeno zkušeností jednotlivce a je proměnlivé. To přirozeně vedlo k přijetí fenomenologické perspektivy a snaze o pochopení a popis světa takového, jak je nebo byl zakoušen jednotlivcem (*Tilley 1994, 7, 9–12*).

Terénní výzkumné metody fenomenologicky orientované archeologie tedy staví zejména na zohlednění subjektivních prožitků v krajině obsahující archeologické památky a smyslovém poznání takové krajiny, které umožňuje vytvářet teorie o jejím využití a vnímání v minulosti. Jako příklad takových výzkumů je možné uvést například analýzu oblasti Cranborn Chase v křídové vysočině jižní Anglie, kde se C. Tilley věnoval vzájemnému vztahu tamních mohylníků a dalších terénních prvků neolitického stáří, zejména se zřetelem na jejich vzájemnou viditelnost a proměny smyslového vnímání takové krajiny při pohybu v ní (*Tilley 1994, 143–201*), nebo u nás výzkum K. Pauknerové, která prováděla obdobná pozorování v lokalitě bývalého eneolitického čtvercového ohrazení u Makotřas a na dalších místech včetně zanikajících industriálních objektů na Kladensku (*Gibas – Pauknerová 2009, 136–142*). V rámci tématu řešeného v této práci je možné použít tuto perspektivu dvěma způsoby – jednak jako inspirační zdroj pro vlastní pozorování zaniklých situací prováděná v terénu, zadruhé pak při

interpretaci zkušeností jiných osob, které vycházejí ze smyslového vnímání místa. Tyto zkušenosti jiných osob se zakoušením opuštěného místa mohou být sděleny přímo nebo mohou být obsaženy v jiných typech pramenů, například pomístních jménech (srov. např. *Grinsell 1984*).

Archeologie se přednostně zabývá minulým světem, existují ale i výzkumy orientované na poznání současnosti prostřednictvím archeologických pramenů, z nichž je možné čerpat metodologickou inspiraci. Jako příklady takového použití archeologické metodiky lze zmínit v našem kontextu ojedinělou studii V. Matouška věnovanou analýze skladby a prostorového rozmístění odpadu vzniklého v souvislosti s tvorbou graffiti, dále pak americký Garbage project – analýzu odpadu produkovaného domácnostmi (*Matoušek 2000*) nebo obecně forenzní archeologii. Přínos archeologie k poznání současné nebo nedávné kultury zde spočívá především v tom, že archeologická metodika zaměřená na analýzu pozůstatků lidské činnosti, a nikoli na „živé“ projevy kultury, může přinést informace a souvislosti, které z jiných pramenů, například od respondentů, nelze z různých důvodů získat.

Na samotném pomezí archeologie a folkloristiky stojí u nás nepříliš hojně zastoupená folklorní archeologie. Karel Sklenář ji ve své popularizačně laděné knize definuje jako „*nauku o hodnocení a přehodnocování archeologických kulturních předmětů na základě lidového myšlení a soustavy lidových názorů na svět*“ (*Sklenář 1999, 5*). Jde však spíše o prolnutí obou oborů, které nemá vlastní metodiku.

Při kulturně-antropologicky orientovaném studiu krajiny v současnosti převažují dva modely. Prvním z nich je model inskriptivní, který je spojen s tzv. „novou kulturní geografii“ a chápe krajinu jako text, který může být (a také je) čten a interpretován. Druhý přístup, který je nazýván procesuálním (nezaměňovat s poněkud odlišným pojetím procesuálního přístupu v archeologii, které souvisí s novou archeologií 60. let – viz např. *Gojda 2000, 45–49*), kritizuje inskriptivní model jako přístup, který je statický a je vystavěn na základě západního vnímání krajiny, které nelze přenášet na kulturně odlišná prostředí. Akcentuje význam krajiny jako živého, dynamického prostoru, který je řadou vztahů spjatý s lidskými činiteli. Krajina je něco, co je obsaženo v lidech a jejich činnosti, je kulturním procesem (*Guo 2003, 199–202; Johnson 2007, 4*). Dá se říci, že hlavní metodologický rozdíl mezi archeologií a antropologií ve vztahu ke krajině spočívá v tom, že pro archeologa je krajina především zdrojem informací vypovídajících o minulé společnosti, přičemž jednotlivé teorie je nutné ověřovat na základě hmotných pramenů bez kontaktu s touto společností, zatímco antropologie

krajiny se zaměřuje na živou společnost a akcentuje otázky týkající se témat, jako jsou sociální relevance krajiny, její vztah k otázkám identity, symbolické významy krajiny a prostorové chování.¹ V tomto ohledu je přístup použitý v této práci antropologickým.

V poněkud odlišné situaci je environmentální psychologie, která se zrodila kolem poloviny 20. století jako obor studující, jak jednotlivci vnímají, zakoušejí a vytvářejí významy ve svém životním prostředí, a jak z psychologického hlediska reagují na environmentální podněty (*Krajhanzl 2004, 6–11; Williams 2004, 337*). Vztah člověk-prostředí zkoumá na více úrovních, z nichž první jsou bazálně psychologické procesy strukturující a filtrující individuální zkušenost prostředí, druhou sociální management prostoru, třetí chování v různých rámcích prostředí a čtvrtou psychologické komponenty sociálních problémů a užívání zdrojů. Může být rozvíjena jako disciplína věnující se dynamice procesů mezi lidmi, psychologickým procesům, environmentálním problémům a významům míst, v současnosti ale spíše převažují jen první tři z těchto čtyř dimenzí (*Naništová 2002, 13, 22*).

2.2 Metodika terénní části výzkumu a sběru dat

Výzkum byl rozdělen do dvou fází, zjišťovací a syntetické.

První, zjišťovací fáze výzkumu byla rozčleněna do tří segmentů, které sdílely některé prvky a byly řešeny současně, ale lišily se metodicky.² Obecně bylo cílem této etapy jak shromáždit data, která by doplnila poznatky získané z literatury a písemných pramenů, a napomohla jejich interpretaci, tak i otestovat metodologické možnosti a vybrat lokality vhodné pro podrobnější zpracování. Po technické stránce tvořilo základ metodiky kvalitativně orientované kombinování polostrukturovaných rozhovorů s dotazníky. Respondenti byli vybíráni v závislosti na tématu řešeném v rámci konkrétního segmentu.

Druhá, syntetická fáze výzkumu následně vzájemně konfrontovala údaje zjištěné v jednotlivých segmentech sondáže a pokoušela se na základě zjištěných informací a jejich komparace navzájem i s literaturou a staršími prameny nalézt pravidelnosti,

---

¹ Podrobnější přehled antropologických přístupů ke studiu krajiny a diskuzi problematiky podává *Mácha 2010*.

² Částečnou inspiraci zde byla metodika nastíněná E. Naništovou, která diskutuje možnost popsat mentální model místa např. prostřednictvím tří základních kategorií, a to skicováním reálných a ideálních míst (popisem fyzikálních atributů), deskripcí prostřednictvím škály adjektiv a mapováním aktivit (*Naništová 2002, 33*).

kteře by vypořídaly o vztahu k opuřtěným objektům v obecnějši rovině. Bylo-li to potřeba, byla rovněž doplňována dodatečným terénním výzkumem.

2.2.1 První segment: sběr podání

První segment sondáže byl zaměřen na široce pojatý sběr podání vázaných na jednotlivé částečně archeologizované lokality. Jako zdroj informací sloužily převážně odborná i neodborná literatura, internet a osobní kontakt s respondenty vybíranými jak cíleně (kontaktování osob, které přicházejí s problematikou do styku), tak i náhodně (sběr náhodně vyslechnutých podání, namátkové dotazy v sociálním okolí). Cílem bylo získat především široké spektrum podání, která se týkají opuřtěných míst a která je možné označit za živý folklorní materiál. Podniknuty byly i srovnávací sondy do staršího materiálu (zejm. *Luffer 2003*; *Grohmann 2009*), ty ale nakonec pro odlišnost současného a tradičního folkloru byly pouze evidovány a nebyly zahrnuty do finální databáze. Vzhledem k tomu, že širě sebraného materiálu a variabilita zdrojů neumožňovaly podrobné ověřování faktografického pozadí každého jednotlivého případu, byla také do výzkumu v tomto segmentu zařazována pouze ta podání, u kterých bylo možné na základě jejich podoby či struktury důvodně očekávat, že se výrazně odchyľují od reality a mohou namísto unikátní lokální mikrohistorie představovat varianty rozšířenějších folklorních motivů.

V této fázi nebyly použity dotazníky. Podání byla zachycena v katalogu, který byl veden v prostředí MS Access a tvoří ve formě textového výpisu přílohu této práce. Formou jednotlivých položek v tabulce byly sledovány následující údaje:

Název

Název podání. Orientační položka vytvořená autorem práce. V případě, kdy bylo podání převzato z literatury, je použit název původní.

Zdroj

Odkaz na pramen nebo respondenta. Podrobnější údaje uvedeny v seznamech literatury a respondentů.

Doba původu

Původní doba uveřejnění podání (např. u textů pověstí ve shrnujících regionálních sbírkách), u respondentů doba, kdy se o něm dozvěděli, pokud ji zmiňují. V nejasných případech, kdy respondent tyto údaje neuvádí, je doba původu specifikována pouze orientačně (je např. zřejmé, že respondent se nemohl o podání dozvědět před svým narozením nebo před historickou událostí, která je v něm popisována).

Zaznamenáno

Datum zápisu podání do katalogu, respektive čas, po kterém už nebyl zápis měněn (zejména u webových pramenů může docházet k průběžným změnám originálu).

Příležitost sdělení

Bližší okolnosti sdělení podání, specifika zdroje, která je nutné zdůraznit.

Nefolkloristický zdroj (ANO/NE)

Podání je zachyceno nově, nejde o text přejatý z folkloristických prací, typicky sbírek pověstí.

Vlastní sběr (ANO/NE)

Podání je z vlastního sběru, přímé komunikace s jeho autorem. Do vlastního sběru řadím i materiál z internetových diskuzí, pokud jsem konkrétní diskuzní fórum dlouhodobě sledoval a občas přispíval či kladl dotazy, a to i v případech, kdy jsem nekomentoval každé z řady momentálně řešených a prolínajících se témat. Nezahrnuji sem však materiál ze statických internetových stránek, které mají blíže k literatuře než k živé komunikaci.

Oblast

Geografická oblast, ke které se vyprávění vztahuje.

Lokalita

Konkrétní lokalita.

Původ lokality

Nejpravděpodobnější původ lokality. V případě nejistoty uveden otazník.

Interpretace v podání

Interpretace původu lokality v uvedeném podání.

Sekundární zdroje

Další informace k lokalitě.

Kráceno

Údaj o tom, je-li text v poli **Obsah** vlastním textem podání nebo shrnutím. Způsob krácení původního podání je upřesněn, je-li to nutné. Užití shrnutí či jiných forem krácení namísto uveřejnění celého textu bylo voleno typicky u podání, ke kterým neexistuje původní záznam (například u vyprávění vyslechnutých náhodně bez možnosti nahrávat), textů příliš dlouhých (např. novinové články, které pouze zmiňují folklorní motivy) nebo tam, kde by uveřejnění celé komunikace narušilo požadovanou anonymitu respondenta.

Obsah

Vlastní text podání nebo jeho shrnutí. Přímá citace je vždy uváděna kurzivou a se všemi mluvními, gramatickými či typografickými zvláštnostmi projevu.

Poznámky

Jakékoli další relevantní údaje.

Katalog byl po shromáždění dostatečného množství dat v prvním segmentu výzkumu doplňován i po zahájení práce na dalších segmentech a sloužil pak jako hlavní referenční soubor podání. Údaje z tohoto segmentu výzkumu jsou diskutovány průběžně.

2.2.2 Druhý segment: pokus o fenomenologickou kategorizaci lokalit

Druhý segment sondáže představoval doplňkový pokus o nalezení možné kategorizace jednotlivých lokalit na základě výpovědí respondentů. Hirohiko Ohta (2001, 388–390) uvádí příklad takového výzkumu, který se skládal z vyhodnocování snímků krajiny respondenty a následného polostrukturovaného rozhovoru sledujícího několik vstupních kategorií (emoční význam krajiny, její faktografická interpretace apod.), avšak nechávajícího dostatek prostoru pro vlastní vyjádření respondentů a následnou revizi kategorizace.

Dalším inspiračním zdrojem zde byl článek E.-J. Robinson, která na příkladu Salisburské pláně podává návrh deskriptivního modelu použitelného pro vyhodnocení významu místa na základě předpokladu, že jednotlivá místa mají specifický soubor hmatatelných i subjektivně interpretovaných vlastností a že krajinu je možné interpretovat jako palimpsest, k jehož vzniku přispělo něčím každé z předchozích období její existence. V rámci tvorby tohoto modelu vyčleňuje jednotlivé kategorie popisu od přírodních charakteristik po sociální významy a na bodové škále určuje jejich intenzitu. Výstupem je pak statisticko-grafická srovnávací tabulka jednotlivých míst, z níž je možné vyčíst základní rysy jejich charakteru a podobnost (Robinson 2005, *1 a dále*). V případě výše uváděné studie prováděla autorka vyhodnocování intenzity významu jednotlivých míst v daných kategoriích sama, model lze ale teoreticky stejně dobře využít pro zpracování dat získaných pro různá místa od respondentů a s využitím kategorií stanovených na základě jejich vnímání lokality.

Pro tento segment výzkumu byl vytvořen soubor fotografií čtrnácti míst se zanikajícími objekty vytvořenými činností člověka, přičemž každé místo bylo zastoupeno třemi snímky na jednom listě, které zachycovaly jak celek, tak i detaily. Zvoleny byly fotografie spíše dokumentárního a neprofesionálního charakteru, bez umělecké stylizace. Fotografie byly ukazovány respondentům, kteří byli zároveň požádáni, aby každé místo popsali pěti adjektivy. Sběr adjektiv probíhal jak v rámci osobních rozhovorů, tak i elektronickou formou (instant messaging, internetová diskuzní fóra). S respondenty ale vždy, probíhala přímá komunikace blízka rozhovoru – nešlo o plošně zadaný dotazník bez zpětné vazby. Respondentům také nebyly předem sděleny žádné informace o objektu, po ukončení sběru s nimi ale měli možnost konfrontovat své úvahy. V rámci osobních rozhovorů byly objekty diskutovány

podrobněji, respondenti byli dotazováni na účel objektu, děje, které by se tam dle jejich názoru mohly odehrávat, celkový dojem z objektu, zkušenosti s podobnými objekty a odhadované stáří. Cílem bylo srovnávání míst na základě dostatečného množství sebraných charakteristik a nikoli srovnávání respondentů samotných, což umožňovalo zahrnout do výzkumu i dílčí výpovědi týkající se jen některých z vybraných lokalit. Vyhodnocení pak probíhalo jak formou rozboru získaných výpovědí tam, kde je respondent poskytl, tak i statistického zpracování souboru adjektiv.

Do souboru fotografií (*viz přílohy 7.3*) byly vybrány následující objekty:

1) Opuštěná štola geologického průzkumu v oblasti potenciálního vodního díla Křivoklát (Branov). Moderní důlní dílo z let 1981–1983. Pohled na portál štoly, část raženou ve skále a část s důlní výztuží a polozávalem. První snímek byl fotografován v přirozeném denním světle, zbývající dva byly dosvíceny na dlouhý čas přenosnou svítilnou. Typově zastupuje industriální a báňské památky z 20. století a podzemní objekty.

2) Areál úpravny rud na Rolavě. Pohled na areál skrz náletové stromky na prvním patře, pohled na schodiště a sloupy v přízemí úpravny a pohled z výšky na zahušťovač kalů. Fotografie byly pořízeny za předjarního mlžného počasí přecházejícího do mrholení. Typově zastupuje industriální památky z 20. století.

3) Krajina Doupovských hor. Štěrková cesta směřující k bývalým polím na Jánském vrchu u Doupova (patrné obrysy zarostlých mezí), asfaltová cesta s křovinatou nezemědělskou krajinou vojenského újezdu v pozadí, pohled na náhorní travnaté pláň zaniklé zemědělské krajiny se skupinou stromů v místě bývalé obce. Denní světlo, slunečno. Typově zastupuje vysídlené oblasti českého pohraničí, kde zanikla celá původní zemědělská podoba kulturní krajiny.

4) Mlýn Geigenmühle v Doupovských horách. Detail na zbytek hřídele s mlýnským kolem, zbytek zdi nad potokem a zbytky obvodových zdí mlýna. Denní světlo. Typově zastupuje starší agrárně-industriální objekty kombinující obytnou a výrobní funkci.

5) Zřícenina hradu Kamýk u Litoměřic. Pohled na věž a bránu, výhled z hradu do krajiny podél zbytku zdi, celkový pohled na hrad a novější dům pod něj přistavěný. Denní světlo, mlžný opar. Typově zastupuje hradní zříceniny.

6) Vybydlený dům v Karlíně, součást zpustlého a postupně rekonstruovaného bloku přiléhajícího k východní straně Kollárovy ulice. Průhled do dvora, obnažené

schodiště a graffiti. Denní světlo. Typově zastupuje typickou městskou obytnou zástavbu z 19. a počátku 20. století.

7) Terénní reliкty po hornické činnosti u Jáchymova. Pinka, halda a neklidný terén s drobnými stopami zásahů do země. Denní světlo. Typově zastupuje stopy po staré báňské činnosti a drobné terénní reliкty obecně.

8) Magnezitovce, Slovensko, povrchové dobývky a štoly. Pohled do dopravní štoly se zbytky pažení, pohled do lomu s odlámanými komorami a celkový pohled na vrch s odtěženou vrcholovou partií. Denní světlo, zataženo, podzim. Typově zastupuje rozsáhlou báňskou činnost a staré lomy.

9) Milovice – Mladá, zodolněné velitelské stanoviště Střední skupiny vojsk. Pohled na betonové nástavby a vrcholu objektu, pohled na zdvojený vjezd do objektu a vyrabovaná chodba uvnitř stavby. Denní světlo, zataženo. Typově zastupuje moderní vojenské objekty.

10) Viereckschanze u Skřípele, střední Čechy. Čtyřúhelníkový val datovaný do doby laténské. Pohled z dálky přes pole, vnitřní plocha objektu a roh valů, val. Denní světlo, zataženo. Typově zastupuje pravěké archeologické památky patrné v terénu.

11) Opuštěná vila Pfaffenhof u Litoměřic. Pohled zvenku na věžičku, interiér, pohled zvenku na jedno z křídel a plot. Denní světlo, opar. Typově zastupuje solitérní náročnější obytné stavby.

12) Pohádka u Čachrova. Tři pohledy zvenku na poškozenou usedlost. Denní světlo. Typově zastupuje opuštěná zemědělská stavení.

13) Pozůstatky po areálu podzemní továrny Soboň, Soví hory, Polsko. Betonový fundament inženýrských sítí, vodárna a odkrytý portál štoly. Denní světlo. Typově zastupuje vojensko-průmyslové objekty z poloviny 20. století. Oproti Rolavě jde o méně výrazný a v terénu více distribuovaný objekt.

14) Vojtěšská huť, Kladno. Pohled na zásobník u železniční trati a trojici vápenných pecí, pohled ke kychtovému plynojemu přes produktovody a pohled k vykládkové rampě s mostem železniční vlečky. Denní světlo. Typově zastupuje civilní průmyslové areály.

Adjektiva získaná od respondentů byla zapsána do databázové tabulky v prostředí MS Access, kde jeden sloupec tvořila jednotlivá adjektiva a druhý celková četnost jejich výskytu u jednotlivých míst. Každé adjektivum bylo navíc zařazeno do jedné nebo více z následujících kategorií:

A) Smysly: adjektivum popisuje bezprostřední smyslovou zkušenost spojenou s možností poznávat místo prostřednictvím smyslů – zraku, sluchu, hmatu, čichu, vnímání teploty a podobně (např. *barevný, hučící, nenápadný, mokrý, smrdutý*).

B) Prostor: adjektivum popisuje prostorovou konfiguraci objektu či jeho polohu v osobním referenčním systému (např. *částečně zanořený, křivolaký, nedostupný, nekonečný, souměrný*).

C) Materiál: adjektivum popisuje materiál, ze kterého je objekt utvářen, nebo jeho strukturní a komplexní vlastnosti (např. *kamenný, úrodný, olezlý mechem, nezničitelný*).

D) Emoce: adjektivum přiřazuje k objektu nějakou emoci nebo emotivní vyjádření (např. *skličující, vznešený, zasněný, inspirující*).

E) Interakce: adjektivum popisuje možnost interakce pozorovatele nebo jiné osoby s objektem (např. *nenavštěvovaný, prospěšný, strážný, nedobytný*).

F) Informace: adjektivum se vztahuje k informacím, které má nebo může mít pozorovatel či jiná osoba dostupné, ke stupni poznatelnosti objektu (např. *záhadný, podivný, obyčejný, lživý*).

G) Vývoj: adjektivum zohledňuje časovou dimenzi a možné změny stavu objektu (např. *nepomíjivý, zaniklý, pradávný, hroutící se*).

H) Kontext: adjektivum zasazuje objekt do širšího kontextu (např. *činžovní, prázdninový, zámecký, železniční*).

Zařazování do kategorií probíhalo dle uvážení autora práce s ohledem na okolnosti sdělené respondenty nad rámec výčtu adjektiv tam, kde takovéto doprovodné informace dodali. V případě, kdy se nabízelo zařazení adjektiva do více kategorií, z nichž jedna se jevila být významnější, bylo adjektivum zařazeno do obou.

Výsledná tabulka byla následně exportována do prostředí MS Excel, kde byl vypočten podíl jednotlivých kategorií na popisu objektu v procentech. V dalším kroku byly porovnány jednotlivé objekty navzájem, a to jak orientačně prostřednictvím grafů, tak i pomocí jednoduchého testu významnosti.

Pro každou kategorii byly v rámci tohoto testu napříč všemi objekty vypočteny následující hodnoty:

- průměrná hodnota v procentech
- směrodatná odchylka
- horní a spodní hranice vzdálenosti jedné směrodatné odchylky od průměru

U každé kombinace kategorie/objekt byly následně určeny ty objekty, které se podle jednoduchého textu významnosti (poloha hodnoty mimo rozsah 1 směrodatné odchylky od průměru) významně lišily v dané kategorii od ostatních objektů. Zároveň byla obdobně spočtena průměrná hodnota procent v každé kategorii a určena významnost jednotlivých hodnot i v rámci kategorie. Srovnáním s kombinacemi kategorie/objekt bylo pak určeno, zda se daná hodnota významně liší od průměrné hodnoty typické pro danou kategorii.

Vyselektovány pak byly objekty, které se v dané kategorii významně lišily jak od ostatních objektů, tak od hodnot typických pro danou kategorii. Byly tak nalezeny a potvrzeny objekty, u kterých zastoupení některých kategorií adjektiv vykazovalo krajní hodnoty.

2.2.3 Třetí segment: výběr a výzkum vzorových lokalit

Třetí segment sondáže byl věnován detailnějšímu výzkumu konkrétních vzorových lokalit. Ty byly vybrány tak, aby zastupovaly jednotlivé opakující se jevy často obsažené v materiálu z prvního a druhého segmentu sondáže, a zároveň k nim existoval dostatek pramenů. Na základě obecného materiálu byla tedy vybrána konkrétní lokalita, ta byla analyzována podrobněji včetně fyzické návštěvy místa a následně po této revizi srovnána s původním obecným materiálem vztahujícím se k ostatním místům.

Zvoleny byly následující lokality:

1) Areál bývalého cínového dolu a úpravny rudy na Rolavě u Přebuzi v Krušných horách. Singulární industriální ruina se zázemím, postupně začleňovaná do turistické infrastruktury. Častá témata podání: 2. světová válka, historické podzemí, nacisté, Sudety, interpretace industriálních prostor. Zajímavá z hlediska čitelnosti a interpretace prostoru.

2) Usedlost Pohádka u Onoho Světa na Šumavě. Zanikající obytná stavba na samotě, dříve obývaná usvědčeným a odsouzeným sériovým vrahem Ivanem Roubalem, možné dějiště několika vražd. Častá témata podání: legend tripping, interpretace obytných prostor, duchové, prokletá místa, odkaz na starší regionální pověsti.

3) Vrch Plešivec u Jinců v Brdech. Areál s pravěkým hradištěm, lomy, stopami po dobývání železné rudy a činnosti uhlířů. Dlouhodobě regionálně významné místo,

nabízí možnost srovnání interpretací po delší dobu. Častá témata podání: Keltové, „energie“, reinterpretační starých krajevých pověstí, vztah současných podání k historickým objektům staršího původu.

4) Bývalé vojenské prostory Ralsko a Mladá. Oproti výše uvedeným lokalitám jde spíše o celé krajiny obsahující řadu pozůstatků po lidské činnosti, větší oblasti, kde ruiny tvoří významný a nepřehlédnutelný krajinný prvek. Témata podání jsou v některých ohledech blízká Rolavě, pohybujeme se zde ale v jiném měřítku.

Data byla v těchto případech získávána z podobných zdrojů, jako u prvního segmentu (literatura, respondenti), snahou ale bylo vyčerpat dostupné prameny extenzivněji a soustředit se na celkové komplexní poznání místa, jeho současné role a způsobů, jakými je návštěvníky interpretováno a využíváno. Při práci s respondenty zde byly využívány jak přímé rozhovory, tak i komunikace elektronickou formou a zaslání dotazníků v případě, pokud nebylo možné uskutečnit osobní setkání – osobní setkání byla ale preferována. Dotazník užívaný v tomto případě byl typicky tvořený deseti otázkami a věnovaný respondentovým zkušenostem s lokalitou, jeho vlastní interpretaci jejího původu a funkce a dále interpretacím a pověstem, které zná odjinud, aniž by se s nimi nutně sám ztotožňoval. Tento dotazník byl s prosbou o vyplnění rozeslán elektronicky osobám, které místo navštívily. Výběr byl prováděn jak prostřednictvím osobních kontaktů, tak dohledáváním vhodných respondentů prostřednictvím internetu. Součástí dotazníku bylo mimo jiné i uvedení pěti adjektiv, kterými by bylo možné místo popsat. Celkem byly takto sice získány pouze čtyři vyplněné dotazníky,³ v některých ohledech byl však jejich význam klíčový, neboť se týkaly aktivit a souvislostí, které by jinak nebyly podchyceny.

Důležitou složkou této fáze výzkumu byla i opakovaná osobní návštěva místa spojená s dotazováním návštěvníků v terénu a v jednom případě i s experimentálním dvoudenním seminářem, při kterém byli jeho účastníci zavedeni na místo a postupně se snažili popsat své dojmy během jednotlivých fází poznávání prostoru a jeho historie. Poznatky z osobní návštěvy byly zapisovány vždy přímo na místě s co nejkratším zpožděním, případně zaznamenávány na diktafon. Součástí výzkumu byla pochopitelně i fotografická dokumentace.

---

³ Ostatní formy kontaktování respondentů zahrnující osobní komunikaci se ukázaly jako celkově účinnější a v pozdějších fázích bylo od užití dotazníků upuštěno.

3. Vyhodnocení zjišťovací fáze výzkumu

3.1 Výsledky sběru podání

V průběhu výzkumu se podařilo získat celkem 169 podání. Jde o číslo dostatečně vysoké na to, aby na jeho základě bylo alespoň v obecné rovině možné vytvořit celkové závěry, s potřebným zastoupením jednotlivých lokalit (jak typově tak i regionálně) a motivů.

Jednotlivé typy zdrojů byly v počtu jednotlivých podání vztahujících se ke konkrétním lokalitám zastoupeny následovně:

Osobní rozhovor a odposlech: 35

Přímý rozhovor prostřednictvím elektronické komunikace / dotazník: 27

Internetová diskuzní fóra a diskuze pod články: 54

Osobní a zájmové webové stránky: 24

Publicistické zdroje – oficiální a masová média: 12

Odborná literatura: 17

Už s ohledem na skladbu zdrojů je patrné, že většina zaznamenaných podání pocházela z 90. let a počátku 21. století. Výskyt starších zdrojů, které by se věnovaly současnému folkloru, omezuje jak nepřítomnost elektronických médií, která umožňují zachytit spontánní konverzaci a další individuální projevy, tak i obecně nižší míra zájmu o toto téma před rokem 1989 v odborném prostředí a publicistice.

Pověsti a v nich obsažené motivy jsou následně podrobně diskutovány v kapitolách 3.3 a 4.

3.2 Výsledky a vyhodnocení fenomenologické kategorizace

3.2.1. Výsledky a vyhodnocení sběru adjektiv

Od celkem 31 respondentů bylo pro každý objekt získáno 100 až 155 adjektiv.⁴ Kompletní seznam adjektiv pro každou lokalitu včetně obrazového materiálu je obsažen v příloze 7.3. Pro jednotlivé objekty byly z hlediska použití adjektiv zjištěny následující specifické vlastnosti:

1) Branov: Odlišuje se nízkým užitím kategorie Kontext. Nejpoužívanější adjektiva: opuštěný (13), rezavý (8), nebezpečný (7), stísněný (6), zavalený (5), vlhký (5).

2) Rolava: Žádná kategorie není užitá nad nebo pod míru stanovenou testem. Nejpoužívanější adjektiva: opuštěný (15), tajemný (9), vlhký (5), studený (5).

3) Doupov: Výrazně převažují adjektiva popisující prostor (30,8 procent, nejvíce vůbec pro tuto kategorii), zřetelný je také naopak nedostatek adjektiv popisujících vývoj/časovou dimenzi. Nejpoužívanější adjektiva: rozhlehlý (8), větrný (8), letní (6), vzdálený (5), prázdný (5), otevřený (5).

4) Geigenmühle: Žádná kategorie není užitá nad nebo pod míru stanovenou testem. Nejpoužívanější adjektiva: zarostlý (10), tajemný (4), mokrá (4), lesní (4).

5) Kamýk: Žádná kategorie není užitá nad nebo pod míru stanovenou testem. Nejpoužívanější adjektiva: vysoký (4), zřícený (4), starý (4).

6) Karlín: Výrazně se odlišují kategorie Prostor (výrazně méně oproti ostatním objektům), Interakce (výrazně více) a Vývoj (výrazně více a nejvíce v kategorii – 31,1 procent). Nejpoužívanější adjektiva: vybydlený (7), opuštěný (5), zdevastovaný (4), zničený (4), rozbitý (4), zapomenutý (4)

7) Jáchymov: Odlišuje se výrazně vyšším zastoupením kategorie Emoce. Nejpoužívanější adjektiva: tajemný (4), zarostlý (3), měkký (3), pohádkový (3), udržovaný (3), lesní (3), voňavý (3)

8) Magnezitovce: Odlišuje se vyšším zastoupením kategorie Emoce. Nejpoužívanější adjektiva: podzimní (9), nebezpečný (7), opuštěný (6), tajemný (4)

---

⁴ Ne všichni respondenti popsali všechny objekty. Při navazujících výpočtech byla tato skutečnost zohledněna.

9) Mordové rokle: Odlišuje se vyšším zastoupením kategorie Interakce. Nejpoužívanější adjektiva: vojenský (11), betonový (5), strohý (3), válečný (3).

10) Osov: Žádná kategorie není užitá nad nebo pod míru stanovenou testem. Nejpoužívanější adjektivum: podzimní (8).

11) Pfaffenhof: Odlišuje se nízkým užitím kategorií Smysly a Informace. Nejpoužívanější adjektiva: opuštěný (9), zchátralý (4), zanedbaný (3), zdevastovaný (3), prostorný (3).

12) Pohádka: Odlišuje se nízkým užitím kategorie Smysly a vysokými hodnotami v kategorii Vývoj. Nejpoužívanější adjektiva: opuštěný (10), zchátralý (5), schovaný (3), zarostlý (3), osamělý (3), zemědělský (3).

13) Soboň: Žádná kategorie není užitá nad nebo pod míru stanovenou testem. Nejpoužívanější adjektiva: zarostlý (8), opuštěný (7), betonový (3), schovaný (3), vojenský (3).

14) Vojtěšská hut': Odlišuje se vysokým užitím kategorií Interakce a Vývoj a nízkým zastoupením kategorie Informace. Nejpoužívanější adjektiva: opuštěný (7), zdevastovaný (4), rezavý (3), rozpadlý (3).

Ze srovnání adjektiv vystupuje několik trendů, které vypovídají o tom, jak jednotlivé objekty (respektive jejich fotografie) respondenti vnímali.

Zaprvé je nutné zmínit, že u některých fotografií se projevila spíše roční doba nebo celková nálada snímku, než vlastnosti příslušné přímo objektu – patrné je to zejména u Magnezitovců, kde se roční období a celkové vyvážení bílé na fotografii odrážejí ve vysokém výskytu slova *podzimní* a Rolavy s vysokým výskytem slov popisujících vlhké počasí. Na druhou stranu nelze ale adjektivum *vlhký* a příbuzná přiřadit pouze k takovýmto situacím – vysoká míra vlhkosti je něco, čeho si respondenti všimli i u lokality Branov, kde tvořila zásadní složku popisu objektu, či lesních lokalit Jáchymov a Geigenmühle.

Zadruhé je zřejmé, že u některých lokalit nebyl řadou respondentů rozpoznán jejich antropogenní původ – výrazné je to zejména u lokality Jáchymov, kde většina adjektiv popisuje jednoduše les, a u lokality Doupov, kde je popisována otevřená luční krajina a hlavním dojmem, který z užitých adjektiv vyplývá, je její rozlehlost, možnost přehlédnout ji do daleka. Estetický dojem z lokality se zde může zásadně lišit podle toho, zda jsou či nejsou rozpoznány stopy staré lidské činnosti.

Zatřetí je výrazná odlišnost obytných stavení a v menší míře i industriálních objektů, u kterých je patrný jejich původní účel. U Karlína i Pohádky se ve velké míře

vyskytují adjektiva, která odkazují k jejich původnímu stavu, který byl nějak „pokažen“ (*zdevastovaný, vybydlený, zanedbaný, zraněný*), popis je možné vnímat jako jakési znepokojení nad „pokažením“ objektu původně vhodného k bydlení. Adjektiva zároveň poukazují na to, co by bylo možné s objektem dělat, je zřetelné, že je vnímán jako součást lidského světa a jako něco co je nebo mohlo být užitečné. Zajímavé je srovnat adjektiva použitá u opuštěných domů s ruinou hradu Kamýka, kde se více vyskytují také slova jako *malebný, majestátní* či *romantický*, která souvisejí s vnímáním ruiny jako romantické kulisy. Obytné objekty zároveň nejsou příliš popisovány v kategorii smyslů, jejich interpretace nečerpá z přímého smyslového poznání, ale z celkového kontextu a existujících předpokladů.

Pokud bychom měli tato zjištění zobecnit a pokusit se identifikovat struktury, ve kterých respondenti přemýšleli, je možné uvést, že při interpretaci zaniklých objektů dnes hrají významnou roli dva faktory – přírodnost a obyvatelnost. Přírodnost je mírou toho, nakolik je objekt ztotožnitelný s přírodním prostředím, ať už proto, že není v plné míře rozpoznán, nebo proto, že odpovídá estetickým představám o přírodní krajině. „Přírodní“ objekty jsou interpretovány spíše pozitivně, i když třeba v případě vlhkých a tmavých míst tomu tak nemusí být vždy. Popisovány jsou spíše v kategoriích prostoru a emocí. Obyvatelnost je vyjádřením toho, zda může místo sloužit jako dům či domov nebo mohlo být alespoň nějakým způsobem užitečné. U obyvatelných objektů je kladen důraz na jejich vývoj, rozpor minulosti a současnosti a interaktivitu, smyslové poznání tu není významné.

3.2.2 Interpretace objektů v rámci rozhovorů

Kromě adjektiv byla zaznamenávána i další vyjádření respondentů, která vyjadřovala jejich dojem z objektu a zahrnovala pokusy o jeho interpretaci. Kromě toho, že tato vyjádření poskytují doprovodné informace, které je možné srovnat s vyhodnocením skladby adjektiv, poskytují i další vodítka, která je možné využít při úvahách o folkloru, který se k opuštěným místům váže, a jejich využívání. Shrnutí převažujících typů interpretací a dalších asociací spojených s objekty uvádím níže. Je nutné poznamenat, že část respondentů vždy určila místo správně, často na základě jeho dřívější znalosti – u citací v následujících ukázkách zdůrazňuji zejména interpretace

odlišné a jinak výrazné, které mohou vypovídat o potenciální šíři alternativních výkladů.

3.2.2.1 Branov

Interpretace: Objekt byl ve většině případů správně identifikován jako štola, červené zbarvení stěn vedlo ale část respondentů k úvahám o těžbě železné rudy; „*to bude pro nějaké rozvody něčeho – páry, plynu... i když, jsou tady železné obruče, železné součástky, tam by neměla téct voda, to by jim všechno urezlo*“ (R40).

Děje: Místo bylo popisováno jako objekt, který může přitahovat mládež, též jako místo, které láká k průzkumu a kde může být něco ukryto, ale které zároveň může být střeženo. Asociace vztahující se k odboji a válečným událostem. Objevily se i úvahy o fauně (netopýři, krysy), která jej může obývat.

Dojem: Rozporný estetický dojem, vlhkost – „*esteticky přitažlivý, i starý železný vošklivý věci maj svý kouzlo*“ (R21); očekávání tajemství (R25); místo je nebezpečné a mělo by se hlídat či uzavřít (R27).

Zkušenosti: Respondenti uváděli zkušenosti z pololegálních průzumů podobných objektů. „*Četla jsem Toma Sawyera – indián v jeskyni, nemůžou se odtamtud dostat a vědí, že tam je. Indián tam zůstane a zemře.*“ (R22); „*klasickej tajemnej vstup, brána do Morie – i když hnusný vlez oproti Morii*“ (R25); „*Já bych to tipnul na nějakou Jáchymov nebo něco takovýho*“ (R27); „*možná trochu Tramvajovka, v Brně – jsou tam koleje a podpěry*“ (R52)

Stáří: od 19. století do roku 1989

3.2.2.2 Rolava

Interpretace: stará fabrika (R01); cukrovar, barvírna podle van (R27); čistička odpadních vod (R28); těžba, zpracování rudy (R29); pivovar (R39); „*Ježišikote. Páni, tak to je zase pozůstatek nějaké fabriky.*“ (R40); „*Vypadá trochu jako krematorium.*“ (R45)

Děje: „*(...) ráda bych tam hrála airsoft. Prostor pro akční scény. Na dně (bazénku) tlejou náky těla.*“ (R25); „*Nemyslím, že by se tam moc něco dělo, leda by se*

tam scházeli někdy z těch, co si píchají někdy ty vošklivosti nebo takhle.“ (R27); opuštěný, depresivní prostor (R29) „*Těžká práce, možná i nebezpečný odpad...*“ (R40)

Dojem: „*Čekáš depku, pak přijdeš sem a říkáš si – temně krásný. Mrtvý místo mrtvých sil, není vyloženě strašidelný, spíš přirozená smrt.*“ (R25); pozornost poutaly betonové kádě jako možná nápověda k určení funkce; „*celkově to na mě nepůsobí hezky*“ (R40)

Zkušenosti: „*Labyrint s Davidem Bowiem nebo Ecovské, Jméno růže (...)* Vítězství přírody nad lidským, jako trošku lesní divadlo v Liberci.“ (R25); „*připomíná budovy typu Černobyl, co vybuchly, je to zamořený radiací a nikdo tam nemůže chodit*“ (R51)

Stáří: „*je to betonový, takže to asi bude 20. století*“ (R51)

3.2.2.3 Doupov

Interpretace: Respondenti, kteří si byli vědomi toho, že se rozhovor týká opuštěných míst, se pokoušeli na snímku hledat známky něčeho nezvyklého. Kromě toho si často všímali nezvyklé odlesněnosti krajiny – „*Je to hodně divný, nejsou tam ucelené lesy, ucelené louky, ale ty keříky a tak, jako kdyby to nemělo majitele*“ (R23); „*Čistý, původní, přírodní – ale ta krajina paradoxně působí nějak kultivovaně, strukturou připomíná kultivovanou krajinu*“ (R25); „*vojenský prostor*“ (R29); „*krajina poznamenaná průmyslovou činností, jako kdyby tam byla hlušina nebo něco takového*“ (R30); „*připomíná opuštěný letiště*“ (R45)

Děje: Místo bylo často interpretováno jako dobrá pozorovatelná, zároveň ale nechráněná; „*Takové pláně jsou ideální pro prstenové přízraky.*“ (R23); „*Není to úplně jako Hobitín, ale... (...) Jdeš, jdeš furt to neubejvá – nikde živáčka, chalupy.*“ (R25) „*používaná komunikace*“ (R29); „*tam jdeš a jsi vidět, kdyby tě někdo sledoval, nemáš se kam schovat*“ (R51); „*určitě tam žijou v těch lesích divoké šelmy ☺*“ (R52)

Dojem: Pozitivní dojem z otevřeného prostoru – „*působí prázdně, ale ne nepřátelsky*“ (R25); „*líbilo by se mi tam, je to hezká krajina, kopcovitá*“ (R28); „*Něco mi tam vadilo, ale pohled do krajiny je to pěkný.*“ (R40); „*líbí*“ (R45)

Zkušenosti: Fotografie připomínaly respondentům převážně horské oblasti, které navštívili, např. Jeseníky nebo Karpaty, ale v menší míře i krajiny odlišného charakteru – např. Jižní Moravu nebo Irsko.

Stáří: Časová dimenze nebyla u snímků zpravidla vůbec zmiňována. To odpovídá i výsledkům rozboru adjektiv. Časová dimenze jako by byla u přírodní kompozitní krajiny na rozdíl od prostorové v podstatě irelevantní.

3.2.2.4 Geigenmühle

Interpretace: Objekt byl díky snímku mlecího kamene obvykle správně určen jako mlýn; též ale jako kultovní místo (R27) a tvrz (R39) nebo „*něco opuštěného technického*“ (R45)

Děje: Objevovaly se úvahy o příčinách opuštění místa, časté bylo spojení objektu s dramatickými událostmi 2. světové války – „*Mlýn je taková funkční věc, jen tak se neopouští.*“ (R22); „*Mohli tam schovávat partyzány, a pak je všechny postříleli (...) jak je člověk deformovanéj filmama – ten mlýn z Želar, kam se celá vesnice za války schovala.*“ (R21); *k ničemu, jen se tam chodí koukat turisti* (R28)

Dojem: Nepřevládá žádný výrazný estetický dojem, většina výpovědí se soustředila na děje; „*Cejtila bych tam vlhko, něco slizkého, vodníkovitého*“ (R25)

Zkušenosti: Mlýn byl srovnáván s ostatními podobnými místy, odkazováno bylo i na prožitky 2. světové války – „*Vzpomněla jsem si na zážitky dědy z války, jak před všema utíkal – Němci, partyzáni. Vždycky ho vzali někam do lesa, už ho chtěli zastřelit, druhý den ráno v nějakém takovém místě ho zavřeli, ale bylo to tak rozpadlé, že se mu povedlo utéct. Utíkal lesem, skrýval se, jedl listí.*“ (R22); „*Nasládlý jako listnatý les kolem táborů ve východních Čechách, tam byly bezy. Trochu připomíná prvohory v Cestě do pravěku (...) Hodně jsme jezdili na tábory ke starejm mlejnum.*“ (R25); „*Jako je zničená kovárna na Vlčích jamách.*“ (R39)

Stáří: Obvykle byl zánik stavby datován do 2. světové války nebo doby krátce poválečné; „*150 let starej*“ (R28); navržení i Keltové (R40)

3.2.2.5 Kamýk

Interpretace: Objekt byl jednoznačně identifikován jako starý hrad (případně tvrz) – „*+1 nějaká tvrz nebo něco takovýho*“ (R32)

Děje: Na hrad chodí návštěvníci, turisté, trampové; „*Ale jinak, co bych čekala vod zříceniny hradu – poklad, kosti nějakých rytířů.*“ (R25); „*Myslím, že to dávaj nějaký*

brontosauři nebo jiný dobrovolníci do pořádku.“ (R28); v létě tam musí být vedro, jsou tam pražáci s autem (R45)

Dojem: *„Tady vidíš, jak působí hrad, tady je setkávání starýho s novým. I když toho, kdo si tam postavil ten barák, bych vodstřelila (...) Není to hrad, kam bych chtěla nocovat a tak, spíš jen si vyfotit výhled. Přijde mi to takový neútulný, jsou hrady, kde si řekneš – krásný, tady přespíme. Tenhle ne.“* (R25); krásná vyhlídka (R28); *„Pěkný, jak je ta chalupa vedle toho“* (R29); *„není to až tak ponurý, je tam nový život (R29); „ten novější objekt a to auto, to mě drásá. To se mi nelíbí.“* (R40)

Zkušenosti: *„Já kdysi dávno jsem trošku to na Lipnici, ale Lipnice je teď opravená.“* (R39)

Stáří: 13.–15. století

3.2.2.6 Karlín

Interpretace: obecně jako dům, bez komplikací; *„Tudle je současná tvořivost, tamto zbytek komunistickýho bordelu nebo zásah. Starej dům nebo zámeček nebo něco takovýho. To sou takový ty domy a zámečky, co nikdo neví, co s nima. Tam ty zasazený bolševický vokna jsou moc pěkný (ironicky). Vypadá jako pavlačový barák.“* (R32); respondenti si všímali směsi stavebních slohů – luxfery, nová okna atd.

Děje: Respondenti si všímali činnosti sprejerů; *„vybydlená stará budova, s bránou do jinýho světa“* (R01); squatteři, tuláci (R26); foglarovský průzkum (R25); doupe (R29) *„možná to používaj nějaký sprejeři/skvoteři, ani to snad nemá majitele, někdo se to snažil uvést do slušnějšího stavu, ale vždycky to skončilo ani ne na půl cesty“* (R30)

Dojem: *I když je to mrtvej dům, přitahuje život. Uchvátilo mě to schodiště.“* (R25); *„pro mě neútulný, nechtěla bych se tam vlízt ani podívat, že tam bude něco špinavýho, takový nečistý“* (R28); *„zajímavý schodiště“* (R29; R40); *„Celý na to kouknu a je mi to vodporný. Nešla bych se tam ani podívat.“* (R32)

Zkušenosti: *„Jé, to schodiště je úžasný! No tak to je super, to schodiště je úplně nádherný, spontánně připomnělo Historii Svorné sedmy. (...) U Kajetánky je takový taky, ale tam se scháze bezdomovci, tady by se mohly scházet spíš foglarovský děti.“* (R25); *„squat, vila Milada (...) starej Most“* (R28); *„viděl jsem baráky na Mimoňsku v lesích, takhle vybydlený“* (R29); připomíná zříceninu Skrytín (R45)

Stáří: Renesance až první republika. „*Snoubení starýho s novým*“ (R25); po Rusech (R29)

3.2.2.7 Jáchymov

Interpretace: „*stará vyhaslá sopka, ze který rostou stromy*“ (R01); „*keltská mohyla*“ (R26); jámy po těžbě nebo bombardování (R28); „*Dyby tam nebylo (2. fotografie), tak by to vypadalo jako dopadová plocha*“ (...) zemljanky, součást opevnění, důlní činnost (R29); „*jestli je to po leteckym útoku, tadyhle je hrozně nerovnej terén, ale asi bych se nepídila proč.*“ (R32)

Děje: „*Má to život pod povrchem, žijou tam hraboši nebo trollíci, možná sou tam nějaký štoly. Jak je to členitý, dobře by se tam skrývalo. Vážně i při hře.*“ (R25); „*Je to místo pro výletníky, mohli by se tam ovšem scházet i čarodějové a čarodějky, tady je taková studánka, co by mohla bejt i kouzelná. Moho by to bejt takový současný kultovní místo, protože lidi sou dost trhlí, aby čarovali i dneska.*“ (R26); „*vyvrkla bych si kotník, nebezpečnej terén*“ (R28)

Dojem: Přívětivý les (R25)

Zkušenosti: „*Přijde mi to severský – mech, lišejníky, jako z Ronji, dcery loupežníka*“ (R25) „*To mi připomíná jámy, který bejvaly na Příbramsku, když se tam dělal geologickej průzkum. Ta kotlíkovitá jamka taková. Připomíná Brdy.*“ (R30)

Stáří: 100 let staré, 2. světová válka (i podle stromů); odhadování stáří podle stromů: „*díra je asi dlouho, už z ní rostou docela velký stromy*“ (R51)

3.2.2.8 Magnezitovce

Interpretace: Zpravidla byla správně rozpoznána těžba nerostných surovin. „*Je to nějaký prehistorický jeskynní útvar později využitý jako lom, případně k nějakýmu dolování, ale nevim čeho.*“ (R26); „*Je to takový divný, že je tam ten útvar nahoře, jak tam rostou ty stromy. Ty oči – nejsem si jistá, je-li to přírodní úkaz nebo je to činností člověka.*“ (R30)

Děje: „*Dá se odtud koukat nebo něco kouká odtud. Dračí sluje by tam mohly bejt. Dutý. Přestože do toho vrtali lidi, mi to přijde přírodní. Narozdíl od těch rezavejch (Branov) bych čekala, že tady někam zahučíš, není to místo, kam bych šla přespávat.*“

(R25); „*Lákadlo na speleology a trampy. Možná, že kdyby se lezlo tam dovnitř, že tam je nějaký naleziště pravěký.*“ (R26); „*tremповé tam lezou*“ (R28)

Dojem: Objekt byl popisován jako lákavý pro průzkum, vhodný pro trampy a turisty. „*Tady to vypadá, jako by si s tím někdo hrál, vytesal tam něco, tohle vypadá jako lev, tohle jako kočička.*“ (R26); „*Zkoumání tohoto terénu by mne nelákalo*“ (R30); „*v tomhle nic, to je kus přírody, ale nikam bych nelezla. (...) Vy prolezete každou díru, já z toho mám strach, já bych se moukla jenom ze silnice. (...) Mě by zkoumání tohoto nezajímalo, beru to jako nějaký venkovní úkaz, že tady něco je.*“ (R32)

Zkušenosti: „*Vinnetou, Alkazar, trošku jak z pohádky Třetí princ.*“ (R25); „*Kdyby to bylo v Turecku, byla to jiná hornina, připomínalo by mi to ty chrámy v tufu.*“ (R26); připomíná lomy Amerika (R28); „*To je Amerika, ne?*“ (R29); „*Jestli to je na Americe?*“ (R40); „*Já když jedu kolem Berounky, tak tam v těch skalách jsou tydíly díry taky, bejvá v těch vápencových skalách, my jsme měli ve vápence na Moravě jeskyně neandrtálskýho člověka.*“ (R40)

Stáří: 19.–20. století (R50), obvykle neuvažováno

3.2.2.9 Mordové rokle

Interpretace: Nejčastěji interpretováno jako vojenská stavba, případně (u interiéru) stavba technického charakteru (přehrada – R21, R40). Muniční sklad, za války výroba nebo sklady (R40)

Děje: Teenageři si tam můžou hrát na vojáky. „*Vždycky přemejšlim, že ty lidi se tam musej ukrejvat, aby nezemřeli, nebo střilet po druhejch.*“ (R25); „*Bud' tam lidi choděj na exkurzi, nebo je tam něčeho sklad.*“ (R28) „*I pro dnešní děti by to určitě mělo kouzlo, když by se tam mohly podívat. Když to nějaký ty fanatici mají a snaží se to udržovat do té podoby.*“ (R32)

Dojem: „*Nepohodlný, nic, žádný estetično, tady bych klidně mrtvýho Hageny čekala, skličující.*“ (R25) „*Bunkry mi celkově přijdou jako pozůstatek doby – nevadí, protože už tu jednou vybudovaný byly, ale jsem radši, když se o ně starají nějaký blázni a mají to pod svým patronátem*“ (R32)

Zkušenosti: „*Todle je jak letiště Hradčany, ale není to v Orlických horách.*“ (R25)

Stáří: Pohraniční opevnění z 30. let 20. století až komunistické objekty do roku 1989.

3.2.2.10 Osov

Interpretace: Respondenti se pokoušeli odvozovat funkci objektu od valu, mezi nejčastější interpretace patřilo staré hradiště (3x), dále mez, hráz (2x), bitevní pole. – „*Příjemnej lórienskej elfi les, kde bych čekala víly, skřítky (...) Nevim, jestli to navršili lidi.*“ (R25) „*Když to porovnam s Chabrama, připadá mi to jako větrolam, ale ten to asi nebude (...) Na to, aby to bylo opevnění, je to moc dlouhý a moc rovný.*“ (R30); „*Já bych v tom zase nic jinýho nehledala, hříčka přírody, já jsem naivní, nic.*“ (R32)

Děje: „*Jestli to opravdu je bitevní pole, mohly by se tam odehrávat rekonstrukce bitev. Případně archeologickej výzkum.*“ (R21); „*Dovedu si představit, jak se tu někdo prohání na koni.*“ (R25); zemědělství; „*Asi tam lidi choděj na houby, možná by tam mohly růst v tom háječku. Možná randit.*“ (R28)

Dojem: „*Příjemnej druh lesa – zoráný pole, vždy hezkej podzim. Jsou krásný ty stromy, jak maj propletený ty kořeny. Zvláštní ten kopeček.*“ (R25); „*Dojmy příznivý, líbí se mi to.*“ (R28)

Zkušenosti: „*Takovouhle krajinu jsem trošku viděla v okolí Libice, ale je tam dlouhá rovina a je tady soutok těch řek a vohraničuje to to bejvalý hradiště slavníkovský.*“ (R26)

Stáří: blíže neurčené historické období (pravěk, středověk); Keltové; alespoň 50 let podle stromů

3.2.2.11 Pfaffenhof

Interpretace: dům, vila – „*Sídlo toho zemědělského nebo lesnického podnikatele.*“ (R26); „*Mohlo to bejt i nějaký vězení nebo něco takovýho (...) Jako zámek, za komunistů byl obsazenej, udělali z toho vězení nebo něco takovýho. Takový stavby, kde se třeba dělaly výslechy v těch padesátejch letech*“ (R27)

Děje: devastace po 2. světové válce; „*Zase je to místo, které by mohlo lákat různý pobudy, aby tam přebývali. Pořádnej trempík by spal spíš pod širákem, než v tom dletom. (...) Dovedu si představit, že v tom arkýři bydlely hezký slečny, dcery*“

majitele.“ (R26); „lidi tam lezou, dělají neplechý“ (R27); „ještě se to dá dát dohromady“ (R32)

Dojem: „Architektonicky se mi to líbí.“ (R21); „Bože, bože, to je taky hrůza.“ (R27); „dojem zvláštní, líbilo by se, kdyby se opravilo“ (R28); „kdybys tam chtěl rekonstruovat, nejdřív by sis vyčistil to okolí“ (R29); „Takhle zničený stavby nemám ráda, podobný jako v tom Karlíně.“ (R30); „kouzelný by to mohlo být, strašná škoda.“ (R40); „všechno, co je vybydlený, mi přijde smutný“ (R45)

Zkušenosti: „Trošku připomíná Český Rudolec, i když je to pseudostyl. (...) připomíná anglický domy. Strašidlo cantervilský“ (R25); „Takhle nějak to vypadalo v těch Krušnejch horách, takovej ten vopuštěnej, taky se zatlučenejma oknama, bylo to zfilmovaný.“ (R26)

Stáří: 19. století až 30. léta 20. století.

3.2.2.12 Pohádka

Interpretace: starý statek, pohraničí; cvičný terč ve vojenském pásmu, obvykle v souvislosti s dírou ve štítě, která přitahuje pozornost; častý údiv nad celou (zachovalou) střechou; pozornost přitahuje díra ve štítě: „Vybouraná díra ve štítě vypadá jako podávací dveře. Jako by to třeba si jezďáci vybourali.“ (R30); mlýn (2x, např. kvůli rákosí)

Děje: „Po druhý světový se tam někdo nastěhoval, ale mladý pak odešli a zůstal tam akorát ten stařík a stařenka“ (R21); „No, mohl by o to někdo mít zájem a obnovit tam hospodaření. Asi tak, jako byl ten Ranč u Zelený sedmy, nebo jak se to jmenovalo. Momentálně by se tam mohli schovávat uprchlí vězni, děti uprchlý z domova, přespávat se tam dá, neteče tam. (...) A nebo by tam mohli přijít ekologičtí blázni, kteří by tam začali hospodařit, mohla by se jim tam narodit Větrná bouře.“ (R26); „Blbym lidským zásahem znehodnocená solidní stavba.“ (R30); „todle by se mi líbilo v prostředí, dalo by se to opravit, dokázala bych si představit, že v tom někdo bude žít, nikdo to nerozebral, protože je to odlehlý“ (R32); „Kdyby člověk věděl vo tom Roubalovi, tak by asi to nedělalo takovej ten dobrej pocit, že má má starej dům toho ducha. K tomu se může vrátit někdo někdy, u koho ten Roubal už vyšumí“ (R32 po identifikaci); „Bylo by to hezký, usedlost taková, pokud by se to zrekonstruovalo, zřejmě je to vlhký.“ (R40)

Dojem: „Je to takový odlehlý, což tomu dává kouzlo, ale zároveň je to i nevýhoda.“ (R21); „Je to takový, že si člověk řekne, že je škoda, že je to rozpadlý. Nádherný zasazený v krajině. Vzbuzuje zachraňovací pocity.“ (R25); „trestuhodně zchátralej statek v pohraničí“ (R26); „Přijde mi to líto, že je to rozbitý, takovej hezkej dům by to byl“ (R28); „líbí se, jak je u lesa (...) já v tom vidim hezký do budoucna, ale teď ne, ne po týhle historii“ (R40)

Zkušenosti: „Připomíná mi to Bohuslava Reynka“ (R21); „Něco podobného, jako když jedeš vod Bohutína na Rožmitál, tam je před Vranovicema samota Na Mnišťatech, tam dycky bydleli divný lidi, směrem k Nesvačilum tam na louce stojí vopuštěnej barák, je to takovej typ. S jedním tam klukem sem chodila do třídy, ale von byl totální repetent.“ (R30)

Stáří: 19.– 20. století

3.2.2.13 Soboň

Interpretace: vojenský objekt či vodárna; „I když to nemá takovej ten typickej bunkrovej tvar.“ (R30)

Děje: „k odhrabání, hrabala bych poklad“ (R25); „Můžou tam lízt pátrači po válečných památkách, po vojenský historii, těžko v Čechách pašeráci, ale jinak by tam byly dobrý skryše pašerácký na zbraně, drogy. Když si budu moc vymejšlet, tak by to mohla bejt utajená klubovna extremistů. Že by tam řádili speleologové, to myslim není dost speleo. Kdyby nebylo vidět to spodní, tak na to horní by mohl přijít osamělý romantický básník.“ (R26); „by se tam mohly dělat nějaký srazy. Lidí, který normálně kempujou v lese, to je blbost, to by chtělo někdo, nějaký drogisti nebo něco takovýho, vypada to docela vopuštěně.“ (R27)

Dojem: „Vlhkoles“ (R25); „Takovej kec v přírodě“ (R28); „přijde jako bunkr, tam bych si i troufla vlézt, do díry ale ne“ (R32)

Zkušenosti: „Asociovalo mi to Čerčanský chlum, kde byly únikový bunkry a chodby.“ (R21)

Stáří: 50. léta; 30–50 let podle stromů

3.2.2.14 Vojtěšská huť

Interpretace: stará továrna, důl

Děje: „Chodí tam mládež, je to průmyslový město, nemá co dělat, nevadí jim, že je to hnusný, jsou zvyklí, choděj tam kouřit, pobejvat, oficiálně je to ale uzavřený.“ (R21); „Dneska fotogenickej materiál – airsoft, komínáři, různí pošuci.“ (R25); „Zatím to vypadá, že tam jsou nějaký bezdomovci. Bylo tam poměrně dost mrtvejch horníků kdysi, dost neštěstí. A byly u toho doly. A tady sou ty dráhy, tady se vozil materiál. Bud' tam můžou strašit nějaký ty dělníci, co tam zahynuli, nebo tam může chodit nebožka Poldi. A tady vzadu se něco vyrábí.“ (R26); „feťáci, bezd'áci tam jsou, dal by se tam točit film“ (R29); „slezaj se tam party omladiny a dělaj nějakou činnost“ (R32); „Navštívili to tyhlety squateři (myšleni sprejeři), zřejmě je to sídlem různých skupin všelijakých“ (R40)

Dojem: „Hrozně hnusný, působí to hodně odpudivě“ (R21); „Freudovsky působící – nejvýraznější prvky komíny a trubky, dutý. Přijde mi to jako systém, spojovací, spojující.“ (R25); „v noci bych tam chodil nerad, hele, tam by člověk moh potkat... no. Asi ne dobré duše. Jako, nelíbilo by se mi to.“ (R27); „Nezmapovatelný, bych se v tom ztrácela.“ (R28); „Vřed na krajině.“ (R30); „takovýdle... kdokoli tam vlez, musí tam zůstat ležet, bála bych se tam vstoupit, že se to zřítí stářím“ (R32); „docela hrozný“ (R45)

Zkušenosti: Připomíná známý odpudivý objekt u Týnce nad Sázavou, stará Jawa (R21); „A tohleto je chladicí věž, takovýhle chladicí věže pro Poldovku stavil inženýr Jan Trepeš za války, měl na tom firmu a dost na tom vydělával. A s Poldovkou spolupracoval United Steel, a když přijel do Čech Honza Kyzivat, tak jeho hlavním přáním bylo podívat se na Poldovku. A to už byla taková opuštěná, a my jsme ho tam vezli. A tenkrát ještě by ji mohl koupit, to ještě nebyla zpuštěná. A tam na nějakým komínu byla ženská hlavička toho pána, co ji zakládal.“ (R26)

Stáří: komunismus

3.2.2.15 Shrnutí – tendence

Interpretace: V této kategorii zpravidla respondenti správně určili alespoň obecný typ objektu. Komplikace nastávaly tam, kde z objektu zůstaly jen terénní

pozůstatky (Osov), vojenské objekty byly někdy zaměňovány s průmyslovými, zejména vodohospodářskými (Soboň, Mordové rokle). U Rolavy se vyskytlo poměrně široké spektrum interpretací motivované pokusy odhadnout funkci místa na základě podobnosti jeho jednotlivých částí s částmi objektů respondentovi známých.

Děje: Nejčastějšími typy zmiňovaných aktérů byly buď osoby na okraji společnosti, nebo návštěvníci, kteří mají motivaci zkoumat opuštěná místa (jeskyňáři) či je používat jako hřiště (děti, hráči paintballu). Občas se objevily i nadpřirozené prvky vycházející zpravidla z populární kultury. Když byla diskutována možnost obnovy objektu, byla často akcentována možnost zapojení alternativních životních stylů či koníčků (squatteři, nadšenci, ekologičtí aktivisté...).

Dojem: Úvahy se často zakládaly na možnostech osobní interakce s místem, čistě estetický vjem bez vlastní interakce se více vyskytoval u objektů vnímaných spíše jako přírodní (Doupov, Jáchymov, Osov). Negativně byly vnímány věci „bezodůvodně“ zničené a znečištěné. Opakovaně se objevovaly úvahy postavené na míře vlhkosti místa.

Zkušenosti: Místo bylo nejčastěji srovnáváno s jedním konkrétním objektem, který respondent znal z minulosti⁵ nebo filmu, literatury apod.

Stáří: Tam, kde to bylo možné, byl často užíván odhad stáří místa podle stáří stromů. Pokud respondent poznal typ objektu, zařadil ho obvykle alespoň orientačně správně.

---

⁵ To, že významnou roli při interpretaci nových míst hrají vyvolané osobní vzpomínky, uvádí i *Ohta 2001, 399–400*

3.3 Vyhodnocení vzorových lokalit

3.3.1 Rolava

3.3.1.1 Historie lokality

Zaniklý komplex cínových dolů a úpravárenského provozu na Rolavě, se nachází v Karlovarském kraji, na katastrálním území obce Přebuz, poblíž zaniklé obce Rolava (Sauersack), přibližně 2 km od státní hranice s Německem (WGS-84: N50,3981 E12,63093). V současnosti je nejčastěji označován „Rolava“ (v užším smyslu, bez samotné vesnice) či Cíňák (*R55*).

Těžba cínovce zde v několika etapách probíhala už od 16. století a byla také zásadní pohnutkou ke kolonizaci vrcholových partií Krušných hor a založení okolních obcí. Přetrvávajícím dokladem starší důlní činnosti je zejména dědičná (odvodňovací) štola Jiří, která byla založena v roce 1727 jako náhrada za starší zavalenou štolu sv. Konráda a která ústí na okraji obce Jelení přibližně 2 km východně od komplexu. Hornická činnost prošla několika obdobími obnovy a útlumu, v roce 1774 byly všechny důlní cechy v oblasti opuštěny kvůli morové epidemii, v cechu Bescherdes Gück (Obnovené štěstí) byl však provoz obnoven v roce 1789 a trval až do roku 1870. Po přestávce se doly znovu otevřely roku 1906, provoz byl pro neshody vlastníků ukončen roku 1919 (*Weber 2001a, 2; P01e, 15–16*).

K zatím poslední obnově dolování došlo v roce 1940,⁶ kdy zdejší přibližně dvacet let nevyužívaný důl Boží požehnání (Segen Gottes) zakoupila společnost Zinnbergbau Sudetenland GmbH. V této etapě těžby byl důl nazýván podle přilehlé vsi Sauersack. Ložisko bylo otevřeno dvěma šachtami (I a II) vzdálenými přibližně 1 km s maximální hloubkou 180 metrů. Na šachtě II bylo vybudováno pouze základní zázemí, kolem šachty I však byl vystavěn rozsáhlý komplex zhruba čtyřiceti administrativních, sociálních, provozních a ubytovacích budov včetně pětipatrové gravitační úpravny rudy. Základ objektu úpravny tvořila železobetonová kostra, která byla částečně vyzděna cihlovými příčkami a opatřena dřevěným obložením. Byla napojena přímo na šachtu I a pod jednou střechou spojovala drtiče, zásobníky, výrobní

---

⁶ Rolavský rodák Wenzel Kunzmann zmiňuje, že výstavba byla započata už v roce 1939 a zintenzivnila po začátku války s Polskem, vzhledem ke vzpomínkovému charakteru tohoto pramene ale uvádím jako primární lépe ozdrojovaný rok 1940 uváděný Norbertem Weberem (*Weber 2001a, 2; P01f, 34*).

halu a zahušťovač kalů. Na druhé straně silnice, která areál pŕilila, se dále nacházely jednoduché jednopatrové budovy pracovního tábora, který sloužil ubytovacím potřebám italských a místních německých pracovníků během výstavby, a který byl následně i táborem zajateckým. Na budování komplexu byli údajně najati v podstatě všichni dostupní dělníci z okolí, kteří byli postupně doplňováni a nahrazováni válečnými zajatci (Weber 2001a, 2–6; P01f, 34)

Váleční zajatci tvořili přibližně 2/3 dělníků pracujících v dole (tedy cca 400 z 653 osob), kromě Francouzů zde byli s postupem války zvlášt' internováni Rusové a údajně i Řekové, Bělorusové, Poláci, Ukrajinci a totálně nasazení. Režim tábora byl v dobovém kontextu patrně spíše mírnější, neruští zajatci například dostávali balíčky od Červeného kříže a mohli jednou za čas chodit pod dozorem do Přebuzi do kina. Zajatcům byly také vypláceny odměny v podobě poukázek (Gefangengeld), za které mohli omezeně nakupovat v táborové kantýně. Místní důstojník Wehrmachtu, v civilu zubař, vykonával svou praxi nadále a zastupoval tak funkci podnikového zubaře, jehož služeb využívali zajatci, vojáci i civilní pracovníci dolu. Od roku 1942 byl v táboře vězněn i běloruský lékař Dr. med. Viktor Suska, který pečoval o zdravotní stav svých spoluzajatců. Často byl volán i k nemocným obyvatelům okolních vesnic, aby se ujal lékařského ošetření. K pacientům byl doprovázen jednomužnou eskortou, mezi svými pacienty byl ale přes svůj status válečného zajatce oblíben. Malá přehrada příslušící k dolu byla také místními obyvateli využívána ke koupání. Ačkoli v táboře ale nepanoval vysloveně drastický režim, jeho existence se neobešla bez obětí. Podle hlášení SNB z roku 1946 zahynulo v táboře během války pět Rusů, z toho dva při úrazu a tři byli zastřeleni, snad při pokusu o útěk (Weber 2001a, 6–7; P01f, 41–43; P01h; P01g, 86).

Těžba v dole byla vzhledem k ložiskovým poměrům a malému obsahu arzenu a cínu v rudnině silně neekonomická a udržovaly ji v podstatě jen potřeby válečného hospodářství. Vedení provozu se nedařilo plnit stanovený plán i přes jeho stálé snižování, navíc vzniklo podezření, že skutečnost je ještě horší a na vedení společnosti a báňský úřad jsou zasílány nepravdivé informace. Inspekce v roce 1943 označila stav dolu a závodu jako katastrofální a hraničící s plýtváním lidmi a materiálem.⁷ Podnik se

---

⁷ O tom, jak alespoň část osob pracujících v dole svoje zaměstnání vnímala, svědčí například tato vzpomínka na ordinaci výše uvedeného zubaře: *Ve své „ordinaci“ měl tento legrační zubař viset „moc pěkný“ obraz. Možná, že ho namaloval nějaký voják nebo válečný zajatec. Znázorňoval vojáka, jak dřepí na latrině se spuštěnými kalhotami, vykonává potřebu a jeho pohled míří do obrovského nepřehlédnutelného lesa. K tomu bylo připsáno dokonalým ozdobným písmem: „Zinnbergbau Sauersack*

nicméně dočkal konce války, kdy byl v klidu opuštěn nejprve zaměstnanci a strážemi tvořenými vojáky wehrmachtu, a posléze i vězni. Podle nepotvrzených údajů mohl tábor dočasně sloužit i ke shromáždění zdejšího německého obyvatelstva před odsunem. V květnu 1945 převzal důl n. p. Rudné doly Příbram, který jej po zhodnocení nechal v roce 1946 uzavřít a přirozeně zatopit, použitelný materiál byl demontován a odvezen. Objekt šachty I vyhořel, budovy byly ponechány přirozenému rozkladu, na přelomu 60. a 70. let byly některé z nich z bezpečnostních důvodů strženy (*Lahoda 2004, 116; Weber 2001a, 6–7*).

Okolní obce byly zároveň po konci 2. světové války v rozpětí let 1945–47 postiženy vysídlením německého obyvatelstva. Samotná Rolava měla na konci války celkem 190 registrovaných popisných čísel, z čehož přibližně 20 bylo neobývaných, z toho ve 14 případech se jednalo o spáleniště vzniklá následkem různých nehod. Podle sčítání lidu z roku 1939 bylo obyvatelstvo zaměstnáno především v průmyslu a řemeslech (52,9 %) a zemědělství a lesnictví (26 %). (*P01a; P01b; P01c; P01d*). Kromě hornictví zde obvyklý způsob obživy představovalo paličkování, rukavičkářství a další domácí řemesla a zaměstnání v malé textilní továrně, řada obyvatel také odcházela za prací do továren v Nejdku (*P01e, 14; P01i, 94–95; P01j, 95–96*). Po vysídlení a následující devastaci obec prakticky zanikla, do dneška zůstaly pouze čtyři domy (*W7a*).

Padlým válečným zajatcům byl na kraji lesa na okraji zaniklé obce Rolava, při cestě k důlnímu areálu, vystavěn pomník, který byl (a dosud je) cílem vzpomínkových akcí.⁸

3.3.1.2 Současný stav a využití lokality

V současnosti tvoří nejvýraznější objekt v areálu částečně posklepená železobetonová kostra úpravny rudy, která v nejvyšších partiích dosahuje výšky vrcholků stromů zdejšího převážně smrkového lesa. Vytváří poměrně členitý prostor, který má tvar písmene „L“ orientovaného delší stranou k severu, na jehož kratší straně

– *prdel světa*“ (*P01f, 43*). Dá se ale předpokládat, že pro zdejší zaměstnance a ostrahu byla práce v dole jednoznačně lepší perspektivou, než například ostré nasazení na frontě. I zde je možné hledat jednu z motivací, které vedly k nadhodnocování ekonomických výsledků provozu.

⁸ „Poprvé jsem se na Rolavu dostal cca v 15 letech, ještě za minulého režimu, kdy byla celá oblast prakticky neznámá a dá se říci, že uzavřená. K nedalekému památníku se pořádaly na 1. máje pochody z Nejdku, kladení věnců, řečnění soudruhů... atd.“ (*R66*)

se nachází kruhová částečně zatopená nádrž zahušťovače kalů zakončená jednopatrovou podsklepenou železobetonovou konstrukcí. V ohybu tohoto „L“ je výrobní hala s betonovými pozůstatky vnitřního vybavení (malé nádrže, plošinky se schody), která je podpíraná soustavou sloupů a překrytá betonovou deskou, na jejíž horní straně rostou stromy. Směrem k severu na ni navazuje čtyřpatrový objekt se zásobníky, jejichž horní ústí je na ploché střeše a spodní v přízemí. Zásobníky jsou částečně vnitřně členěné a zaplněné rudninou. Ve štítu čtyřpatrové budovy se nachází sekce tvořená dvojicemi místností s cihlovými příčkami, za ní směrem dále na sever stojí samostatná nižší betonová konstrukce, za níž leží důlní jáma I zajištěná betonovým víkem. Severně a západně od objektu úpravny jsou četné pozůstatky menších, převážně cihlových a betonových provozních staveb (kanceláře, kovárna, dřevárna, sklady, konírna, objekt těžního stroje), obvykle jde ale pouze o pozůstatky cihlových a betonových zdí. Areálem prochází několik cest a jižně od úpravny asfaltová silnice, na její druhé straně se nacházejí betonové patky lágrových baráků a dva částečně zahloubené kryty muničních skladů pro ostrahu.

S dolem mají dále souvislost malá přehradní nádrž na Jelením potoce umístěná asi 1 km jižně, prostor bývalého odkaliště na severovýchodě, objekt zaniklé jámy II směrem k zaniklé obci Jelení (Hirschenstand) tvořený dnes již jen betonovým víkem na šachtě a ústí staré dědičné štoly Sv. Jiří v Jelením, která byla založena roku 1727, odvodňovala doly a v roce 1941 byla opatřena novým betonovým portálem. 1 km západně po silnici směrem k Rolavě jsou dále na kraji lesa nevýrazné pozůstatky prvních budov plánované šachty III. a pomník zemřelým ruským vězňům spravovaný organizací KSČM v Nejdku. Na okraji Přebuzi asi 6 km od dolů na Rolavě se nachází obdobný zanikající, avšak výrazně menší areál dolu Otto, který byl využíván i po 2. světové válce (*Lahoda 2004, 113–114; Weber 2001a, 2–3; Weber 2001b, 9–11*).

Areál jámy I nemá v současnosti žádné praktické využití související například s těžbou surovin a není nijak udržován ani obydlen. Většina osob, které je zde možné potkat, navštěvuje areál v rámci volnočasových aktivit – převažují zejména turistika a cykloturistika a sběr lesních plodů. Vodní nádrž jižně od areálu je v letních měsících využívána ke koupání, přístup k ní nicméně není značen a toto neoficiální koupaliště nemá masový charakter. Hlavním cílem návštěvníků bývají pozůstatky dolu a úpravny rudy, je na ně sice možné narazit i náhodou při cestě kolem, místo je ale obecně známo a vyhledáváno. V současnosti existuje řada webových stránek, na kterých je jeho existence zmiňována a které mohou inspirovat k návštěvě (např. W1, W7). Už před

rozšířením moderních forem elektronické komunikace bylo ale známo i za hranicemi regionu, např. mezi trampy, zájemci o báňskou historii či vedoucími dětských turistických oddílů (*R67; R68; R69*). Do oficiální turistické infrastruktury regionu nebylo místo po dlouhá léta integrováno, po silnici procházející kolem areálu vede lyžařská a cyklistická trasa „Krušnohorská magistrála“, nikoli však běžná značená cesta – ta se dotýká pouze pomníku věžňům na kraji lesa, který na lokalitu odkazuje. Přibližně někdy po roce 2005 byla instalována jedna informační cedule i u samotných ruin, do té doby zde, až na výše zmíněný pomník, který stojí mimo hlavní přístupové trasy, jakýkoli volně dostupný zdroj informací chyběl.

Zbytky budov představují vhodný terén pro divoké airsoftové a paintballové hřiště, podle stop těchto aktivit (střelivo, skvrny na zdech) jsou tímto způsobem využívány poměrně často. Existují i zmínky o využití místa k nácviu ostrých střelb policisty, nejde zřejmě ale o běžnou událost (*W1; R66*). Graffiti se na betonových zdech objektů vyskytuje, nikoli ale ve velké míře srovnatelné například s podobnými betonovými plochami ve městech – zde je pravděpodobně příčinou odlehlost místa a výrazná sociální vazba tohoto typu tvorby na urbánní prostředí. Některé z kreseb a nápisů se navíc estetice této tvorby vymykají a mají blíže k tradičnějším formám – jde zejména o nestylizované podpisy návštěvníků nebo výzdobu bývalé konírny, která připomíná kresbami koní i informačními nápisy původní funkci objektu. Její autoři nejsou známi, mohla by být např. výstupem z nějakého malého uměleckého workshopu. Suché zastřešené části staveb, zejména místnosti v severní části hlavní budovy, jsou občas využívány jako nocležiště, patrně zejména trampy či osobami s podobným modelem pohybu v krajině, kromě stop po rozdělování ohňů zde však nejsou patrné žádné další úpravy prostoru. Nebyly nalezeny doklady o pobytu bezdomovců, patrně rovněž pro odlehlost místa. Odpad je na místě ukládán, nikoli ale ve velké míře, není zde žádná divoká skládka venkovského charakteru, nejsou zde místa s výraznou kumulací odpadků, jednotlivé menší skládky je možné považovat za polohy vzniklé postupně odhazováním odpadu návštěvníky lokality. Areál je často fotografován nejen amatéry, přinejmenším jednou byl využit i pro pořizování erotických fotografií (zmínka viz *W1*).

Většina návštěvníků projde hlavní budovu a její okolí pouze v úrovni přízemí, fyzicky zdatnější ale mohou vyšplhat i do vyšších pater, i když původní přístupové cesty do nich už zanikly (stržená schodiště). Vyšší patra poskytují dobrý výhled na hlavní část areálu včetně zahušťovače kalů, nejvyšší plošina se nachází nad úrovní vrcholků stromů, kvůli rovinatému až kopcovitému silně zalesněnému okolí ale

neposkytuje příliš zajímavý výhled do dálky – většinu horizontu představují monotónní smrkové lesy. Podzemní část dolu není, s výjimkou několika sklepení, přístupná. Obě jámy byly v uplynulých letech navštíveny amatérskými speleology, kteří narušili víka šachet a slanili na nižší patra dolu, dosažitelné prostory ale nebyly příliš rozsáhlé kvůli kombinaci závalů a zatopení, v současnosti je podzemí opět zajištěno a znepřístupněno (Weber 2001a, 7–8).

3.3.1.3 Interpretace a folklor

Úpravna rudy na Rolavě patří ve své kategorii mezi poměrně známé objekty; míru „známosti“ je samozřejmě obtížné kvantifikovat, je ale každopádně cílem četných návštěv nejen ze svého okolí. K výraznému nárůstu a proměně lokální zajímavosti v „turistické centrum“⁹ údajně ale došlo až po roce 1989 (R66). Při popisech objektu bývají návštěvníky až expresivně zdůrazňovány získané estetické dojmy, které vycházejí především z jejich první návštěvy areálu a z charakteru místa jako ruiny s nejasnou, druhoválečnou historií, která v sobě nese i jakousi nepochopitelnost a vede k pocitu ohromení. Objekt je popisován jako „Krušnohorské město duchů“, je srovnáván s Macchu Picchu nebo filmovými horory (W2) a označován za místo, které není hezké, ale je zajímavé (W3)¹⁰ a má až mystickou atmosféru (W1; R67). V estetických úvahách návštěvníků se projevuje i reflexe pohlcování lidských artefaktů přírodou (R60 [124]).

Pokusy o interpretaci historie místa tvoří i základ zdejšího slovesného folkloru. V naprosté většině se vztahují ke 2. světové válce,¹¹ starší historická těžba v nich není reflektována. Tyto laické interpretace historie jsou předávány v osobním kontaktu mezi přáteli¹² i prostřednictvím médií (zejm. tištěná periodika a internet), respondenti také

---

⁹ Tento termín je převzat od respondenta, který místo dlouhodobě navštěvoval a je především vyjádřením nárůstu návštěvnosti a postupné integrace místa do turistické infrastruktury. Turistické centrum ve smyslu informačního centra, expozice, rekreačního objektu apod. na místě nevzniklo

¹⁰ „V lese nedaleko jsou zarostlé zbytky zajateckého tábora z války a betonová budova je opravdu příšerná - nechtěl bych tam trávit noc... Stačila ta hrozná bouřka, co nás tam chytla: blesk udeřil do stromu těsně vedle budovy... Proto také nemám celou továrnu zvenku, měli jsme co dělat, abychom se dostali pryč.“ (...) „Není to hezké místo, to je jasné. Je ale zajímavé... a snad proto jsem se tam musel po nějaké době vrátit. Už jsem tam totiž byl v červenci 2006. Počasí podobné, ruiny továrny na zpracování cínu také stejné - ukryté v lese, tajemné, mlčící. Nikdo pořádně neví, co se tady za války dělo. Nikdo neví, kam zmizeli všichni ti zajatci, kteří zde museli pracovat...“ (W3)

¹¹ Výjimku představuje např. úvaha o těžbě smolince (W4).

¹² „Byl tu koncentrák. Makali tu za války, jak barevný. Italové. Kolega to říkal.“ (R20)

zmiňovali dva vlivné výrazné zdroje folklorizovaných informací o místě – ochránce přírody, kteří obývají chatu na Blatenském vrchu (R55) a občas zde nechávají kolemjdoucí přespát, a učitele na ZŠ v Nejdku, p. Josefa Dvořáčka (R66).

Pověsti o areálu představují poměrně charakteristický typ mysteriózních vyprávění o 2. světové válce. Záhadnost místa je v úvodu některých podání podtrhována tvrzeními, která upozorňují na nedostatek informací a tajemství, která už se nikdo nedozví nebo o kterých nikdo nechce příliš mluvit (W3 [3]). Objevují se i mylná tvrzení, že k Rolavě na rozdíl od jiných podobných míst neexistují žádné svědkové či historické dokumenty objasňující válečný provoz (W31 [4]; W5 [5]). Tvrzení o neexistenci svědků zároveň nepřímo odkazují na předpoklad, že vězni, kteří zde pracovali, na konci války záhadně zmizeli a jsou možná zasypáni v podzemí. Kromě hornické činnosti bývá uváděna i válečná výroba raket V1 a V2 a existence tajné podzemní laboratoře či ukrytých pokladů a dokumentů. Důlní štoly a šachty jsou označovány za zaminované a rozsahem podstatně větší, než dokládají historické prameny (Weber 2001 [22]; R55 [1]; R67 [144]). Celý objekt měl být během války důkladně zamaskován (W1 [31]). Dále se přidává také motiv tanku utopeného v bažinách (W1 [31]). Nadpřirozené motivy se zde – s výjimkou zmínek o „energiích“ (R19; R60), které je ale někdy možné chápat jen jako metafory, neobjevují.

3.3.1.4 Dílčí závěry

Na případě areálu bývalého dolu a úpravny rudy na Rolavě je možné demonstrovat několik jevů:

1) Jde o lokalitu, která za 2. světové války mezi zařízeními obdobného druhu příliš nevybočovala – zapojení vězňů do průmyslu bylo častým jevem a neomezovalo se jen na mediálně známé projekty či koncentrační tábory.¹³ Její současné interpretace v rámci lidové slovesnosti jsou ale oproti historické výrazně nadsazené, přičemž využívají motivy obvyklé pro pověsti spojené s druhou světovou válkou – zejména zprávy o údajných nacistických zvěrstvech, sofistickovaném charakteru technologie Třetí říše a ukrytých cennostech.

---

¹³ Pro jiný region k tomuto tématu srov. např. Rous 2012.

2) Nedostupnost informací o historii lokality¹⁴ se zde může stávat samostatným motivem, který podtrhuje tajemnost místa. Tato tajemnost se ve spojení s architektonickou podobou objektu, který je torzem původního stavu, stává samostatnou estetickou hodnotou, která přitahuje další návštěvnost. Ruina se tedy může stávat oblíbenou turistickou destinací nejen pro svou historii, ale částečně naopak i proto, že je tato historie neznámá či spekulativní.

3) Další takovou hodnotou, která může k objektu přitahovat pozornost, je jeho členitost a přístupnost, která mu dodává charakter hřiště vhodného pro průzkum, hry typu paintballu, vlastní vyjádření (graffiti, fotografie) i případné bivakování. Díky své poloze v hřebenové části Krušných hor může sloužit jako záchytný bod, s jehož návštěvou se předem počítá například při akcích oddílů skautského typu. Objekt nabízí řadu skýtaností, které nejsou běžné v městském ani přírodním kontextu, způsob jeho využívání je zásadně jiný, než jeho původní funkce.

4) Slovesný folklor vztahující se k lokalitě se věnuje především její minulosti a představuje formu vyjádření historické paměti, byť třeba zkreslené. Nebyla zachycena žádná signifikantní líčení nadpřirozených dění a bytostí, atypických smyslových jevů či současných událostí, které by měly s místem souvislost. Dalo by se sice uvažovat o tom, že industriální technicistní charakter Rolavy nepředstavuje pro nadpřirozené motivy vhodné prostředí, příklady ze srovnatelných míst (např. lomy Amerika – viz *Pohunek 2007*) ale ukazují, že opuštěné průmyslové areály a numinózní témata se vylučovat nemusí. Při workshopu pořádaném na místě přítom účastníci, kteří byli požádáni o zprostředkování vlastních dojmů z prostoru a úvahu na téma, co by se zde mohlo dít, různé ad hoc vytvořené nadpřirozené motivy spojené se smyslovými vjemy uváděli.¹⁵ Rolavě také chybí jakákoli postava, ve které by místo bylo personifikováno a která by zde mohla hrát roli hlavního aktéra – postavy vystupující ve vyprávěních jsou

---

¹⁴ Alespoň z pohledu laických návštěvníků, kteří se tématem nezabývají podrobně.

¹⁵ R23: „*A hnedka záhy jsem viděl, že to, jako že ten účel byl... pak tam byly vidět ty... ty bazénky, tak to mně nejdřív přišlo, jestli je to na chazení nábojnic, nebo já nevím, když to vystřelí, ale pak mně spíš přišlo, že v tom budou utopený upíři, nebo něco takovýho. Jako kdyby to byly nějaký rákve, prostě.*“

(...)

R22: „*Někdy, že v tom bazénku se něco muselo pěstovat, něco jako, jako, já nevím, prostě nějaký genetický manipulace, nějaká miminka.*“

(...)

R22: „*Jo, hm. Takže já bych jako tady slyšela, ten divčí hlas tady pod námi.*“

R21: „*Já eště pořád sem nakloněná věřit tomu, že je to nějaký vítr v trubkách.* (obecný smích) *A ne dívčí hlas. Ale hádat se s vámi nebudu.*“

R23: „*Mně se líbí ta moje teorie.*“

R21: „*Smích.*“

R22: „*Že je to kdo? Nebo co?*“

R23: „*Někde děvče se prochází a stěná...*“

kolektivního charakteru (Němci, zajatci, američtí hledači pokladů) a reprezentují spíše jednotlivé strany 2. světové války, než lokální specifika. Rolava jako by se zde stávala ilustrací k dějinám.

3.3.2 Pohádka

Pohádka je místní název označující samotu na stavební parcele č. 193, původně č. p. 35, dnes č. p. 58, obec Čachrov, k.ú. Javorná na Šumavě (*srov. W10*). Dům je známý zejména jako působiště sériového loupežného vraha Ivana Roubala, v současnosti není využíván a rozpadá se.

3.3.2.1 Historie lokality

Pohádka se nachází v oblasti, kde před 2. světovou válkou převládalo německé osídlení, místo bylo údajně obydleno od 16. století (*A03*). Původní název lokality zní Christlhof a šlo o více obytných a hospodářských stavení, z nichž se do dneška zachovalo pouze jedno. V 19. a na počátku 20. století zde matrika obce Čachrov zaznamenává několik opakujících se rodinných příjmení – Pangerl (*usedlost č. 35*), Kohlros (*č. 36*) a Ziegler (*č. 34*) (*P02*). Po 2. světové válce přešel statek na základě Benešových dekretů pod Státní plemenářský statek, n. p., Veselí (*P03; P04*) a zřejmě se zde následujících desetiletích vystřídal více nájemců. V 80. letech 20. století jej obýval mjr. Petr Vít s rodinou, který 7. 7. 1988 zahynul při letecké havárii vojenského vrtulníku Mi-2 na Sečské přehradní nádrži. Jeho žena měla údajně rok po jeho smrti spáchat sebevraždu (*W32a; W33*). Následně zřejmě byla Pohádka krátce opuštěna, alespoň s ohledem na líčení návštěvníků, kteří zde na začátku 90. let nadivoko přenocovali bez toho, aby se s někým setkali (*A03; W32d*).¹⁶

V roce 1991 si neobývanou chalupu od státního plemenářského statku pronajal¹⁷ Ivan Roubal. Statek plánoval přebudovat na zemědělské centrum, rekonstruoval ho a choval zde prasata a slepice. Velkolepé záměry se mu ale nedařilo realizovat a celý projekt byl i v počátečních stádiích finančně značně nákladný. Zřejmě první, byť soudně

---

¹⁶ V jednom případě autor líčení uvádí, že ho zde na začátku 90. let nechal přespat sám Ivan Roubal (*W34d*).

¹⁷ Černý 2006 uvádí, že šlo o koupi, pronájem ale potvrzují jak *W42*, tak i sám Roubal ve *Veselý 2008*.

nepotvrzenou, Roubalovou obětí se stal zájemce o společné podnikání při stavbě vodní pily, důchodce František Heppner. Po jednání s Roubalem Heppner i se svou přítelkyní zmizel. Roubal následně používal jejich vozidlo a rozprodával jejich majetek, údajně měl také svému synovi Martinovi sdělit, že je „sežrala prasata“, což však později u soudu popřel. V roce 1992 Roubal zavraždil v Božíkově u Zákup taxikáře Vladimíra Strnada a zřejmě i pražského prodáváče bižuterie Václava Horkého, jehož tělo se ale nikdy nenašlo. V obou případech následně opět využíval automobily obětí a prodával jejich majetek (*Slušný 2006, 168–172; Veselý 2008, 256*).

Během roku 1993 došlo k dalším vraždám. Ivan Roubal se přes inzerát seznámil s Josefem Suchánkem, kterého v rámci obchodního jednání nalákal na prohlídku Pohádky, a poté vykradl jeho byt a účty. Tělo hodil do Horusického rybníka u Veselí nad Lužnicí, kde bylo později nalezeno. Podobně zřejmě postupoval v případě majitele seznamky a sadomasochisty Václava Dlouhého, jehož tělo bylo nalezeno uškrcené smyčkou a svázané do kozelce. To sice mohlo naznačovat nehodu při autoerotických praktikách, byt byl ale současně vykraden. Obdobně – svázáním oběti tak, že se postupně uškrtila – Roubal postupoval i v roce 1994, kdy přepadl majitele autopůjčovny Petra Kudrnu, který proti němu svědčil v Horkého případě, a další dva přítomné, Petera Magdoleny a Jiřího Semeráda. Poté, co Roubal s komplicí vykradl kancelář autopůjčovny, podařilo se Semerádovi vyprostit a na základě jeho informací byl Roubal zatčen. Ostatní dva přepadení zemřeli. V roce 2000 byl Ivan Roubal po komplikovaném a mediálně sledovaném procesu odsouzen na doživotí (*Slušný 2006, 172–178*) a v roce 2015 ve výkonu trestu i zemřel (W74).

Pohádka zůstala neobydlena a postupně chátrala. Na místě údajně zůstala rozkládající se těla Roubalových prasat,¹⁸ která zřejmě po jeho zatčení zahynula v důsledku hladu, a jejichž pozůstatky měl později některý z návštěvníků lokality rozvěsit po trámech stavení. Statek byl také jednou zapálen, požár se ale podařilo uhasit (W33a). V roce 2006 zde byla založena geocache *Pohádka Ivana Roubala*, jejíž popis na internetu shrnuje pověst o čarodějnici z Christlhofu i pozdější Roubalovo působení a je možné jej považovat za text, který má významný vliv na formování moderních pověstí i význam Pohádky jako legend trippingové lokality.¹⁹ Počet zaznamenaných návštěv geocacherů průběžně stoupá, v současnosti se pohybuje kolem 30 za rok

---

¹⁸ Kostí mohly být ale i starší (W34b).

¹⁹ K popisu legend trippingu jako fenoménu spojeného se současným folklorem viz kapitolu 4.1.2, kde je diskutován podrobněji a obecněji.

(W34a). Druhá geocache nazvaná *Samota Christlhof* zde byla založena jiným autorem v roce 2013 (W34c). Místo ale využívali k přespání i kolemjdoucí turisté a trampové, kteří nemuseli jeho historii nutně znát.

3.3.2.2 Současný stav a využití lokality

Podle katastru nemovitostí jsou současnými vlastníky objektu z 1/3 Grabmüller Václav Ing. (Zručská cesta 1942/12, Bolevec) a Grabmüllerová Věra Ing. (Na louce 2102/5, Bolevec, 30100 Plzeň), z 1/3 Matoušek Miloš Ing. a Matoušková Květoslava (Nad tratí 438/2, Vokovice, 16000 Praha 6) a z 1/3 Svoboda František Ing. a Svobodová Jiřina (č.p. 60, 33901 Bezděkov) (W10). Záměr, s jakým byl objekt zakoupen, se nepodařilo zjistit, s ohledem na další uvedené podnikatelské aktivity V. Grabmüllera a M. Matouška dle obchodního rejstříku je možné usuzovat na spekulativní koupi reality nebo zvažované využití objektu pro zemědělskou činnost.

Usedlost Pohádka dodnes stojí víceméně ve středu podmáčené svažující se louky bývalé sídelní enklávy Christlhof, mimo obce a značené turistické cesty, s výhledem do kraje. Areál nese zřetelné stopy chátrání, nikoli však rozsáhlé devastace, která by byla způsobená například rabováním kovů a stavebního materiálu. Dům je volně přístupný, okna jsou vytlučená a dveře chybí. Vnitřek obytné části stavení nese stopy aktivit návštěvníků, kteří zde přespávají (dveře položené na zem jako podložka ke spaní, lahve od nápojů), nejvíce stop dosvědčujících využívání místa k legend trippingu je v přízemní místnosti s krbem,²⁰ jejíž stěny jsou popsány vzkazy. Nápisy a rytiny zde uvedené odkazují na minulost a pověst místa,²¹ stejně tak se ale vyskytují romantické texty zdůrazňující krásu okolní přírody²² a podpisy. Nejstarší dokumentované nápisy pocházejí z roku 2002, v ostatních místnostech je frekvence nápisů mnohem nižší nebo se nevyskytují vůbec. K přespávání je zřejmě občas využívána i půda přístupná zevnitř po schodech, byť se strop na několika místech prolamuje. Ve štítě je zřetelný velký provalený otvor poskytující výhled ven. Sklep je zatopený a plný odpadků.

Na obytnou část domu navazují stáje, do kterých se vstupuje samostatným vchodem. Vnitřek stájí je v dobrém stavu, bez výrazných stop návštěvnosti. Podél stájí

---

²⁰ Krb je ale poškozen a oheň se v něm rozdělovat nedá.

²¹ „*Roubal's gun*“ doprovázená kresbou pistole; „*Roubal tě vidí*“; „*Bacha, fakt je to tu vo hubu!*“

²² „*Pojď se mnou tam, kde je nebe vysoké a modré*“ (část citátu, jehož původním autorem je Jaroslav Foglar); „*Strávili jsme zde krásný vzpomínkový večer jako tehdy*“; „*Je tu nádherně.*“

vede vyšlapaná pěšina k ohništi za domem, zbytek stavení (zejména samostatná stodola) se již zřítíl. Rozpadlé krovy návštěvníci patrně využívají jako zdroj dřeva. Okolí ohniště je kryto vegetací a budovou před pohledem z širšího okolí, k táboření se ale pro množství stavebního odpadu nehodí.

Patrně nejčastějšími návštěvníky Pohádky jsou spíše mladší lidé, kteří se sem vydávají právě kvůli minulosti Pohádky a pověstem, které se jí týkají. Pokud je taková návštěva spojena s přenocováním, využívá se k tomuto účelu nejčastěji místnost s krbem, případně půda. Noclehu předchází vyprávění o historii místa včetně strašidelných pověstí, účastníci si průběžně všímají nezvyklých jevů (např. samovolný pád části zdi, průjezd automobilu po lesní cestě, setkání s podivínem) a očekávají výskyt různých nadpřirozených fenoménů typu zvuků chůze či hlasů (srov. W34b; W36; W37; W38). Ve dvou případech zmiňuje líčení návštěvy i nepříjemné fyzické pocity – bolest zad v Pohádce (W33a) a brnění rukou na udávaném místě bývalé chatrče čarodějnice (W32c). Může dojít k tomu, že přítomní získají pocit, že by měli z místa urychleně odejít (W33a). V některých případech se lze setkat s ničením místa (W34d) či pokusy o měření předpokládaných paranormálních jevů (W34b).

3.3.2.3 Interpretace a folklor

V případě Pohádky je možné sledovat jeden komplex narativů, který se plně vyvinul víceméně během posledních dvaceti let a na který většina slovesného folkloru, který se k místu vztahuje, navazuje. Spojují se v něm představa Pohádky jako místa již v minulosti nějakým způsobem prokletého, negativně působícího, a Roubalových vražd.

Významnou roli zde hraje pověst o čarodějnici z Christlhofu, kterou ale zpětně zpopularizovaly až Roubalovy vraždy a jejímž nejdůležitějším referenčním textem je zřejmě její interpretace na webu Geocaching.com (W34a [12])²³ Podle této pověsti zde

---

²³ *Carodejnice z Christelhofu*

Když se vydáte smerem na Bradné, západne od této obce narazíte na „Pohádku“.

Cesta tu náhle končí a zvedá se prikre nahoru. Na konci lesa stála malá, stará a prázdna chatrc z níž každý strach mel, pretože vypadala strašidelne. Jediná vlaštovka zde nehnízдила jen v noci okolo stavení létal netopýr. Jednoho dne však melo stavení nového obyvatele. Nastehovala se sem ošklivá a protivná jedovatá babice, jejíž zuby jako mlýnské kameny vypadaly. Kdo ji jednou potkal, ďalšímu setkání radej se vyhnul. Vypráví se, že kdo se pozde vecer v okolí chatrce objavil, videl a slyšel podivné veci.

Pres den carodejnice pomáhala, ale s pribývajícím soumrakem se vše zhoršovalo. Nekomu dovedla lásku pricarovat, jinému zas lektvar na lásku nešťastnou uvarila. Dokonce i amulety proti ohni obstarávala. To se také Christelhofské carodejnici stalo osudným.

mělo roku 1828 v důsledku požáru Čachrova dojít k lynčování stařeny podezřelé z toho, že jej magicky způsobila. Požár je historicky doloženou skutečností, lynč se ale nepodařilo potvrdit, matriky Čachrova podobný typ úmrtí v tomto roce neuvádějí. Původní zdroj pověsti, patrně z místní německy psané literatury, se nepodařilo dohledat (W34a; W35),²⁴ jeden sekundární pramen ale zmiňuje, že ji ale znal a informoval o ní novináře místní spisovatel Vilém Kudrlička (W37). Historicitu události je tedy přinejmenším sporná, variantám pověsti popisujícím, že čarodějnice obývala jeden poslední dům (W33a, W34a), navíc neodpovídají zápisy v matrice, které uvádějí v závěru 19. století stavení alespoň tři (P02), s čímž souhlasí i mapy 1:25:000 III. vojenského mapování z let 1877–1880 (W39). Alternativně se vyskytují podání, podle kterých došlo k opuštění všech stavení kromě jednoho později, někdy před vznikem první republiky (A03), tři objekty jsou nicméně patrné ještě i na speciální mapě 1:75 000 (list 4250 Klatovy) z roku 1936 (W40). Důraz na úpadek této skupiny samotný nicméně podporuje představu Pohádky jako opuštěného a „prokletého“ místa a tvoří tak vhodný narativní prvek v podáních, které se údajnou kletbou zabývají.

Kletba, která má Pohádku obestírat, nemá žádné kodifikované přesné znění a jednotlivá podání se liší i v tom, zda jde o důsledek přímého prokletí čarodějnicí, otisk tragických událostí, ke kterým zde došlo,²⁵ nebo blíže nespecifikovaný fenomén. Jako jednotlivé doklady negativního působení Pohádky jsou uváděny konkrétní události, které se zde měly odehrát. První z nich je údajná smrt jednoho z potomků Pangerlů, který se dle místních měl vracet z 2. války a kousek od rodného stavení byl zastřelen (A03 [79]). Další se týká neurčitěho vlivu, který způsoboval, že ženy se zde zbláznily a muži oběsili (W34a), přičemž tento motiv může být ještě rozšířen o líčení osudu rodiny, ve které si otec uvázal smyčku ve stodole, když se mu jednou žena s dětmi záhadně ztratily (W37 [21]), a jehož duch má chodit po domě a oplakávat je (W33a [77]). Poslední majitelku před Roubalem měly tak dlouho pronásledovat zlé představy, až se přestěhovala k příbuzným do Německa (W33a; W34a; W37; sekundárně W32c).

V některých podáních se uvažuje o tom, zda Roubalovo vraždění nemohlo být, s ohledem na to, že všechny jeho prokázané vraždy následovaly až po koupi Pohádky,

---

12. května 1828 byl ve Strážově velký požár, při němž většina stavení lehla popelem. Každý si myslel, že za vše může Christelhofská čarodějnice. Lidé se rozhodli, že její vinu potrestají. Došli na Pohádku, čarodějnicí z chatrce vyhnali, obstoupili ji a spálili ji ať se vrátí zpátky do Perkrájchenštajnu a házeli na ní kameny. Zkrvavená čarodějnice obejmula brázu, která u chatrce rostla a ta vpila její krev. Od techto dob měla tato bráza krvave zbarvené dřevo. Její telo poté hodili do chatrce a tu zbourali.

Od té doby se zde dějí vsutku podivné veci. (W34 [12], sic)

²⁴ Za kontrolu matrik děkuji Mikulášovi Heinrichovi.

²⁵ „zanechaný stín událostí“ (R70 [8])

teoreticky způsobeno tímto negativním vlivem místa (*W33a [77]; A03 [79]; Janeček 2015, 51–54 [93]*). Příběhy o Roubalovi samotném mají zpravidla mundánní charakter a nejčastěji se jedná o převyprávění jeho zločinů s důrazem na Pohádku jako místo, kde se odehrávaly, častý je motiv krmení prasat těly zavražděných lidí. Roubal také nevystupuje v pověstech jako postava, která by se mohla na místě vyskytovat, i když by k tomu legend-trippingový význam místa vybízela (*srov. např. Pohunek 2010, 36–37, 40–42*) a mohly by tomu nasvědčovat ojedinělé nápisy na zdech, jako *Roubal tě vidí*. Bude zajímavé sledovat, zda v místním folkloru nezaujme aktivnější roli po své nedávné smrti.

Další typy motivů se vztahují k zážitkům současných návštěvníků Pohádky, přičemž zahrnují jak prožitky vlastní, tak i údajné. Vyskytují se zde zmínky o různých smyslových fenoménech, například brnění rukou na místě chatrče čarodějnice (*W32c [78]*), pocitu pozorování a tísnivém dojmu (*W38 [130]*), špatných pocitech, zvucích kroků v dřevácích či na schodech, vnímání přítomnosti něčeho neviditelného (*W34c [81]; W33b [75]; W38 [130]; W34c [81]*), divných hlasech, ženském pláči, nutkání opustit prostor (*A03 [79]*) či praskání trámů (*A03 [79]*). Tyto zážitky se obvykle týkají lidí, kteří mají povědomí o historii místa a jeho udávaných vlastnostech, lze se ale méně často setkat i s vyprávěními o setkání s nadpřirozenem, ve kterých vypravěč teprve později zjistí, že spal na „Roubalově Pohádce“ (*např. W33b*). Nepříjemné intenzivní prožitky vnitřního typu (tíseň, když ostatní ještě žádnou necítí; brnění rukou; noční můry; vystoupení „senzibilky“ v televizním pořadu) bývají spojovány spíše s ženskými postavami (*W34a; W32c [78]; A03*). Objevují se i zmínky o selhávání techniky (hodinky, fotoaparát, videokamera, mobilní telefon, automobil při cestě domů) (*A03 [79]; W33b [75]; W32d [80]*). Líčení jiných typů kontaktů s nadpřirozenem jsou řidší, zmínit lze vyprávění místního obyvatele, který při chůzi poblíž Pohádky potkal na cestě babku kořenářku, přičemž později se s ní setkal znovu, i když by ho sotva dokázala v daném úseku předejít (*W38 [130]*). Do spojitosti s negativním vlivem Pohádky je dáván rovněž údajný případ amatérského exorcisty, který měl strávit poblíž samoty noc při pokusu osvobodit místo od zlých sil a zemřít přitom na zástavu dechu (*W32b [76]*). Mezi místními lidmi byly také zachyceny pověsti líčící návštěvníky Pohádky z pohledu vnějšího pozorovatele, který se legend trippingu neúčastní. Vypráví se varovně o lidech, kteří na Pohádce přespali a museli v noci utéct, případně zde strávili noc a zemřeli pak při různých neštěstích (*A03 [79]; W38 [130]*).

Některá líčení návštěv místa na internetu v sobě spojují jak údajné nadpřirozené události, tak i humorný rozměr či přehánění, která dosvědčují, že výlet na Pohádku byl pro účastníky především nevázně myšlenou zábavou.²⁶ Pozoruhodné je, že lokalita bývá velmi často označována také jako krásná, zejména díky svému umístění v okolní krajině, a to nejen v případech, kdy návštěvník nezná její historii (W33a; W33b; W34a; W34b; A03).²⁷ Na to je možné poukázat i na místě, například u velkého nápisu na zdi „*Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré*“, který je citací z díla Jaroslava Foglara (viz např. Foglar 1991, 6).

Mediální a umělecké interpretace místa, které se věnují i současnému slovesnému folkloru vztahujícímu se k místu, se zpravidla omezují na články či televizní reportáž na hraně „záhadologie“ (srov. např. Zeman 2015; A03). O místě také zpívá metalová kapela The Witch v písni Christlhof (W11; W12).²⁸

3.3.2.4 Dílčí závěry

Ve využívání místa a jeho slovesném folkloru je možné pozorovat několik výrazných témat:

1) Pohádku lze popsat jako legend trippingovou lokalitu ve stádiu vzniku. Její popularita byla iniciována Roubalovými vraždami, celkový obraz místa byl ale doplněn také motivem nadpřirozené kletby vycházejícím z údajné starší lokální pověsti o čarodějnici z Christlhofu. Obě relevantní postavy, Roubal a čarodějnice, se zde doplňují – Roubal zvyšuje emoční význam místa a zpřítomňuje úmrtí, ke kterým zde

---

²⁶ „*Kolem se snesla strašlivá tma. Neviděli jsme si ani na špičku nosu. Tu jsme zaslechli podivné mumlání a kolem se začali zjevovat stíny a nezřetelné postavy. Duchové podivných tvarů se po nás sáпали. V tom vše přehlušil kvilivý jekot a místnost vybuchla oslnivým světlem. Když jsme se po chvíli probrali, v místnosti svítilo podivně hnědavé světlo. I to však po chvíli zmizelo a světníci zahalilo klidné večerní šero. S roztrásenými koleny jsme se odebrali na půdu, u krbu zůstali Maxa s Dwarfem. V noci už byl klid. Jen Maxu a Dwarfa v noci vzbudilo rachocení a podivné zvuky u dveří. Nikoho však nezahlédli a po chvíli se jim podařilo znovu usnout.*

Ráno jsme se vymotali ze spacáků a oddychli si – přežili jsme. Venku teple svítilo slunce. Když jsem se otočil na druhou stranu, abych vzbudil Mlčiho, zaječel jsem a vyděšeně se odsunul stranou. Mlči tam nehybně ležel, v zádech měl zaseklou sekeru a byl celý od krve. Když jsme sebrali odvahu a k Mlčimu se přiblížili, zjistili jsme, že už mu není pomoci. Nezbylo než vykopat hrob a kamaráda, v rámci možnosti, důstojně pohřbít.“ (W36)

²⁷ „*Rád bych se tam zase podíval ale když už vím co se tam dělo...Jen chci ještě dodat že když jsme tam byli, přišlo nám to místo jako jedno z nejkrásnějších, co jsme kdy viděli.“ (W33b)*

²⁸ „*Šerednou babiznu upálit u stromu
To místo děsí dál, chraň se tu zůstat sám
hnus kosti a smrad, čeká tě jistá smrt
Předhodit prasatům snídani člověčí“ (W11; W12)*

došlo, čarodějnice a s ní související kletba poskytují prostor pro existenci nadpřirozených jevů. Pozůstatků po Roubalově činnosti se je možné dotknout, sám zde ale nemohl „strašit“, neboť byl naživu a důkladně izolován od všedního dění. Jako personifikace místa, se kterými se lze setkat, zde tak vystupují čarodějnice, případně oběti Roubala a dřívějších tragických událostí.

2) Velmi častá jsou líčení atypických osobních pocitů a setkání se strašením v podobě akustických fenoménů. Většinu těchto vyprávění je možné považovat za ukázkou excitace představivosti při legend trippingových aktivitách, kdy návštěvníci konfrontaci s něčím nezvyklým očekávají a dochází tak z jejich strany ke zveličování osobních prožitků a projevů strachu. Svou roli zde může mít i fakt, že se při návštěvě Pohádky vstupuje do něčí domácnosti, domova někoho jiného, kdo je ale nepřítomný a jehož příchod je možné alespoň podvědomě očekávat. Někoho, kdo návštěvníka sleduje a kdo si může místo nárokovat.

3) Pohádka je spojována s negativním vlivem, který může člověku uškodit, a to nejen přímo fyzicky, ale i tím, že přináší smůlu, nemoc či duševní poruchy. Jde o neurčitou kletbu, ať už přímo vyslovenou čarodějnici nebo chápanou jako spíše „energetická“ vlastnost místa. Lokalita v podstatě spadá do kategorie „zlých domů“ (srov. *R72 [135]*), obydlí, kde se často střídají majitelé a jejichž obyvatelé mají asociální rysy nebo jsou stíháni neštěstími. Jde o pokažené domovy, v nichž nehmatatelné zlo a úpadek převládá nad rolí domova jako ostrůvku bezpečí a spořádanosti – „zlý dům“ obyvatele buď vyžene, nebo zkaží a z útočiště se stane doupětem. Jak ukazovaly už výsledky sběru adjektiv, vnímání Pohádky jako opuštěného stavení a existence „vybydleného“ obytného domu obecně často vedou k emocím, které je možné označit za projev pobouření či pocitu, že něco není tak, jak by správně mělo být. Opuštěný dům jako by zde nebyl jen zanikající stavbou, ale zároveň narušením sociálního prostředí. V případě, kdy na místě k sociálně neakceptovatelným událostem skutečně došlo, jako v případě Pohádky, může být takový dojem zvláště silný. Kletba se zde stává jak údajnou příčinou, tak i vysvětlením stavu místa.

4) Navzdory výše uvedenému je Pohádka často popisována jako krásné místo. Její přírodně-estetický charakter se nevyklučuje s vnímanou tragickou historií, oboje se naopak může komplementárně doplňovat. Rozpor mezi oběma způsoby vnímání lokality posiluje její romantický aspekt – v romantické estetice se temné, protispolečenské prvky a krajiny mohou spojovat s pocitem ohromení, krásy a obdivu

k přírodě, zejména pokud nesou silný vnitřní význam (k tomu viz *Stibral 2005, 98, 102, 104–105, 110*).

3.3.3 Plešivec

Vrch Plešivec (654 m n. m.) u Rejkovic je morfologicky výrazným a zdaleka viditelným opticky dominantním výběžkem pásma Hřebenů, které tvoří součást Brd a táhne se od Zbraslavi jihozápadním směrem k Jinecké brázdě. Z jihozápadního okraje Hřebenů vystupuje severním směrem a tvoří přirozený předěl mezi Jineckou brázdou a Hostomickou kotlinou. Předmětem zájmu jsou zde pozůstatky pravěkého hradiště z doby bronzové a dalších lidských aktivit, které budou diskutovány níže. Mezi vybranými vzorovými lokalitami zastupuje „lesní“ a „přírodní“ polohy s památkami, které jsou datovány do hlubší minulosti (pravěk, středověk).

3.3.3.1 Historie lokality

První doložené stopy lidských aktivit na Plešivci pocházejí potenciálně už z mezolitu (povrchový nález štípané industrie na Malém Plešivci, viz *Korený 2000, 226*). Neolitického až eneolitického původu je pak přinejmenším 23 kamenných broušených seker postupně nalezených v prostoru vrchu. Tyto předměty mohou naznačovat jak neprofánní využívání prostoru, tak i teoretickou existenci nedochovaného eneolitického výšinného sídliště (*Smejtek 2005, 186–187*). Nejvýznamněji byl Plešivec využíván v mladší a pozdní době bronzové (kultury knovízská a štítarská), kdy zde bylo vybudováno rozsáhlé hradiště o ploše 56,43 ha. Fortifikační systém tvořený sypanými valy z místních křemenců a drobů (bez příkopů) byl navázán na skalní útvary vyskytující se při okrajích vrcholové plošiny a zahrnoval i menší opevněnou plochu („akropoli“) o výměře 17 ha. (*Benková – Čtverák 1998, 123–124; Křivánek 2004, 399; Sakař – Sklenář 1987a, 12*). Lokalita je významná též díky výskytu depotů bronzových předmětů („jinecké bronzы“, minimálně 9 samostatných nálezů) v areálu hradiště a širším okolí (*Benková – Čtverák 1998, 124*), vrch byl patrně důležitým metalurgickým a socio-kultovním centrem (*Sakař – Sklenář 1987a, 12; Slabina – Smejtek 2005, 243; Smejtek 1986, 87*). Pro využívání vrchu a hradiště

v ostatních obdobích pravěku zásadní doklady kromě ojedinělých nálezů (doba halštatská a laténská, viz *Křivánek – Kuna – Korený 2006, 329; Smejtek 2005, 190*) nejsou, lokalita se ale nacházela v krajině dlouhodobě osídlené (přehled viz *Sakař – Sklenář 1987a*). Vzhledem k taktéž ojedinělému nálezu lahvovité nádoby datované do období stěhování národů je možné uvažovat také o tom, že Plešivec sloužil jako výšinné sídliště i v této době (*Korený 2002*).

Ve středověku nebyl vrch intenzivně využíván. Do 11. století spadá ojedinělý depot denárů (*Křivánek – Kuna – Korený 2006, 329*). Falzum fundační listiny vyšehradského kostela z poloviny 12. století, které se hlásí k roku 1088, uvádí existenci dvou popluží na hoře Plešivec, celkově je však tato zmínka vnejasná. Zároveň je tamtéž uvedena i existence „plešivecké cesty“, zřejmě trasy vedoucí údolím Litavky kolem dnešních Jinců. Tato spojnice ale dosáhla většího významu až během 13. století díky utváření sídelní sítě na Příbramsku, detailnější historické zprávy o Jinecku pocházejí vesměs až ze století 15. a pozdějších (*Nováček 1995, 8–10*). Při úpatí kopce nad Běštínem se později nacházela v trati Mořina dnes již zaniklá vrcholně středověká vesnička (*Hajšman – Vogeltanz 2012, 110; Sklenář 1987a, 80*). Dá se předpokládat, že zdejší lesní komplex byl po většinu času hospodářsky využíván formou běžných lesních řemesel, lovu apod. Z 1. poloviny 19. století existují zmínky o výskytu pytláků a lupičů, kteří měli mít na Plešivci a protilehlém Ostrém skrýše (*Čáka 1986, 126*).

Od 60. let 18. století probíhaly na Plešivci pokusy o těžbu železné rudy, která byla využívána v sousedních hutích v údolí Litavky (*Hofmann 1987, 186*). Největší důlní dílo vzniklo na západním svahu Plešivce, kde měly být vyraženy štoly Dominik a Ladislav (*P05*). Tento důl nazývaný lidově Masné krámy měl podle místních podání sloužit před rokem 1848 jako úkryt lupičů, k zavalení vstupu do podzemí došlo v roce 1942 (*Čáka 1986, 126–127*). Kromě dobývání železné rudy existovala v 19. století na Plešivci řada lomů, kde se těžil křemenec na výrobu dlažebních kostek pro Prahu a k dalším účelům (*Sklenář 1987a, 77*). Rozebírány byly i valy hradiště, v důsledku těžby zanikl mimo jiné pozoruhodný areál popisovaný B. Jelínkem, kde se měl mezi nízkými kamennými valy nacházet čtyřhranný kamenný stůl s nálezem střepů a kamenného klínu (*Smejtek 2005, 191*). Poslední lomy byly přes protesty odborné veřejnosti v provozu ještě v 50. letech 20. století, v prostoru Krkavčích skal mimo jiné odtěžen osmimetrový skalní hrot zvaný Jehla (*Hajšman – Vogeltanz 2012, 110*). Otevření zamýšleného lomu pro těžbu křemence na výrobu koksárenského dinasu v 60. letech se již neuskutečnilo (*Litochleb – Černý – Sejkora – Litochlebová 2005*).

Okrajově je možné připomenout i sběr a dobývání prvohorních zkamenělin, zejména trilobitů, nacházejících se v břidličných vrstvách na úpatí hory v údolí Litavky; místní sběratelé, kteří nálezy přeprodovali dále, byli nazýváni *ráčkaři* (Čáka 1986, 130–131).

Estetické kvality Plešivce byly oceňovány už v první polovině 19. století, P. Ondřej Kubišta jej v materiálech dochovaných v Eichlerově sbírce, souboru rukopisných topografických materiálů v současnosti uložených v archivu Národního muzea, označuje za vysokou horu, na které je přívětivá plošina poskytující ze své nejzazší špičky velice příjemný pohled (Sklenář 2001, 22). Motivy z hory je možné nalézt například v dílech místních malířů Jaroslava Panušky a Bartoloměje Hlavína (Čáka 1986, 131). S rozvojem turistiky se stal Plešivec jedním z regionálních turistických cílů. První turistická značka sem byla vyznačena v roce 1891 hořovickým odborem KČT. Nikdy zde ale nevznikla náročnější turistická infrastruktura, například rozhledna nebo občerstvovna, byť na vrcholu krátkodobě stála dřevěná zeměměřičská věž vystavěná ve 20. letech 20. století (Hajšman – Vogeltanz 2012, 109–110). Plešivec se během 20. století také stal oblíbeným cílem trampů.

Hradiště na Plešivci bylo samozřejmě také předmětem zájmu archeologů, který byl motivován zejména výraznými terénními pozůstatky hradiště a nálezy ojedinělých předmětů a bronzových depotů. K těm zpočátku docházelo náhodou, zejména při lesních pracích, stavbě cest a těžbě kamene. První takový nález je doložen z roku 1825. Většina nálezců pocházela z řad místních obyvatel, bronzы často dávali dětem na hraní nebo levně prodávali kováři jako surovinu. Ten část zpracoval, zbytek pak prodával na váhu (Sklenář 1987a, 77; Sklenář 1987b, 271; srov. Lutovský – Slabina 2004, 52; Slabina – Smejtek 2005, 243). Vůbec první odborná zmínka o plešiveckých valech pochází od geologa Františka Josefa hraběte Kinského z roku 1775, který je ale zmiňuje jen jako „hromady kamení připomínající zdi“, bez toho aby jednoznačně určil jejich antropogenní původ. Jako pozůstatky hradiště byly identifikovány až v roce 1836 amatérským archeologem Matyášem Kalinou z Jäthensteinu, zřejmě na základě informací od průkopníka výzkumu českých hradišť a Kalinova švagra Františka Olbrichta, který se Plešivcem zabýval i v následujících desetiletích. S tím, jak rostlo povědomí místních obyvatel i archeologů o významu lokality, začal se přibližně od roku 1860 zvyšovat i počet podchycených nálezů, které byly obvykle zasílány do Národního muzea.²⁹ Nejvýznamnější postavou mezi lokálními amatérskými zájemci a badateli byl

---

²⁹ Karel Sklenář (Sklenář 1987a, 79-80) uvádí řadu jmen místních obyvatel, kteří se v 19. století na záchraně předmětů z Plešivce podíleli. Zmínit lze rolníka Aloise Běhouna z Rejkovic, sedláře Františka

v 19. století bednář a písmák Jan Nepomuk Zykán z Čenkova, jehož zprávy inspirovaly pracovníky Národního muzea v čele s archeologem Janem Erazimem Vocelem k tomu, aby byla vrchu věnována větší pozornost. V roce 1866 navštívil Plešivec spolu se Zykánem správce archeologických sbírek muzea František Beneš, který zde pořídil plánek lokality (*Sklenář 1987a, 75–94*). Ve stejném roce byl také pod Velkou skálou odkryt pozůstatek metalurgického zařízení, zřejmě slévačské dílny, a vyzvižen 17 kg těžkých slitek bronzoviny s pozůstatky poloroztavených nástrojů (*Smejtek 2005, 184*).

V letech 1914–1918 byl archeologicky zkoumán areál zaniklé středověké vsi v poloze „na Mořině“ u bezdědičské hájovny, který byl dr. Axamitem a prof. Tillem interpretován jako mohylník (viz např. *Sklenář 1987a, 80*). Axamit ale také zároveň poprvé správně datoval hradiště samotné (*Smejtek 1986, 88*). V roce 1937 se údajným mohylám na Plešivci, a to jak „na Mořině“, tak i u „obětního kamene“ nedaleko vrcholu věnoval i amatérský archeolog František C. Friedrich, který zmiňuje, že většina objektů byla rozkopána místními lidmi, kteří předměty v nich získané donášeli statkáři Hlavínovi a ten jim za ně dával obilí a další zboží. V roce 1931 Friedricha též přivedl na Plešivec nález deskovité spony při dobývání pařezů. Friedrich na místě zdokumentoval pozůstatky objektu spadajícího do knovízské kultury a obsahujícího mimo jiné slitek bronzoviny. Ve Friedrichových zprávách je zmiňováno také velké množství střepů, které se odnášely tehdejšímu řediteli panství Langrovi a z nichž se část dostala přes dr. Axamita a prof. Stockého i do Národního muzea (*Lutovský – Slabina 2004, 52*). Nevelký zjišťovací archeologický průzkum v areálu hradiště v roce 1947 provedl Státní archeologický ústav (*Maličský 1950, 21–23*), v roce 1985 provedla K. Motyková ještě řez opevněním na jeho severní straně (*Motyková 1992, 74–82*). Geofyzikální průzkum, při kterém byly využity i detektory kovů, byl realizován na více plochách v prostoru hradiště v letech 2001–2004 ve spolupráci Hornického muzea Příbram a Archeologického ústavu AV ČR. Jednou z jeho motivací byla i preventivní prospekce lokality ohrožené aktivitami nelegálních hledačů. V kontextu české archeologie šlo o modelový příklad, kdy byl podobný postup vyzkoušen prakticky poprvé (*Čižmář 2006, 286; Křivánek 2006, 319; Křivánek 2004; Křivánek – Kuna – Korený 2006*).

Z dalších historických událostí vztahujících se k Plešivci je možné uvést působení partyzánských oddílů, jejichž jádro tvořili sovětští výsadkáři, na sklonku 2. světové války. Na sovětského vojáka, patrně uprchlého zajatce, který zde byl

---

Hrdličku z Jinců, rolníka Josefa Tomáše Mužíka z Otmíče či sběratele Filipa Hlavína z Běštína a lesníka Pietschmanna z Bezdědiček.

zastřelen v roce 1945 během zátahu na partyzány oddílu Priboj působící v přilehlých lesích, upomíná pomníček u Eliščiny cesty (*Čáka 1986, 132–133*).

3.3.3.2 Současný stav a využití lokality

Plešivec, tedy vrch včetně hradiště, má dnes dva převládající způsoby využití, které vstupují do interakcí s archeologizovanými pozůstatky starších aktivit v terénu. Prvním typem využití je lesní hospodářství, druhým pak jsou různé měkké formy rekreačního pobytu v přírodě – zejména pěší turistika a tramping. Vrch je protkán hustou sítí turistických značených cest s dobrou návazností na blízké železniční zastávky i zbytek pohoří, procházejí tudy navíc i naučná stezka „Z Jinec na Olymp Brd“ a řada dalších lesnických zpevněných cest.³⁰ Primárním cílem návštěvníků je akropole hradiště s vyhlídkou u Čertovy kazatelny, vzhledem k možnosti libovolně kombinovat jednotlivé trasy ale dále už neexistuje nějaký podrobnější typický itinerář průměrného výletu. Pro delší pobyt spojený s přenocováním je terén při základní znalosti tábornictví poměrně příhodný, celkem je zde možné evidovat přibližně 20 opakovaně využívaných trampských campů a přes 10 studánek s pitnou vodou. Některé z těchto lokalit mají vlastní jména³¹ a jsou udržovány různými trampskými osadami a navštěvovány opakovaně.

Valy plešiveckého pravěkého hradiště (evidováno jako kulturní památka č. 45781/2-2629), jsou dodnes dobře patrné ve většině svého průběhu, byť byly lokálně poškozeny novějšími aktivitami. K narušování archeologických situací opakovaně dochází zejména těžbou dřeva, novou lesní výsadbou a nelegálním průzkumem pomocí detektorů kovů (*Křivánek 2004, 398; (Křivánek – Kuna – Korený 2006)*). J. Waldhauser zmiňuje například údajný hromadný nálezy bronzových kruhů v nádobě z těžby slitiny v roce 1999. Občan z Berounska, který předměty pomocí detektoru získal, je měl prodat do zahraničí za 150 000 Kč. Informace o místě nálezu a ukázkou předmětů však poskytla třetí osoba a údaje nebylo možné zcela ověřit (*Waldhauser 2001, 446*).

---

³⁰ Nejvýznamnější z nich jsou dvě vrstevnicové asfaltky a Eliščina cesta ze sedla Klínek na vrchol, která se vesměs kryje s červenou značkou. Její název je odvozen od kněžny Elišky z Hanau, které měla zajišťovat pohodlnou cestu na kopec, odkud mohla přehlédnout své panství. Pravděpodobně jde ale jen o běžnou hospodářskou cestu (*Hajšman - Vogeltanz 2012, 110*).

³¹ Ze současných či nedávno zaniklých možno jmenovat např. campy Zlatá naděje, Haďárna, Airborne, Bludná výhybka, U draka, Alvarado, Fort Williams, Yukon.

K masivnímu nárůstu tohoto druhu činnosti došlo u nás po roce 1989, kdy se hledání pomocí pokročilých detektorů kovů stalo předmětem zájmu organizovaných kriminálních struktur (*Waldhauser 2000, 232*), ale i amatérů („mrcasníků“ – srov. např. *W8; Smrž 2006*) motivovaných sběratelskými, sportovními či historickými zájmy. Hranice mezi hledačem, který se aktivně staví proti zákonu a zájmům archeologické památkové péče, a tolerovatelným amatérským nadšencem je zde neostrá – někteří „detektoráři“ přímo spolupracují s archeology a věnují se lokalitám, kde při předpokladu dokumentace nálezů a jejich odevzdání nezpůsobí škody (např. povrchová prospekce na zoraných polích), jiní ale mohou místo naopak z neznalosti nebo svévole poškodit. Etické a právní otázky související s průzkumem pomocí detektoru kovů jsou jedním z problémů, které česká archeologie dlouhodobě řeší (k tomu např. diskuze na stránkách Archeologických rozhledů – *Čižmář 2006; Šedo 2006; Vích 2006; Vencel 2006; Waldhauser 2006; Křivánek 2006; Smrž 2006; Kuna 2006*). Prospekce na pravěkém hradišti typu Plešivce (a také s ní zpravidla související následné zatajení nálezů) je ale jednoznačně za hranou zákona. Při archeologickém výzkumu v letech 2001–2004 bylo na hradišti evidovány četné vkopy, které tuto aktivitu dokládají, s největší koncentrací podél valů, v místech starších nálezů depotů, v přístupnějších částech akropole a podél vstupů a cest. Šlo zpravidla o jamky o hloubce 10–20 centimetrů, případně i hlubší (do 60 cm) (*Křivánek – Kuna – Korený 2006, 330*).

Novější typ památek přítomých na lokalitě představují středověká a novověká milířiska (*Křivánek – Kuna – Korený 2006, 338*), jedná se ale o poměrně nenápadný druh objektů, který pozornost návštěvníků nepřitahuje a může být rovněž poškozován současnými lesními pracemi. Industriální aktivity jsou připomínány také prostřednictvím povrchových stop po těžbě kamene a železné rudy. Železnorudné kutací pokusy se projevují pouze drobnými terénními prohlubněmi (pinkami) a také portálem štol v Masných krámech, která se nedávno stala předmětem neúspěšného amatérského pokusu o prokopání závalu a jinak je umístěna mimo běžné turistické trasy a navštěvována jen řídce. Křemencové lomy oproti tomu značnou měrou utvářejí charakter vrcholových partií hory. Je zde možné odlišit několik enkláv starých lomařských prací, které díky svým terasovitým rovinatým úsekům, dostatku materiálu pro stavbu ohnišť a přístřešků a romantickému skalnatému charakteru v naprosté většině případů slouží jako tramská tábořiště. Jedná se zejména o západní okraj akropole mezi vyhlídkovou plošinou a Fabiánovou zahradou, kde došlo v několik stovek metrů širokém pásmu k odtěžení rozsáhlých částí svahu, skupinu starých lomů pod východním

okrajem hradiště, kamenné moře při Skále hadí královny a nejnižší položené lomy u Smaragdového jezírka, které je samotné zatopenou lomovou jámou.

Pozornost přitahují i přirozené skalní útvary, zejména viklan na jihovýchodním úbočí hory, který se měl hýbat ještě na konci 19. století a o schopnost pohybu přišel podle místních lidí údajně po zásahu bleskem (*Čáka 1986, 131*). V současnosti zde spontánně činností návštěvníků vzniká instalace z desítek drobných kamenných věží utvářených postupným vršením kamenů na sebe (*Dejmal – Petříček 2005, 314*). Utváření podobných „mužiků“ či obrazců a nápisů z volně rozmístěného kamení je obecně jevem, se kterým se je možné setkat v řadě podobných lokalit – typicky v horách nebo na dnech opuštěných lomů. Základními předpoklady nutnými pro jejich vznik jsou zřejmě jen vysoká návštěvnost, dostatek vhodného materiálu a možnost výtvar pozorovat (například z vyhlídky, platí zejména pro nápisy a obrazce).³² Pozoruhodné je, že v okolí tábořišť v opuštěných plešiveckých lomech, které tyto předpoklady splňují, se vyskytují ve výrazně menší míře, než by bylo možné očekávat. Lze z toho usuzovat, že se jedná spíše o projev typický pro běžné turisty než pro trampy, kteří místní „campy“ položené v kamenných lomových mořích mimo turistické značky pravidelně a často navštěvují. Trampské úpravy, byť nepostrádají estetický a spontánní rozměr, jsou častěji založené na užitkové funkci budovaného objektu, například studánky, ohniště, kamenných křesel či srubů využívajících nasucho kladené zdi.

3.3.3.3 Interpretace a folklor

Plešivec je pro svou dominantní polohu tradičně nazýván „Olympem kraje“³³ (*Benková – Čtverák 1998, 123*) a je možné říci, že je mu v regionálním povědomí včetně folkloru věnována větší pozornost než mnoha jiným, výškově srovnatelným brdským vrcholům. Je otázkou, nakolik se na této pozornosti podílela existence hradiště

---

³² Lidové názory na vznik těchto objektů jsou ale poměrně pestré a je možné, že osobní motivace jednotlivců v rámci tohoto turistického zvyku může být u jednotlivých stavitelů odlišná, i když chování je navenek stejné. Diskusi, kde jsou zmiňovány jednotlivé možné motivace (rozmar, práce s „energií“, trampský zvyk, hra) je možné nalézt na *W29*.

³³ Jde o typ metafory charakteristický pro turistiku 19. a 1. poloviny 20. století, podobně, jako v případech Českého ráje, Českosaského Švýcarska, České Kanady atd. Na Plešivci nejde o jediný případ podobného srovnávání, místní Smaragdové jezírko bylo v turistických průvodcích ve 30. letech 20. století přirovnáváno k tatranským plesům. Jeho současný název odvozený od barvy vody je patrně novější a trampský (*Hajšman - Vogeltanz 2012, 110*).

a dalších pozůstatků lidských aktivit. Doplnění výrazného krajinného prvku stavbou typu hradu či hradiště má v takovýchto případech spíše synergický charakter – významná poloha vybízí k vybudování stavby, která zase nadále zvyšuje její význam.

Hradiště bylo každopádně známo. Proměňovaly se ale názory na jeho původ. Bronzové nálezy byly zprvu považovány za keltské, Jan Erazim Vocel dokonce uvažoval o tom, že se na Plešivci mohlo nacházet hlavní sídlo některého bójského kmene, potenciálně ztotožnitelné s některým z míst uváděných u Claudia Ptolemaia. Zykán sám v jedné ze svých „pověstí“ o kopcích v okolí Čenkova, kde na krolmusovský způsob mísí historické úvahy a folklorní podání, označuje za stavitele hradiště Markomany, kteří zde měli mít městec zvaný Krišpr, kam zaháněli v neklidných časech dobytek. Druhá markomanská pevnost se měla nacházet na protilehlém vrchu Ostrý, kde se ve skutečnosti nalézají pozůstatky středověké tvrze. V Zykánově líčení je uváděn motiv hedvábných šňůr natažených mezi oběma kopci, s jejichž pomocí si obyvatelé hradišť připíjeli vínem (*Sklenář 1987a, 92–94*).

Nešlo však rozhodně o jedinou tradiční pověst, která se k místu vázala. Drahomíra Daňková ve svém katalogu pověstí Podbrdská (*Daňková 1983*) uvádí k Plešivci následující motivy:³⁴

III/38 (s. 38): „*Na vratech. Na Plešivci a Komorsku sídlili před dávnými časy obři. Jednou unesl plešivecký komorskému dceru a byla z toho vojna. Když stáli proti sobě, dcera je usmířila a obě strany se vrátily domů.*“ Uváděna je též varianta se dvěma vladyky, kdy ke sblížení plešiveckého a dcery pána z Komorska došlo poté, co ji zachránil před zubrem.

Komentář: Na Komorsku, poloze při hřebeni Brd vzdálené asi 4 km od Plešivce, jsou patrné pozůstatky zaniklé středověké vesnice, nelze ale s jistotou říci, zda se pověst vztahuje přímo k nim (popis terénní situace viz *Nováček 1995, 7–22*).

III/68 (s. 40): „*V masných krámech. Ve skalách Plešivce se usídlila okolo roku 1848 loupežnická banda, která kradla dobytek po celém okolí. Na úpatí kopce ho pak zabíjeli a pokoutně prodávali. Pozn.: podle lidové básně z 2. poloviny 19. století.*“

Komentář: Vztahuje se k pozůstatku štolý Ladislav / Dominik (*srov. Čáka 1986, 123–127*). Dle lidové básně kolující v kraji ve 2. polovině 19. století šlo o skupinu zvanou „Kubáci“. Ve štole v Masných krámech podle ní skladovali maso z ukradeného dobytka, v roce 1848 měli být po obléhání svého doupěte na Plešivci dopadeni

---

³⁴ Jednotlivá podání doplňuji vlastním rozšiřujícím komentářem, přímé citace z textu Daňkové jsou psány kurzivou.

revoluční gardou, která tak překazila jejich plán vyloupit hrobku hořovické hraběnky z Vrbnů. Pokus o vyloupení hořovické hrobky i pytlácké a loupežnické aktivity na Plešivci mají základ ve skutečnosti, ke zneškodnění lupičské bandy v roce 1848 ale došlo přímo ve vsi, dobývání doupěte ve skalách se nekonalo. Jméno Kubák není mezi dopadenými doloženo, vůdci skupiny se jmenovali Volf, Endršt a Bartoníček (*Čáka 1986, 123–127*). Zavalení štoly v roce 1942 bývá někdy vysvětlováno jako zákrok nacistických úřadů snažících se zničit potenciální úkryt partyzánů, vrchol partyzánské aktivity na Brdech ale spadá až do roku 1945 (*srov. Čáka 1986, 84*).

IV/8 (s. 42): „*Čarodějnice na Plešivci. Slétávají se o svatojánské noci.*“

IV/80 (s. 50): „*Bílá paní na Plešivci. Zjevila se mysliveckému mládenci, který šel opilý domů. Lekl se tak, že upadl. Když vyšel měsíc, viděl, že leží na okraji lomu. Byl jí vlastně zachráněn.*“

Komentář: Podobný motiv se vyskytuje v krajské pověsti o lesní panně v lomu na Lísku situované do blízkosti Berouna (*Luffer 2003, 255*), případně v moderních tramských pověstech o Rolniče (*Pohunek 2010, 40*). Ve všech případech zde souvisí ženská postava s možným pádem do starého lomu, v případě Lísku ale naopak k lomu láká a v případě Rolničky může dojít k oběma variantám. Ostatní položky v katalogu (s. 49–50) dokládají obecné rozšíření motivu bílé paní v regionálním folkloru, pověsti se vážou jak k hradním zříceninám a hradištím (Valdek, Radeč), tak i k objektům, jako jsou studánka, hráz rybníka či křížek.

IV/126 (s. 54): „*Rarášek na Plešivci. Přeletoval vrch Ostrý. Hlavu měl plamenně fialovou, ohromné žluté výří oči, tělo delší než pavuzu a ohon z deště jisker. Způsobil strašlivý praskot a puch.*“

IV/145/m (s. 56): „*Klekáníček. Chytil děti zpod Plešivce do režného pytle.*“

Komentář: zde jde zřejmě jen o volnou lokalizaci pověsti pomocí vrchu, nikoli na vrch.

IV/151/b (s. 57): „*Bezhlavý kůň. Chodívá na Plešivci naproti pocestným, kteří se omeškají po slunce západu. Točí se kolem nich a doprovází je až ke studánce na Rovině, kde zařehtá a zmizí.*“

IV/156/a (s. 57): „*Černý pes. Straší na Plešivci v místě, kde se říká na Rovině. Má ohnivě oči.*“

V/160 (s. 58): „*Had s křídly. Létal na Velkou skálu na Plešivci. Jeden muž si umínil, že ho zastřelí. Schoval se v trní, ale hada jen poranil. Rozběhl se ke dvoru a rychle přirazil dveře. Rozzuřený had letěl za ním a utloukl se při dobývání dovnitř.*“

IV/161 (s. 58): „*Hadí královna. Sídčila na Plešivci na Krkavčí skále. Uprostřed největší skály je sluj s kamenným stolem. Tam lehávala se svým komonstvem. Někdy byla vídána jako had s korunkou, jindy jako panna na jelenu, která má v jedné ruce zmiji jako žezlo a druhou přidržuje uzdu, kterou je měděný had. Jednou dřímala v hadi podobě na slunci a uviděl ji myslivecký mládenec. Pokusil se jí korunku ukradnout, ale přivolala hady a ti mládence uštíпали.*“

Komentář: *Hajšman – Vogeltanz (2012, 112)* uvádějí bez udání pramene pověst, podle které se má Hadí královna ukrývat i pod hladinou Smaragdového jezírka. Umí na sebe vzít podobu panny se smaragdovými očima, stále ale nařiká a kdo ji zaslechne, tomu nárek přinese neštěstí.

IV/170 (s. 58): „*Čertův kámen. Je to velký balvan na svahu Plešivce při cestě k Běštínu.*“

IV/172 (s. 59): „*Zakleté město na Plešivci. Zaklel jej ďábel s raráškem a změnil ve skály a sutě. Čaroval z místa zv. Čertova kazatelna, která uzavírá lom.*“

IV/194 (s. 60): „*Fabiánova zahrada. Fabián se vyzná i v léčivých bylinách, hlavně zásluhou Megery. Jednomu místu na Plešivci se říká V zahradě, tam byliny pěstuje.*“

Komentář: *Hajšman – Vogeltanz 2012, 112* a *Čáka 1986, 122* uvádějí bez udání pramene i variantu, podle které Fabián rozdělával v zahradě v zimě vatru, ke které se chodívala hrát zvířata.

IV/221 (s. 66): „*Obři na Dobříši. Jeden bydlel na Plešivci, druhý na Holém vrchu v Komorsku, třetí na Dobříši, čtvrtý na Hradci a pátý na Dvorcích u Obory. Dcera z Plešivce pečovala o obra z Holého vrchu. Zbývající tři obři byli svobodní a chtěli se s ní oženit. Byli však odmítnuti. Obr z Dvorců ji chtěl unést, ale obr z Dobříše začal na dvorec házet kameny a chtěl dvoreckého oba zabít. Obři z Plešivce a z Holého vrchu odešli.*“

IV/248 (s. 70): „*Zlatý stůl na Plešivci. Na Plešivci stával hrad, ale byl nepřáteli dobyt a zpustl. Místo, kde je prý ukryt zlatý stůl, je neznámé.*“

IV/249 (s. 70): „*Zlatý kůň pod Plešivcem. Byl pozorován v Nové Vsi, ale kdykoliv se někdo přiblížil, zmizel. Po několika dnech se zase objevil. Jednou lidé koně obstoupili a tlačili ho k hoře. Kůň jim však v Plešivci zmizel. Rozhodli se tedy, že se k němu prokopají. Po mnoha dnech se dokopali do sluje, kde zlatý kůň stál. Lekl se jich a schoval hlavu a přední polovinu těla do jakéhosi otvoru. Lidé ho začali tahat ven a vtom vyhodil zadníma nohama. Celá skála se zřítla a všechny pohřbila.*“

Komentář: Pověst je patrně mylně lokalizována a vztahuje se k Nové Vsi pod Pleší u Mníšku pod Brdy. Některá současná podání vycházející z katalogu Daňkovské a navazujících prací a publikovaná na internetu se nicméně tento rozpor snaží řešit například tvrzením, že kůň byl na Plešivce z Nové Vsi (přibližně 20 km vzdušnou čarou) pronásledován (W24).

IV/291 (s. 74): „*Viklan na Plešivci. Je to kámen, který rozhoduje pře: kdo s ním pohne, je vinen.*“

Jak je patrné, jen část těchto tradičních pověstí se vztahuje k samotnému hradišti. Tyto pověsti buď popisují některé údajné mimořádné události z doby jeho existence (spory obrů a hradních pánů, víno posílané po hedvábné šňůře), nebo zánik „hradu“ (zakletí, dobytí, odchod). Staré opevnění je zde interpretováno jako město, hrad či obecně osídlené místo. Ve všech těchto případech jde o motivy, které jsou poměrně časté a je možné se s nimi setkat i na mnoha jiných podobných lokalitách (srov. *Sklenář 1998, 115–128, 189–192*). Druhou skupinou jsou pak pověsti démonologické, popisující nadpřirozené bytosti a setkání s nimi. Obecně je možné říci, že Plešivce vyniká množstvím pověstí, které se k němu vážou, jejich témata se ale neodlišuje se od jiných podobných lokalit. Většina těchto krajových pověstí zůstává navíc poměrně dobře známa i v současnosti prostřednictvím regionální literatury a je návštěvníky Plešivce připomínána, aniž by tyto pověsti byly lidmi, kteří je znají, nutně považovány za faktograficky věrohodné (např. *Čáka 1986, Hajšman – Vogeltanz 2012*; srov. např. W24).

Zaměnitelnost pojmů „hrad“, „hradiště“ a „město“ charakteristická pro starší slovesný folklor už není v současnosti tak výrazná – s označením Plešivce jako hradu či města se lze setkat jen tam, kde jde o citaci starších pověstí (viz např. W25). Převažuje používání pojmu „hradiště“, které obecně v souladu s běžnou archeologickou terminologií³⁵ označuje opevněnou polohu z pravěku či raného středověku, která se liší od středověké hradní architektury. Méně přesně určená bývá ale jeho datace – vyskytují se podání, která jej označují za keltské oppidum (W27, W28) nebo slovanské opevnění (W30). Obdobně Smaragdové jezírko může být lidmi, kteří neznají jeho novověký lomový původ, interpretováno jako objekt související s Kelty (W27) nebo vytvořený ve středověku kvůli stavbě blízké zaniklé vesnice (W24). Kamenné pagody stavěné

---

³⁵ Zde je nutné podotknout, že slovo „hradiště“ nemá v archeologické profesní mluvě zcela jednoznačný charakter. Zejména v moravské archeologii jsou odlišovány pojmy „hradisko“ (obecný širší pojem, hradiště během své existence) a „hradiště“ (místo, kde stával hrad nebo hradisko). Toto členění je možné považovat za přesnější, není ale vždy dodržováno.

u viklanu jsou někdy návštěvníky, kteří je nevytvářejí, prohlašovány za „záhadné“ (W26) a kámen samotný je označován jako místo, kde novopohané ponechávají votivní dary (W27).

V moderním repertoáru, který je odlišný od starých krajových pověstí se zachycená podání soustředí kolem dvou hlavních témat. Prvním z nich jsou „energetické“ vlastnosti Plešivce, někdy spojované s jeho pravěkou historií – Plešivec je zde viděn buď jako místo konání keltských rituálů, během nichž docházelo k manipulaci s těmito energiemi, nebo jako prostor, kde jsou tyto energie silné (W28 [71]; W27 [69]; R64 [70]). Charakter popisovaných energií je nejednotný, objevují se jak líčení Plešivce jako místa „negativního“, která vycházejí především z tvrzení populárního „záhadologa“ ing. P. Kozáka (W28), tak i „pozitivního“ či obecně mocného (R64 [70]; R60 [72]; W27 [67]).³⁶ Druhou skupinou motivů jsou pak zmínky o neurčitém strašení a s ním spojených smyslových vjemech. Nadpřirozený aktér zde zůstává neviděn, není spojován s postavami z tradičního folkloru ani plně personifikován. Popisy se omezují na líčení pocitu, že někdo v noci chodí kolem a dívá se (W24 [67]), nebo příhody se psem, který se měl za něčím rozeběhnout do lesa a pak měl být nalezen mrtvý (R65 [73]).³⁷

3.3.3.4 Dílčí závěry

U Plešiveckého hradiště a dalších souvisejících objektů je možné zdůraznit zejména následující témata:

1) Jde o lokalitu, ke které existuje obsáhlý korpus tradičních krajových pověstí. Tyto příběhy jsou dodnes hojně přetiskovány a je možné, považovat je za obecně známé. Nenesou v sobě ale požadavek hodnověrnosti, minulost je zde nejen dobou, kdy se měly odehrávat, ale i dobou, kdy se jim mělo věřit. Moderní příběhy o lokalitě personifikované nadpřirozené bytosti nezahrnují – drak, hadí královna či jiné dnes již spíše pohádkově vnímané entity by ostatně (narozdíl od obtížně definovatelných netělesných nadpřirozených sil) v současnosti svým výskytem důvěryhodnost příběhu snižovaly. Tradiční pověsti spojené s „Brdským Olympem“, zejména cyklus

---

³⁶ Explicitně vyjádřeno např. respondentkou při rozhovoru o podání [73]: „*plešivec je pozitivní místo a kdo to tak nevidí, je úchyl*“ (R60 [72])

³⁷ Na východním úbočí v blízkosti valů se někdy po roce 2000 nacházel pomníček psa. Zda se ale vyprávění vztahovalo k němu, není možné ověřit.

o Fabiánovi, ale stále slouží jako projev regionální identity a reprezentují i povědomí o vlastní minulosti a návaznosti současné kultury na její rustikální, lokální kořeny.

2) Interpretace hradiště navazuje na romantické představy o Keltech jako charakteristické a významné pravěké kulturní skupině, pro kterou je příznačná znalost přírodní magie. „Keltská“ pravěká vrstva má tendenci v obecném povědomí zastiňovat ostatní historická období. Lokalita s předpokládaným pravěkým náboženským významem, který ale není přesně znám, se také může stát prostorem k projevení vlastní spirituality, která může mít podobně neurčitý či new-ageově synkretizující charakter.

3) Hranice mezi objektem vytvořeným lidmi a přírodním prostředím je zde neostrá – termín Plešivec označuje celý vrch, hradiště samotné žádný vlastní název nemá,³⁸ i když zde lze rozlišit dílčí místa (např. Fabiánova zahrada, Akropole, Čertova kazatelna). Dějištěm pověsti, která vychází z vnímání minulých lidských aktivit, se tak díky tomuto společnému jmenovateli může v jednotlivých případech stát i prostor, kde se tyto aktivity neodehrávaly nebo kde se odehrávaly aktivity jiné. Některé přírodní prvky mohou být navíc s lidskými výtvoři na první pohled zaměnitelné, zde nejčastěji v případě skalních výchozů a starých lomů. Přírodní prostředí a lidské výtvoři zde od sebe každopádně nelze efektivně oddělit, les, který roste na valu hradiště je stejnou součástí „Plešivce“, jako val samotný.

3.3.4 Ralsko a Mladá

Vojenské újezdy Ralsko (Hradčany) a Mladá (Milovice) patří mezi oblasti, které byly dlouhodobě využívány armádou, zejména pak v letech 1968–1990 sovětskými vojsky. Po roce 1990 byly oba újezdy zrušeny, což s sebou mimo jiné přineslo rozsáhlé chátrání původních armádních objektů, včetně celých velkoplošných komplexů typu vojenských městeček či letišť. V rámci této práce zastupují příklad velkoplošné lokality, krajiny, ve které došlo k rozsáhlému a nedávnému opuštění celé řady objektů.

Bývalý vojenský újezd Ralsko leží z větší části v Libereckém, z menší části pak ve Středočeském kraji. Většinu jeho území zabírá město Ralsko, které má ale vzhledem k historickému vývoji podobu roztroušených sídelních jednotek, které byly v první polovině 20. století samostatnými obcemi. Roli správního centra hrají Kuřívody, z dalších existujících aglomerací je možné jmenovat Hradčany, Boreček, Hvězdov,

---

³⁸ Alespoň pomineme-li Zykánův „Kryšpr“, který se neujal.

Plouznici a Jabloneček. Dalšími významnými centry v okolí bývalého vojenského újezdu jsou města Mimoň, Stráž pod Ralskem, Český Dub, Mnichovo Hradiště, Bělá pod Bezdězem, Doksy a Česká Lípa, která se ale nacházejí již mimo jeho hranice. Pojmenování „Ralsko“ je odvozeno od vrchu Ralsko, který tvoří spolu s Bezdězem výraznou dominantu kraje. Celkově plocha bývalého vojenského újezdu zahrnuje přibližně 250 km² (W7b).

Bývalý vojenský újezd Mladá (Milovice) má oproti Ralsku velikost přibližně třetinovou a nachází se ve Středočeském kraji, severně od Lysé nad Labem. Část jeho plochy spadá pod město Milovice, které leží při jižním okraji prostoru, zbytek je rozdělen mezi menší obce (zejm. Lipník a Benátecká Vrutice). Obec Mladá, která dala oblasti jméno, již neexistuje.

3.3.4.1 Historie lokalit

3.3.4.1.1 Ralsko do roku 1989

Z hlediska krajinné struktury je oblast dříve zabraná vojenským újezdem Ralsko v rámci Čech atypická. Odlišuje se zejména vyšší mírou zalesnění a celkovou neúrodností (chudé písčité půdy), charakteristická je pro ni řídká říční síť a zároveň poměrně velká plocha mokřadů (*Meduna – Sádlo 2009, 147*). Reliéf je rovinatý, vyšší polohy mají často charakter výrazných vrchů (Velká Buková, Ralsko, Malý a Velký Bezděz) tvořených třetihorními neovulkanity nebo vyvýšenin lemovaných pískovcovými skalami.

Prehistorický vývoj oblasti není dosud detailně vyhodnocen, zdá se ale, že v rámci Čech hrála roli spíše okrajovou (viz např. *Meduna – Novák – Sádlo 2010, 88; Peša – Šrein – Šreinová 2012*). Výjimkou je mezolitické osídlení, které naopak (alespoň při současném stavu poznání) dosahuje relativně vyšší četnosti (*Meduna – Sádlo 2009, 152*)

Další výraznou etapu představuje pak z hlediska dějin osídlení Ralska až vrcholný středověk.³⁹ Středověká kolonizace zpočátku zasahovala jen na okraje sledovaného území (*Meduna – Sádlo 2009, 152–153*), procházela tudy také stará Žitavská stezka (*Smejkal 2004, 1*). První zmínky o Bezdězu, tehdy ještě osadě či

---

³⁹ Pro přehled pramenů k historii jednotlivých lokalit a obcí viz *Gabriel – Panáček 1997*.

loveckém dvoru bez hradu, pocházejí z konce 12. století, do roku 1264 se datuje založení nového královského města „v lese řečeném Bezděz u vody Doks“. V navazujícím desetiletí došlo k podobným lokačním pokusům v dnešních Kuřívodech a Doksech. Ambiciózní plán Přemysla Otakara II. ale zejména kvůli nevyhovujícím přírodním podmínkám (chudé půdy, nedostatek vody) nesplnil původní očekávání a větší ekonomický rozvoj kraje v jeho důsledku nenastal. Chudý kraj Bezdězsko tak zůstal z větší části nekolonizován. Oblast budoucího vojenského újezdu nadále sloužila především jako zdroj dřeva, docházelo zde také k budování rybníků, z nichž největší (Máchovo jezero ze 14. a Břehyňský rybník snad z 15. století) výrazně ovlivnily krajinný ráz. I stavba rybníků se ovšem potýkala s konstrukčními problémy danými zejména propustností podloží, pozůstatky hrází a pokusů o jejich výstavbu dnes ve sledovaném území jednoznačně převažují nad existujícími nádržemi. Ve vsi Strassdorf (dnes zaniklá obec Strážov) je od 18. století doložena sklářská huť, která mohla mít i starší tradici, druhá známá sklárna se nacházela u Ploužnice (osada Skelná huť). Území nebylo bohaté ani na nerostné suroviny, probíhaly zde pokusy o těžbu železných rud (např. na lokalitách Děvín a Borný), které ale nedosáhly většího rozsahu, ze stavebních materiálů byl dobýván pískovec, písek a štěrk. Během války o bavorské dědictví také (1778–1779) vyrostl u Hradčan systém dodnes patrného opevnění (*Adamovič 1997, 85–86; Gelnar 1997, 73–76; Meduna – Sádlo 2009, 153–157; Meduna – Novák – Sádlo 2010, 88–91; Sádlo – Meduna – Pokorný – Daňhel 2011, 5–6; Smejkal 2004, 2*).

V 19. a 1. polovině 20. století bylo území budoucího vojenského újezdu Ralsko, povětšinou obývané českými Němci, stále oblastí poněkud okrajovou. Výrazný podíl na obživě místního obyvatelstva mělo zemědělství, které ale samo o sobě nebylo zvláště výnosné. Prakticky zde neexistoval těžký průmysl, lehký průmysl zahrnoval zejména těžbu a zpracování dřeva, mlýny a malé sklárny. K dopravě dřeva byla dokonce mezi Hradčany a Řečkovem vystavěna dnes již zaniklá lesní drážka. Až do 30. let 20. století se tu také udržoval faktorský systém výroby jemného plátna, častým jevem bylo sezónní nebo trvalé vystěhovalectví (srov. *Šolc 2003a; Šolc 2003c; Šolc 2003e; Smejkal 2004, 2; Eder 2006, 4*). Během 19. století se ale také k původním zdrojům obživy přidala i turistika a rekreace. Hradčanský rybník byl přibližně od roku 1905, kdy došlo k jeho otevření pro veřejnost, centrem rekreační zóny, která navazovala na obdobné komplexy u Máchova jezera (*A01; Smejkal 2004, 2; Šolc, 2005c, 1; Eder 2005b*).

K zásadnímu zlomu v proměně sídelního obrazu oblasti došlo v polovině 20. století. Nástup armády jako hlavního uživatele krajiny byl postupný, už před 2. světovou válkou zde existovalo několik vojenských dvorů pro chov koní – Medný, Ostrov a Nový Dvůr. Během 2. světové války zabral část území wehrmacht, krátkodobě zde cvičily také jednotky Afrika-korps. U Hradčan, v dostatečné vzdálenosti od fronty bylo v březnu 1945 vybudováno letiště, odkud bylo zároveň možné provádět útoky proti postupujícím sovětským a polským vojskům směřujícím k Drážďanům. Širší zázemí letiště chybělo, štáb byl umístěn v mimoňské škole. Už 9. dubna bylo ale letiště vybombardováno Američany a vraky letadel na něm zůstaly až do konce konfliktu. 15. června 1945 dorazil na letiště čs. útvar Strážní letka a vojenská správa zde vybuďovala tábor, plocha pro výcvik ale přestávala kapacitně stačit. V březnu 1948 bylo proto povoleno větší odlesnění (*Blažková 1997, 10, 13; A01; Eder 2005a, 2; Dvořák 2013, 11; Nováková 2011, 15*)

Odsun Němců, který zásadní měrou přispěl k zániku zdejších vesnic, probíhal od roku 1945. Poválečné dosídlování bylo živelné, národní výbory byly zavaleny žádostmi o přidělení majetku. Mezi nové obyvatele patřili mimo jiné členové Strážní letky, kromě letiště byla armáda přítomna i v Kuřívodech a také prostřednictvím již zmíněných vojenských dvorů, které byly rozšířeny o objekty zabavené odsouvaným Němcům. Zároveň se ale rozbíhaly přípravy zřízení rozsáhlejšího výcvikového prostoru nazvaného původně Vojenský výcvikový tábor Bezděz. V roce 1946 byl vysloven požadavek, aby se území budoucího vojenského újezdu rozprostíralo spíše severovýchodním směrem kvůli zachování rekreační zóny a přírodních hodnot u Máchova jezera. Mezi další důvody výběru území patřily kromě fungujícího letiště i nízká intenzita průmyslu, malé zalidnění, poloha oblasti mimo hlavní železniční trati a dostatečný prostor pro dopadové plochy. Hlavní etapa přípravy včetně zřízení organizace Vojenské lesy a statky Mimoň, která převzala většinu konfiskované půdy, byla dovršena roku 1947 a areál byl následně předán vojenské správě. Vojenský újezd Ralsko definitivně vznikl roku 1950 (*Blažková 1997, 10–12, 14; A01; Dvořák 2003, 11; Janota 2006a, 6; Nováková 2011, 17*), roku 1951 byl rozšířen o další území zahrnující mimo jiné vyvýšeniny, ze kterých by bylo možné pozorovat pohyby vojsk (vrch Bezděz) (*Nováková 2011, 23*).

Současně se zřízením vojenského újezdu byli zároveň od roku 1946 navzdory dílčím protestům obcí vystěhováváni i čeští starousedlíci a novousedlíci. Většina vesnic zanikla či začala plně sloužit armádě a byla doplněna rozsáhlou vojenskou výstavbou

(Hvězdov), u jiných, které se nacházely na okraji prostoru (Plouznice, Hradčany, Náhlov, Boreček) zůstala alespoň částečně zachována civilní obytná funkce, a to v menší míře i po okupaci vojsky Varšavské smlouvy. Obyvatele tvořili většinou lidé, jejichž zaměstnání mělo vztah k provozu újezdu – zejména zaměstnanci armády a Vojenských lesů a statků (*Blažková 1997, 15–21, 30–36; Šolc 2003a, 1–2; Šolc 2003c; Šolc 2003e; Šolc 2006c, 15; Nováková 2011, 20–21, 26–28*). V provozu se udržela například i kafilerie založená v Borečku roku 1944, která je činná dodnes (*Šolc 2003c*). Stavby, které neměly využití, byly během 50. let postupně likvidovány – jak v rámci cvičných střelb, tak i prostřednictvím plánovaných demolic. Ty se dotkly i historicky cenných objektů, nejčastěji kostelů. Výcvik vojsk ČSLA se v prostoru postupně intenzifikoval v souběhu s militarizací infrastruktury území (*A01*). Z hlavních výcvikových zařízení z tohoto období je možné jmenovat již zmiňované letiště v Hradčanech, protiletadlovou střelnici u Prosíčky, součinnostní střelnici u Vrchbělé, tankové střelnice u Horní Krupé, Židlova a Hvězdova a střelnice z ručních zbraní u Kuřívod a Nové Hospody (*Nováková 2011, 43–47*)

Po roce 1968 a obsazení prostoru sovětskými vojsky došlo k další výrazné vlně devastace historických objektů (*Šolc 2003c; srov. Gabriel – Panáček 1997*), například ke zničení převážné většiny starší zástavby města Kuřívody, kde do současnosti zůstaly jen kostel sv. Havla, fara, tvrz a několik domů mimo náměstí (*Peša – Jenč 2009, 467*).⁴⁰ Vybudována byla naopak celá řada nových vojenských zařízení, z nichž některé začala stavět ještě armáda československá, ale během okupace přešly pod armádu sovětskou. V roce 1965–1969 byl například nad obcí Jabloneček, která byla místem s důležitými vojenskými sklady, vystavěn rozsáhlý komplex budov, který je dnes interpretován jako garáže pro tanky a tahače konvenčních raket (*Lahoda 2005; A01*) nebo (spíše nepravděpodobně) přímo síla pro uložení jaderných hlavic (*Smejkal 2005, 27*). V tomto případě je nutné podotknout, že jiný skladovací objekt zcela jistě určený pro jaderné hlavice se nacházel blíže Bělé od Bezdězem. Šlo o dvojici skladů zřízených v rámci akce Javor rovněž v letech 1965–1969 (*Fučík 2010, 157, 189; Luňák 2007, 227–232*). Stavěny byly také obytné areály a infrastruktura s nepřímým vojenským využitím, kupříkladu kulturní domy, obchody se zbožím ze Sovětského svazu a podobně (*A01*).

---

⁴⁰ Kromě staveb přispívala vojenská aktivita i k likvidaci méně nápadných terénních prvků s nenulovou historickou hodnotou. Činností sovětské armády byl například poškozen plochý vrchol Dubového vrchu u Svěbořic s příkopem a valem středověkého hradu, většina holocenního pokryvu vrcholu byla odstraněna a nahrnuta do příčného hradního příkopu, kde je recentní kolektor (*Gabriel – Panáček 1997, 56; Peša – Šrein – Šreinová 2012, 136*).

Střední skupina vojsk sovětské armády obecně využívala vojenský újezd Ralsko jako cvičiště (na cvičeních se občas podílela i ČSLA) a také jako předsunutou vojenskou základnu s letištěm, která mohla být využita v případě střetu s NATO. Veřejnosti byl prostor uzavřen s výjimkou silnice Mimoň – Mnichovo Hradiště, kde ale platil zákaz zastavení a jejíž vstupní body byly obsazeny československými policejními hlídkami, které projíždějící vozy kontrolovaly (A01; R63).⁴¹ Soužití civilních českých obyvatel újezdu a okupační armády bylo ambivalentního charakteru – často vyjadřovaný odpor k „Rusákům“ doplňovala ekonomická symbióza,⁴² obvyklým předmětem černého obchodu byly pohonné hmoty,⁴³ uhlí, brikety či spotřebiče, například barevné televize. V Hradčanech byla dokonce v provozu ilegální benzinka, kde jeden z místních obyvatel přeprodával sovětský benzin. Civilisté také navštěvovali obchody určené pro sovětské důstojníky, které pro ně představovaly alternativu Tuzexu a pořádaly se různé družební akce – dětské dny, předvádění zbraní, společenské události či výlety na Duklu. Pohyb v prostoru, alespoň v okolí trvale obydlených míst, nebyl sovětskou armádou striktně omezován – bylo zde dokonce možné i založit a provozovat trampskou osadu včetně pořádání vandrů a výročních ohňů, pokud se tyto aktivity odehrávaly v okrajových zónách újezdu (R63).⁴⁴

Na severním okraji újezdu také v roce 1973 zahájil československý stát těžbu uranu, která probíhala jak hornickým způsobem, tak i chemickou cestou vstřikováním roztoku kyseliny sírové do uranonosného horizontu cenomanských sedimentárních vrstev. Ložiska zde v prostoru Stráže pod Ralskem a Hamru na Jezeře byla objevena geologickým průzkumem v roce 1963, k ukončení podzemní hornické těžby došlo roku 1993, chemické pak v roce 1996 (Nováková 2011, 37; Valapková 2006, 119 a dále).

---

⁴¹ Dá se předpokládat, že zejména v okrajových oblastech nebyl zákaz překročení hranice újezdu zcela respektován, do doby kolem roku 1988 jsou například situovány zmínky o aktivitách sportovních horolezců v Hradčanských stěnách (R44).

⁴² „Když ti někdo řekne, že s Rusákama nekšeftoval, kecá.“ (R63)

⁴³ „My jsme dokázali, jako děti, cejtít i ruskej benzin.“ (R63)

⁴⁴ Jedná se o T. O. H. Severská dvojka založenou v roce 1979. Místní ruiny a přírodní prvky ale sloužily jejím členům k dětským hrám už před založením osady – podle líčení jedno z jejích členů patřily k oblíbeným místům ruiny po sudetských Němcích, skalní útvary Polomených hor a jiné podobné objekty. Staré lomy při březích Ploučnice představovaly indiánská puebla, údolí Hradčanských stěn Jezerní kotlinu ze stejnojmenného Foglarova románu (i přes nepřítomnost vody) a od puberty se coby cíl vycházek zamilovaných dvojic stávaladůležitou populární skála Generál (Hradčanská vyhlídka), jinak též řečená Skála lásky (R63).

3.3.4.1.2 Mladá do roku 1989

Druhý ze sledovaných vojenských prostorů, Milovice – Mladá, se nachází v dlouhodobě osídlené, rovinnaté a k zemědělské činnosti vhodné krajině na rozhraní středního Polabí a dolního Pojizeří. Armádou byl využíván déle, k jeho utvoření došlo již za Rakousko-Uherska, kdy byla oblast vytipována pro vytvoření cvičiště umožňujícího provádění manévřů odpovídajících modernímu vedení války. Původní majitel panství, Leopold Thun z Hohensteinu, se zadlužil a jeho majetek propadl peněžnímu ústavu K. u. K. Privilegierte Österreichisches Länderbank, který jej roku 1901 nabídl eráru. V únoru 1904 potvrdila komise vhodnost terénu k nácvičku vojenských operací a již 30. dubna došlo k vydání vyhlášky o vyvlastnění. Většina místních sedláků prodala své pozemky po dohodě, zbývající k tomu byli donuceni, přičemž dělostřelecký výcvik zde probíhal již předtím, než byly tyto problémy dořešeny a veškeré obyvatelstvo vystěhováno. Vesnice Mladá ležící v srdci prostoru postupně zcela zanikla, na druhou stranu ale došlo k budování vojenské obytné a administrativní infrastruktury, zejména u obce Milovice ležící na jižním pokraji oblasti (*Řehounek 2013, 5–12*). Za první světové války byli do vojenského prostoru soustředěni ruští, srbské a italské vojenští zajatci, kterých zde po velkých ofenzivách bylo v nezáviděníhodných podmínkách ubytováno až 48 tisíc. Četná úmrtí si vynutila také zřízení nového velkého hřbitova, který dodnes slouží jako pietní místo upomínající na existenci tábora. Další připomínkou existence tohoto zařízení jsou pak malby v kostele sv. Kateřiny, který byl zřízen v roce 1907 jako náhrada za zrušený kostel v Mladé, a který má unikátní výzdobu kombinující lidové umění a secesní styl, jež byla vytvořena ruskými zajatci převážně polské národnosti (*Řehounek 2013, 22, 25, 32–33*). Po vzniku ČSR sloužil prostor nadále potřebám armády. V roce 1921 byla do Milovic vystavěna železniční vlečka, na které byly za dva roky nasazeny i osobní spoje. Nad nádraží byla umístěna speciální balonová rota, která dala dodnes přetrvávající název přilehlé poloze Balonka. Z dalších výjimečných jednotek dislokovaných v Milovicích je možné zmínit první čs. četnu lehkých tanků. Civilní obyvatelstvo žilo za první republiky s armádou ve vcelku nekonfliktní symbióze, plánované rozšíření prostoru, které by ji mohlo narušit, nebylo nakonec realizováno (*Řehounek 2013, 36, 41, 44–45*).

V roce 1939 byl prostor obsazen Wehrmachtem a označován jako „Truppenübungsplatz Milowitz“. Část zdejší vojenské techniky byla zabavena a využita na západní frontě. Hlavní výcviková infrastruktura v rámci prvorepublikových hranic cvičiště tehdy sestávala ze tří vojenských táborů a letiště, již v závěru roku 1939 bylo ale rozhodnuto o zásadním rozšíření prostoru. Vystěhovány byly obce Jiřice, Benátecká Vrutice, Struhy, Lipík, Zelená, Radenice, Kbel, Újezdec a Mladotín, zabrána byla i část dalších sousedících katastrálních území. Po celou dobu váky byly vojenské objekty ve výcvikovém prostoru přestavovány a rozšiřovány. Německá armáda vystavěla šest střelnic, na kterých zpravidla vznikly i betonové vojenské pozorovatelny, stavěly se také muniční sklady a trestný tábor pro provinilé vojáky Wehrmachtu. Kromě vlastního výcviku probíhaly v areálu také zkoušky nové vojenské techniky (*Řehounek 2013, 48–59*). Po válce a krátkém působení Rudé armády převzala prostor opět armáda československá a byla zahájena obnova vystěhovaných obcí. Od roku 1949 však bylo zakázáno vstupovat na pozemky náležící ke cvičišti, a to včetně lesů těsně sousedících s civilní zástavbou. V roce 1951 byl formálně zřízen vojenský újezd Mladá, od roku 1954 stavěla armáda v Milovicích nové sídliště Balonka (*Řehounek 2013, 60–67, 70*).

Nová kapitola existence vojenského újezdu Mladá se začala psát v roce 1968. Letiště bylo obsazeno ihned 21. srpna, těžká bojová technika zároveň ještě před půlnocí zabrala strategicky významné body v okolí. 23. srpna se již do Milovic z Prahy přesunul štáb intervenčních armád, ze kterého se následně stalo velitelství Střední skupiny vojsk. Československá armáda prostor v krátkém čase vyklidila a předala. V oblasti byla od roku 1968 dislokována celá řada sovětských vojenských jednotek. Využívány byly sportovní střelnice Alexandrov, kasárna Na Vinici, tanková střelnice, naváděcí stanoviště Na Skále a V Koutech, týlový objekt Kristián, muniční sklad Kozí hřbet, kasárna Berjoza a skladiště a čerpací stanice ve Všejanech a Čachovicích. V poloze Mordová rokle bylo vybudováno třípatrové podzemní velitelství protivzdušné obrany. Realizována byla rozsáhlá nová výstavba, a to jak vojenských objektů, tak i týlového zázemí, kasáren pro mužstvo a obytných domů pro důstojníky.⁴⁵ Značnou část výstavby prováděly kromě sovětské armády i české podniky (např. teplárna, sportovní hala, poliklinika, škola, dům pionýrů či dům důstojníků předaný v roce 1979 českou stranou jako dar). Četný byl výskyt ideologické výzdoby. Prostor přestal sloužit jako výcvikový, posílena byla jeho role vojenské základny. Zároveň se ale od roku 1969 stal

---

⁴⁵ Odhaduje se, že v letech 1984–1988 zde měla sovětská armáda cca 100 tisíc osob včetně rodin (*Řehounek 2013, 82*).

i místem, kde bylo prostřednictvím společných akcí, kterých se účastnili českoslovenští představitelé (např. odhalení Památníku bitvy na Dukle), demonstrováno spojenectví se SSSR. Soužití místních obyvatel a okupantů ale pochopitelně nebylo bezkonfliktní – nejčastější stížnosti se týkaly hlučnosti letectva, znečišťování (mj. vážná kontaminace vodních zdrojů ropnými produkty), poškozování komunikací a zemědělské půdy a nedodržování dohody o objízdných trasách a počtu přesunů. Docházelo i k dopravním nehodám s následkem smrti (*Řehounek 2013, 74–87*).

3.3.4.1.3 Vývoj po roce 1989

Odsun vojsk probíhal v obou vojenských újezdech v letech 1990–1991. Armáda si s sebou odvezla vojenskou techniku i další vybrané prvky (např. sochu Lenina z Milovic), nemovité objekty ale zůstaly na místě v zásadě nepoškozené a využita jich následně byla jen část. Zahájena byla pyrotechnická asanace území a likvidace environmentálních škod. (*Řehounek 2013, 88–91*). Po ukončení odsunu byly oba vojenské újezdy zrušeny a předány do majetku státu, zřízen byl speciální Úřad pro řešení důsledků pobytu sovětských vojsk na území ČSFR, který měl na starosti převzetí objektů od sovětské strany, evaluaci území a škod a sanační práce. Po rozdělení ČSFR převzaly jeho agendu Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo obrany. Soutěže na budoucí využití území dříve zabraných sovětskými vojsky byly neúspěšné, došlo proto ke zřízení rozpočtové organizace Ministerstva hospodářství PRIVUM (Privatizace vojenských újezdů Mladá a Ralsko) při Ministerstvu hospodářství (později Ministerstvu pro místní rozvoj), která měla za úkol identifikovat, převzít, ocenit, evidovat, spravovat a privatizovat státní majetek v obou oblastech (*Řehounek 2013, 97–98; W9*). Během prvních dvanácti let převládala snaha zprostředkovat předání majetku cestou velké privatizace, což podporovalo velké a nákladné projekty (*Šolc 2005b, 1; A01*). To se mohlo střetávat nejen s potřebami obcí, které spíše usilovaly o rozvoj diverzifikovanějšího průmyslu, bydlení a občanské vybavenosti (srov. např. *Šolc 2006b, 2*), ale i zájmy ochrany přírody. V Milovicích se například kolem roku 2000 uvažovalo o zřízení rozsáhlé zkušební plochy automobilky Škoda, jejíž vznik by znamenal opětovný rozsáhlý zábor území, proti se ale postavily obce a také ekologové upozorňující na jedinečnost zdejších pískomilných společenstev (*Řehounek 2013, 98–100; Pilc 2013, 105–107*). Na Ralsku obdobně existovaly projekty na zřízení

mezinárodního cargo letiště, obřího zábavního parku či obory pro chov nosorožců (*Vitáček 2006, 94; Šolc 2003f*). Až v roce 2005 byl předložen návrh na rozdělení majetku PRIVUM mezi obce a kraje. Na Ralsku ve výsledku této změny získal Liberecký kraj bývalé letiště a část Svěbořic, obec Ralsko pak zbytek neprivatizovaného majetku (*Šolc 2005b, 1; Šolc 2006b,2; anonym 2007, 8*). Na začátku 21. století probíhala jednání o vybudování továrny na inertizaci a zpracování odpadů v areálu letiště (*Šolc 2003b*), využít plochu letiště, která připadla Libereckému kraji a nikoli městu, se ale dlouhodobě nedařilo, uvažovalo se o jeho přeměně na víceúčelovou rekreační plochu (*Tita 2010, 2*)

Nově vzniklé obce se od počátku potýkaly s četnými problémy a obtížně hledaly novou koncepci rozvoje. V Milovicích se například během prvních desetiletí zdesetinásobil počet obyvatel z 1 089 na cca 10 000, část zdejších domů ale koupila okolní města, která do nich začala sestěhovávat obyvatele, které nechtěla mít na svém území. Zároveň byla však také elektrifikována trať do Lysé nad Labem, čímž město získalo přímé regionální železniční spojení s Prahou, a docházelo k plošnému odprodeji a postupné rekonstrukci bytových domů, které díky své cenové dostupnosti do velké míry slouží mladým rodinám (*Řehounek 2013, 98–100; Pilc 2013, 105–107; Šolcová 2010, 251*). Ve zvláštní situaci se nacházela i obec Ralsko zřízená v roce 1992 a zarnující většinu plochy bývalého vojenského újezdu, o katastrální výměře 170 km², ale s jen 600 stálými obyvateli. Plány na její revitalizaci zahrnovaly rekonstrukci bytového fondu a dosídlení, podporu průmyslu (průmyslové zóny byly navrženy u Kuřívod a v blízkosti letiště Hradčany) a podporu turistiky (*Šolc 2006c, 14; Bilický 2007c, 17*). Opuštěná vojenská sídliště zde byla zpočátku dosídlována zejména vysídlenci z řad Volyňských Čechů (*Bilický 2006b, 5; Bilický 2011, 2–3*). Výstavba nových a rekonstrukce starých domů zejména v oblasti Hradčan a Plouznice ale pokračovala i později (*anonym 2004b; Šolc 2005a, 2*). Od 1. 12. 2007 získalo Ralsko na vlastní žádost status města, přičemž vědomě navazovalo na tradici královského města Kuřívody, které je od roku 2006 jeho administrativním centrem (*Peša – Jenč 2009, 467; Bilický 2007a, 2*). V roce 2000 byl také ustaven mikroregion Podralsko, dobrovolné sdružení obcí v oblasti bývalého vojenského prostoru a jeho těsném sousedství (*Lubojacký 2006, 46*). Podpora turistiky se odrážela například v budování značených cest včetně naučných stezek a cyklostezek (*Šolc 2006a, 2*), na nárůst turistického tlaku na oblast Ralska zareagovaly i Vojenské lesy a statky v roce 2007 otevřením informačního centra v Hradčanech (*anonym 2007c*).

Pobyt vojsk se v obou prostorech odrazil rovněž v podobě kontaminace území těžkými kovy, ropnými produkty a dalšími nebezpečnými látkami, například polychlorovanými bifenyly. Na Ralsku bylo takto zasaženo až 25 procent území. Čištění od ropných produktů, začalo na některých místech dokonce už před rokem 1989, zintenzivnilo ale po roce 1990 a pokračovalo v dalších desetiletích (*Šolc 2006a, 2; Syrovátková 2006, 84; Traplová 2006*). V severní části vojenského újezdu Ralsko se navíc k této zátěži přidalo ovlivnění krajiny těžbou uranu, kde plocha vyluhovacích polí postupně dosáhla 628 hektarů. I zde sanace probíhá do současnosti (*Valapková 2006, 119–120 a dále*).

Další výraznou zátěž představovaly nálezy pyrotechnického charakteru. Kromě nevybuchlé munice užitá při výcviku šlo i o zásoby, které použity nebyly, ale sovětská armáda je z kapacitních důvodů neodvezla a pohodila nebo zakopala na místě. Česká strana se zastupiteli okupační armády na likvidaci neodvezených zásob spolupracovala, tuto nabídku ale využila jen část velitelů. Čištění probíhalo postupně, první vlna v režii československé armády byla organizována nestandardním způsobem a za velké účasti nespecializovaných vojáků základní služby od dubna 1991. Při této tříměsíční, poměrně neefektivní akci,⁴⁶ která zároveň ale oficiálně otevřela dveře k civilnímu využití prostoru, neboť i jen letmo prohlédnuté plochy byly označeny za bezpečné, byly zároveň demolovány i některé betonové fortifikační objekty. Trvalé pracoviště pyrotechnika bylo na Ralsku zřízeno až v roce 1992. K zajištění pyrotechnické asanace byla, i na základě podnětů pyrotechnika Ralska V. Bilického, zároveň v této době ustanovena vládní komise, do jejíž působnosti spadaly bývalé vojenské prostory Ralsko, Mladá a Dobrá Voda. V letech 1993–2003 zde prováděla částečnou pyrotechnickou asanaci i Armáda ČR, která současné mapovala objekty po armádě sovětské, od roku 2004 na ni navázaly Vojenské lesy a statky sídlící v Mimoni (*Bilický 2006b, 5–6; Bilický 2006c; Bilický 2007c, 14–17; Bilický 2007d, 19–23; anonym 2007a, 12; anonym 2007b, 13–14; Mlejnek 2006, 17*). Militaria včetně zbraní a munice vyhledávali po odsunu sovětských vojsk kromě pyrotechniků také černí lovci pokladů s detektory kovů (*Cílek 2000*) a návštěvníci, kteří toužili po extravagantních „suvenýrech“ (*R62*). Velmi časté byly ale i náhodné nálezy,⁴⁷ zejména při sběru lesních plodů – například jen v roce 2004 ohlásili v Ralsku houbaři 104 ks munice (*Bilický 2004b, 6*). Do roku 2006 bylo

---

⁴⁶ V hodnocení akce existují mezi pyrotechniky, kteří se oblastí Ralska zabývali, rozpory i ohledně počtu kusů zajištěné munice, srov. *Mlejnek 2006* a *Bilický 2007c, Bilický 2007d*.

⁴⁷ „Mysleli jsme si, že někdo po lese rozházel židle. Pak jsme zjistili, že jsou to křídýlka od těch granátů.“ (*R62*)

v prostoru bývalého vojenského újezdu Ralsko zlikvidováno téměř 46 tisíc kusů velkorážové munice. Původní objekt pyrotechnické služebny v Kuřívodech byl po přesunu pracoviště v tomtéž roce využit jako stálá expozice pyrotechnické asanace Ralska (*Bilický 2006b, 6*).

Na území bývalých vojenských újezdů také průběžně vznikaly výrazné nové černé skládky. Postupně sice ubývalo, ať už v důsledku sanace nebo přírodních procesů, míst, kde byla patrná činnost sovětských vojsk, a to včetně jimi vyprodukovaných skládek, zároveň ale přibývala další místa nelegálního uložení odpadu, tentokrát již vytvářená civilními obyvateli. Kromě ukladatelů komunálních odpadků a firem, jejichž předmětem podnikání bylo právě zpracování odpadu a které neplnily předem stanovené závazky nebo zkrachovaly, hráli při vzniku černých skládek výraznou roli i sběrači kovů, kteří znovuodkrývali staré vojenské skládky a utvářeli nové (*bil. 2008, 32–33*).

Opuštěné objekty byly částečně vybydleny už odcházejícími sovětskými vojáky a prakticky ihned po odsunu vojsk začaly sloužit jako zdroj kovů a stavebního materiálu. Střeženy byly pouze některé dílčí areály (*R44*). Kromě vojenských konstrukcí se tato forma devastace dotýkala i zbytků starších budov, ze kterých byly soukromníky a stavebními firmami rabovány kamenné prvky – například větší opracované kameny z opěrných zdí či tesané žlaby (*R62; R63*). Dostatek materiálu z ruin také neznamenal, že by zároveň nedocházelo ke krádežím kovových součástí užívaných instalací – například obecních kanalizačních poklopů, domovních rohoží nebo oplocení pyrotechnicky rizikových lokalit. Ilegálně byla na Ralsku mimo jiné rozebírána železniční vlečka k letišti (srov. např. *anonym 2003; anonym 2004a; anonym 2004b; Varádi 2004; anonym 2005; Bilický 2007c, 21; A02*). Intenzita rabování spojená s rozsáhlým poškozováním objektů údajně narostla přibližně po roce 2001 (*R54*) a měla masový charakter, který je možné ilustrovat například líčením zásahu policejní hlídky, které zaskočený zloděj kolejnic v roce 2005 poblíž letiště Hradčany sdělil, že „*vždyť tady kradou všichni*“ (*Varádi 2005, 3*). Pro některé nezaměstnané představoval sběr kovů hlavní zdroj příjmů (*anonym 2006a, 6*), o tom, že podobný způsob exploatace opuštěných areálů byl častý i mezi místní nemarginalizovanou populací ale svědčí třeba přezdívka „Kiev shop“ používaná pro okolí hradčanského letiště, které sloužilo místním obyvatelům zejména jako zdroj stavebního materiálu (*R53*). Dalším častým typem

kriminality spojeným s využíváním krajiny byly krádeže⁴⁸ a vykrádání aut houbařů a ostatních návštěvníků prostoru (*anonym 2005*).

Poškození nemovitých objektů ale nemuselo být vždy motivováno zjištěnými důvody. Například Ralsko bylo už od odchodu armád na začátku 90. let oblíbeným cílem dobrodružných výprav mládeže z Liberecka, která si tam jela slovy jednoho z tehdejších účastníků podobných akcí „něco pobořit. V noci se potkaly i dvě skupiny, co tam šly bořit zdi (...) měli jsme pocit, že je to na odpis“ (*R62*). Z dalších společensky hraničních zábav, které bylo možné v oblasti realizovat lépe a ve větším měřítku, než v „civilizovanější“ okolní krajině patřily také různé aktivity spojené s automobily a jejich extrémním využíváním v nepříznivém terénu – jízdy po lesních cestách a po polích (včetně nahánění srn), nácvik brodění a další.⁴⁹ Vhodné prostředí k divokým automobilovým jízdám nabízely i letištní dráhy (*Šolc 2007b, 2*). Zároveň docházelo v prostoru (např. Ralsko – Svěbořice, Židlov) k opakovanému pořádání nelegálních technopárty (*anonym 2004a; Varádi 2005; anonym 2006a*).⁵⁰

Některé tyto kulturně-alternativní způsoby využití území ale nabývaly i oficiálnějšího charakteru, v Hradčanech na letišti se například od roku 2002 konalo pravidelné tuningové setkání zvané „Mimoňské války“. Plochy letišť byly ostatně dobře využitelné i k pořádání dalších událostí, které se vyznačují jednorázovou vysokou návštěvností (hudební produkce – např. festival Votvírák v Milovicích, skautské jamboree v Hradčanech). Narůstající zájem o akce tohoto typu ale zároveň zvyšoval vytížení plochy letiště a mohl představovat i zátěž pro obce v sousedství (*anonym 2004a; Šolc 2005d; anonym 2008, 3; W14; W18*). Letiště v obou bývalých vojenských újezdech byla rovněž k provozování sportovního letectví a sloužila i při natáčení filmů (Hradčany – Tmavomodrý svět, Poslední přesun; *srov. Bilický 2006a, 4; W18*). Areály bývalých vojenských prostorů byly filmaři obecně využívány zejména pro válečné snímky (např. už v roce 1991 film o obléhání Stalingradu v prostoru Židlova, který musel být za tím účelem urychleně pyrotechnicky asanován – *Bilický 2007c, 16–17*).

---

⁴⁸ R62 uvádí jako místo, kde byly v 90. letech ukradené automobily rozebírány, Jabloneček s tím, že měl v okruhu jeho známých v té době obecně špatnou pověst a byl považován za místo, kde se ukrývají kriminální živly.

⁴⁹ „Sundaly se ze škodovky kola, na přejezdech se namontovaly disky a jezdilo se po kolejkách.“ Slyšel, že „se českozubáci i s někým takhle srazili.“ (*R62*)

⁵⁰ „Při kontrolní činnosti v prostoru obory Židlov byla zjištěna začínající technoparty. Na dotaz proč do zákazu vjezdu vjel řidič nákladním automobilem a přivezl aparaturu, bylo OP sděleno, že na tuto aparaturu si vyhrávají pouze pro svoje potěšení, mají radost ze života a chtějí se o tuto radost podělit s okolím. Za asistence PČR bylo toto koncertování ukončeno a příjíždějící návštěvníci této akce posláni domů. Věc byla řešena jako přestupek.“ (*anonym 2006a*)

Od roku 2007 začal narůstat zájem firem podnikajících ve fotovoltaice o volné plochy. Tento „boom“ solárních elektráren se na tváři bývalých vojenských újezdů podepsal poměrně výrazně. Ke stavbě solárních elektráren docházelo především v lokalitách původně vojensky využívaných (Jabloneček, Kuřívody – muniční sklady), kromě toho se ale solární průmysl snažil expandovat i do volné krajiny (Kuřívodská step), což se setkávalo s odporem místních obyvatel. Vedení obce ale výstavbu podporovalo, jak pro přímé finanční výhody, tak i proto, že investor musel vyčistit pozemky, které chtěl využívat, a tak je dlouhodobě zhodnocoval (*anonym 2008, 9; Veselý 2010, 6–7; Tita 2010, 2; Janošek 2011; Peša – Šrein – Šreinová 2012, 132*).

3.3.4.2 Současný stav a využití lokalit

Podoba bývalých vojenských újezdů Ralsko a Mladá se už v 1. čtvrtině 21. století odlišuje od jejich „výchozího“ stavu z počátku 90. let. Došlo k většímu zalidnění krajiny a jejímu normalizování a napojení na okolní, kontinuálně obývané sousedství. Obce a další orgány státní správy a samosprávy dlouhodobě usilují o „zcivilizování“ prostoru. Zástupci místních samospráv se obvykle snaží prezentovat území v pozitivním světle a učinit z obcí místa, která mohou být vnímána jako fungující a příjemná k životu. Vojenské ruiny z 2. poloviny 20. století do tohoto obrazu zpravidla nezapadají, bývají často navíc považovány za nebezpečné a jsou buď revitalizovány (sídliště, průmyslové zóny) nebo likvidovány a zneprístupňovány.⁵¹ Podobný přístup se již netýká památek starších, které mohou být vnímány jako turistické cíle (hrady, tesaňské sklepy). Téměř na zelené louce vzniklé obce si budují identitu postavenou na místních základech, odvozují ji ale spíše ze současnosti (vznik komunity po odsunu vojsk) či starší historie.⁵²

Adaptace a likvidace ruin motivovaná těmito důvody probíhala postupně – například provizorní vojenské stavby v Kuřívodech byly rozebrány už během 90. let (*Peša – Jenč 2009, 468*), masivní bourání robustních objektů u areálu letiště v Milovicích ale začalo až roku 2014. Program *Revitalizace Ralska*, projekt

---

⁵¹ Jako příklad zneprístupnění, které nebylo spojeno s demolicí, je možné uvést zavezení vstupů do objektů skladů speciální munice u Bělé pod Bezdězem (*Šťastný – Suchomel 2005*).

⁵² Jako jeden z projevů lze zmínit například vojenskohistorické rekonstrukce k výročí bitvy u Kuřívod 26. června 1866 (*Šolc 2005e, 1-2; Šolc 2007a, 2*) nebo zřízení Muzea vystěhovalectví do Brazílie v Náhlově na východním okraji Ralska (*W13*).

Libereckého kraje, který počítá s likvidací budov v havarijním stavu a přetrvávající ekologické zátěže i budováním občanské vybavenosti se v současnosti teprve připravuje (Králík 2014, 2). Využívání renovovaných obytných objektů mělo zpočátku často sociálně „okrajový“ charakter, který ovlivnil i jejich současné využití – šlo o neprestižní lokality, které plnily funkci startovacích nebo sociálních bytů, míst vhodných k ubytování reemigrantů a podobně. I bývalý areál skladů jaderných hlavic u Bělé pod Bezdězem byl využit jako uprchlický tábor pod správou Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra (Bilický 2006b, 6). Většina prostoru obou bývalých vojenských újezdů prošla také pyrotechnickou asanací, i nadále je ale možné počítat s nálezy nevybuchlé munice.⁵³ Sanace environmentální zátěže, by měla být v dohledné době dokončena (srov. W17).

Pokračuje také neoficiální exploatace zdrojů. I v současnosti dochází k rozebírání ruin na stavební materiál, sběru a prodeji kovových prvků či hledání a přivlastňování si historických prvků (předměty nalézané detektory kovů v bývalých německých vesnicích, viz Dvořák 2013, 11, různé „suvenýry“ upomínající na pobyt vojsk). Za jistou formu zdroje je zde možné považovat i volný prostor, který může být velkoplošně zastavěn či jinak využit (solární elektrárny, zřizování obor, nebo například golfové hřiště na místě polygonu pro výcvik posádek tanků a obrněné techniky u Milovic, viz Řehounek 2013, 95).

Přesto ale stále přetrvává celá řada objektů,⁵⁴ a to jak staveb, tak i menších památek. Prostor využívaný Rudou armádou byl silně ideologizován, a to zejména formou textových hesel a výtvarných prvků využívajících ustálené symboly, které odkazovaly na ideologické body jako říjnovou revoluci, druhou světovou válku, komunistickou stranu, její úspěchy a zasloužilé osobnosti včetně legendárních bohatýrů (Halík 2003, 5). Část těchto prvků se dochovala i do současnosti a pro návštěvníky zvenčí tvoří součást koloritu vojenských prostorů. Nejde ale o jediná přetrvávající textová sdělení připomínající minulost místa – časté jsou i jednodušší nápisy azbukou,

---

⁵³ Bývalý vojenský újezd Ralsko je v tomto ohledu rozčleněn do čtyř zón: Do nejvyšší kategorie nebezpečnosti spadají letecká střelnice Prosičská horka a okolí trhací jámy na Židlově, kam je vstup zakázán. Na územích druhé kategorie (plochy střelnic Vrchelá, Židlov, Kuřívody, Nový Dvůr a Svěbořice) platí vstup na vlastní nebezpečí a pěstební a stavební uzávěra. Třetí kategorii představují ohrožené plochy těchto střelnic a všechny objekty sovětské armády, stavební a pěstební činnost je zde podmíněna pyrotechnickým průzkumem. Poslední, čtvrtou a nejméně rizikovou kategorií s možným výskytem munice pak tvoří zbytek území bývalého VVP (Bilický 2004a, 7; Bilický 2007c, 21-22; Mlejnek 2006, 18).

⁵⁴ Podrobný přehled jednotlivých vojenských objektů v bývalém vojenském újezdu Mladá, jehož autorem je Rostislav Veselý je zveřejněn v Řehounek 2013, 95-97; pro Ralsko je do jisté míry možné použít průvodce od Ladislava Lahody (Lahoda 2005).

ať už technického charakteru na budovách nebo třeba podpisy vojáků vyřezané do kůry stromů (např. Velký Jelení vrch – R54), vyryté do skal, namalované na skalní povrch (např. převis Donbas u Hradčan) nebo zavěšené v podobě tabulek na stromy (A01). Jistou „časovou konzervu“ představuje i sovětský tisk, kterým byly vypodloženy tapety na sídlištích (R55).

U osob, které navštěvují bývalé vojenské újezdy jako turisté, se lze setkat s různými způsoby přístupu k ruinám. Obecně lze říci, že turistika⁵⁵ a volnočasové aktivity mířící do bývalých vojenských újezdů existují v kontinuu mezi dvěma póly. Jeden představují návštěvníci, kteří využívají zejména oficiální turistické trasy a naučné stezky či přímo zábavní areály.⁵⁶ U těchto tras jsou prioritou přírodní a starší historické zajímavosti, interpretace krajiny více ladí k obrazu území prosazovanému obcemi. Zároveň ale na druhém pólu existuje široké spektrum aktivit, jejichž participátoři preferují post-vojenský, „necivilizovaný“ charakter území. Patří sem například tramping, urbex („urban exploration“), LARPy, airsoft, paintball a vojenské rekonstrukce.

Právě vojensky laděné volnočasové aktivity jsou pro bývalé vojenské újezdy asi nejcharakterističtější. Intenzita airsoftových a paintballových akcí byla a je navzdory menší ploše prostoru větší v Milovicích, což je dáno zřejmě především blízkostí oblasti ku Praze. Část účastníků těchto událostí se postupně stala také členy klubů, které usilovaly či usilují o získání různých původně vojenských objektů (v bývalém VÚ Mladá velitelství v Mordových roklích, stanoviště PVO na Kozích hřbetech či pokus o získání střelnice u Benátecké Vrutice; na Ralsku pak Nové Dvory a rekonstrukce 1:1 předsunuté americké palebné základny z doby války ve Vietnamu poblíž Bělé pod Bezdězem). Pokud se jim podaří užívání těchto ploch legalizovat, dále je upravují a využívají pro klubovou činnost a případně i akce komerčnějšího charakteru. Obecně je ale možné říci, že většina českých sdružení tohoto typu, a to včetně těch početnějších, takovou stálou základnu nemá (R54).

Návštěvníci, kteří projevují zájem o „průzkum“ území, aniž by nutně patřili k vojensko-historickým spolkům, obvykle obcházejí jednotlivé ruiny v rámci výletů, u kterých je sice charakter prostoru jedním z hlavních důvodů návštěvy, ale které nemusí být zaměřeny čistě na pozůstatky vojenských aktivit. Ostrý předěl zde

---

⁵⁵ Z turistického hlediska má větší význam Ralsko, jak kvůli větší ploše, tak i díky pestrosti terénu, který je kromě pěší turistiky vhodný i pro cyklistiku, agro/hippoturistiku a v případě toku Ploučnice také vodáctví (Janota 2006b).

⁵⁶ V Milovicích zejména Mirakulum založené roku 2012 (Pilc 2013, 105–107).

neexistuje – odlišný průběh můžou mít trampský vandr, fotograficky motivovaný automobilový výlet nebo LARP spojený s pobytem v opuštěných objektech, konkrétní jedinci, kteří o oblast projevují zájem, se ale můžou účastnit všech typů takových akcí, i když u nich jeden typ aktivity třeba převládá (R55). Další typ návštěvníků pak představují organizace a jednotlivci, kteří se dlouhodobě zajímají o podrobnější poznání historie území a jeho předpokládaných tajemství – například montánně-historická společnost CMA, která se věnovala průzkumu a dokumentaci Ralska a Milovic už od počátku 90. let a která má vazby jak na vojenskohistorické spolky, tak i na trampské a jeskyňářské prostředí (R55; W6; W19; A01).

Za zmínku také stojí rozpoznání přírodovědeckého významu bývalých vojenských újezdů a člověkem ovlivněných ploch. Zejména na velkoplošných archeologizujících se výsecích krajiny, například na místech bývalých střelnic, kde byla vojenskou činností výrazně změněna morfologie terénu, došlo ke vzniku dnes již opět zarůstajícího umělého bezlesí a křovinatých lad s hustším porostem v místě zaniklých obcí (na Ralsku střelnice Vrchbělá a Židlov, viz Engstová – Petříček 2006, 25–26, 32).

3.3.4.3 Interpretace a folklor

V případě bývalých vojenských prostorů poměrně zřetelně vyvstává interpretační rozpor mezi názory místních obyvatel a představami návštěvníků z kategorie „průzkumníků“. Je ho dobře možné ilustrovat například na kritice vystoupení jednotlivých aktérů dokumentu *Lidé a ruiny*, kterou v místním periodiku *Dnešní Ralsko* provádí pyrotechnik a obyvatel obce V. Bilický:

„Když jsem poprvé shlédl, více než hodinový dokument, byl jsem plný rozpaků. Prožil jsem oněch minulých 18 let opravdu v bývalém vojenském prostoru Ralsko? Nebo nebylo skutečností, že jsem byl téměř všude na všech střelnicích, dopadových plochách a ohrožených prostorech a v každém objektu od sklepa po půdu? První čtyři roky (1990–1993) jsem se v prostoru pohyboval denně úplně sám a přesto, že jsem byl policista, chodil jsem neozbrojen. Asi jsem neměl takového dobrodružně objevitelského ducha jako pan Ladislav Lahoda, který jako prezident společnosti CMA, která se zabývá výzkumem historického podzemí a také téměř „patnáct let“ mapuje prostor Ralska. Chci nechat na samotném divákovi, který shlédne toto DVD, aby si udělal svůj vlastní názor a sám si porovnal výroky dvou aktérů filmu pana Jindřicha Edera, který podle

mého názoru hovoří pravdivě v realistickém duchu, a pana Ladislava Lahody, který se snaží zobrazit fiktivní pohled na prostor Ralska ve fantasticko dobrodružném pojetí.“ (Bilický 2007b; viz A01).

Obecně se u místních obyvatel lze mnohem častěji setkat s preferencí „přírodních“ krás krajiny a odmítáním ruin jako ošklivých, nebezpečných a ostudných (srov. např. *Janošek 2011*). Toto odmítání není plošné, týká se především ruin recentních a nevztahuje se na historické objekty typu hradů či jiných starších památek, které jsou na rozdíl od objektů vojenských tradičně považovány za vhodné turistické cíle. Vojenská recentní ruina oproti tomu takovým cílem není, a to navzdory tomu, že jde o typ objektu početnou skupinou návštěvníků vyhledávaný.⁵⁷ Bývalý vojenský újezd je pro místní obyvatele domovem, jsou si vědomi jeho komplikované historie, obecně ale spíše nesdílejí romantizující přístup, který hledá krásu i ve věcech „ošklivých“ a který preferuje záhadnou divočinu před přehledným, udržovaným a dobře fungujícím žitým prostorem. Podílí se na tom i skutečnost, že rozvoj obnovených obcí v 90. letech byl obtížný a bylo nutné je prezentovat v pozitivním světle. Bývalé vojenské újezdy byly totiž po opuštění sovětskými vojsky v médiích (zejména infotainmentového charakteru) často popisovány jako nebezpečná a zaminovaná území, která „nelákají lidi ani firmy“. Takováto líčení rovněž vyvolávala negativní odezvu vedení obcí, které se naopak snažily představovat území v příznivém světle a usilovat o získání investičních projektů (srov. např. *Šolc 2003d*). Patrný byl i negativní vztah ke všemu „ruskému“ jakožto symbolu okupace, jenž byl výrazný spíše u novoosídlenců, kteří neměli se soužitím s vojsky přímou zkušenost, a který nabíral až extrémních rysů v podobě xenofobních útoků na reemigranty z oblastí postižených černobylskou havárií (*Šolcová 2010, 252, 254*).

Lokálně orientovaný „vnitřní“ slovesný folklor místních komunit více vychází z historické zkušenosti soužití se sovětskou armádou – časté jsou (i převzaté) memoráty, například vzpomínky na černý obchod (srov. A02) nebo různé nehody, setkání s později popravenými zběhy a podobně.⁵⁸ Kromě tohoto období je reflektována i doba

---

⁵⁷ Jako anekdotickou ilustraci je možné přiložit například starší zázitek autora této práce, který se skupiny místních obyvatel v Jablonečku ptal, zda je v nejbližším okolí něco zajímavého. Rozhovor se neodehrál v rámci výzkumu, a není jej tedy možné reprodukovat přesně. Ve chvíli, kdy se diskuze dostala k rozsáhlému komplexu garáží asi 500 m od místa setkání, proběhl ale přibližně po následující ose: „A co tady na kopci, tam něco je?“ – „Tam nic není.“ – „Já jsem četl, že by tam mělo něco být.“ – „Ne, tam nic není.“ – „Měly by tam být nějaké velké garáže...“ – „Jo, to tam je, ale tam nic není.“

⁵⁸ Např.: „Obyčejní vojáci ale ani nevěděli, kde jsou, chtěli třeba něco koupit (...) šmudlali peníze (...) chytli je lampasáci a dobili je jak psy. Obyčejnej voják byl těžkej póvl. Ani nevěděli, proč tady jsou, byli

„zdivočelé země“ 90. let, především formou historek popisujících jednotlivé bizarní události z té doby a obtíže obnovování civilního života v prostoru (R63).

Návštěvníci odjinud, kteří od 90. let vyhledávali prostor pro jeho romantické kvality, měli ke krajině odlišný přístup:

„Lákala nás liduprázdná krajina, mapy neseděly, nikde ani človíček, to byl takovej nejsilnější zážitek. Munice, liduprázdno a zvěř. A krásná příroda, úplně neuvěřitelná. Divočina uprostřed Evropy. Ještě po odsunu Rusů byla z prostoru 2 roky slyšet ruská vysílačka,⁵⁹ vědělo se, že někteří zběhli, pak se přesunuli do těch mafii a do Ralska si možná ještě choděj pro zbraně, protože tam maj ty zakopané muniční sklady, jednou po nás někdo vystřelil ze samopalu na bělské střelnici, strach tam člověk nemá, spíš z toho, že když jste zaškobrtli, nesměli jste trhnout nohou, to je skoro zajímavý jako objevovat v Egyptě nějaký hrobky, najednou máte v Čechách místo, o kterým se nic neví, chtěli jsme přespat v opuštěném městě, to jsme nevydrželi, blikala světla, bouchaly okenice...“ (Ladislav Lahoda in: A01)

V jejich výpovědích je často terén bývalých vojenských ujezdů srovnáván s Pásmem (Zónou) z oceňovaného sci-fi románu bratří Strugackých *Piknik u cesty* (*Strugackij – Strugackij 1985*)⁶⁰ – obydlým územím, které bylo postiženo krátkou návštěvou nepředstavitelně pokročilé a odlišné civilizace a od té doby je opuštěno a platí v něm neznámé přírodní zákony. Do Pásmu se vydávají vědci, ale i načerno působící průzkumníci, *stalker*i, kteří se pokoušejí zbohatnout na hledání a prodeji atypicky se chovajících artefaktů a často jsou přitom ohroženi na životě různými anomáliemi, které se v Pásmu vyskytují, i armádou, která prostor střeží. Další popkulturní asociace, se kterou se je možné často setkat, je odkazování na moderní postapokalyptickou estetiku a díla, jejichž děj se odehrává po jaderné válce.⁶¹ Velká až převažující část LARPů, které se konaly v prostředí bývalých vojenských prostorů, měla právě takovou postapokalyptickou legendu⁶² (R55). Airsoftové či paintballové akce, pokud obsahovaly vojenskohistorický prvek, byly oproti tomu zpravidla zaměřeny na

---

třeba stažení z Afghánistánu. Když utek voják, to to lítalo (...) prý je [zběhy] rozstříleli v Mimoni ve vagonu.“ (R63)

⁵⁹ Podle R44, který ale této informaci nevěří, se měl zvuk ruské vysílačky ozývat při ladění rádia.

⁶⁰ Na román poprvé vydaný roku 1971 navazuje celovečerní film A. Tarkovského *Stalker* (1979) a série počítačových her, z nichž první je *S.T.A.L.K.E.R.: Shadow of Chernobyl* (2007).

⁶¹ „areal Diama je jako z nějakého postapokalyptického filmu, cast toho je zarostla krovim a kdecim a rozpada se na pohled, cast je udržovana, obcas jdes krovim, v presvedceni, ze jsi aspon 500m az kilometr od nejbližší cesty, a najednou zprostřed hustého krovu na Tebe vykoukne lampa poulicního osvetlení, kolem ktere jeste v tom krovu najdes treba i pul metru ctverecního rozpraskaného asfaltu“ (R54)

⁶² Pojem „legenda“ zde používám ve významu „téma“, „příběh“ či „celkové naladění“, v souladu se způsobem, jakým se v češtině používá právě u LARPů či původně u skautských etapových her.

moderní konflikty, pro které nabízelo prostředí vhodnou kulisu – ať už kvůli stáří využívaných ruin nebo jejich kombinaci s přírodní konfigurací terénu. Jako příklad je možné zmínit třeba akce situované do doby války ve Vietnamu, které se odehrávaly v bažinaté a zarostlé nivě meandrující Ploučnice v okolí železničního mostu vlečky na letiště Hradčany (R54). Z dalších témat lze uvést například konflikt v Afghánistánu, 2. světovou válku nebo i mírně futuristické legendy typu Shadowrunu⁶³ (R55). V tomto ohledu je území bývalého vojenského újezdu nejen obecným turistickým cílem, ale i dobrodružným hřištěm, které je zvláště vhodné pro prožívání některých typů příběhů. Ty mohou být zažívány přímo, prostřednictvím LARPů a podobných aktivit, nebo i jen v rámci asociací při průzkumu „záhadných“ míst.

Fikce se zde může mísit se zájmem o poznání historie území, ať už faktů nebo různých fantastičtějších „tajemství“. Zájem o „průzkum“ území bývalých vojenských prostorů je motivován přímo komplexním charakterem krajiny, stopami po lidské činnosti a možnostmi najít pozůstatky, které je pak možné interpretovat.⁶⁴ Zvýšené pozornosti se těmto územím a jejich historii dostává i od amatérských „záhadologů“, kteří mohou sehrávat při šíření pověstí významnou roli, neboť v podstatě působí v roli jejich amatérských sběratelů, a to i v případě, kdy je považují za reálné.⁶⁵

Folklor těchto „prozkoumávajících“ návštěvníků, kteří oblast vnímají více či méně romanticky, je spolu s katastrofickými ličením, které ho naopak popisují jako zdevastované území, možné značit za „vnější“. Obsahuje obecně více fantastických prvků a častěji se v něm vyskytují převzaté moderní pověsti na úkor lokálních memorátů. S „vnitřním“ folklorem má některé styčné body, například motivy „zapomenutých raket“, tajných úkrytů a pokladů či kontaminace (srov. *Cílek 2000 [106]; Lahoda 2005 [96]; R62 [57]*), včetně pověstí o tom, že Sovětská armáda si zpátky neodvezla část jaderné či silné konvenční výzbroje (A01; R59 [119]) či že na místě zůstali zběhové [51]. Časté je ve „vnějším“ folkloru zveličování rozsahu utajených objektů, obvykle spojené s jejich situováním do podzemí – spadá sem

---

⁶³ Shadowrun je prostředí pro hry na hrdiny, které v sobě kombinuje cyberpunk a městskou fantasy, poprvé vydané v roce 1989 americkou společností FASA (srov. W16).

⁶⁴ „poprvé samozřejmě totalní uzas.. Hlavně nad tím, jak je to velké.. Hodně často jsme hledali různé artefakty.. třeba stare noviny.. kterými občas byly vytapetovane byty. A podobné doklady skutečne přítomnosti lidí“ (R55).

⁶⁵ Tato pozornost může někdy nabývat až kuriozního rázu:

„Tři podnapilé osoby v pozdních nočních hodinách vnikly do vodní tvrže v Kuřívodech, kde se snažily vypátrat příčinu záhad a fám, které okolo této tvrže kolují. Podnapilí do tvrže vnikli hlavní bránou a ozbrojení tyčemi se rozhodli tvrz dobít. Obyvatelé tvrže zavolali hlídku OP Ralsko, která celou událost vyřešila. Podnapilí pánové si v šeru noci neuvědomili dosah svého protiprávního jednání. S rozbřeskem dne byla trojice hrdinů obviněna z přestupku dle §47 pís. c, zák 200/1990Sb.“ (anonym 2006b, 7)

například údajná existence objektů, jako jsou podzemní letiště na Ralsku (*A01 [50]*; *R68 [140]*), podzemní základna (*R58 [39]*),⁶⁶ úkryt potenciálně nebezpečného tajemství [*52; 57; 98*] nebo spojovací podzemní silnice (*R59 [118]*). Pověsti se nemusejí nutně týkat jen armádních ruin, zejména v případě Ralska se k nim přidávají i motivy „sudetské“ – typicky vyprávění o podivných nacistických aktivitách či pokladech odsunutých sudetských Němců (srov. např. *Lahoda 2005 [96]*).

Kromě historizujících interpretací se ve zjištěném folkloru bývalých vojenských újezdů vyskytují i podání či osobní prožitky obsahující nadpřirozené motivy. Patří sem zjevení postav/duchů z předcházejících historických období⁶⁷ a také spojování území s aktivitami UFO⁶⁸ či jinými paranormálními fenomény moderního rázu.⁶⁹ Zařadit je sem možné i údajné numinózní fenomény vysvětlované v kontextu parapsychologických jevů, jako odlišné plynutí času (*W20[43]*) či napadení neznámou silou (*W23 [97]*). Tyto motivy jsou poměrně rozšířené i v jiných oblastech, lze je ale považovat za jeden ze způsobů vyjádření lokálního historického povědomí včetně jeho výjimečných specifíků. Naopak mundánní charakter mají zveličené pověsti o kriminálních aktivitách, Ralsko například mělo mít v 90. letech mezi libereckými taxikáři pověst místa, kde mizí nepohodlní lidé – podobně, jako ve středních Čechách Orlická přehrada (*R62*).

Málo prozkoumaným okruhem lokálních pověstí a fám jsou ty, které kolují mezi německými poválečnými vysídlenci. Historik Vlastivědného muzea v České Lípě L. Smejkal například zmiňuje údaje místního rodáka Erwina Heilka, autora knihy *Spurensuche zwischen Jeschken, Roll und Bösig*, podle kterých se měl v roce 1948 v Jablonečku (Jablonci u Mimoně) nacházet vyhlazovací tábor pro kněze německé národnosti, v závěru jehož existence měl být kostel vyhozen do povětří. Podle jiných informátorů ale mělo k likvidaci kostela dojít až v roce 1968 a i samotná existence vyhlazovacího tábora je přinejmenším nepravděpodobná (*Smejkal 2005, 27*). Nabízí se tedy možnost, zda zde nedošlo ke spojení několika vcelku realistických, avšak

---

⁶⁶ „kdesi ve vojenském prostoru Ralsko je tajna Ruska základna skryta pod odsuvným pahorkem. Jeden chlapík co tama tahal drevo traktorem prej zahlid jak se odsunul kus kopce a tam videl nakej vjezd a pak uz si nic nepamatuje ... tri mesice byl nezvestnej a z ty doby si taky nepamatuje vubec nic. kazdopadne mi to vypravrel kamarad ze se to stalo nakymu jeho kolegovi“ (*R58*)

⁶⁷ Hlasy mrtvých ruských vojáků ozývající se z bývalého milovického tankodromu (*R24 [29]*); zjevení blíže neurčených, ale nacisty připomínajících vojáků na Děvině (*W21 [44]*); zjevení postavy v jednoduchém historickém oblečení po bouři na Strážově (*R60 [138]*).

⁶⁸ Pronásledování UFO ruskými stíhačkami v Milovicích (*R24[29]*); zkreslené zprávy o testování experimentálních letounů (*W22 [98]*).

⁶⁹ Vyprávění jednoho z raných průzkumníků území o tom, jak při návštěvě „biologického polygonu“ u Borečku onemocněl Syndromem války v Zálivu a od té doby je schopný vidět auru (*R58 [53]*).

v detailech nepřesně interpretovaných motivů (pronásledování kněží, vysídlení obyvatel německé národnosti, rok 1948 jako mezník komunistického převratu) do jednoho narativu a jeho lokalizaci do prostoru zničeného kostela. Takový příběh by pak byl v podstatě lokální pověstí, která by odpovídala očekáváním vysídlenecké komunity, jejíž byl E. Heilke členem.

Pozoruhodné je také srovnání s folklorem historicky analogické lokality v Polsku, bývalého vojenského prostoru Borne Sulinowo. W. Dohnal a A. Pomieciński ve svém článku věnovaném novodobému začleňování města do civilního prostoru (*Dohnal – Pomieciński 2011*) zmiňují častý výskyt motivů, jako jsou podzemní chodby vybudované Rusy či Němci, snahy o jejich odhalení, které končí smrtí hledačů či jejich zadržením muži z tajných služeb, útěky dezertérů, kteří jsou sice dopadeni, ale zahynou přitom okázalou hrdinskou smrtí, či líčení černého obchodu se sovětskými okupanty (*Dohnal – Pomieciński 2011, 199*). Tyto příběhy, které autoři článku vnímají jako jednu z forem nově vytvářené lokální identity, jsou z hlediska skladby motivů folkloru Ralska a Mladé velmi blízké – obdobná historická zkušenost, kulturní prostředí a charakter území zde evidentně souvisí s výskytem blízkých motivů v rámci lidové slovesnosti.

Zbývá ještě zmínit, že romantizující, exotizující reflexi krajiny bývalých vojenských újezdů je již možné najít i v beletrii a další umělecké tvorbě. Konkrétně Ralsko inspirovalo umělecký projekt *Tajga Bezdězskaja*, který je vedlejším produktem rozsáhlého výzkumu prováděného Archeologickým ústavem AV ČR, Botanickým ústavem AV ČR a Přírodovědeckou fakultou UK. Název odráží nedávné zjištění přírodovědců podílejících se na tomto výzkumu, podle kterého má zdejší terén svým charakterem velice blízko k tajze, krajinnému typu, který se v ČR jinak nevyskytuje (*Sádlo – Meduna – Pokorný – Daňhel 2011, 5*). Z tohoto kontextu pochází například sbírka dadaisticky laděných bajek *Generál a zvířátka* biologa J. Sádla (*Sádlo 2012*). Jako odlehlé, rizikové a neznámé, nicméně přesto (a nebo právě proto) lákavé území je Ralsko líčeno v dobrodružném nefantastickém skautském románu *Nebezpečný prostor*, jehož zápletka se z velké části točí kolem střetu zlodějského gangu se dvěma rovery, kteří náhodou v bývalém vojenském objektu naleznou skrýš ukradených předmětů (*Stanislav 2010*).

3.3.4.4 Dílčí závěry

V případě bývalých vojenských újezdů se je možné věnovat jak jednotlivým objektům, tak i krajině jako celku. Obecně zde ale každopádně lze zdůraznit následující aspekty vztahu lidí a opuštěných či opuštěných objektů:

1) Krajina bývalých vojenských prostorů byla zpočátku řadou osob přes své nesporné přírodní a historické hodnoty vnímána jako bezprizorný, potenciálně znečištěný areál, kde jsou běžná společenská pravidla přinejmenším rozvolněna. Vliv těchto představ byl jedním z faktorů, které podmiňovaly rozsah rabování, destruktivních zábavných aktivit a vytváření černých skládek. Zároveň se ale obraz Mladé a Ralska jako opuštěné, postapokalyptické neprobádané či fantasticky působící země nikoho stal jedním z důvodů, proč byly obě oblasti navštěvovány. Charakter obou prostorů se v tomto ohledu sice trochu liší, menší a urbanizovanější Mladá je zejména pro vícedenní pěší turistiku méně vhodná, mezi oběma případy ale nelze pozorovat zásadně rozdílné motivace. S postupující destrukcí vojenských objektů a vytvářením turistické infrastruktury význam výše zmíněných aktivit zvolna klesá, stále ale hrají při interpretaci obou lokalit významnou roli.

2) Zejména v případě Ralska je zajímavé srovnávat pověsti, které se vztahují k nacistické okupaci a pověsti popisující pozdější okupaci sovětskou. Skladba motivů je zde poněkud odlišná, pro místa spojovaná s „Rusy“ jsou příznačná vyprávění o skryté kontaminaci nebo tajných vojenských objektech, „Němci“ jsou oproti tomu více dávání do souvislosti s ukrýváním cenných pokladů. Kromě vyprávění věnovaných těmto dvěma obdobím se ale lze setkat i s pověstmi, které se týkají starších objektů, především hradů.

3) Střetává se zde vnější a vnitřní interpretace oblasti, respektive interpretace romantizující a domácí. Návštěvníci zvenčí, kteří se o bývalé vojenské prostory alespoň částečně zajímají, mají tendenci nadsazovat jejich nebezpečnost, divokost nebo záhadnost, zatímco místní autority se spíše pokoušejí prezentovat oblast v méně kontroverzním, spíše pozitivním a mundánějším stylu. Neznamena to, že by se zde občas neprojevoval lokálpatriotismus zdůrazňující „drsné“ stránky zdejšího života, nebývá ale spojován s hledáním krásy v zanikajících vojenských objektech. Masivnější poškozování ruin je ve výsledku především dílem většinové společnosti, která v nich

nespatřuje hodnotu a jejíž aktivity sahají od rabování po rekultivaci, nikoli příležitostných vandalů z řad návštěvníků sdílejících romantizující pohled na místo.

4. Obecné využití a folklor opuštěných míst

4.1 Aktivity vázané na opuštěná místa

Trvalá přítomnost zřetelných nemovitých památek v krajině je činí vhodnými předměty každodenní interpretace. Kromě místního folkloru jsou ale současně i předmětem negeneralizovatelného individuálního chování, které je strukturováno prostředím a společností, ale nelze jej označit za tradici (Blake 2005, 225). Jednotlivá místa se tak mohou stávat dějištěm různých aktivit, jejichž charakter se liší v závislosti na tom, jak je ono chování motivováno, k čemu směřuje a jak je vykládáno samotnými aktéry i jejich okolím.

V rámci sondáže bylo identifikováno několik základních kategorií aktivit, které se často k opuštěným místům vztahují. Tyto aktivity se často prolínají a souvisejí spolu, je mezi nimi ale možné vyzorovat několik trendů či úhlů pohledu. Prvním z nich je jejich funkce jako *míst paměti* – lokací, jejichž významy nějakým způsobem odkazují na paměť jednotlivce skupiny nebo společnosti a kde může být tato paměť různými modifikacemi akcentována, zachována nebo naopak zahlazena. Druhým typem aktivity, který je někdy navázán na funkci lokality jako místa paměti, je *turistické* využití – navštěvování místa primárně za účelem poznání a získání estetického prožitku. Spadají sem jak tradiční turistika, tak i moderní formy individuální a skupinové návštěvnosti. Tito návštěvníci zároveň mohou vstupovat s prostorem do různých dalších interakcí, které mohou nabývat aktivnější formy. Místo tak může být na základě svých fyzických a významových charakteristik využito jako *prostředí pro hru*, během které představuje buď sebe samotné, nebo je scénou – dojednanou reprezentací jiného místa či času. Takové dobrodružné hřiště bývá u dětí a dospívajících zároveň dočasným útočištěm, kam nedohlédnou dospělé autority; ruiny ale zároveň někdy slouží i jako *obydlí* trvalejší, osidlované zejména jedinci na okraji společnosti. Sociální okrajovost ruiny, která nemá žádné „oficiální“ využití může zároveň vést k tomu, že je zde *ukládán odpad* a je postupně *exploatována* – což může vést až k její likvidaci.

4.1.1 Utváření míst paměti

Důležitost místa jako složky paměti vztahující se k nějaké události spočívá v tom, že místo dodává tradované nebo osobní vzpomínce konkrétní umístění do prostoru. Vzniká tak další vazba vzpomínky na vnější svět, která jí dodává na důvěryhodnosti.⁷⁰ Děje uchované v paměti získávají dějiště, obecné představy o minulosti zase hmatatelné symbolické vyjádření. (srov. *Truc 2011, 148–150*). Pozůstatky dřívějších období v krajině tak tvoří významnou součást historického povědomí komunity.

Povaha vnímání časového a tudíž i sociálně-historického rozměru nemovitých památek není nicméně kulturně konstantní. V evropské kultuře prodělalo několik postupných změn a má i svá dlouhodobá specifika, která vyniknou při srovnání s některými jinými civilizačními okruhy. Jedním z těchto specifík je větší stabilita nemovitých památek – například v Číně nebo Japonsku bylo běžné, že chrámy a jiné významné objekty byly vystavěny převážně ze dřeva a po několika letech obnovovány. Stejně tak mohla být opouštěna a zakládána města při změně dynastie. Evropská (a potenciálně např. i středovýchodní a středomořská) krajina ale měla, mimo jiné i díky intenzivnějšímu využívání kamene jako stavebního materiálu, větší potenciál pro uchování různých staveb z různých období v rozpoznatelné a dlouhodobě využitelné podobě. Až do osmnáctého století ovšem ve skutečnosti neměla, navzdory křesťanský lineárnímu vnímání času, historie velkou hloubku⁷¹ – šlo spíše o sled zaznamenaných událostí a jednotlivá období nebyla vnímána jako příliš odlišná po kulturní a materiální stránce. I první sbírky muzejního charakteru byly kabinet kuriozit, neobvyklost v nich měla větší váhu než stáří. Změnu představoval nástup novověku a moderní vědy, která otevřela nutnost klasifikace a současně i nové časové dimenze, které byly nesouměřitelné s časovými dimenzemi tradičními. Posilovala role minulosti jako jednoho ze základních kamenů identity, ať osobní nebo státní (*Tuan 2008, 190–194*). Za významný je zde možné považovat například vliv Winckelmannova výzkumu Pompejí a Herculanea, který ve 2. polovině 18. století vzbudil v Evropě vlnu zájmu o starověké

---

⁷⁰ Tilley (1994, 31–33) považuje vyprávění příběhu, s jeho narativní strukturou a dějovostí, za prvek, který má podobně podstatný ontologický význam pro lidskou existenci, jako samotný jazyk. Jedním z rozměrů, které příběh má, je i rozměr prostorový. Spojení příběhu s místem a činnostmi na něm vykonávanými posiluje identitu obou.

⁷¹ Je možné uvažovat o tom, že tato malá hloubka historie napomáhala folklorizaci historických vzpomínek a jejich aktualizaci tak, aby „paměť“ odpovídala převládajícímu, historicky mělkému obrazu světa.

památky, a to jak po vědecké stránce, tak i v duchu romantismu v rovině umělecké a prožitkové (Rizzi 2007, xix–xx). Archeologie a folkloristika tehdy ještě sdílely společné kořeny v podobě starožitnického zájmu o památky, který byl živý až do 19. století, kdy došlo k faktickému oddělení obou oborů a zformování jejich vlastních nových paradigmat (Gazin-Schwartz – Holtorf 2005, 6–9). Typické historické povědomí, které máme dnes, se v důsledku těchto změn liší od historického povědomí starších období a tyto rozdíly se budou nevyhnutelně odrážet i ve srovnání staršího a současného folkloru, který se k památkám vztahuje.

Význam prostoru jako místa paměti má vždy svůj individuální rozměr a nabývá různé většinovosti.⁷² Z hlediska jednotlivce má paměť reprezentovaná prostorem dvě podoby. První z nich je vědomá paměť, předem známé nebo předpokládané informace o místě. Druhou pak představuje nevědomá paměť – osobní asociace, které jsou vyvolány až kontaktem s místem a jsou vysoce subjektivní (srov. Edensor 2005, 142–144). I objekt, jehož interpretace je v jedné fázi celospolečensky uznávaná, může být dokonce i několikrát postupně reinterpretován, když se mění kulturní prostředí, ve kterém místo existuje (Blake 2005, 229). Povědomí o místu paměti se také někdy postupem času od konkrétní lokality odděluje či přesouvá jinam – například zřízením pomníku události v jiné lokalitě nebo zánikem původní lokality a přenosem významu na jinou blízkou či obdobnou polohu (Truc 2011, 150). Příklady takových změn interpretace míst paměti je celá řada i ze starší minulosti. Lze poukázat třeba na předkřesťanské památky, které bývaly během christianizace obdařovány změněnými významy spojenými s novým náboženstvím a inkorporovány do nových kultovních staveb, a to nejen ve středověké Evropě – kupříkladu americké mohyly mohly být interpretovány a zapojeny evropskými kolonisty do biblické historie jejich označením za pozůstatky po ztracených kmenech izraelských (Voss 1987, 81). Do střetu se může dostat i místní tradice s výsledky odborného bádání, které zpřesňuje historickou interpretaci objektu do té míry, že narušuje jeho sociální funkci v rámci lokální paměti. M. Schmidt a U. Halle například dokumentují na příkladě německého pískovcového útvaru Externsteine (prokázán paleolit, středověk, novověk), který byl nacistickou archeologií identifikován jako „germánské božiště“, přetrvávání vnímání tohoto místa

---

⁷² Této otázce se podrobněji věnuje například D. Shankland ve svém článku o vztahu obyvatel okolí anatolského Çatal Höyük. K tamějším památkám zmiňuje, že krajina včetně archeologizovaných prvků slouží jako soubor mnemonických bodů pro individuální a kolektivní reprezentace, přičemž konkrétní objekt nemusí vyvolávat vždy stejnou odpověď, nebo ji dokonce nemusí vyvolat vůbec (Shankland 2005, 140).

jako „pohanské svatyně“ nejen neonacistickými organizacemi, ale i různými novopohanskými a esoterickými uskupeními, která na nacistickou ideologii nenavazují. Útvar je zároveň významným cílem běžné turistiky, většina návštěvníků ale o jeho dějiny prakticky neprojevuje zájem. Jeho ideová a emoční hodnota vlastně překračují jeho hodnotu historickou, v současnosti platná archeologická interpretace Externsteine je ale širší veřejnosti obtížněji komunikovatelná než jednodušší interpretace romantizující (*Schmidt – Halle 2005, 153–169*).

Ve větší šíři byl tento jev pozorován také například u toskánských etruských památek, u kterých existuje dlouhá tradice vylupování hrobů a od nichž je zároveň odvozována regionální a etnická identita, přičemž vnější snahy o poznání etruské kultury, které ustálený obraz narušují, a to i pouze narušováním „tajemnosti“ a tím i „jedinečnosti“ Etrusků, jsou místními obyvateli často vnímány vysloveně negativně (*van Velzen 2005, 183–184*). Tuto rovinu „souboje“ různých významů vázaných na místa nelze vnímat jako pouze faktografický spor, kde se vůči sobě vymezují interpretace s různou mírou dokazatelnosti – neméně podstatná je zde i funkce té které interpretace v sociálním a kulturním kontextu. Uchování nebo naopak změna interpretace zastávané jedincem musí být nějak motivovány.

Místa, která jsou společensky uznávána jako reprezentace kolektivní paměti, bývají následně upravována tak, aby se tomuto významu dostalo nějakého vyjádření (srov. *Edensor 2005, 135–136*). Stejně tak mohou být akcentována i jinými prostředky, které napomáhají jedinci v interpretaci krajiny – například každá mapa je subjektivně a sociálně ovlivněný dokument vypovídající o pohledu jejích autorů na mapovanou krajinu. Mapa posiluje a legitimizuje prvky, které jsou na ní zachyceny – to, co zobrazuje, pro jejího čtenáře existuje, to, co nezobrazuje, nikoli. Její čtení mohou ovlivňovat i faktory jako jazyk a písmo použité pro místní jména ve vícejazyčných oblastech, zvolené měřítko nebo zakreslení abstraktních prvků, jako jsou hranice (*Smith 2003, 72–73*).

Pomineme-li turistiku a likvidaci, které jsou podrobněji rozebrány dále, lze do aktivit souvisejících s významem lokality jako místa paměti zahrnout především různé formy posilování významu místa jeho dodatečnými úpravami. Z činností zachycených v průběhu výzkumu sem spadají zejména:

1) Rekonstrukce nebo konzervace. Objekt je začleněn zpět do živé kultury a buď opraven, nebo alespoň konzervován v aktuálním stavu, přičemž je uznávána jeho památková hodnota. Tuto snahu o uchování stavby jako památky je možné považovat za

projev úsilí o zachování zřetelné připomínky na minulost, která pomáhá spoluvytvářet identitu (Tuan 2008, 197). Názor na optimální podobu památkové ochrany ve vztahu k ruinám se ale v průběhu dějin proměňoval. Za tradiční přístup je možné považovat provádění oprav objektů podle potřeb jejich obyvatel a dalších uživatelů, přičemž jejich památková, paměťová hodnota nemusí být vůbec brána na zřetel a míra jejího zachování závisí jen na míře udržení původních stavitelských postupů. Od konce osmnáctého století se pak vyvíjely přístupy akcentující zachování (resp. obnovu) slohové či historické integrity a jednoty stavby nebo na druhou stranu její udržení ve stávajícím stavu. Tyto dva přístupy se mohly mísit – ruiny bývaly upravovány s ohledem na svou malebnost, jednotlivé jejich původní rysy přitom mohly být odstraňovány nebo doplňovány nepůvodními prvky. Třetí směr, nastupující přibližně kolem roku 1880, zdůrazňoval „filologickou“ renovaci stavící na vědeckých poznacích, která vnímá objekt jako text, jehož čitelnost včetně pozdějších dodatků by měla zůstat po renovaci zachována. Moderní teorie renovace a údržby památek, nastupující po druhé světové válce, se soustřeďuje na precizní vyhodnocení významu jednotlivých objektů, které jsou vnímány jako jedinečné, a odvození přiměřených zásahů. Od 70. let 20. století se také objevují přístupy, které zdůrazňují roli jednotlivých objektů v širším ekologickém a sociálním kontextu okolí (Jokilhto 2007, 3–4; White 2007, 249).

2) Budování pomníků. Pomníkem je zde rozuměn objekt záměrně vytvořený k připomenutí nějaké události. Na opuštěných místech v současné české krajině se je možné setkat se dvěma základními kategoriemi pomníků – těmi, které byly vystavěny zaniklou komunitou či skupinou a jsou součástí minulosti místa, a pomníky „živými“, které vznikly až po opuštění místa a interpretují jeho minulost. Do první kategorie je možné zařadit například pomníky padlým v 1. světové válce v zaniklých pohraničních vesnicích, zaniklé hřbitovy či starší památky typu smírčích křížů a skalních rytin v dnes již neosídlených územích, k druhým kupříkladu památníky obětem 2. světové války v místech bývalých zajateckých táborů, „poslední hunty“ zrušených dolů nebo novější připomínky zaniklých obcí či tragických událostí, které se odehrály na archeologizovaných lokalitách. Je-li v současnosti částečně archeologizovaný pomník „reaktivován“, nosívá s sebou význam navíc – z pomníku padlým se tak může stát zároveň památník vysídlené vesnice. Pomníky prvního typu nabízejí také návštěvníkům širší prostor k vlastní interpretaci, neboť do jejich výkladu musí zahrnout i události pomníkem nepopsané. Působení pomníků aktuálních je oproti tomu více jednosměrné – od zadavatele k příjemci.

3) Stylizace. Na místě není vybudován pomník, je ale dílčími úpravami stylizováno do podoby, která vyjadřuje jeho mentální obraz a z něj vycházející současné využití. Na rozdíl od čisté rekonstrukce může mít stylizace i ryze symbolický a marginální charakter. Je sem možné zařadit například využití hradní zříceniny, na které jsou umístěny historizující prvky, které ale odkazují k současnosti (vlajky rodin podílejících se na rekonstrukci hradu na Helfenburku u Úštěka), vytváření „magických“ objektů na pravěkých hradištích (vztyčování kamenů, konstrukce jednoduchých novopohanských svatyní) nebo nápisový folklor na místech spojených s legend trippingem (nápis „*Roubal tě vidí!*“).

4) Verbální připomínání. Zatímco budování pomníků či stylizace mají svoje vyjádření ve fyzickém prostoru, připomínání (či např. tiskem) je více abstraktní, mentální aktivitou. Jde o opakování narativu souvisejícího s objektem ve chvíli, kdy se objekt stane patrným (například při cestě kolem) nebo naopak když diskuze dospěje k tématu, se kterým je spojován. Způsobů, jakými může objekt vyvstat na vědomí a vzbudit nějakou responzi založenou na jeho paměťové roli, je více, od individuálního setkání s ním až po jeho mediální pokrytí například formou reportáže. Připomenutí místa je zároveň vždy aktem vyprávění a poskytuje tak i možnost k šíření slovesnosti s ním spjaté.

Likvidace objektu může být motivována celou řadou důvodů, přičemž jedním z nich je snaha zahladit existenci potenciálního místa paměti, pokud pro to existuje společenská objednávka, a s ním vytěsnit i historii, na kterou upomíná (*Truc 2011, 153*). Například zničení bývalé německé obce v poválečných letech nemá jen fyzický rozměr, jde zároveň i o potření alternativního narativu, který vykládá dějiny místa jako nečeské, a o likvidaci paměťových bodů, kterých by se případní navrátilci mohli zachytit, pokud by na místo vznášeli nějaké symbolické nebo majetkové nároky.

Likvidace zde bývá zároveň i formou čištění, snahou vyhnout se připomínání vzpomínek, které mohou být vnímány jako bolestné nebo jinak nepříjemné – ničeny bývají kupříkladu domy, ve kterých se odehrály zvláště drastické zločiny. Kenneth E. Foote ve své práci, která se takovým případům věnuje (*Foote 2003*), rozlišuje čtyři základní přístupy ke „zpracování“ místa připomínajícího tragédii či jinou „ostudnou“ událost, která zasáhla do života komunity – sanktifikaci (vytvoření „posvátného“ místa, ne nutně v náboženském smyslu, často doprovázeného pomníkem), designaci (místo je uznáno jako významné, je označeno, ale nevztahují se k němu žádné rituály), rektifikaci (nejčastější, místo je znovu využito bez ohledu na tragédii) a likvidaci (zničení

stigmatizovaného objektu). Likvidace nemusí v tomto případě nutně znamenat celkové plánovité zničení, ale i jen zanedbání a opuštění vedoucí k devastaci. Foote upozorňuje, že místa spadající do této čtvrté kategorie také mohou ve svém okolí upoutávat pozornost, podobně jako pomníky, nedostává se jim ale oficiálního výkladu jako u míst sanktifikovaných a o to čtenější bývají folklorní interpretace. Nejčastěji bývá tento přístup, alespoň v americkém kontextu, aplikován na místa, kde došlo k hromadným či sériovým vraždám (Foote 2003, 7–27). Zdá se tedy, že sanktifikace místa spojená s vytvořením silného oficiálního výkladu může s „neregulovaným“ opuštěním, pro které jsou typické spíše folklorní interpretace, stát v protikladu.

Na závěr je ještě nutné podotknout, že za jistých okolností může význam místa posilovat naopak absence paměti. Během výzkumu jsem se setkal s řadou míst, na kterých návštěvníci preferují právě jejich tajemnost – nedostatek informací, který jim umožní přinést vlastní interpretace a který má zároveň svůj emoční náboj. Lze uvažovat o tom, že vyhledávání „tajemnosti“ tvoří protiklad vůči vyhledávání konkrétní „paměti“. V obou případech je zde obsažen příběh, u míst se zřejmou pamětí je ale předáván návštěvníkovi přímo, zatímco u míst „tajemných“ jsou mu poskytnuty jen základní údaje, ze kterých si může takový příběh vytvořit sám. Oboje má svůj emoční význam, v prvním případě vedoucí k pocitům, jako jsou ohromení nebo nostalgie a k potvrzení sociálních vazeb prostřednictvím sdílené historie, v druhém případě vedoucí k pocitům, jako jsou napětí nebo radost z osobního vyniknutí, ke kterému dojde díky odhalení tajemství, a k potvrzení sociálních vazeb prostřednictvím sdíleného zážitku.

4.1.2 Turistika

V současné době se částečně zaniklé objekty, které už neplní svou původní funkci, ale v terénu jsou stále čitelné, často stávají cílem aktivit, které můžeme označit za projevy rekreační, turistické návštěvnosti. Jejich definujícím rysem je to, že zájem o ruiny je zde motivován získáním estetického dojmu spojeného s poznáním, přičemž návštěva samotná se odehrává ve volném čase návštěvníka a nevyžaduje nutně jiné typy interakce s místem (i když k nim může dojít).⁷³ Konkrétní motivace k návštěvě, její

---

⁷³ Na dlouhodobě navštěvovaných lokalitách se jejich oblíbenost projevuje mimo jiné existencí epigrafických stop či v menší míře jiné drobné tvorby, jako jsou kamenní mužáci či amatérské skulptury

charakter, průběh a vyhodnocení už ale mohou nabývat výrazných odlišností – spadají sem jak tradiční a organizovaná turistika, tak i další formy návštěvnosti, které se od sebe liší charakterem očekávaného dojmu nebo například sociálním zázemím návštěvníků (náboženské poutě, vzpomínkové slavnosti, legend tripping, urbex a další). Turista zpravidla nepochází z lokální komunity a navštívené místo je pro něj něčím, co se nachází mimo jeho běžnou každodenní zkušenost, představuje formu odlišnosti. Turistické návštěvy bývají krátkodobé a jednorázové, mohou se sice v delším časovém úseku opakovat, ale v životě jednotlivce zůstávají něčím výjimečným, nevšedním.

S aktivitami, které bychom mohli v rámci této široké definice považovat za turistické, se můžeme setkat už od starověku. Neměly-li ale charakter náboženských poutí, jejichž specifická problematika bude ještě zmíněna níže, šlo zpravidla o individuální cesty jedinců z vyšších vrstev společnosti a nikoli o masovou záležitost. Cestování se jako způsob trávení volného času poprvé výrazněji objevilo u šlechty v 17. století, postupně se ale turistika v 19. století rozšířila i do dalších vrstev společnosti a stala se obecně přijímaným fenoménem, především v zemích zasažených německou odnoží romantismu (*Stibral 2005, 110–112*).

Romantismus, kromě toho, že souvisel se vznikem turistiky, zároveň ovlivnil samotné vnímání opuštěných míst. Pochopení pro opuštěné místo jako lokalitu, která je hodna turistické návštěvy, vychází z estetických postojů, které se v euroatlantické kultuře postupně objevují v letech 1790–1840 a které představují výraznou změnu ve vnímání hodnot obsažených v přírodě a krajině. Romantismus se obrací především k anticivilizační, temné, divoké a tajemné stránce prostředí. To je velký rozdíl oproti tradičním estetickým měřítkům, která převážně hodnotila vysoko krajinu polidštěnou, kulturní a civilizovanou nebo alespoň odpovídající představě harmonického krásna (podrobně *Stibral 2005, 1–98*). Romantik projevuje skepsi vůči klasickým vzorům i civilizaci obecně, soustředí se na své nitro, imaginaci a emoce, může hledat v terénu stopy nadpřirozena či transcendentna.⁷⁴ Jako protiklad k osvícenskému kosmopolitismu vyzdvihuje středověk a pohanské tradice. Přírodu preferuje divokou a volnou, čímž navazuje na Rousseaua a anglickou estetiku osmnáctého století (*Stibral 2005, 62–83, 98–102; Richardson 2003, 30–37*). Ve větší míře se v romantismu poprvé objevují

---

a reliéfy (obvykle v pískovci nebo jílu). Takové památky nejsou vždy rozmístěny rovnoměrně, ale mohou mít svá krystalizační centra, kde existence stávajících stop inspiruje vznik nových (srov. např. *Čermáková - Golec 2014, 470*).

⁷⁴ Nadpřirozené motivy se v této době staly běžným a hojně používaným prvkem i v literární tvorbě, nástup romantismu souvisí například s rozmachem rozmach „gotických“ románů, které popisovaly nadpřirozené události a užívaly motiv iracionální hrůzy (*Richardson 2003, 36–37*).

ocenění ambivalentnosti přírody a diskuze nad hodnotou ošklivosti. Otevírá se prostor pro estetické uznání ruin, jež jsou jak dokladem nedostatečnosti civilizace, tak i stopami po minulých epochách a místy vzbuzujícími komplexní emoce (*Stibral 2005, 103–104*). Dochází dokonce k budování umělých ruin, které se ani nesnaží vydávat za opravdové, klíčový je u nich pouze pocit starobylosti a nostalgie, který vyvolávají (*Tuan 2008, 194–195*). Pod vlivem romantismu se také rozšiřuje zájem o lokální geografii, národopis a historii, který překračuje původní hranice „vysoké kultury“. Folklor, dřívějšími osvícenskými badateli zhusta označovaný za pověry a opomíjený, se v rámci romantického paradigmatu stává důležitým pramenem informací a obecně uznanou součástí lokální identity (*Richardson 2003, 36–37*). Romantické poznávání krajiny prostřednictvím pozorování a vcit'ování se je v podstatě možné považovat za zvláštní variantu empirického přístupu – pozorované má hovořit samo za sebe a vyjevovat vhodně naladěné mysl skutečnosti způsobem, který staví na subjektivních dojmech a který nelze v celé šíři vyjádřit slovy (*Johnson 2007, 26–27*).

Tradiční romantická estetika spojuje ruiny s pocitem melancholie, který vychází z nevyhnutelného koloběhu života a smrti, vzniku a rozpadu. Ruina je především symbolem pomíjivosti. Současná hnutí a myšlenkové proudy vycházející z odkazu romantické estetiky (např. různé subkultury mládeže typu „goth“) akcentují ve zvýšené míře pocit zmaru a chaosu, ruina se stává něčím makabrozním a dekadentním, prostorem, kde je možné se symbolicky setkat se smrtí a povšimnout si potlačovaných složek vlastní osobnosti. Přijímány nebo dokonce preferovány jsou i ruiny poměrně mladé (typicky průmyslové), které přímo symbolizují pomíjivost moderní společnosti, zatímco starověké ruiny ji u romantiků minulých století symbolizovaly zprostředkovaně (*Edensor 2005, 11–14*). Rozdíl mezi „tradiční“ a „současnou“ romantickou estetikou dále spočívá v absenci prvku obnovy – oproti starším variantám romantického cítění zde často scházejí triumfující přírodní prvky. Aspekt směřování k zániku je u moderního romantismu spíše introvertní než byronovsky heroické povahy.

Zároveň má ale romantický přístup svou „měkčí“ variantu, kde již nemusí být nutně akcentována rozervanost a zánik. Ve chvíli, kdy se stalo objevení krásy v zanikajících místech, divoké přírodě a lokálním folkloru a historii široce přijímaným fenoménem, muselo nevyhnutelně dojít k oslabení jejich anticivilizačního významu. Dlouhodobě přítomná binární opozice přírodní/civilizační sice stále hraje v současném společenském diskurzu významnou roli, která byla posílena zejména během 20. století s rozvojem ekologických myšlenek (k tomu *Stibral 2005, 134*), objekty zpřístupněné

pro pozitivní estetické vnímání romantismem ale mohou být reinterpretovány i v kontextech, které některou z původních „temných“ složek romantického světonázoru vypouštějí. Současný turista tak může považovat například hradní zříceninu za „romantickou“ a krásnou, aniž by zde ale hledal pocit melancholie. Divokost je přijata jako součást harmonického krásna v podobě „tradiční“ krajiny, která zároveň zastupuje idealizovanou představu o minulosti.

Ve vztahu k opuštěným místům existuje několik faktických forem turistiky, které výše diskutované hodnoty akcentují různým způsobem.

První z nich je „tvrdá“ masová turistika, kde turista ve velké míře spoléhá na předem připravený program a vyžaduje příslušnou infrastrukturu. Důležitý je pro ni komerční rozměr – zážitek zde bývá poskytován jako služba zajištěná jedním (cestovní kancelář) nebo více (dopravce, hotel, restaurace, průvodce) zprostředkovateli, nízká kvalita zážitku je chápána jako selhání této služby. Tvrdá turistika se archeologizovaným místům nevyhýbá, tato místa jsou ale současně jen málokdy skutečně opuštěná – bývají doplněna infrastrukturou, která zajišťuje úspěšnou realizaci návštěvy a zajištění požadovaných služeb. Návštěva má obvykle pevně nebo alespoň v bodech daný scénář, jehož součástí bývá i opakování historických informací včetně těch, které vycházejí z folkloru (např. hradní pověsti). Jeden vypravěč zde poskytuje příslušný narativ velkému počtu osob. Průvodci turistů mají také tendenci přibarvovat i čistě historické informace (*Ginns 1993, 64*). Turistické vnímání od památek vyžaduje, aby sdělovaly jasný příběh, aby jejich povaha místa paměti splňovala představu, kvůli které se turista rozhodl právě toto místo navštívit. Před nejasnými výklady historie, které mohou lépe vystihovat realitu místa, jsou preferovány snadno stravitelné balíčky informací. Podle některých koncepcí jsou turistické cesty za památkami součástí moderního trendu vedoucího k externalizaci paměti společnosti. Namísto toho, aby byl hlavní díl historického povědomí získáván orálně v rámci místní komunity, je kodifikován a předáván médií, školami a „nostalgickým průmyslem“. Idealizace minulosti (různé „staré dobré časy“) se zde může spojovat s komerčními zájmy (*Edensor 2005, 126–128; 133*).

Druhou formou turistiky je více individuální obecná měkká turistika. Turista si zde zajišťuje program sám, využívá-li místní turistickou infrastrukturu, pak často ad hoc a na kratší dobu. Obvykle sleduje alespoň nějaký rámcový itinerář, jenž zahrnuje místa, která hodlá navštívit, nebrání se ale vlastnímu objevování nových lokalit, s nimiž se setká cestou. O místě, na které se vydal, má základní informace, zároveň se ale setkává

i s objekty, ke kterým nemá žádný oficiální výklad k dispozici a které musí interpretovat sám. Měkká turistika může (ale nemusí) být více spojena i se sportovním výkonem a nabývá celé řady různých forem, které mají svoje konkrétní specifika a případně i pravidla – spadá sem vše od individuálních rodinných automobilových výletů přes cyklistiku, kanoistiku nebo orientační běh až po tramping, skauting a další formy na infrastruktuře málo závislého pobytu v přírodě. V rámci měkké turistiky mohou být navštěvována i místa, která netvoří „oficiální“ součást turistické infrastruktury kraje a nejsou například zapojena do systému turistických značek či akcentována v mapách. Podobné začlenění ale pochopitelně návštěvnost jednotlivých lokalit zvedá a dokládá větší význam, který společnost památce přikládá. Kromě své estetické funkce zde mohou opuštěné lokality plnit i další role – například neoficiálního tábořiště.

Je nutné poznamenat, že měkká a tvrdá turistika se někdy, například u míst, kde je poskytována průvodcovská služba, mísí. Rekreační místa mohou být díky pestrosti měkké turistiky využívána všemi sociálními skupinami, ne pouze těmi, na které se obvykle zaměřuje plánování „turistického průmyslu“, a porozumět jejich významu může být nejjednodušší prostřednictvím významů, které jim tyto skupiny přisuzují (k tomu *Williams – Carr 1993, 211*).

Třetí typ turistiky, záměrné navštěvování opuštěných míst je v podstatě možné považovat za podskupinu turistiky měkké, kvůli jeho specifickému zaměření je ale vhodné diskutovat jej v kontextu této práce zvlášť. Jeho cílem jsou konkrétní archeologizované objekty, přičemž zde na rozdíl od mnoha forem měkké turistiky hraje důležitou roli pocit výjimečnosti a objevování. Návštěvníci se často soustředí na konkrétní typ lokalit, o který mají hlavní zájem. Tento typ návštěvnosti je příznačný zejména pro moderní ruiny, T. Edensor klade navštěvování moderních ruin přímo do protikladu vůči tradičně pojímanému turismu, který vyžaduje konzumaci předpřipravených informací, známé objekty a formalizovanou, bezpečnou strukturu zážitku (*Edensor 2005, 95*). V současnosti asi nejrozšířenějším způsobem v rámci tohoto typu navštěvování opuštěných míst jsou aktivity, označované nejčastěji slovem „urbex“ (z angl. urban exploration – městský průzkum). Slovo „urbex“ začalo být v zahraničí používáno od 90. let, v českém prostředí s nárůstem popularity fenoménu intenzivněji přibližně od roku 2013 (srov. Google Trends – *W15; Faiglová – Havlíková 2014, 9*). Neznamená to, že by se podobné výpravy do opuštěných míst dříve neodehrávaly, byly ale označovány jinými dílčími termíny a neměly takový potenciál utváření komunity na základě sdílené „značky“. V případě výprav inspirovaných

knihami Jaroslava Foglara se lze například setkat s pojmem „pátračka“ (R50), částečný přesah k „urbexu“ měly a mají i skupiny či jednotlivci soustředící se například na uměleckou fotografii, průzkum a dokumentaci vojenských, průmyslových či hornických památek nebo „záhadologii“.

Urbex v sobě z hlediska průzkumníka spojuje několik motivací, nejčastěji touhu poznat místní historii a případná „tajemství“, alternativu k organizované turistice, možnost silných estetických prožitků, které lze potenciálně dále rozvíjet (nejčastěji prostřednictvím fotografie), pocit výlučnosti a adrenalinové zážitky při zdolávání překážek (srov. Faiglová – Havlíková 2014; W41a; etnologický pohled viz Reichel 2014). Urbexová komunita je volná a neorganizovaná, hlavním způsobem komunikace mezi příznivci jsou osobní kontakty a internetové stránky či sociální sítě. Za základní pravidlo a zároveň hlavní motto bývá považována věta „*Zanech pouze stopy, odnes jen fotky*“. Během průzkumu by nemělo docházet k destruktivním aktivitám včetně vytváření dalších vstupů a odnášení předmětů. K obecně dodržovaným zásadám patří také nezveřejňování přesné identifikace lokalit na internetu, a to jak kvůli jejich ochraně před vandaly, tak i proto, že jejich návštěva může být ve svém důsledku ilegální. S touto politikou nezveřejňování je spojeno i dilema, zda je možné objekt zveřejnit, pokud by to mohlo napomoci k jeho záchraně (Faiglová – Havlíková 2014, 10–11). Tyto otázky u nás ostatně byly diskutovány už před masivním nástupem urbexu v zájmových skupinách, které měly podobný modus chování, například v rámci montánně-historických spolků a komunit, kde od cca 2. poloviny 90. let docházelo ke střetům ohledně vhodnosti zveřejňování starých důlních děl, prakticky permanentně ohrožených ze zákona nařízenou likvidací.⁷⁵

Byl-li zmíněn urbex jako samostatný typ turistiky, je vhodné připomenout ještě další jev spojený často s opuštěnými místy, a to legend tripping („výpravy za pověstmi“), kdy je návštěva místa motivována primárně pověstmi, které se k němu vztahují. V užším slova smyslu je tento termín používán pro skupinovou výpravu především mládeže na místo, které je považováno za výjimečné, tajemné, v komunitě dobře známé a obsahující potenciální nadpřirozené fenomény. Častými doprovodnými jevy legend trippingu jsou pití alkoholu a další zakázané činnosti, které je možné vykonávat jen mimo dohled autorit. Účastníci výpravy se mohou chovat, jako by

---

⁷⁵ Pramen, který by tyto diskuse shrnoval vcelku, patrně neexistuje, pro základní orientaci v tématu je možné využít např. montanisticko-jeskyňářský časopis *Krasová deprese*, který vycházel v letech 1994–2004. Poslední číslo sborníku a kontakty na redakci jsou aktuálně dostupné na <http://www.kd-spol.cz> (W45).

legenda byla pravdivá, provokují nebezpečného antagonistu, který zde má pobývat (obvykle šílenec, duch) a vyprávějí si příběhy o minulosti lokality i osudech pozdějších návštěvníků, jejichž hlavním cílem je navodit atmosféru napětí (viz *Brunvand 2001*, 238–239). Součástí akce bývá někdy i ritualizovaná zkouška odvahy, takové iniciační výpravy mládeže za účelem prokázání vlastní nebojácnosti na tajemném místě jsou velmi časté zejména u hochů na prahu adolescence (*Tucker 1999*, 206). Typickými příklady známé legend trippingové lokality na našem území jsou již popisovaná Pohádka (viz kap. 3.3.2) nebo lomy Amerika u Karlštejna (k tomu podrobně *Pohunek 2007*).

Jak již bylo naznačeno výše „turistická“, tedy volnočasová a za účelem získání dojmu podniknutá, návštěva může mít i bytostně duchovně-náboženský, poutnický rozměr. Aspekty poutnictví má ostatně už i cesta podmíněná prostým významem lokality jako místa paměti, kde je cílem spatřit doklad určitých událostí, vstoupit s nimi do fyzického kontaktu a uvědomit si plně jejich význam (*Truc 2011*, 152). Místo se ale navíc pro návštěvníka může zároveň stát i prostorem, kde jde navázat užší spojení s božstvem či jinou transcendentní silou. Takové spojení může mít vyšší mystickou kvalitu, než jen prosté vyvolání vzpomínek nebo emocí. I zde lze ale hovořit o poutnictví „tvrdém“, masovém a individuálním, v závislosti na charakteru místa, návštěvníka i konkrétního náboženského vyznání.

V případě archeologizovaných nemovitých objektů na našem území existují v podstatě jen dva typy památek, které mohou být v tomto ohledu relevantní. První z nich jsou starší církevní objekty, které buď zanikly a byly konzervovány, přičemž ale stále tvoří součást poutního místa (např. základy románských kostelů), nebo nejsou pravidelně využívány a ani momentálně uzpůsobeny k tomu, aby zde mohl mít náboženský prožitek oficiální, organizovaný charakter (neudržované kostely a kaple). Druhý typ náboženských památek představují objekty, kterým je náboženský význam přiřčen, ale jejichž původ je jiný, anebo je spojený s dnes již jen obtížně rekonstruovatelným (typicky pravěkým) náboženstvím – hradiště, stojící kameny, místa údajných zjevení oficiálně neuznávaná příslušnou církví apod. U křesťanských památek vede zvýšená návštěvnost spíše k pokusům o obnovu či jiný způsob začlenění objektu do živé kultury (zničená kaple je, podobně jako zničený dům, vnímána negativně), u lokalit s novopohanskými významy bývá spíše akcentován současný stav místa (zdůrazňovány jsou romantické hodnoty). V pověstech, které se týkají opuštěných lokalit náboženského typu, bývá místo často chápáno jako prostor s vyšším potenciálem

výskytu nadpřirozených jevů a „energií“. Ty ale nemusejí být nezbytně pozitivní, u křesťanských památek může jejich špatný stav naopak zdůrazňovat nepřítomnost Boha a nevysvěcenost, ohrožení ze strany negativních sil. Podobně i novopohanské lokality mohou nabývat pozitivních i negativních významů, jak již bylo nastíněno v kapitole věnované Plešivci (3.3.3). U křesťanských památek se v návaznosti na starší folklor setkáváme častěji s motivem podzemních chodeb a ukrytých církevních pokladů [např. 35, 64, 115]. Specifický motiv představují také líčení náboženských obřadů třetími osobami – typicky jde o obavy ze satanistů nebo úvahy nad významem jiných okultních rituálů, které se na místě mají odehrávat [např. 122].

4.1.3 Hry

Někteří z návštěvníků, obvykle děti a dospívající, i když nikoli výlučně, vstupují do interakce s prostředím opuštěného objektu aktivněji a je pro ně především dobrodružným hřištěm. Ruiny poskytují řadu míst, která jsou vhodná k seberealizaci prostřednictvím hry a která jsou zároveň skryta před zraky dospělých, takže se zde lze chovat transgresivně se sníženým rizikem postihu (*Edensor 2005, 4, 21–22*). Estetický rozměr návštěvy uznávající původní smysl místa, typický pro turistiku, zde nemusí hrát významnou roli. Yi-Fu Tuan v tomto ohledu připomíná, že dětská imaginace je spojena především s činností a dějem; dítě se umí vžít do hry a dovede hluboce prožívat například příběh v knize, ale má potíže, má-li přiřazovat emoční významy statickým scénám, například krajině nebo obrazu (*Tuan 2008, 33*). Hry na opuštěném místě mívají povahu předvádění vlastní odvahy, mohou využívat členitosti terénu – například při hře na schovávanou⁷⁶ nebo pseudosportovních aktivitách. Dá se říci, že konfigurace prostoru ruiny, který připomíná funkční zastavěný prostor, ale který přitom obsahuje řadu nepravidelností, nabízí netypické smyslové zkušenosti a je oproštěn od sociálních norem, ke zkoušení nových způsobů chování přímo vybízí. Ve vyšším věku se také přidává okoušení různých drog (včetně cigaret a alkoholu) a navazování sexuálních kontaktů (*Edensor 2005, 25–30, 88–91*) – někdy v souvislosti s již zmíněným legend trippingem.

---

⁷⁶ Srov. např. zmínku o hře na schovávanou v opuštěném vápencovém dole Richard (*W41b*), případně poměrně podrobnou reportáž o dětských aktivitách v bývalých pivovarských sklepech v Jirkově v 60. letech 20. století (*Kriseová 1964*). Dětské aktivity se mohou pojit s vytvářením vlastních toponym, příklady viz opět *Kriseová 1964* nebo např. *R41* o dnes již zaniklém podzemním objektu poblíž Berouna: „Chodili tam kluci, říkali tomu Černá ruka.“

Experimenty s překračováním běžných sociálních norem spojených s chováním v obytném prostředí se zde často projevují také formou destruktivních aktivit (*Edensor 2005, 25–30, 88–91*).⁷⁷ Ruina je místem, které už je zničené a kde chybí společenský dohled, je možné ji tedy ničit dále, vstupovat s jednotlivými objekty do interakce způsoby, které v běžném životě nejsou možné. Tyto destruktivní hry můžou zásadním způsobem přispět k devastaci objektu.⁷⁸ Je-li ale místo využíváno dlouhodobě a hráči si zde například vytvoří vlastní zázemí, vztah k místu se proměňuje – už nejde o místo, jež by jen slibovalo prožití dobrodružství, ale i o prostor, s nímž se lze ztotožnit a který je možné před okolním světem bránit, pokud taková nutnost vyvstane. Příkladů takové sebeidentifikace je celá řada, zmínit můžeme pozitivní vztah dlouhodobých návštěvníků k lomům Amerika, který při střetech s policií a ochranou přírody vedl i ke ztotožňování se se zdejšími jinak spíše antagonistickým přízrakem Hagenem (*Pohunek 2007, 53*), spory o přístupnost Meziříčského opevněného rajónu v Polsku (*W44*) nebo nezletilé „chodbaře“ z Jirkova roku 1964 (*Kriseová 1964, 8–9*).⁷⁹

Další způsoby využívání opuštěného místa jako hřiště jsou již více spojeny s činnostmi, které mají ustálenou formu a mohou představovat konkrétní hobby. Spadají sem sportovně-pseudovojenské aktivity jako paintball nebo airsoft, pro které je členitý terén moderních ruin vhodný jak svým prostorovým uspořádáním, tak i tematicky, stejně jako LARPy a jiné typy propracovaných her s legendou a pořadateli. K rozvoji těchto činností u nás došlo během 90. let 20. století, mají ale své předchůdce jak v zahraničí, tak například v etapových hrách tábornických oddílů inspirovaných skautingem.

Téměř všudypřítomnou součástí ruin bývá také graffiti. Pouliční nápisy na zdech mají dlouhou tradici, za zdroj prvotní inspirace pro moderní graffiti jsou ale považovány značky pouličních gangů z 50. let, které se zhruba kolem roku 1969 staly módním prvkem překračujícím hranice kriminálního světa. O hnutí či subkultuře graffiti lze hovořit přibližně od roku 1971. V Československu byl rozvoj moderního graffiti

---

⁷⁷ Pro starší období srov. např. otloukání oken „od mládeže bujné“ na hradu Nístějka (*Sedláček 1997b, 299*), či obdobné destruktivní aktivity na Lichnici (*Sedláček 1998a, 31*), Kumburku (*Sedláček 1995b, 252*) a Krakovci (*Sedláček 1996b, 99*).

⁷⁸ Zde srov. např. kap. 3.3.4.1.3. Příklad situace, kdy se podobné chování podílí na destrukci lokality, zmiňuje např. také *W41e*: „Děti tráví svůj čas tím, že rozkopávají zdivo, vyhazují cihly (kdyby šlo rozbít okna, tak nepochybují o tom, že by to byla nejoblíbenější zábava) a shazují zbytky střechy z několikapatrové výšky na zem.“

⁷⁹ „Tady pozor,“ říkali za dvěma záhyby, „díra na esenbáky. To zakopnou a my jim zatím utečem.“ A pak jsme ještě přelezli obranný val. To když sem národní výbor pouští fekálie, tak aby to dál neteklo. (*Kriseová 1964, 8*).

s ohledem na společenské podmínky umožněn až po roce 1989. Tvůrci graffiti jsou zpravidla teenageři z velkých měst a velkoměst, projevuje se zde jak snaha upozornit na sebe, tak i například hledání vlastního výtvarného projevu a stylu. Jednotlivé nápisy se vyznačují specifickým kaligrafickým provedením, může jít jak o složité kompozice zvané *piecy*, tak i o jednoduché *tagy*, které jsou především podpisem autora. Plochy s graffiti jsou dále rozlišovány na legální a ilegální, přičemž označení *legál* nemusí v rámci subkultury znamenat plochu, kde byla tvorba graffiti výslovně povolena, ale jen plochu kde je důvod předpokládat, že nebude vadit (*Matoušek 2000, 4–7*) – což může být právě i ruina.

4.1.4 Obývání

Opuštěné objekty lze zejména ve městech považovat za prostor, který je díky tomu, že nevykonává svou funkci, osvobozen od typických aktivit a omezení vztahujících se k jeho okolí. Nabízí tak jiné interpretační možnosti. Snížená míra využití většinovou společností zároveň často znamená sníženou míru dohledu. Takto opomíjený prostor se tak může stát útočištěm pro řadu minoritních skupin a sociálně vyloučených jednotlivců nebo místem, kde se lze chovat transgresivně se sníženým rizikem postihu (*Edensor 2005, 4, 21–22*). Antropická konfigurace prostoru opuštěné budovy bývá navíc poměrně vhodná k obývání – i průmyslové ruiny nebo staré doly mají alespoň v některých svých částech lidské rozměry, chrání před nepřízní počasí a je zde možné například přenocovat.⁸⁰

T. Edensor si nicméně všimá toho, že bezdomovci, kteří obývají městské ruiny, nezacházejí obvykle s prostorem jako s vlastním obydlím, které je třeba udržovat v pořádku. Modus obývání zde má jakoby provizorní charakter, který se vyznačuje i ukládáním odpadků přímo do okolí místa určeného k přespávání. Takové útočiště má své hranice, které je třeba případně i bránit před ostatními zájemci,⁸¹ ale současně je považováno za „neuklizený“ prostor, který je zbytečné snažit se dávat do pořádku – je-li jeho stav shledán neuspokojivým, je jednodušší přesunout se jinam (*Edensor 2005, 24–*

⁸⁰ Využívání ruin k obývání samozřejmě není fenoménem moderní doby – sociálně vyloučené osoby je mohly obývat i ve starších obdobích a tato skutečnost se odrážela v tehdejší folkloru, uvést můžeme například chudinské brlohy staré Prahy v nevyužívaných sklepeních (*Vojíš 2007, 6–10*) nebo příběhy o obývání hradů loupežníky a chudinou. I v těchto případech mohla vést obava z potenciálně asociálních obyvatel k likvidaci objektu (srov. např. *Sedláček 1995c, 164; Sedláček 1997b, 237*).

⁸¹ Zmiňovány jsou i pasivní prostředky, například budování jednoduchých nástrah bezdomovci u vchodu, aby věděli, když jde někdo dovnitř (*Faiglová – Havlíková 2014, 31*).

25). O. Hejnal ve svém výzkumu vztaženém k plzeňským bezdomovcům zase upozorňuje, že vztah veřejnosti k bezdomovcům je možné vnímat v intencích douglasovských protikladů čisté/špinavé, kde špinavé je zároveň vyjádřením narušení sociálního řádu. Anomální prvky nezapadající do kulturního vzorce většinové společnosti mohou být ignorovány, inkorporovány do systému, fyzicky kontrolovány či označeny za nebezpečné nebo považovány za něco, čemu je třeba se vyhnout. Transgrese proti řádu se dá snáze dosáhnout tam, kde jsou prostorová pravidla užívání místa striktněji definována – například na veřejném prostranství (Hejnal 2013, 455–456; Douglas 2002, 36–41). Ruina umožňuje větší šíři transgresivního chování, je-li ale souvisleji obývána lidmi na okraji společnosti, přispívá tato skutečnost jak k utváření její negativní interpretace,⁸² tak i k postupnému chátrání a destrukci.⁸³ I v případech, kdy se dočasný obyvatel nechová k objektu vysloveně destruktivně, zpravidla nemá prostředky na to, aby jej udržoval v dobrém stavu, pokud vyvstane potřeba náročnějších oprav.

Bezdomovci nejsou ale jedinými neoficiálními obyvateli ruin, i když v městském a příměstském prostředí převažují. V minulosti sloužily některé opuštěné stavby zároveň jako poustevny (na Ralsku např. hrad Stohánek – Hons 2014, 474–484) či úkryty při válečných událostech (naposledy za 2. světové války – srov. např. Buf 1994, 21). Za současných podmínek se obytná funkce pojí spíše s funkcí turisticko-rekreační, zařadit sem můžeme například budování opakovaně využívaných neoficiálních tábořišť včetně přístřešků a dalšího zázemí například na hradech (Ronov, Pravda), ve skalních obydlích (Rozbořenka u Truskavny), starých lomech (Břidličná, Jakartovice, Lipnice, Amerika, brdské Hřebený) nebo na haldách důlních děl (Brdy – Jinecko). Opomenout nelze ani případy, kdy je role ruiny jako útočiště formalizována a objekt samotný se stává součástí symboliky namířené proti většinové kultuře – sem lze do jisté míry zařadit například squatterské nebo jiné alternativní komunity. Je-li ale

---

⁸² V případě pohledů většinové společnosti na bezdomovce se také dá setkat s obecně rozšířenou představou, podle které preferují „ošklivá“ místa – z toho bývá dále ne-bezdomovci vyvozováno, že to, co je učiněno „hezkým“, se pro bezdomovce stane nehezkým (Hejnal 2013, 460).

⁸³ „Během pár měsíců doznalo místo viditelné změny. Devastace pokročila. Na kterých místech jsou propadané podlahy, střecha se definitivně rozpadla a hlavně se nejen interiéry, ale i přilehlé okolí, začíná plnit hromadou odpadků. V každé části kláštera někdo bydlí. Od přízemí až po střechu a věž. Každý z obyvatel tu má zřejmě přesně vymezenou část a rozhodně se na lidi „zvenku“ netváří přátelivě. Už jsem se nechtěla vracet, přesto se ještě objevila další příležitost. (...) Myslela jsem, že za tak krátkou dobu není možné stav kláštera zhoršit. Chyba. I během tak krátké chvíle bylo poznat, jak stavba mizí – plot zmizel už minule, ale začaly mizet i cihly a dřevo ze střechy. Kam mizí dřevo, bylo jasné hned, jak se z přízemí začal valit kouř. Holt je zima a topit se musí...“ (W41e)

squatting míněn vážně, nevyužívá pouze prostor, ale směřuje k zachování místa a jeho případné rekonstrukci.

Z hlediska folkloru závisí skladba motivů týkajících se obývaných ruin na tom, zda jde o „vnitřní“ pohled uživatelů místa, nebo pohled „vnější“, jehož prostřednictvím zbytek společnosti reflektuje sekundární obývání opuštěného prostoru. Během výzkumu se podařilo zjistit jen několik podání, která zastupovala „vnitřní“ pohled, a to u skupin, pro něž je běžné (na rozdíl například od bezdomovců) obývaný prostor vnímat romanticky a u kterých mívá pobyt spíše jen rekreační charakter. Zmínit je zde možné například tramské pověsti vztahující se k oblíbeným, dlouhodobě udržovaným campům ve starých lomech. Tyto příběhy se obvykle týkají nějakého místního tajemství, které zvyšuje atraktivitu lokality, případně obsahují motiv záhadného škůdce legend trippingového charakteru, s nímž se ale uživatelé místa mohou identifikovat a který může nabývat rysů patrona lokality a pozitivního genia loci (podrobněji *Pohunek 2010*). Vnější pohled na místo se zpravidla k jeho obyvatelům staví negativněji – je-li ruina považována za nebezpečnou, ošklivou či špinavou, očekává se, že i její obyvatelé budou takoví. Opuštěná místa tak ve vyprávění zabydlují například šílenci, kriminální živly či uprchlí nacisté [40, 41, 87, 32], pokud je objekt skutečně využíván k bydlení, mohou být pověsti o něm projevem sociální stigmatizace obyvatele [srov. např. 41].

4.1.5 Ukládání odpadu

Neopominutelné je využívání opuštěného prostoru k ukládání odpadu. Zásadní roli zde hraje představa, že místo je již „pošpiněno“ (*Edensor 2005, 30–31*), že je vlastně samo odpadem, a tudíž přidání dalšího odpadu jeho kvality nezmění. Patrně poněkud odlišnou motivaci má ukládání odpadu do dosud čistých podzemních prostor a obecně míst pod horizontální úrovní pozorovatele (rokle, jámy, příkopy, lomy, šachty...). Zde se spojuje snaha o dosažení minimální námahy při finální depozici odpadu se snahou umístit jej tak, aby „nebyl na očích“. Artificialita vybraného místa zde zřejmě nehraje zásadní roli, s odpadem pocházejícím nejčastěji z běžné produkce okolních komunit se můžeme setkat jak v podúrovňových prostorách přírodního původu (srov. např. *Hejna 2009*), tak i v obdobných objektech umělých (srov. např. *Prokop – Sobotka 2009, 21*). Odpad nasypaný do jámy ji zároveň zaplňuje a dochází tak vlastně k odstranění dvou rušivých prvků současně, odpadu i prohlubně.

Ukládání odpadu je velmi častou aktivitou, slovesný folklor ji ale obvykle nereflektuje – prakticky neexistují pověsti, které by například při popisu nadpřirozeného zážitku vysvětlovaly návštěvu místa jako projev snahy hlavního aktéra vytvořit černou skládku. Výjimku tvoří zpravidla případy, kdy aktérem není osoba či organizace z místní komunity, nýbrž někdo cizí. Spadají sem jak pokusy o vysvětlení původu starých skládek, na které místní obyvatelé narazí,⁸⁴ tak i fámy o ukládání toxických, radioaktivních a jiných nebezpečných odpadů. Častá je zde asociace s armádou, ať už vlastní nebo cizí [srov. 52, 53, 57] jako s institucí, která je schopná pracovat v utajení a s podobnými nebezpečnými materiály pracuje. Zde je nutné podotknout, že pokud není fáma vyvrácena a neobsahuje vysloveně fantastické či vysoce nepravděpodobné prvky (např. depozici jaderných hlavic na území ČR odcházejícími sovětskými vojsky [119]), může v některých případech vycházet ze skutečného nezodpovědného uložení toxického či dokonce i slabě radioaktivního odpadu do opuštěného objektu soukromou firmou či státní organizací (srov. např. *Vojíš 2007, 17–18*: Praha-Šárka, lom Alkazar u Hostími).

4.1.6 Exploatace

Exploatací rozumíme využívání ruiny jako zdroje materiálního zisku, které je ze své podstaty destruktivní. Na tomto procesu se mohou podílet jak původní vlastník objektu, u nějž je obtížné načrtnout dělicí čáru mezi stěhováním a devastací, tak i další účastníci, kterým je stavba ponechána v plen, ať už záměrně nebo nezáměrně.

V největším množství je obvykle z archeologizujícího se nemovitého objektu možné získat samotné stavební materiály a další strukturní součásti. Využití ruin jako „kamenolomů“, kde je možné dobývat již předpřipravené konstrukční prvky, nebo zásobáren součástí vybavení domácnosti je doloženo v mnoha lokalitách a časových obdobích – zmínit lze například rozebírání antických staveb ve Středomoří při budování středověkých měst (*Rizzi 2007, xxi*), ničení hradů⁸⁵ od raného novověku do 19. století

---

⁸⁴ Na Kokořínsku jsem se například setkal s vysvětlením původu hromad odpadní keramiky z 20. století pod skalními převisy, podle kterého má jít o vybavení domácností sudetských Němců. Ti měli krátce před odsunem odnášet svůj majetek, který si nemohli odvézt, do lesa a tam ho ničit (*R73*).

⁸⁵ Viz zejm. *Sedláček 1993, 69, 103, 192-130, 195, 207; Sedláček 1994a, 66, 97, 118, 131; Sedláček 1994b, 67, 83, 188; Sedláček 1995a, 109, 143, 148, 215, 294, 330; Sedláček 1995b, 42, 84, 109, 252, 253, 295; Sedláček 1995c, 204; Sedláček 1996a, 166, 172, 173, 176; Sedláček 1996b, 86, 109, 150, 231; Sedláček 1997a, 52, 202, 212; Sedláček 1997b, 29, 110; Sedláček 1997c, 70, 83, 96, 154; Sedláček 1998a, 135, 153, 189, 222, 250, 255; Sedláček 1998b, 36, 63, 64, 121, 122, 197, 222; Sedláček 1998c, 115, 164, 347, 392; Sedláček 1998d, 39, 120, 250.*

nebo již zmiňované „nájezdy“ na opuštěná panelová městečka v bývalých vojenských újezdech.

Potenciální zdroj představuje i samotný prostor, který není dočasně využíván, protože jej zabírá opuštěný objekt. Tlak na opětovné využití tohoto prostoru je zvláště silný ve městech, kde panují vyšší ceny pozemků, a kde je zároveň veřejnost pravidelně a nevyhnutelně konfrontována s ruinou, kterou může považovat za nebezpečnou, neestetickou a potenciálně spojenou s aktivitami považovanými za antisociální (*Edensor 2005, 8–9*).⁸⁶ Prostor ruiny ale může být přílehlou komunitou využíván i jinak než destruktivní formou. Vzhledem k tomu, že je postupně kolonizován živou přírodou, lze jej časem používat například i jako „obecní“ pastvinu, loviště nebo drobný zemědělský pozemek. Tyto aktivity nejsou omezeny jen na typicky zemědělské prostředí – ve městech mezi ně lze zařadit například venčení psů nebo pěstování marihuany (*Edensor 2005, 30–31*).

Exploatace má z hlediska folklorních interpretací opuštěných míst na rozdíl například od ukládání odpadu značný význam. Při rozebírání objektu totiž, podobně jako při archeologickém výzkumu, vystupují na povrch do té doby nezřetelné informace obsažené v prostorových souvislostech i nalézáných artefaktech a ekofaktech. Bývají ale obtížně čitelné a při jejich interpretaci tak dochází k využití motivů převzatých z folkloru či ze zkresleného pohledu na lokální historii. Zajímavý vhled do vlivu dekonstrukce hradních zřícenin na místní pověsti, poskytují například případy uvedené v díle Augusta Sedláčka (*Sedláček 1993* a navazující publikace). Kupříkladu nálezy kostí mohly vést k úvahám o tom, že zde byl někdo za trest zadržán (*Sedláček 1993, 77–79; Sedláček 1995a, 191*) nebo byly spolu s miláři pokládány za důkaz dobytí hradu (*Sedláček 1995a, 331*), opakují se i motivy odkrytých dvířek či jiných vstupů do podzemních chodeb (*Sedláček 1993, 120; Sedláček 1995c, 203; Sedláček 1996b, 231–232*) a další. V současném folkloru se podobné motivy častěji týkají spíše nálezů při stavební činnosti a archeologických výzkumech [např. 86, 95]. Narativy, které by se přímo vztahovaly k nečekaným objevům při nearcheologické dekonstrukci některého objektu, během výzkumu zachyceny nebyly, snad s výjimkou [42] – rozebírání pohřbeného tanku. Jejich existenci je ale možné předpokládat u skupin osob, které mají k takové činnosti blíže (stavební dělníci, sběrači kovů).

---

⁸⁶ Gibas a Pauknerová (2009, 141) na příkladu Vojtěšské huti uvažují nad tím, že úzkost z nekontrolovatelnosti je vlastní modernitě a jejímu pojetí ideálního prostoru jako čistého, jednoznačného a pevně kontrolovatelného.

Za specifickou variantu exploatace můžeme považovat „hledání pokladů“. Od výše uvedených pověstí a interpretací se liší tím, že potenciální nalezení předmětu není náhodné – aktér hledá buď přímo konkrétní věc, nebo se zkrátka pokouší objevit něco výjimečného, obvykle za účelem vlastního obohacení. Příběhy, které se věnují uložení pokladu, jeho hledání a případnému nalezení, se hojně vyskytují už v tradičním folkloru (srov. *Thompson 1958, 810–811*). Máme zároveň doklady, že k takovému pátrání opravdu docházelo a že se mnohdy odehrávalo právě v místech zaniklého osídlení.⁸⁷ Hledání pokladů v současnosti je možné rozlišit na příležitostné a dlouhodobé. Za příležitostné hledače pokladů lze označit ty návštěvníky míst, kteří se pokusí něco nalézt, ale nemají k tomu příslušné vybavení a spíše využívají naskýtající se možnosti – patří sem například jedinci, kteří prorážejí zadržky v podzemních objektech, děti hledající poklady v rámci hry, osoby, jejichž způsob obživy je blízký drobné kriminalitě, jednotlivci inspirovaní konkrétní pověstí z okolí svého bydliště a podobně. Příležitostný hledač pokladu obvykle počítá s tím, že by mohl objevit něco výjimečného, pokud ale nemá ve své blízkosti snadno dostupnou lokalitu, další podobná místa plánovitě nevyhledává. Tato činnost se zároveň může přibližovat prosté hře či vandalismu.

Dlouhodobé hledání pokladů je již plánovanou činností, kde hledač, pro nějž je tato činnost koníčkem nebo i způsobem obživy, vlastní příslušné vybavení, záměrně navštěvuje různé lokality a případně se i socializuje s ostatními hledači. Nejvýraznější skupinu takových hledačů představují uživatelé detektorů kovů (slangově „detektoráři“, „mrcasníci“). V tomto případě můžeme hovořit o rozvinuté zájmové činnosti, případně dokonce subkultuře, která má vlastní žargon, společenská setkání, komunitní webové stránky (*W8; W47*) i slovesný folklor [*46, 47, 48, 49*]. Motivace jsou zde různé, někdy

---

⁸⁷ Četné příklady podává opět např. August Sedláček například pro Potštejn (*Sedláček 1994a, 22-23*), Žerotínskou hrobku (*Sedláček 1994a, 142–143*), Rychmberk – „Každá zřícenina bývá vydatným lomem, a kdo právě kamení potřebuje, hledá si je na ní; napřed vylamují tesaný kámen a potom, co jim pod ruku přijde. Po nich přicházejí ti, kteří jdou na poklady a starožitnosti; rozhrabou vše, tak že se místo k nepoznání promění.“ (*Sedláček 1994a, 191*), Velešín (*Sedláček 1994b, 223*), Vítkův Hrádek, kde se v roce 1822 za tímto účelem 18 sousedů složilo na havíře (*Sedláček 1995a, 68*), Landštejn (*Sedláček 1995a, 101*) či Žebrák (*Sedláček 1995b, 14*). Z Jivna je z roku 1551 doložena žádost křivoklátského hejtmána Jana Žďárského ze Žďáru, který vznesl na dvorskou komoru následující dotaz: „Za lidské paměti jest na nějakém pustém zámku, kterémuž Jivno říkájí, člověk ze spaní v kostele Zbečském k tomu poňouknut naň přišev drahně peněz a nějaký stříbrný pás vzav, od zlých duchův s toho vrchu a skály na luhy svržen a pochromen. Sem kterýžsi čas J. Mti. arciknížecí ve Strašecím o tom pověděl a od J. M., abych ten zámeček bořiti, mohl-li bych co dobrého najíti, dosíhl. Co se Vaším milostem v tom líbiti chce, za oznámení prosím.“ Komora poskytla povolení, aby tam na vlastní náklady kopal, zdi rozmetal a z pokladu si nechal půlku (*Sedláček 1996b, 82*). Z dalších lokalit poškozených pátráním po pokladech možno uvést Bezděz (*Sedláček 1997b, 6*), Nístějku (*Sedláček 1997b, 298*), Rábí (*Sedláček 1997c, 86, 96*), Velhartice (*Sedláček 1997c, 109*) a Chřibský hrádek (*Sedláček 1998c, 298*)

jde především o samotný napínavý proces hledání a radost z nálezů, i když je jeho faktická hodnota nevalná, jindy se takto projevují zájem o historii (ať už konkrétní období nebo obecně) či komerční zájmy (srov. též kapitolu 3.3.3.2 – Plešivec). Uživatelé detektorů kovů se jako skupina částečně překrývají také se „záhadology“, tedy osobami pátrajícími po předpokládaných skrytých tajemstvích, která nutně nemusejí mít finančně ohodnotitelnou složku, ale často souvisejí s nadpřirozenem nebo například konspiračními teoriemi nebo alternativními výklady dějin. Jako příklad dlouhodobého pátrání, které v sobě spojuje více motivací tohoto typu a stalo se natolik proslulým, že se v některých případech stává synonymem pátrání po ukrytých objektech z 2. světové války obecně [33], je možné zmínit hledání tzv. „Štěchovického pokladu“ (viz např. W46, W47).

Zřejmě na rozdíl od starších hledačů pokladů je možné v současnosti pozorovat větší podíl pátrání, která nejsou nutně motivována osobním zbohatnutím, ale zájmem o historii lokality. Obě motivace, pátrání po cennostech i odhalení starého tajemství či historických informací, se zde mohou spojovat (srov. např. *Lahoda 2004*, průběžně). Je otázkou, kde v tomto případě leží hranice exploatace jako aktivity, nicméně i pátrání, které není motivováno hmotným ziskem, může lokalitu zásadně proměnit.

Jednotlivé motivy v pověstech vztahujících se k pokladům jsou podrobněji diskutovány spolu s ostatními motivy současného folkloru v kapitole 4.2.

4.2 Slovesný folklor opuštěných míst

4.2.1 Témata v současném slovesném folkloru opuštěných míst

Tato kapitola shrnuje výzkumem zjištěné motivy a celková témata slovesného folkloru, který se vztahuje k opuštěným místům, a pokouší se o jejich interpretaci. Podrobný přehled motivů je k dispozici v příloze 7.1, katalog jednotlivých podání v příloze 7.2.

4.2.1.1 Historické interpretace odlišné od skutečnosti

Vzhledem k výše nastíněné problematice konstruování významu místa, kdy se na jeho interpretaci podílejí jak čitelnost vlastních pozůstatků objektu, tak i individuální zkušenosti pozorovatele a převládající kulturní stereotypy, není divu, že se ve folklorním materiálu často setkáváme s takovými výklady původu a uspořádání místa, které se od ověřitelné skutečnosti výrazně odlišují. Patří sem jak odlišné interpretace původu a historie místa, tak i představy o jeho zvláštním prostorovém uspořádání, například extence podzemních chodeb

Obecně je možné identifikovat v těchto líčeních tendenci, která směřuje ke kategorizaci místa do výrazných historických období a k účelu, který je respondentovi známý. Projevuje se zde tzv. Goliášův efekt, který byl původně popsán u pověstí a fám vztahujících se k firmám či produktům, u nichž bylo pozorováno, že vyprávění má tendenci přimknout se k nejmóznější značce na trhu. Goliášův efekt bývá interpretován jako projev obavy z velikosti firmy či důsledek prestiže konkrétní značky (*Brunvand 2001, 173–174*), lze ho ale vztáhnout i na jiné typy folkloru a považovat za jednu ze zákonitostí, které působí na evoluci pověstí a fám. Tendence vyprávění vztáhnout se k něčemu obecně známému může totiž být posilována i prostou mírou většinovosti znalosti tohoto prvku. Příběh, který se týká tématu, jež nikdo nezná, zaujme často méně, než příběh, který zapadá do recipientova obrazu světa. Převedení části reálií na „největšího společného jmenovatele“ jako zástupce své kategorie tak napomáhá porozumění příběhu. Onou „prestižní značkou“ se pak například v pověstech, které se týkají militářií, může stát i druhá světová válka jako zástupce moderních válečných konfliktů, střela V2 jako reprezentant nacistického válečného průmyslu nebo poprava válečných vězňů nacisty jako charakteristický, emočně výraznými případy z historie i fikce podepřený modus interakce obou skupin.

Při rozboru motivů, které se objevují v souvislosti s lidovým popisem opuštěných míst, můžeme pozorovat několik okruhů, kterých si folklor „všimá“. Prvním z nich jsou funkce a původ místa. Pokud je původní funkce místa pozorovateli neznámá, bývá přiřazeno k typu objektů, které zná – například důlní pinky bývají vykládány jako pozůstatky vojenských okopů, bombardování [*100, 101*]. V případech, kdy jsou stáří a původní účel objektu určeny alespoň obecně přesně, se folklorní rysy vyprávění o něm projevují především zveličováním významu, zvýšením atraktivity, která činí příběh

zajímavým pro posluchače. Často jsou takto zveličovány či rozpracovány „temné“ a potenciálně skryté prvky – staré vojenské a výrobní objekty bývají „rozšiřovány“ o skryté laboratoře [22, 32, 53, 143], základny [39, 50] či výrobní areály [22, 37, 105, 134]. Nadsazena bývá u takových míst rovněž úroveň utajení a ostrahy objektu [22, 31, 32, 37], ať už současná nebo podmíněná tajemnou lidskou činností v době jeho provozu. Maskování tajné části lokality mohou napomáhat její skryté, sofistikované stavební vlastnosti [31, 39, 140, 146] a návštěva místa s sebou může nést vysoké neviditelné riziko, obvykle charakteru kontaminace radiací, chemickým a biologickým znečištěním nebo interakce s nástražnými systémy [53, 57, 120, 143]. Velmi pestré jsou příběhy o podzemních chodbách, podrobněji samostatně diskutované v kapitole 4.2.1.6.

Dalším tématem, kterému je věnována pozornost, je stáří objektu. Zde je možné pozorovat závislost na interpretaci objektu jako takového, na jejímž základě pak bývá zařazen do období, které je výskytem tohoto typu objektů typické. Datace objektu do konkrétní doby zase může následně předurčovat folklorní motivy, které se kolem něj utvoří. Ne všechna období jsou ale ve folkloru, zejména v případech nerealistických atribucí, zastoupena stejnou měrou.

Dlouho opuštěné objekty identifikované jako vojenské, které nemají výrazné vnitřní vybavení, bývají často zařazeny do 2. světové války [36, 56, 100, 101, 143]. Druhá světová válka je zároveň nejvýraznějším obdobím, se kterým se bylo během výzkumu možné setkat. Bývají s ní celosvětově⁸⁸ spojeny motivy jako ukládání a hledání pokladů, existence tajných prostor, okultní nacistické praktiky, utajované technologie a masové vraždy a zločiny proti lidskosti. Nacisté zde často vystupují jako tajemní, nebezpeční cizinci disponující skrytými znalostmi. Toto spojení nacismu a okultních či magických motivů je v současné populární kultuře rozšířeným jevem. Projevují se zde jak mytologizující vnímání druhé světové války jako morálně jednoznačného konfliktu mezi dobrem a zlem, tak i reálné napojení některých osobností a myšlenkových proudů nacistického Německa na soudobé okultistické a pseudovědecké teorie. Souvislost nacismu s okultismem je dále rozvíjena ve spekulativních publikacích kryptohistorických badatelů, často senzačně laděných. Pseudovědecké teorie o magické (či technologické) zdatnosti nacistů jsou zároveň

---

⁸⁸ Podobné motivy se ve vztahu k nemovitým objektům zřejmě vyskytují prakticky na všech územích, která byla za 2. světové války okupována. Jako příklad může sloužit folklor vztahující se k pozůstatkům německých opevňovacích prací na ostrovech v kanálu La Manche. M. Ginns tvrdí, že zdejší fortifikační objekty jsou (patrně v kontextu ostatních opevnění na Britských ostrovech) co do šíře folklorních interpretací výjimečné. Skladba motivů je zde přitom podobná, jako u srovnatelných lokalit v ČR (srov. *Ginns 1993, 64*).

i vhodným materiálem, ze kterého čerpá popkulturní fikce, která si na rozdíl od nich neklade nárok na uvěřitelnost. Mezi významnými díly, která napomáhala stabilizovat spojení nacismu, okultismu a technologií 2. světové války v populární kultuře patří například filmy jako *Dobyvatelé ztracené archy* či *Indiana Jones a poslední křížová výprava*, počítačové hry ze série *Wolfenstein* (srov. *Kingsepp 2012*, 1–3) nebo comicsy (např. série *Hellboy* či *Captain America*).

Předkřesťanské památky⁸⁹ bývají označovány za keltské nebo „druidské“ [např. 55, 69]. Keltové zde vystupují jako generální reprezentant pravěkých kultur. Předpokládá se u nich zároveň schopnost vládnout nějakou formou spirituální moci, pověsti o „keltských“ lokalitách většinou zdůrazňují jejich potenciální kultovní rozměr. Nejde o jedinou možnost interpretace pravěkých objektů, zejména z 18. a 19. století známe z pověstí a raných vědeckých hypotéz, které vstoupily do obecného povědomí, širší spektrum možných atribucí lokalit chápaných jako předkřesťanské – typicky například obry, staré Germány a Slovany nebo generické pohany (Heiden), přičemž pravěké objekty mohou být samozřejmě vykládány i jako pozdější, například husitské nebo švédské (*Sklenář 1999*, 105–146; *Voss 1987*, 81–82). Některé monumentální pravěké památky bývaly také přiřčeny minulému společenství vyznačujícím se tajemnou mocí, charakteristické je v tomto ohledu odvozování původu takových staveb od druidů v Evropě nebo od Atlantánů v Americe. Do stejného okruhu v podstatě spadají i různé Dänikenovské interpretace (*Voss 1987*, 82). V případě Keltů se tyto dva aspekty – veřejnosti dobře známá pravěká kultura a „tajemná moc druidů“ spojují a přispívají tak k atraktivitě atribuce. Kořeny laického zájmu o keltskou kulturu je možné v západní Evropě vysledovat do poloviny 19. století, kdy souvisel jak s rozvojem archeologie, tak i s národním obrozením a konstruováním moderní národní identity ve státech s výrazným podílem keltské složky na známé historii (Britské ostrovy, Francie). Výrazná moderní vlna „keltománie“ dále nastoupila v 80. letech 20. století, kdy bylo možné vcelku nekonfliktní keltskou minulost použít mimo jiné i jako reprezentaci kořenů identity evropské a kdy se také objevil pojem „celtic music“ spojující dosud spíše samostatně chápanou lidovou hudbu irskou, skotskou, bretaňskou apod. (*Vališ 2012*, 16–18). Do Československa dorazila tato moderní vlna zájmu o Kelty na počátku 90. let a nabývala formu pestré brikoláže, pro niž bylo příznačné spojování keltské

---

⁸⁹ Včetně těch, které jsou za ně jen považovány – například pražská podzemní pískovna Bílý kůň byla v minulosti lidově interpretována i jako keltská svatyně (*Cílek 1995*, 40), zřejmě na základě předpokladu, že Keltové uctívali bílé koně.

civilizace s jakousi představou zlatého věku, jenž zanikl a byl zapomenut, ale po němž do současnosti přetrvává spirituální, toponomastický, genetický a kulturní odkaz (Vališ 2012, 23–30). Takto chápané keltství je proevropské, staví se vůči panslavismu a akcentuje vynikající vlastnosti Keltů, jejich sepětí s přírodou a „tajemnost“ (Vališ 2012, 36–43).

Pokud se podíváme, jaké lidské osudy se v pověstech týkajících se opuštěných míst objevují, zjistíme, že v případě lokalit moderního původu převažují tragické události. Ty mohou být spojeny jak s dobou, kdy bylo místo funkční [např. 3, 4, 22, 79, 86, 105, 144, 154], tak i s osudy pozdějších návštěvníků [např. 26, 39, 75, 141, 146, 157]. U příběhů z první skupiny převažují násilné činy, u druhé skupiny se častěji objevují i neštěstí daná nebezpečným charakterem lokality. Tragédie nemusí být spojena jen se smrtí, objevují se i motivy mučení [31, 53, 82, 84, 90] nebo šílenství [41, 77, 79, 93]. Mučení je charakteristické spíše pro instituce spojené s nerovností či útlakem (ústředí gestapa, psychiatrická léčebna), šílenství se více váže na obytné domy. Je zajímavé, že právě tragické události tohoto typu jsou těmi, u kterých – pokud se skutečně odehrály – dochází spíše k likvidaci a opuštění místa, než k sanktifikaci a vybudování pomníku (srov. Foote 2003, 25–27). U řady opuštěných lokalit je ale folklor až sekundární, dramatický děj zde ve skutečnosti nikdy neproběhl. Samotná opuštěnost objektu, tedy stav v kolektivním podvědomí příznačný pro místa s tragickou minulostí, tak zřejmě může být jedním z faktorů, které přispívají k tomu, že jsou do něj takové příběhy situovány. Opuštěné místo je vhodnou a charakteristickou kulisou morbidní pověsti; je u něj možné *předpokládat*, že se tam něco takového stalo.

4.2.1.2 Obecné paranormální vlastnosti místa

Paranormálními vlastnostmi místa rozumíme takové jeho inherentní rysy, které jsou vysvětlovány působením magie nebo neznámých a nedoložených fyzikálních sil. Velmi často je v tomto kontextu používán termín „energie“ (nebo „vibrace“), případně dělený na „pozitivní“ [např. 20, 27, 70, 71, 72, 94, 131, 159] a „negativní“ [např. 20, 70, 71, 122, 127]. Tyto „energie“ je možné považovat za vyjádření dojmu, který jedinec z místa má, a může jít tedy do jisté míry o metaforu. Velmi často jsou ale vnímány jako skutečná síla, kterou je možné zjistit, měřit nebo definovat. Na rozdíl od čistě fyzikálních sil obvykle „energie“ nějakým způsobem závisejí na člověku nebo jej

ovlivňují, souvisejí s psychickým rozpoložením [122] nebo spiritualitou. Zároveň mohou být ale závislé na fyzickém uspořádání místa – jejich proudění někdy spoluurčují například geologická situace [44] nebo konkrétní stavební prvek [19]. Zasvěcená osoba, ať už například pravěký druid nebo současný psychotronik, dokáže s „energiemi“ vědomě pracovat a ovlivňovat tak charakter místa [69, 71], interakce s nimi může být ale i nevědomá nebo podvědomá [122, 135]. U pravěkých a historických památek je proudění energií někdy popisováno v kontextu představy tzv. ley-lines, fiktivních čar nabitých blíže neurčenou silou, procházejících krajinou a spojujících jednotlivé objekty; prehistorické památky bývají v kontextu euroamerického folkloru obecně často spojovány s nadpřirozenými silami či obecně mysteriózními aktivitami jejich tvůrců (Voss 1987, 81–82).

Ne vždy je působení místa vykládáno přímo prostřednictvím „energie“, jeho vlastnosti mohou být dány například i v důsledku působení božské moci nebo naopak kletby. Jednotlivé výklady ale mají v takových případech tendenci prolínat se, jednotné působení místa může být vykládáno více způsoby v závislosti na interpretovi pověsti. Negativní vliv tak může být například spojován s „otiskem“ drastických událostí z minulosti [8, 45], nebo případně není vysvětlen vůbec a vyprávění si vystačí s konstatováním, že místo přitahuje neštěstí [12, 25, 81, 130, 135] nebo je obýváno nějakou nespécifikovanou zlou vůlí [76, 77, 97, 122]. Je zajímavé, že příběhy o negativním působení místa se často vztahují k obytným domům – obvykle takovým, ve kterých dochází k činnostem, které jsou v rozporu s představou spořádaného domova, případně je alespoň obývají zvláštní lidé. Takovéto „zlé domy“ jsou považovány za prokleté – vyhánějí své obyvatele nebo je přivádějí k šílenství, umírají zde děti, rozpadají se vztahy a podobně.⁹⁰ To v důsledku vede k rychlému střídání majitelů a případně i zpusnutí domu a vzniku ruiny. Pochopitelně je zde nutné při interpretaci takových pověstí přihlížet i k problematice míst paměti řešené v kapitole 4.1.1 – neobydlené domy se špatnou pověstí ji mohou mít právě v důsledku skutečné události, která se zde odehrála a kterou připomínají. Jednotlivé motivy jsou ale dále, jak

---

⁹⁰ „Zlé domy – mám několik vlastních autentických zážitků z posledních let. Vesmíš jde o naše známé, kteří se přestěhovali a koupili dům, který za sebou neměl hezkou minulost. Předchozí majitelé se rozvedli, zasebevraždili, povraždili vzájemně, týrali tam děti a zvířata a tak podobně (většinou jedno z toho, ale i to stačí). Baby (tím myslím ženské poloviny párů) vůči tomu byly vnímavější, a tak se zabývaly něčím, co bych laicky označila za smazávání stop. Malovaly po stěnách „veselé“ motivy, ověšovaly dům bylinkama, vykuřovaly, likvidovaly, zamykaly, vyhazovaly. Nepomohlo to, zlé domy během posledních několika let rozdělily několik velmi soudržných párů kolem nás.“ (R72)

je patrné třeba na příkladu Pohádky, dále folklorně rozvíjeny a jejich zřetězení může vést ke vzniku představy dlouhotrvající „kletby“.

Negativní vliv na působení místa může mít také manipulace s pohřebišti a archeologickými památkami. Zde lze ale předpokládat poněkud odlišnou příčinu neštěstí, a tou je narušení kulturního tabu – ať už znesvěcením ostatků [49, 95] nebo využitím sakrálního místa k profánním účelům, například stavbou rychlostní silnice přes pravěký kultovní areál u Makotřas [142].

4.2.1.3 Zvláštní pocity a další smyslové a mimosmyslové fenomény

Předpokládané paranormální vlastnosti místa se mohou projevat celou řadou smyslových vjemů a dalších obdobných projevů, z nichž některé vycházejí z již diskutované představy různých nepersonifikovaných „energií“, zatímco jiné hraničí se „strašením“, za kterým může stát nějaká blíže neurčená nadpřirozená bytost.

V nejobecnější rovině může podání zmiňovat jednoduše „zvláštní pocity“ z návštěvy místa jako takové, aniž by byly nějak podrobněji specifikovány [17, 18, 66, 81, 93, 114, 133]. Jsou-li přesněji určeny, převažují různé způsoby vyjádření strachu [27, 28, 71, 89, 93, 104, 130, 132] – strach jako takový, pocit cizí přítomnosti či přímo sledování [6, 12, 47, 67, 81, 88, 91, 130, 152, 154], nucení k odchodu nebo útěku [9, 15, 77, 79, 122, 130, 132, 136], tíseň [16,45,77,97,130], případně dokonce lehké mdlo [16]. V psychologické rovině je možné tyto zkušenosti považovat za přirozenou reakci na pohyb v potenciálně nebezpečné lokalitě, jejich vysvětlení v rámci pověsti či osobní zkušenosti ale mnohdy naznačuje nadpřirozenou příčinu. Strach zde pak nevychází z návštěvníka, ale je mu vnucen zvenčí cizí silou. Mimo jiné tak návštěvníkovi neubírá na odvaze – mezi „měl strach“ a „najednou na něj padl strach“ je rozdíl, který zlepšuje postavení vypravěče v příběhu, je-li tento zároveň jeho aktérem. Pocit strachu je zároveň dokladem vysoké míry emočního působení místa, poukazuje na jeho výjimečnost. Ta může být nadále akcentována také tvrzením, že místo zapůsobilo silně i na osobu k nadpřirozeným jevům zvláště citlivou – například psychotronika.

S ohledem na to, jak časté je zejména u legend trippingu přespávání na místě, bylo zachyceno poměrně málo příběhů, které by popisovaly konkrétní sny. Nezvyklý prožitek se většinou odehrává spíše v bdělém stavu nebo na hranici mezi bdělým stavem a spánkem, kde nelze jeho reálnost jednoznačně zpochybnit. Neobvyklé sny zde

nabývají dvou základních podob, které se mohou částečně prolínat – „pravdivých“ snů [123], které odhalují něco z minulosti místa, a divokých snů či nočních můr [7, 12, 130], které svědčí o jeho negativním působení. Potenciální pravdivost snu může být posílena tím, že se zdá více spáčům najednou [122].⁹¹

V kategorii smyslových fenoménů jsou nejčastěji zastoupeny sluchové vjemy, zejména lidské hlasové projevy. Nemusejí být srozumitelné, a zpravidla také ani nejsou, podstatnější je u nich charakter a tón projevu – například mumlání [13], jekot [13, 136], křik [89], zpěv [154], nárek [77, 79, 81, 130] a podobně. Dalším hojně se vyskytujícím motivem jsou kroky, ke kterým ale nepřísluší žádná viditelná bytost [75, 77, 81, 130, 141, 150, 157]. V naprosté většině případů se zvukové fenomény (na rozdíl například od výše zmiňovaných zvláštních pocitů) vyskytují v noci, v souvislosti s přípravou ke spánku nebo ve tmě (starý důl [141]), tedy za okolností, kdy narůstá význam sluchu jako smyslu a kdy není možné jejich zdroj snadno opticky ověřit. Z hlediska zastoupení různých typů opuštěných objektů jde o poměrně univerzální motiv.

Méně časté jsou již optické fenomény, typicky se projevující jako blíže neurčené světlo, které se vymyká nějakou svou vlastností – jasně, způsobem pohybu nebo barvou [13, 25, 88, 134, 137, 139, 154, 157]. Je otázkou, zda je v tomto případě možné na základě zachyceného materiálu nějak generalizovat, protože v jednotlivých případech vystupují taková světla v odlišných rolích – jako projev související s výskytem nadpřirozené bytosti [139], mihotající se tančící „světýlka“ blízká tradičnímu folkloru [134], pozitivně vnímané vzácné setkání s nadpřirozenem [137] nebo způsob „strašení“ na konkrétním místě napodobující lidskou aktivitu [25, 88].⁹² Čichové a hmatové vjemy se vyskytují jen zřídka [48, 88, 157].

Další kategorii vjemů prezentovaných ve vyprávěních o opuštěných místech představují okamžité nebo přímo navazující zdravotní projevy. Převažují zde negativní prožitky, konkrétní památky sakrálního charakteru ale mohou být považovány za nadané léčivou mocí – typicky stojící kameny (W52)⁹³ nebo nedostavěný chrám [159]. Prožitek může být jen krátkodobý a pro zdraví nevýznamný [77, 122, 134], u obou

---

⁹¹ „a tam jsme spali v takovém úvoze, kdysi to musela být cesta. a všem se nám zdálo o mrtvole, zpětně složeno dohromady asi takto: jede povoz úvozem, relativně mladý pán veze něco na trh, střih, mrtvola zahrabaná na místě (...) upřímně řečeno jsem přemýšlela, jestli jsme si to nezpůsobili ponurejma kecama večer, ale nedokážu na tuto otázku odpovědět zpětně. a samozřejmě že jsme neštouraly, ještě bysme vyštouraly a co potom“ (R60).

⁹² U fenoménu „ghost lights“ v americkém železničním folkloru jde v některých případech o opakující se, pojmenované jevy, srov. *Reevy 2004, 50 a dále.*

⁹³ Již v tradičním folkloru, srov. *Sklenář 1996, 109–110.*

zaznamenaných případů, kde bylo zmiňováno vážnější ovlivnění zdraví, se zároveň spojovalo s nabytím (krátkodobým i trvalým) mimosmyslové schopnosti [53, 89].

Člověk nemusí být jediným pozorovatelem, jehož smysly či stav jsou ovlivněny, jev může být patrný i prostřednictvím atypicky reagujícího zvířete nebo technického prostředku. V takovém případě zpravidla sám člověk nepozoruje nic, hlavní důkaz existence nadpřirozeného působení je dán reakcí jeho okolí. U techniky se vliv nadpřirozena projevuje poruchami, případně zachycením prostřednictvím záznamového prostředku (fotoaparát, magnetofon, specializované nástroje „lovců duchů“, srov. např. [162]). Zvířata, zpravidla psi, reagují na lidským zrakem neviditelné jevy štěkáním, vrčením nebo neochotou vstoupit na místo [73, 127, 153, 154, 157].

4.2.1.4 Nadpřirozené a nezvyklé bytosti

Výrazným rysem nadpřirozených bytostí, které jsou zmiňovány v zachycených pověstech a dalších typech podání (např. popisech údajných osobních zážitků), je často jistá nezřetelnost – nabývají podoby stínů nebo siluet [13, 97, 149, 153, 154] či jiných nejasných a rozmlžených forem [13, 122, 152, 162]. Takový neurčitý popis zahrnující strach z neznáma může být při vyprávění emočně účinnějším obrazem, než příliš detailní a tudíž i zpochybnitelná deskripce. Výskyt neurčitých zjevení je častější v případě líčení vlastních osobních zážitků, a to nejen z výše uvedeného důvodu, ale i proto, že některé z nich mohou být založeny na skutečném prožitku, který má základ například v optickém klamu nebo v alternativně vysvětleném technickém jevu.⁹⁴ Takovým technickým jevem jsou třeba „orby“ (kruhové útvary) a různé oblaky mlhy vznikající kondenzací dechu a výskytem ozářeného prachu před optickou soustavou fotoaparátu při fotografování s bleskem (srov. [147, 162]).

Neznamená to, ale že by se podrobněji popsané nadpřirozené bytosti nevyskytovaly vůbec. Přibližně na hranici zde stojí fenomény jako zjevení postav v historickém oblečení či s jinými historickými atributy, které nejsou přesně popsány, ale alespoň rámcově (starobylost, uniforma [44, 86, 89, 131]) odkazují

---

⁹⁴ Pomineme-li samozřejmě jako možnou příčinu prožitku reálnou existenci strašidla. K této možnosti jsem sice skeptický s ohledem na odlišné postoje některých respondentů a respondentek je ji ale nutné alespoň zmínit. Slovy jedné z nich: „*Voškliváku, to tvrdíš, že respondenti lžou, když ti popsali, že se osobně setkali se strašidlem?*“ (R50)

k předpokládanému stáří místa, kde se přízrak vyskytuje. Další motivy (zvířata, vůz, části těla) se jeví být spíše marginálními [88, 89].

Nejpodrobněji bývají popsány bytosti, které jsou nějakým způsobem unikátní a s místem jsou spojovány dlouhodobě – natolik, že mohou být například zahrnuty do legend trippingových rituálů. Podrobnost zde ale není nutně reprezentována konkrétním fixním popisem, jako spíše rozšířeným souborem atributů, ze kterých je možné při popisu takové entity vybírat. Za typický příklad je možné označit přízrak lomů Amerika zvaný Hagen, jehož původ, přesné jméno, podoba, atributy a chování ličí různí respondenti řadou navzájem si odporujících způsobů, ale který v sobě přesto shrnuje jisté základní motivy, jako jsou historická i výstrojní souvislost s 2. světovou válkou, schopnost nenápadného pohybu v podzemí, nebezpečnost a role genia loci (*Pohunek 2007, 51*). V případě Pohádky má takovýto charakter postava christlhofské čarodějnice [130]. Podrobnější popis nadpřirozené bytosti zároveň nastupuje tam, kde ho vyžaduje její role v příběhu, například když jde o bývalého majitele nemovitosti, historickou osobnost nebo předčasně zemřelého člověka [41, 77, 139, 149, 155, 157].

Nadpřirozené entity nicméně tvoří jen část bytostí, které mohou v příběhu vystupovat a akcentovat neobyčejnost místa nebo zážitku. Kromě mimozemšťanů, kteří se v zachycených příbězích vázali výhradně na vojenské objekty [29, 98, 109],⁹⁵ představují další liminální a neobvyklé obyvatele opuštěných míst především asociální osoby. To je vcelku v souladu s rolí opuštěných objektů jako útočiště, mnohdy skutečně obývaného bezdomovci, zpustlého v důsledku činu kriminální povahy nebo občasné využívaného skupinami mládeže, které po sobě zanechávají okultní symboliku. Popisy takových osob jsou ale zveličovány, v největší míře v dětském folkloru (líčení bezdomovců jako kanibalů – [40]). V místech dříve využívaných okupačními vojsky se lze setkat s vyprávěními o zbězích a dalších jedincích, kteří zde zůstali a dále škodí nebo se jen skrývají. S tím, jak se ale doba okupace vzdaluje, nabývá vyprávění historicity a přestává být aktuálním, nebo převládá takové interpretace, které pozměňují vlastnosti zmiňované osoby, ale zato jí umožní zůstat aktivním činitelem – jako v případě Hageny, který je nejčastěji považován za ducha nacistického vojáka nebo zločince oblečeného do šatů německého vojáka, ale nikoli už za vojáka skutečného a zároveň živého (*Pohunek 2007, 51*).

---

⁹⁵ Zde je možné uvažovat o vlivu současných konspiračních teorií, ale i populární kultury a skutečných případů, kdy vojenské letectvo ověřovalo údajné výskyty UFO. Podrobněji např. *Janeček 2008, 61–71*.

Aktivitu nezvyklých obyvatel míst je možné rozdělit do tří kategorií podle typu interakce. První z nich je neutrální – reprezentovaná obvykle prostým zjevením se nebo pokusy o komunikaci [88, 89, 130]. Negativní typ interakce představují útoky [92, 109, 122, 139, 152] nebo obecná nebezpečnost [83] a způsobování škod, které však mohou být vnímány jako marginální a žertovné, je-li celková interpretace bytosti kladná [157]. Pozitivní interakce převažují tam, kde se místní komunita s bytostí alespoň částečně identifikuje a považuje ji za svého patrona nebo například zesnulého příbuzného. Jako příklad může posloužit již několikrát zmiňovaný Hagen v roli ochránce trampů (*Pohunek 2007, 53*) nebo některá hradní strašidla v kastelánském folkloru, která hrad chrání a upozorňují na potenciální problémy [148].⁹⁶

Prvotní příčina vzniku nadpřirozených jevů, ať už jsou tyto abstraktní nebo personifikované, je uváděna jen u části vyprávění. V naprosté většině případů souvisí s vybočením z přirozeného řádu věcí a negativně vnímanou událostí – vraždou, lynčem, válečným střetem nebo fatální nehodou [12, 41, 89, 113, 122, 155]. Výjimku zde mohou představovat jen posvátná místa, kde dochází k zázračným událostem spojovaným například s dřívějším záměrným působením světců nebo druidů. Specifickým druhem narušení přirozenosti, které může zanechat dlouhodobý vliv, je i provozování magie či spiritismu [71, 84, 90, 122].

Je třeba položit si otázku, jaký je vlastně význam „strašidla“ v současném folkloru opuštěných míst. Část zmiňovaných entit nepochybně souvisí s legend trippingem, kde reprezentují pocit tajemství a ohrožení ze strany atypického prostoru, protivníka, vůči němuž je potřeba prokázat odvahu (k tomu viz např. *Brunvand 2001, 238–239; Tucker 1999, 206*). Dále mohou fungovat jako vyjádření emocí, zhmotňovat prostý strach či vycházet z paranormální interpretace osobních prožitků. Strašidlo je ale někdy zároveň také složitější reprezentací příběhu místa, minulosti a romantických estetických hodnot. Judith Richardson na příkladu okolí řeky Hudson zmiňuje, že opuštěné průmyslové objekty se během devatenáctého století, především pak na jeho konci a počátku století dvacátého, stávaly předmětem nostalgické romantizace v literatuře i folkloru a že s sebou tento proces nesl i nárůst strašidelných vyprávění o nadpřirozených jevech. Jejich podoba byla různá – mohly jak zdůrazňovat nebezpečnost a nezvyklost opuštěných míst bez větších ohledů na jejich historii, tak

---

⁹⁶ „Neoficiální“ vyprávění průvodců po památkách představuje formu vitální, místní a hodně angažované tradice, liší se tím od pověstí vyprávěných turistům (*Janeček 2015, 59; srov. pověst o strašení na Kosti – Votruba 2013, 29*).

i popisovat strašení tragicky zemřelých dělníků a odkazovat na konkrétní události (*Richardson 2003, 162–165*). Strašení v opuštěném domě může být v rámci příběhu jak důsledkem, tak i příčinou stavu objektu. Jeho rozpad z něj činí vhodnou scénu pro strašidelný příběh, samotný fakt, že je opuštěn, je ale současně možné vysvětlovat právě strašidelnými jevy, které znemožňují jeho obývání (*Richardson 2003, 54*). Strašení je zároveň, bereme-li v potaz roli revenanta nebo jiné podobné postavy, aktivním zásahem do místa, povoláním či posláním, upozorněním na revenantovu vlastní historickou existenci a „majetkové nároky“. Ty sice nemusí být v příběhu přesně definovány, ale pro nepřirozenou a nejasnou formu jejich „deklarace“ je ani nelze snadno vyvrátit (*Richardson 2003, 174*).

4.2.1.5 Uložení pokladů a jiných tajemství

Kapitola 4.1.6 byla věnována hledání pokladů jako jedné z forem exploatace archeologizovaných objektů. Četnost takových případů v současnosti i minulosti poukazuje na to, že jde o jednu z významných činností, které se na opuštěných místech mohou odehrávat a které mají – na rozdíl například od ukládání odpadu – i výrazný otisk v místních pověstech, ať už jako aktivita potenciální (na místě by se mohl poklad vyskytovat), tak i prováděná (popis hledání pokladu). Poklad má nejčastěji podobu cenností nebo není detailně popsán, může se ale jednat například i o tajné dokumenty [22, 37, 85, 102, 107, 114] nebo potenciálně nebezpečná vojenská tajemství a technologii [37, 98, 102]. Existují také konkrétní předměty nebo soubory předmětů, které mají až legendární charakter a jsou zmiňovány opakovaně na různých místech – zejm. Jantarová komnata nebo Štěchovický poklad [33, 102, 103, 106].^{97,98} V některých případech může vyprávění o ukrytém tajemství hraničit s fámou o kontaminaci, nejčastěji jaderné [57, 98, 119, 128].

Jako období, které se má ukládáním pokladů vyznačovat, v současném živém folkloru převažuje druhá světová válka, přičemž může jít jak o poklady nacistické, tak i sudetoněmecké. Tyto dvě kategorie je nutné odlišovat, i když k sobě na první pohled

---

⁹⁷ Nezaměňovat se Štěchovickým archivem, který byl skutečně na konci 2. světové války vyzvednut americkou jednotkou v roklí Dušno poblíž Davle (viz např. *Dvořáková 2004, 250–251*). Tato operace mohla některé časově následující pověsti inspirovat.

⁹⁸ V Tichomoří obdobně hrají v místním folkloru podobnou roli poklady ukryté Japonci., zejm. tzv. Jamašitovo zlato. Srov. např. *W49, W50*.

mohou mít blízko – poklady spojované s nacisty mají blíže k folkloru věnovanému „tajemstvím“ Třetí říše, loupežím prováděným na okupovaných územích a vojenské činnosti [22, 33, 83, 85, 102, 103, 106, 107, 110, 114, 160]. Sudetoněmecké poklady jsou „civilnější“, byť zde souvislost s nacistickými vojenskými aktivitami může také existovat [33, 83, 96, 103]. Většinou se jedná o majetky zakopané před odsunem, příběh obvykle, není-li součástí širšího narativu o válečných pokladech obecně, nezahrnuje okultní či jinak fantastické prvky, ale popisuje kupříkladu úspěšný konspirativní pokus sudetských Němců vyzvednout poklad desítky let po válce.⁹⁹

Jak již bylo zmíněno, hledače pokladu je možné dělit na příležitostné a dlouhodobé. V pověstech je toto členění částečně zachováno (např. trampové nebo místní mladíci [33, 37] oproti hledačům Štěchovického pokladu [38, 106, 145, 146]), nejvýrazněji zde ale vystupuje další skupina, totiž nebezpečné silové organizace – (východní) mafie, armáda nebo obecně neznámí ozbrojení cizinci [1, 33, 37, 38, 102]. Skutečný význam tohoto druhu hledačů pokladů je v současnosti spíše marginální, byť může být posílen slavnými případy, kdy armáda nebo tajné služby skutečně v minulosti pátraly po nacistických tajemstvích jako v případě Štěchovického archivu (viz např. *Dvořáková 2004, 250–251*) nebo tohoto tématu využily ve zpravodajských hrách jako v rámci dezinformační akce „Neptun“ z roku 1964 (*Bittman 2000, 176–185*). Krátkodobé uzavření nějakého prostoru spojené s jeho střežením může být ale okolními obyvateli a dalšími návštěvníky místa interpretováno jako hledání pokladu, i když je skutečná příčina prozaičtější – v jednom případě šlo kupříkladu o natáčení filmu (*Pohunek 2010, 51; R74*). Tyto nebezpečné organizace v pověstech a fámách obvykle agresivně vyhánějí z místa další amatérštější hledače nebo je dokonce mohou ohrozit na zdraví a na životě. Nelze ale pokaždé rozlišit, kdy je tato snaha motivována potřebou zbavit se konkurence při hledání a kdy organizace naopak působí v roli strážce pokladu, aniž by usilovala o jeho vyzvednutí [37, 102].

Se snahou o skrytí pokladu souvisí i způsob jeho depozice, který některé z pověstí popisují poměrně podrobně. Tajemství je zpravidla umístěno pod zemí, jen výjimečně jinde, například ve stropě budovy [61]. U válečných pokladů se může narativ odvolávat na údajné nebo skutečné vzpomínky pamětníků, kteří líčí nošení neznámých

---

⁹⁹ Za typického reprezentanta žánru je možné označit příběh, který jsem vyslechl několikrát, ale bohužel v době, kdy jsem ještě neprováděl podrobnější dokumentaci současného folkloru. Jeho kostru tvoří vyprávění o Němcích z NDR, kteří se přijedou podívat na svou bývalou chalupu v pohraničí. Její současní majitelé je nechají přespat na zahradě ve stanu. Ráno jsou Němci pryč a na místě stanu zeje velká vykopaná díra.

beden do podzemí. Vchod je následně odstřelen [37, 85, 102, 105, 160] a zamaskován [52], někdy zůstane v podzemí i dopravní prostředek, který sloužil k přivezení pokladu [33, 102, 110].

Doposud byla tato kapitola věnována především vnějšímu obrazu pokladů a jejich hledačů. Během výzkumu se ale podařilo zaznamenat i některé pověsti a pověry, které pocházejí z prostředí subkultury uživatelů detektorů kovů. Opakuje se v nich motiv nadpřirozeného rizika, které může být s pátráním spojeno, obvykle v důsledku kletby či s ní srovnatelného negativního působení – v zaznamenaných podáních vystupovaly jako takto „prokleté“ předměty přinášející smrt nebo smůlu darovací prsteny SS [46] a objekty záměrně ukryté satanisty [47] či získané ze zrušeného hřbitova [49]. V jednom podání má ale riziko i lehčí charakter kanadského žertu (pětikoruny zahrabané do jamek s výkaly na oblíbených lokalitách) [47].

Kromě pokladů, tedy předmětů ukrytých záměrně, obsahují některá vyprávění i zprávu o ztracených objektech skrytých náhodou, omylem či v důsledku nezájmu. Hojně rozšířený motiv tohoto typu představuje zapomenutý utopený nebo zakopaný tank [31, 42, 163] (W53), případně další militaria a pohřbené oběti spojené s válkou [22, 86, 56, 158]. Zařadit je sem možné i udávané nebezpečné pozůstatky zatopených vesnic [23, 99] vzniklé při stavbě přehrad, tento na první pohled novodobý motiv má mimochodem své analogie už v případě „dlážděných rybníků“ z Třeboňska (W55). Pokud základ příběhu tvoří nikoli samotná existence, ale přímo nalezení neobvyklého ztraceného objektu, dochází k němu většinou při stavebních pracech nebo profesionálním i amatérském archeologickém výzkumu [48, 86, 95].

4.2.1.6 Podzemní prostory a chodby

Velmi rozšířené, ať už v tradičním nebo současném folkloru, jsou příběhy o tajných chodbách a podzemních prostorech [např. 22, 32, 34, 54, 103, 115, 143, 145].¹⁰⁰ Důvody jejich obliby je možné interpretovat v rámci několika příčin. Skrytá podzemní prostora především umožňuje lokalizovat na první pohled nezřetelnou část objektu do jeho rámce a tak zvýšit důvěryhodnost vyprávění o této části – poskytuje

---

¹⁰⁰ V. E. Grinsell též například uvádí, že při výzkumu folklorních interpretací prehistorických památek na Malorce narazil na výrazně větší množství podání, která se vztahovala k podzemním objektům (studny, jeskyně) než u povrchových staveb (Grinsell 1984, 98).

možnost existence něčemu, co pozorovatel nevidí. Podzemí je zároveň hraničním, chtonickým prostorem, který leží mimo běžnou všední zkušenost a kde se tedy můžou odehrávat (i potenciálně nebezpečné) události, které se této zkušenosti vymykají. Svou roli zřejmě hraje i faktický význam podzemí jako úkrytu, který nemusí podléhat rychlým změnám, a kde mohou být zachovány památky na starší období. Skrytost a případně i obtížná dostupnost podzemí jej činí vhodným prostředím k uložení pokladu, ukrytí důkazů zločinu, vybudování vojenské stavby nebo vzniku útočiště pronásledovaných osob, a to nejen ve folkloru, ale mnohdy i ve skutečnosti. Tvrzení o značném rozsahu podzemních chodeb je někdy možné zaznamenat i jako svědectví z první ruky, např. ve formě zážitku z dětství. Tato vyprávění se obvykle, ač se mohou vázat na konkrétní místa, ukážou být silně přehnanými (k tomu srov. např. *Ginns 1993, 64*).

Pověsti o podzemních chodbách tradičního typu, tedy obvykle spojnicích mezi dvěma objekty nebo tajných únikových cestách, jsou živé i v současnosti. Typicky bývají dávány do souvislosti s hrady [35, 64, 111, 114, 116] nebo jinými staršími historickými objekty [35, 64, 114]. Pokud je jejich předpokládaný kontext novější a jsou zasazovány do 20. století, vyskytují se zpravidla v souvislosti s vojenskými aktivitami [56, 57, 117], existují ale i výjimky jako třeba údajná chodba spojující bohnickou psychiatrickou léčebnu v Praze a její zpustlý hřbitov [65]. Průběh chodby někdy možné vysledovat podle zamaskovaných větracích šachtic, které mohou mít například podobu kapliček nebo nenápadných průduchů [17, 115].

4.2.2 Faktografický význam folkloru

Jednou z otázek, se kterými se můžeme při výzkumu současného folkloru opuštných míst setkat, je problém jeho věrohodnosti, který souvisí i s otázkou dělicí čáry a definice žánru (viz kap. 1.2.4, 1.2.5). Romantický předpoklad, podle kterého folklor ukrývá řadu podrobných informací o dávné minulosti, které je pouze třeba rozluštit, byl sice postupně vyvrácen (*Sklenář 1999, 7*), hranice mezi pověstí a faktograficky přesnějšími, ale přitom často již neověřitelnými informacemi, může však někdy být neostrá.

Snaha o interpretaci folkloru jako stopy konkrétních historických dějů je jedním z častých a zároveň sporných způsobů jeho využití, který je možné v rámci etnografie

nalézt zejména v evolucionisticky laděných dílech pracujících s konceptem „přežitků“ či v případě archeologie demonstrovat například na Schliemannově výzumu Tróje. Práce usilující o rekonstrukci obrazu minulé společnosti na základě vybraných prvků současného folkloru se v obou oborech vyskytují dodnes, ale tento přístup je momentálně příznačný spíše pro populární literaturu. Problém zde představuje skutečnost, že historická paměť obsažená ve folkloru může sice část informací o minulosti skutečně nést, ale folklorní látka je živá, vyvíjí se a přijímá i podněty zvenčí, které se v ní projevují nepřímo aktualizací, anebo jsou dokonce vědomě zaváděny v podobě folklorismu. Mnohé příběhy také nelze brát doslovně nejen kvůli možnému přenosu či zkreslení, ale už proto, že jejich hlavní význam může být mytický nebo alegorický (*Gazin-Schwartz – Holtorf 2005, 10–13*). Na druhou stranu ale tyto příběhy představují formu sociální paměti jednotlivých komunit, která upomíná i na události v oficiálním výkladu historie upozaděné a která současně zůstává předmětem širokého veřejného zájmu (*Richardson 2003, 3*).

Jako příklad úspěšného uchování informace o původu archeologizovaných objektů ve folklorním materiálu bez opory v psané historii je patrně možné uvést kamenné násypy z jižního Norska a Švédska, které byly ještě v 19. a 20. století interpretovány jako pozůstatky po kopaničářských polích z doby před epidemií Černé smrti (v Norsku 1349–1350). Tento způsob zemědělství přitom již nebyl v regionu od středověku provozován a převažující archeologické interpretace je umísťovaly do 19. století nebo doby železné, takže faktograficky přesnější informace byla nesena převážně folklorní tradicí. Oproti tomu u výraznějších typů památek (hradiště, kamenné kruhy) byla faktografická přesnost určení nižší a více se prosazovaly fantastičtější interpretace. Kopaničářská pole zřejmě zůstávala v obecném povědomí i díky tomu, že ačkoli nebyla využívána, tvořila jejich existence část praktických zemědělských poznatků o krajině sdílených místním obyvatelstvem (*Holm 2005, 211–212, 218–219*).

Zajímavé pozorování vývoje významu opuštěné budovy, jejích interpretací a konstituování celkového obrazu, který čerpá z historických událostí, ale přitom je od nich odlišný, provedl B. Ellis. Týká se tzv. „Gore Orphanage“ („Goreův sirotčinec“) v Ohiu a ukazuje, jak se mohou jednotlivé významy přisuzované takovému proměňovat. Budova tohoto „sirotčince“ byla původně domem bohatého farmáře Swifta vystavěným v 19. století při silnici Gore Road, u které se nacházela i škola a sirotčinec. Nosila název „Rosedale“ („Růžové údolí“), místními lidmi byla též nazývána „Swift's Folly“ (možno přeložit současně jako „Swiftův letohrádek“ a „Swiftova bláznivina“). Původní majitel

dům brzy prodal N. Wilberovi, farmáři a politikovi, o kterém místní orální tradice uváděla, že byl spiritistou. V rodině došlo k několika dětským úmrtím v důsledku nemoci, tyto děti měly být (opět podle místní tradice) pohřbeny v zahradě domu či přímo v domě a vyvolávány na spiritistických seancích. V roce 1901 byl dům opuštěn, postupně se rozpadal, byl zapálen a už z roku 1905 jsou doklady, že jej navštěvovala místní mládež jako „strašidelný dům“. Další událostí, která měla na interpretaci Swiftovy vily vliv, byl požár školy v Clevelandu (vzdáleném 40 mil od Swiftovy vily) v roce 1908, při kterém zemřelo 176 dětí a učitelů, se kterým byla spojována fáma o žhářství spáchaném školním zaměstnancem. Popisované události byly v 60. letech 20. století v ústí tradici spojeny v příběhu o vyhořelém (možnost žhářství v obou případech) sirotčinci (existence sirotčince u Gore Road a požár ve škole), kde je slyšet křik a pláč uhořelých dětí (rozšířený folklorní motiv, v tomto případě podpořený „strašením“ Wilberových dětí a úmrtími při požáru). Došlo k tomu v době, kdy už byla vzpomínka na rodinu Wilberových slabá a kdy docházelo ke změně struktury obyvatelstva předměstí Clevelandu (řada starousedlíků se stěhovala pryč), takže oba předcházející příběhy v ústní tradici zanikaly. Původní Swiftova vila se stala „Goreovým sirotčincem“, který byl zapálen zločinným „Starým Gorem“, tyranskými správci nebo pro peníze z pojistek sirotek. Místo si dále udrželo význam jako shromaždiště místní mládeže, která jej využívá v duchu legend trippingu jako opuštěné místo mimo dohled sociálních institucí, kam jezdí prokazovat odvalu a pořádat party (Ellis 2003, 186–198). Příběh o „Goreově sirotčinci“ byl tak v podstatě složen z řady událostí, které se skutečně odehrály, ale jinde, jindy či poněkud odlišným způsobem.

Mezi nemovitými památkami a slovesným folklorem také může docházet k vytváření zpětné vazby, kdy je existence objektu nejprve podnětem k vytvoření jeho interpretace, ale posléze objekt sám funguje naopak již jako hmotný důkaz pravdivosti vyprávění (Gazin-Schwartz – Holtorf 2005, 10–15). Nově vzniklé pověsti se rodí v rámci sociálního kontextu, na který zároveň působí. I když jejich struktura a motivy mohou být poměrně staré, šíří se jako aktuální novinky v přímé souvislosti s životem posluchačů. Současně jsou vázané na sociální prostředí a role, jejich vypravěči je vyprávějí s nějakým záměrem a obecnost do nich klade svá očekávání. Často ztělesňují a dramatizují obecné obavy rozšířené ve společnosti (Ellis 2003, xiii–xiv). Pro tento žánr je také příznačná existence stabilnější vrstvy epických syžetů a schémat a proměnlivost figur a prostředí, které se adaptují na místní kontext. Některé motivy se ale spojují jen s určitým okruhem postav a reálií (Sirovátko 1992, 289, 291).

Vyprávění, které má charakter pověsti, tedy může obsahovat některé reálné prvky, nelze je ale použít k rekonstrukci historických událostí z několika důvodů. Prvním je to, že snadno ověřitelné informace bývají zároveň těmi nejobecnějšími, součástí úvodu a lokalizace pověsti. Údaj o tom, že na místě byl vojenský prostor, lze například v případě Ralska jen obtížně považovat za neočekávaný. Zadruhé, ani existence neobvyklého motivu nemusí ukazovat, že jde o místní historii a nikoli prvek převzatý odjinud – může jít jen o doklad bohaté fantazie vypravěče nebo událost sice skutečnou, ale přesazenou do lokálního kontextu z jiného prostředí. Zatřetí, skutečné události blízké folklorní formě mohou s pověstí splývat a být od ní nerozeznání – na konci 2. světové války jistě zemřela řada vězňů, nikoli ale na všech místech, kde se o tom vypráví.

4.2.3 Tradiční a současný folklor opuštěných míst

Tradiční a současný folklor opuštěných míst mají několik styčných ploch, v některých ohledech se ale zase liší.

Tradiční folklor vycházející z lokálních narativů konce 19. a začátku 20. století, které byly zachyceny tehdejšími badateli, stále existuje v obecném povědomí, kde ho připomínají zejména regionální publikace a obecně vlastivědná literatura. Na rozdíl od současných pověstí ale bývá vnímán méně realisticky a více jako něco archaického, folklorismus, pohádka nebo literatura. Zvláště patrné je to u některých tradičních démonických bytostí, jako jsou draci, vodníci, Krakonoš či Bílá paní. Není tomu tak ale vždy – i v současných pověstech se někdy můžeme setkat s motivy, které jsou považovány za potenciálně realistické a jsou srovnatelné se starší místní tradicí,¹⁰¹ a to i ve formě údajných současných osobních zážitků.¹⁰² Vysvětlení takových současných pověstí může být doprovázeno odkazem na starší tradici, pokud ji vypravěč zná, starší pověst zde slouží jako potvrzení kredibility vyprávění. Údajná nadpřirozená bytost přitom nemusí být vysvětlována stejně, jako v tradiční pověsti, nadpřirozeno je interpretováno například v kategorii již zmiňovaných „energií“. Starší příběh zde ale slouží jako obecný doklad toho, že se na místě něco zvláštního děje.

---

¹⁰¹ Srov. např. současný živý slovenský slovesný folklor s archaickými rysy, který uvádí *Votruba 2013*, 40, 42, 46–47.

¹⁰² Jako příklad může posloužit vyprávění o setkání vedoucího dětského oddílu se „světýlkou“ v oblasti pravěkých mohylníků poblíž Holýšova [134]. Obdobné jevy podobným způsobem, včetně nezřetelné melodie, která je doprovází, popisuje i starší místní folklor (*W51*).

Posun je možné pozorovat u typů opuštěných míst. Podíváme-li se například na pestrou škálu vysvětlení různých typů pravěkých památek v tradičních pověstech (*Sklenář 1999*) a pak naproti tomu na současná vyprávění, můžeme si všimnout, že téma bylo silně ovlivněno vývojem archeologie a lidového povědomí o výsledcích tohoto oboru. Archeologické památky jsou více přiřazovány konkrétním pravěkým a raně středověkým kulturám (byť často jen obecně na úrovni názvů jednotlivých protohistorických etnik). Svůj podíl na dílčí synchronizaci lokálních pověstí s historickým poznáním hraje také jednodušší dostupnost informací, turistickými mapami počínaje a internetovými zdroji konče. Obdobně hrady se posunuly z kategorie neužitečné zříceniny, kterou je možné rozebrat na stavební kamení, do role romantických památek a turistických cílů. V souladu s moderními konspiračními teoriemi a populární kulturou vstupují do hry větší měrou armáda a bezpečnostní služby jako významní strážci různých novodobých tajemství. Zdá se také, že se častěji objevují vyprávění o kontaminaci – zatímco v tradičních pověstech mohla mít kontaminace nanejvýš nadpřirozenou podobu „kletby“, 20. století vneslo do folkloru potenciálně věrohodné motivy ekologického poškození a zbraní hromadného ničení vázané obvykle na státní nebo vojenské objekty.

Od archaičtějších variant tradičního folkloru, které nejsou ovlivněné romantizací látky často aplikovanou v 19. století, se také část současných pověstí liší v interpretaci údajných negativních rysů místa nebo na něm se vyskytujícího jevu či bytosti. Příběh o setkání s nebezpečným nadpřirozenem může u současného vypravěče či recipienta narativu sloužit nejen k vyvolání strachu, ale také k navození romantické fascinace temnou stránkou existence či může být obecným dokladem toho, že „jsou věci mezi nebem a zemí, které věda nedovede vysvětlit.“ Tradiční společnosti je ale takovýto estetický přístup cizí.

4.2.4 Příležitost a způsob vyprávění

Pokud se věnujeme dokumentaci současných pověstí, je třeba brát na zřetel nejen motivy v nich obsažené, ale také okolnosti jejich předávání (*Ellis 2003, 8–13*). Každý další vypravěč příběh v podstatě znovuvytváří podle základní osnovy a případně dalších zapamatovaných prvků, čímž narůstá jeho variabilita. Jednotlivé varianty ale nejsou komunitou, ve které se tak děje, přijímány stejnou měrou, čímž dochází k dalším

úpravám a selekci. Výsledný příběh je tedy nutné považovat za výsledek vývoje ovlivněného nejen osobností vypravěče, ale i jeho společenským okolím (*Brunvand 2001, 83*).

V případě zaznamenaných pověstí je možné identifikovat několik základních typů příležitostí, při kterých jsou vyprávění předávána a která mají vliv na podobu zachyceného narativu:

1) Legend tripping. Legend tripping byl již diskutován v kapitole 4.1.2. V jeho základní formě iniciačního zážitku je pro něj charakteristická role jednoho nebo více vypravěčů, kteří před návštěvou místa a během ní seznamují s pověstí ostatní účastníky výpravy, případně formou doplňování „známých skutečností“ i sebe navzájem. Vyprávění může nabývat charakteru performance, která směřuje k vyvolání pocitu napětí a která může být doplňována ostenzivními projevy. Dochází k rozvíjení jednotlivých motivů a zveličování osobních prožitků, pokud je nebezpečí zdárně překonáno a dojde ke katarzi, je někdy ve vyprávění o akci vytvořeném až po jejím průběhu využito i motivů humorně nebo mystifikačně přehnaných [*srov. 13*].

2) Příležitostná diskuze. Na témata současných pověstí může přijít řeč i v běžné konverzaci, často v důsledku připomenutí motivu nebo lokality, ke kterému původně došlo z jiných příčin. Své zkušenosti s tématem zde následně mohou poskytnout všichni účastníci rozhovoru, vyprávění mají ale obvykle spíše anekdotickou formu, neobsahují výrazné performanční rysy. Příběhy mohou být zjednodušovány a upravovány tak, aby byly posluchačům snadno srozumitelné, například formou vynechání detailů, které hrají roli v původním sociálním kontextu, ale posluchačům jsou neznámé.

3) Systematická diskuze. Systematická diskuze je charakteristická pro zájmové organizace (např. záhadologické kluby) nebo internetové debaty (tematická diskuzní fóra, komentářové sekce pod tematickými články), které se dotýkají motivů současných pověstí. Průběhem se může blížit příležitostné diskuzi, rozdíl je ale v dlouhodobějším udržení směru debaty a ve skladbě vypravěčů – je zde větší podíl osob, které téma dlouhodobě zajímá a které tudíž mohou mít širší repertoár anebo také celkový světonázor, v jehož rámci se pokoušejí konkrétní atypické události ve vyprávěních zmiňované vysvětlit. Na rozdíl od příležitostné diskuze zde také prezentace nových vyprávění může vést ke zlepšení sociálního statusu jedince a v důsledku činnosti účastníků vzniká „archiv“ příběhů, který přitahuje další zájemce a může mít vliv na kodifikaci motivů.

4) Publicistika. Publicistická prezentace pověstí, ať už v masových médiích nebo například formou osobních stránek, se od předchozích typů narace liší svou jednosměrností a menší spontaneitou. Publicista představuje vyprávění jako slohový útvar, který je přizpůsobený jak obecným formálním nárokům, tak i předpokládané skladbě obecnstva. Může používat narativní prostředky (přímá řeč, podrobný popis děje), které dle jeho názoru zvýší literární úroveň textu. Zpětná vazba zde může existovat, je ale až následná – recipienti nemohou vstupovat do přípravy textu, pouze reagují na jeho hotovou podobu. Skeptičtější přístup k materiálu bývá častější tam, kde pověst tvoří jen část popisu místa (například v článku o turistických lokalitách) a popis na ní není přímo vystavěn.

5) Exkurze a přednášky. Setkání zájemců o téma, kdy je ale komunikace více jednosměrně orientovaná – jedna nebo více osob, od kterých se očekává hlubší znalost tématu, vyprávějí, zbytek posluchačů může reagovat formou dotazů. Od typického legend trippingu se exkurze liší především tím, že neobsahuje zážitkově-iniciační složku a její účastníci nemusí tvořit jednotnou sociální skupinu. Důraz na předchozí přípravu tyto formy komunikace přibližuje publicistice.

6) Odborné publikace. Obvykle zastávají skeptický názor na existenci popisovaných jevů. Zřejmě proto jsou zřídka v ostatních typech komunikace zmiňovány jako zdroj vyprávění, pokud je zároveň vyžadována jeho uvěřitelnost. Sběrka současných pověstí či jiná odborná literatura může být nicméně během konverzace využita k vyvrácení věrohodnosti takového tvrzení nebo doplnění faktografických detailů (např. datace hradiště).

4.2.5 Vztah charakteru místa a pověsti

Jak je patrné z některých výše uvedených příkladů, slovesný folklor vztahující se k různým typům opuštěných míst se v řadě případů liší. Nelze zde využít pevnou klasifikaci, která by byla založena na typu objektu (hrad, zámek, továrna) – do hry totiž vstupují i další vlivy, jako jsou místní mikrohistorie, fyzická podoba místa nebo sociální skupina, která k němu svůj folklor vztahuje. Je ale možné identifikovat a shrnout několik charakterizačních trendů či skupin významů, které se zde projevují a na jejichž konstituování se podílejí některé faktory nastíněné v předchozích kapitolách (např. přírodnost versus obyvatelnost).

4.2.5.1 Hradly a archeologie – romantická minulost

Výraznou skupinu významů, které se objevují v rámci lidové interpretace archeologizovaných objektů, tvoří motivy spojené s romantizujícím, kladně vnímaným hodnocením místa. Typicky se vztahují k lokalitám, jako jsou hradly nebo archeologické památky a jsou pro ně příznačné tyto rysy:

1) Uznání lokality jako místa paměti. Objekt je chápán jako reálná připomínka minulých dějů, která nějakým způsobem odkazuje i na hodnoty zastávané současnou společností nebo alespoň jejím významným segmentem. Dostává prostor v informačních kanálech (mapy, průvodce, zpravodajství...) a stává se potenciálním turistickým cílem. Toto uznání významu se zároveň pojí se snahou o ochranu, konzervaci nebo rekonstrukci – archeologizace objektu se zpomaluje a je začleňován zpět do živé kultury v roli, která přímo navazuje na jeho minulý význam.

2) Romantická prožitková role. Návštěva místa může vést k získání silného estetického dojmu, který je vystavěn na fascinaci minulostí a možnosti „dotknout se“ jí osobně, a to včetně jejích případných temných a tajemných stránek.

3) Opuštění požadavku na původní funkčnost. Hradní zřícenina už nemůže sloužit původnímu obytnému a obrannému účelu, tato skutečnost ale není na rozdíl od jiných lokalit (nedávno opuštěné obytné domy) interpretována negativně. Objekt je vnímán jako zástupce vlastní kategorie, na kterou se již vztahují jiná měřítka.

V současném slovesném folkloru, který se k takovýmto místům vztahuje, bývají zmiňovány i starší lidové pověsti, události v nich popisované ale nejsou nutně považovány za aktuální a věrohodné – moderní projevy setkání s nadpřirozenými silami mají více neurčitou podobu snů, pocitů či konfrontace s nezřetelnou bytostí. Pokud entita nabere zřetelnější tvar, mívá spíše spojitost s dějinami místa, než se současností. Interpretace jednotlivých udávaných jevů a démonických bytostí může být pozitivní i negativní, pozitivní je výraznější u osob, které se s místem identifikují a navštěvují ho opakovaně a dále případně také v turistickém průmyslu.

Otázkou je, jak vysvětlovat častá líčení neurčitého strachu či napadení nadpřirozenými silami, která se vztahují k takovýmto společensky uznávaným místům. Nelze je považovat za nějakou formu odporu či strachu k místu samotnému – vyprávění o trampech, které něco vyhnalo z hradu, nebývá spojeno s požadavkem na zničení

nebezpečné zříceniny. Osobně se na základě dostupného materiálu domnívám, že současné „strašidelné“ příběhy z uznávaných míst paměti jsou vlastně potvrzením významu místa, dokladem toho, že je stále schopné emočně působit – což je právě ta role, která se od něj očekává. Strach může být v rámci romantického estetického paradigmatu uznávanou a vyhledávanou emocií a zároveň je vážný – „strašidlo“, které by se projevovalo čistě komicky, by sotva dostalo požadavku na potenciální věrohodnost.

Jak již bylo zmíněno, romantizujícího přijetí tohoto typu se nejčastěji dočkávají hrady a starší archeologické památky, není to ale absolutním pravidlem – důležité je, aby místo bylo považováno za prostor manifestace nějakých estetických či společenských hodnot (i formou kontrastu) a aby se jeho opuštěnost mohla stát funkcí sama o sobě. S podobnými principy interpretace se tak můžeme setkat i třeba u některých industriálních památek¹⁰³ nebo proslavených legend trippingových lokalit.

4.2.5.2 Obytné budovy – pokažený domov

Romantický pohled na zanikající objekt s sebou nese představu inherentní estetické a paměťové hodnoty, která je mu vlastní a je v zásadě vnímána pozitivně. Pokud ale stavba ztrácí svou užitnou hodnotu, aniž by nabrala novou, může klesat i její hodnocení v rámci společnosti a může být považována za ošklivou, nebezpečnou či špinavou. Typickými objekty, se kterými se spojují spíše takové negativní interpretace, jsou zejména obytné domy.

Domov můžeme považovat za manifestaci řádu, spořádaného života. V naší současné společnosti sice není obydlí tak pevně strukturováno, jako u některých tradičních kultur (srov. např. Čermáková 2012, 60–63), stále ale odráží identitu člověka, který v něm pobývá, a předpokládanou harmonii rodinných a společenských vztahů. Neuspořádané obydlí může vzbuzovat lítost a touhu po nápravě, ale i odpor a puzení ke stigmatizaci jeho obyvatel. Ruina obytného stavení není *gemütlich*, mikrosvět osobních vztahů je zde v nepořádku nebo zcela chybí, lidské artefakty neslouží svému účelu a jsou tudíž neužitečné, marné a vyplývané. Je možné je druhotně využít, jejich kvalita

---

¹⁰³ O industriální nostalgii je možné uvažovat jako o postmoderní nostalgii po modernitě, po pocitu jistoty a cílů situovaných do budoucnosti, ve které se nacházíme. Postindustriální krajina může být variací romantické krajiny (Gibas – Pauknerová 2009, 140–141).

už ale není taková, jaká byla v době, kdy byly primárně používány, jde v podstatě o odpad. Poškozená budova obsahuje potenciál opravy, někdy je ale výhodnější ji strhnout a místo využít jinak. Jak již bylo také nastíněno v kapitole 4.1.4, vztah devastace a sociálního vyloučení je obousměrný – dům obývaný problémovými osobami se hůře dočká rehabilitace a obnovy. Obytné budovy nejsou jediné objekty, kterých se tento přístup týká, odpor a lítost se mohou vztahovat například i k opuštěnému industriálnímu areálu, zvlášť pokud jej jedinec pamatuje v provozu a má k němu osobní vztah, je u nich ale zvláště akcentován.

Pověsti, které se u opuštěných budov tohoto typu vyskytují, mají v zásadě dva kořenové okruhy. Prvním z nich je historie místa, proces, v jehož důsledku došlo k současnému neuspokojivému stavu. Obvykle jde o tragickou událost nebo jejich zřetězení, často ve spojení s aktivitou sociálně vyloučených osob. Nadpřirozený prvek se zde může projevat v podobě „kletby“, která místo doprovází a jejíž síla se postupně akumuluje s tím, jak dochází k dalším a dalším incidentům. Kletba má někdy navíc potenciál být „toxická“, zahrnuje riziko kontaminace návštěvníka, který se na místo vydá nebo si z něj dokonce něco odnese.

Druhým z těchto okruhů jsou pak upozornění na funkční aspekt místa, na pestré skýtanosti, které nabízejí jednotlivé zanechané artefakty. Jevy jako kroky na schodech, otvírání okenic či světlo v domě poukazují na možnost jeho obývání a mohou být v průběhu vyprávění chápány buď jako víceméně pasivní otisk minulosti, nebo jako projev aktivních sil (zpravidla dřívějších obyvatel), které jsou na místě přítomny a činí si na něj nárok. Mezi duchem a bezdomovcem není z tohoto úhlu pohledu velký rozdíl, oba obývají zpustlé místo, nedokonale manipulují se zanechanými artefakty, činí objekt potenciálně nebezpečným a představují kontrast vůči jeho možnému současnému optimálnímu využití.

4.2.5.3 Podzemí – ukrytá tajemství

Používání termínů jako „tajemství“, „utajené“ nebo „tajné“ při popisu místa může být jak romantickou hodnotou, jejíž akcentování upozorňuje na potenciální historický a emoční význam místa, tak i konkrétnějším odkazem na údajné ukryté skutečnosti, jejichž nalezení může mít praktický dopad – například na poklady nebo naopak na kontaminaci. K tomu, aby mohlo být tajemství účinně vylíčeno, je ale

potřeba, aby nebylo odhalitelné snadno. Opuštěné objekty na jednu stranu poskytují v rámci příběhu značný potenciál pro uchování nějakého tajemství, na druhou stranu ale bývají prostupnější, než stavby dosud využívané. V ruinách se dlouhodobě zachová jen málo zamčených dveří nebo zazděných chodeb a ty, které při zahájení procesu archeologizace existovaly v uzavřeném stavu, podléhají zkáze poměrně rychle – právě z důvodu nastupující exploatace a pátrání po tajemstvích.

Otázky diskutované v kapitolách 4.2.5.1. a 4.2.5.2 souvisely s užitným potenciálem objektu jako něčím, co mu dodává hodnotu. Užitný potenciál romantických a „socializovaných“ ruin spočívá v jejich síle vybudit estetickou reakci a jejich významu jako míst paměti. Potenciál „zmařených“ užitkových a obytných objektů je v jejich možném obnovení, jinak je ale považovaný za promrhaný. Potenciál míst s tajemstvím navazuje na romantizující interpretace, se kterými se může mísit, nevyžaduje ale utvoření místa paměti – příběh zde říká, že místo zaniká, nebylo nicméně zcela vyčerpáno. Aby bylo tajemství atraktivní, musí svou hodnotou přesahovat to, co je zřejmé – odnášení cihel a kovů z opuštěné budovy není považováno za lov pokladu, i když si jím lze jistě vydělat, a černá skládka nemá takový dramatický potenciál, jako hromadný hrob válečných zajatců. Příběhy se tak nejvíce vztahují k nálezům a tajemstvím výjimečným a obtížně dostupným.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.2.1.5 a souvisejících, nejvhodnějším prostředím k umístění tajemství je podzemí. Podzemní prostory jsou chráněné před vnějšími vlivy a často nezřetelné na první pohled. Tento předpoklad vychází ze základní lidské smyslové zkušenosti a není zcela nerealistický – poklady i například strategicky významné objekty byly v minulosti pod úroveň země ukrývány. Z hlediska slovesného folkloru má podzemí navíc ještě jednu výhodu – existenci ukrytých objektů nelze snadno potvrdit nebo vyvrátit a vyprávění si tak lépe udrží alespoň potenciální věrohodnost.

4.2.5.4 Militaria – projevy moci

V předchozích kapitolách byly mnohokrát zmiňovány případy pověstí vztahujících se k armádě či dalším silovým složkám státní moci a místům, která využívají nebo měly využívat. Interpretace státních a vojenských objektů zde není zcela

jednotná. Pokud bychom měli orientačně shrnout jednotlivé zachycené motivy podle období a činitele, ukazují se jako typické následující:

1) Staré konflikty. Husité, Švédové, Prusové. Spíše doména tradičního folkloru, v současnosti tradované pověsti jsou převážně variacemi materiálu nasbíraného v 19. století. Poklady, líčení válečných událostí.

2) První republika. Pověsti vztahující se k opevnění.

3) Druhá světová válka. Tematicky i početně nejpestřejší. Tajemné aktivity nacistů, ukryté poklady, podzemní výroba, zázračné zbraně, masakry vězňů, skrývání po válce.

4) Komunismus a okupace vojsky Varšavské smlouvy. Tajné podzemní základny a kryty, jaderná, chemická a biologická kontaminace, UFO.

5) Současnost. Tematická návaznost na pověsti z 2. poloviny 20. století. Armáda zajišťuje utajení starších tajemství.

Ve většině podání jsou silové složky popisovány jako něco potenciálně nebezpečného, jako organizace, které si drží svá četná tajemství a může razantně zakročit proti osobám, které se je pokoušejí zjistit – ať už přímo nebo se zpožděním prostřednictvím různých nástrah. Pozitivně vykládanou výjimku zde představuje jen období první republiky, které je reprezentováno prakticky pouze pověstmi vztahujícími se k pohraničnímu opevnění. Toto zabarvení pověstí zřejmě souvisí s tím, že armáda (o tajných službách nemluvě) představovala po velkou část 20. století jeden z důležitých orgánů opresivních režimů. Ve vojenském prostředí je sice existence utajovaných skutečností samozřejmá i v rámci demokratické společnosti, nejvíce je ale v pověstech akcentována tam, kde je náhled na armádu převážně negativní. Nacisté, domácí komunisté i Rudá armáda tajné základny a úkryty zakládají a vytvářejí, současná AČR pouze toto dědictví udržuje.

Bylo by možné namítat, že pověsti o negativní roli armády a tajných služeb i utajených základnách (typicky Area 51) jsou známy i ve státech, kde je demokratická tradice dlouhodobá a armáda se těší relativně dobré reputaci. Domnívám se ale, že zde ve skutečnosti rozpor neexistuje – pověsti o nebezpečných vojenských tajemstvích mají v těchto případech převážně antisystémové vyznění, jsou projevem obav ze zneužití moci, které mohou být podloženy skutečnými aférami i ryze fantaskními konspiračními teoriemi. Pověst nebo fáma o tom, že armáda něco tají, v sobě často obsahuje inherentní předpoklad, že by to tajit neměla – vyprávění je mimo jiné upozorněním na toto tajemství, snahou rozšířit povědomí o něm mezi větší počet lidí.

Ruina vojenského objektu je fyzickým prostředím, kde je možné bez větších komplikací přijít s do kontaktu se státní mocí, uvědomit si existenci silových struktur v lidské společnosti. Zánik vojenské stavby podněcuje postkatastrofickou imaginaci a představu potenciálního devastujícího konfliktu, ale zároveň připomíná pomíjivost této moci. Konkrétní zabarvení a skladba motivů už ale závisejí na období, do kterého je objekt přiřazen.

4.2.5.5 Voda, špína a les – smyslové vjemy

Kromě sociálních vlivů, které se podílejí na interpretaci místa, má v pověstech význam i jeho fyzická podoba a smyslové působení. V nasbíraném materiálu je možné pozorovat několik výraznějších, fenomenologicky interpretovatelných souvislostí mezi smyslovými vjemy a následným vyprávěním.

1) Vodní hladina. Vodní hladina je předělem, který umožňuje interakci s objekty nacházejícími se pod ní, zároveň ale představuje částečnou smyslovou překážku. Podobně jako podzemí může dostatečně hluboká vodní nádrž skrývat na první pohled nezřetelná tajemství, která ale skrz ni mohou vstoupit do kontaktu s vnějším prostředím (někdy i přímo s koupajícími se osobami, srov. např. [23, 99]).

2) Vlhkost a špinavost. Vlhkost a špinavost patří mezi výrazné indikátory nevlídnosti a potenciální škodlivosti místa. Zatímco špinavost a nepořádek mají i již zmiňovaný význam sociální, vlhkost je univerzálnější, ale zato méně emočně akcentovaná. Obě hrozí potenciální zřetelnou kontaminací – ušpiněním nebo namočením – a ztěžují při návštěvě místa odpočinek, snižují jeho obytnou hodnotu. V pověstech zpravidla tvoří hlavní motiv, jde ale o vlastnosti místa, kterých si návštěvníci často všimají a podle kterých interpretují místo pozitivně nebo negativně.

3) Příroda. Přírodnost místa je obvykle interpretována pozitivně, typicky v případě lesa, přednostně ale v případech, kdy je místo přehledné a působí harmonickým dojmem. Noc nebo chaotické houští mohou dojem zásadně změnit.¹⁰⁴ Interpretace zde, tak jako v případě podzemí nebo či vodní hladiny opět závisí na přehlednosti.

---

¹⁰⁴ „Je to vyjimecne ohavne misto - okolo rostou divne rostliny, stromy se krouti a maji nadory, ze zeme vystupuji nehezke cerne vyvreliny, kolem kretych se musite proplest. Nejsem sam, kdo tam ma i v prave poledne pocit, ze by mel radsí urychlene vypadnout.“ [15]

Dojem z místa může být, pokud je tomu vypravěč nakloněn, interpretován čistě v esteticko-smyslové rovině, v řadě případů je ale vykládán spirituálně jako důsledek plynutí různých energií,¹⁰⁵ otisků minulosti nebo projevů nadpřirozených entit. Právě příběhy o „energiích“ je tak možné považovat za nejčistší folklorní projev smyslové interpretace lokality a spojovací můstek mezi osobním zážitkem a pověstí.

5. Závěr

Opuštěná místa v sobě skrývají několik zásadních významových rozporů. Zaprvé, už sám pojem opuštěnosti v běžném chápání naznačuje, že jde o lokality mrtvé, vyjmuté z živé kultury. Skutečné místo ale nemůže být z kultury vyjmuté, pokud o něm existuje alespoň nějaké povědomí, protože už to, že je místem, znamená, že jsou mu přiřčeny alespoň některé významy, které musí být kulturně podmíněné. Tyto významy jsou dále přirozeně propojeny se způsoby, jakými kultura s místem zachází. Opuštění neznamená naprostý zánik, ale spíše přechod do jiné kategorie (či spíše jedné z více kategorií) krajinných prvků. Snad by bylo možné částečně považovat tento proces za obdobný k zacházení s biologickou smrtí, po které je dále s mrtvým tělem zacházeno různými způsoby dle příslušných kulturních zvyklostí. Jiného zacházení se dočkají ostatky světce, tělo sebevraha nebo pozůstatky hospodářského zvířete. Jako každá metafora ale pochopitelně takové srovnání při podrobnějším pohledu strádá – na rozdíl od mrtvého těla je například možné opuštěnou budovu navrátit k její původní funkci – přesto zde ale zůstává základní princip: něco, co plnilo svou základní „ideální“ roli, se stává méně určitým hraničním jevem, odpadem, zbytkem.

Konstituování nových rolí, které může takový objekt nabýt, závisí na řadě faktorů, jako jsou původní význam, okolnosti zániku, množství dostupných informací o místě, množství informací, které je možné z místa dodatečně vyčíst, jeho prostorová konfigurace (např. různá míra přehlednosti, poloha v krajině) a estetický dojem. Způsoby druhotného využívání místa se pak můžou výrazně lišit od těch, které pro něj byly typické dříve – například z pravěké fortifikace a potenciálního kultovního místa se může stát archeologická památka a lokální turistický cíl, opuštěný armádní objekt začne

---

¹⁰⁵ „Je to hrozně atmosférické místo- z polozbořeného statku přichází tajemno s negativním nábojem a z toho obydleného zespoda tajemno s kladným nábojem. Do toho temně se lesknoucí hladina rybníka a podzemní prostory... Hned jsem do nich chtěla vlízt, ale kamarád mi to zakázal (nemam pud sebezáchovy).“ [20]

být využíván jako neoficiální hřiště nebo útočiště bezdomovců, z bývalého dolu je náhle místo, kde je ukládán odpad. Významný vliv zde má také skutečnost, zda je objekt vnímán spíše pozitivně, spíše negativně nebo neutrálně – zacházení s opuštěným domem může být ovlivněno nejen jeho stavem a podobou, ale také způsobem života jeho předcházejících obyvatel. Výraznými osami, které ovlivňují interpretaci místa, se jeví být míra obyvatelnosti, která je zejména akcentována u staveb, které mohly plnit funkci domova, a přírodnosti, která souvisí jak s mírou rozpoznání objektu, tak i s biofilním myšlením¹⁰⁶ a moderními estetickými názory na přírodu, které jsou do značné míry podmíněny romantickými koncepty. Je to právě romantismus 18. a 19. století, který položil základy k tomu, že ruina v krajině může být i dnes chápána jako něco krásného nebo jako připomínka idealizovaných „starých časů“.

Poloha ruiny na okraji živé kultury a fakt, že je částečně odpadem nebo zbytkem, ji dále ovlivňují ještě jedním významným směrem – nejde-li o objekt vysokého symbolického významu, který je trvale udržován, přispívá lidská činnost k jejímu dalšímu poškozování. Nevyjasněné majetkové vztahy nebo pocit, že stavba je už beztak zničená, vedou k jejímu rozebírání na užitkovatelné části a dalším formám exploatace. Zároveň jde stále o antropicky strukturovaný prostor, ve kterém ale zároveň neplatí sociální pravidla, jaká se jindy s podobnými místy spojují. Destruktivní aktivity bez „praktického“ cíle, které jsou typické zejména pro mládež, jsou zde možností, jak si vyzkoušet v „bezpečném“ prostředí jinak netolerované módy chování. Z širšího úhlu pohledu lze říci, že právě místo, které se nachází v liminální zóně na okraji každodennosti je prostorem, do kterého bude také situováno více liminálních aktivit – ať už jsou reprezentovány pobytem lidí na okraji společnosti, vykonáváním jinde ilegálních činností, pokusy o kontaktování „nadpřirozených“ sil nebo přechodovými rituály zastoupenými nejčastěji v rámci legend trippingu.

Folklor, zejména slovesný, všechny tyto zmíněné skutečnosti reflektuje. Poskytuje interpretace místa, které mohou vycházet z lokální paměti, ale zpravidla odpovídají stereotypizovaným představám o podobných lokalitách, dodává interpretační rámec zážitkům zde zakoušeným a předkládá či vysvětluje jeho předpokládané nezvyklé, okrajové vlastnosti. Nelze se na něj spolehnout jako na vodítko, které by objasnilo funkci místa v minulosti, může ale vypovídat o jeho aktuálních rolích. Vyprávění

---

¹⁰⁶ K psychologickému konceptu biofilie jako předpokladu, že člověk může být predisponován k preferenci přírodního prostředí nebo některých typů přírodního prostředí viz např. *Librová 2006*.

o prokletém a kontaminovaném místě často odráží i sociální stigmatizaci jeho obyvatel nebo uživatelů. Strašení projevující se kroky, světly, boucháním oken a podobně připomíná bývalou užitkovou a obytnou funkci objektu a přítomné možnosti interakce. Údajné nezvyklé zážitky, které zprostředkovávají kontakt s minulostí, jako jsou řehtání koní či přítomnost bývalých hradních pánů, můžeme například zase chápat jako formu romantického vcit'ování se do místa, snahu o posílení emočního dopadu návštěvy.

Současná podání na tradiční folklor, pokud se nějaký vůbec k danému místu vztahoval, navazují jen volně. Aby bylo fantasticky znějící příběh možné považovat za aktuální, musí být alespoň částečně důvěryhodný – jinak je vnímán spíše jako možná poetická, ale přesto nevěrohodná či zastaralá osobní tvorba. Snaha o vyvážení důvěryhodnosti a emočního dopadu ale obvykle vede k tomu, že zvláštní jevy zakoušené na místě jsou popisovány alespoň částečně ambivalentně nebo zastřeně, vyprávění o setkání s nadpřirozenem obvykle neposkytuje dostatek pevných bodů, na jejichž základě by jej bylo možné jednoznačně vyvrátit. Zvuky se ozývají ze tmy, stíny je možné spatřit na okraji zorného pole. Rozvinuté stabilnější popisy nadpřirozených bytostí s řadou atributů pak zpravidla vycházejí až z delší tradice, která je nějakým způsobem kodifikována, nebo jde o vysvětlení poskytnutá osobami, které se podobnými tématy zabývají dlouhodobě a pokoušejí údajný jev zařadit do mřížky svého světónázoru – v současnosti je v tomto ohledu například výrazný vliv různých esoterických publikací a webů.

Obecně je možné říci, že opuštěná místa netvoří jednu kategorii objektů, v jejímž rámci by byla všechna místa víceméně zaměnitelná. Opuštěnost je spíše přívlastkem, který označuje nezvyklý stav objektu, který je v běžné komunikaci primárně kategorizován jinak – například jako dům, hrad nebo důl. To ale zároveň znamená, že role místa se může změnit, pokud se změní názor na jeho interpretaci nebo způsob využití. Takovéto proměny je možné nejlépe sledovat u hradů, které se z původních obytných fortifikací a symbolů moci stávaly postupně zastaralými, opuštěnými a přestavovanými sídly, obydlími chudiny a poustevníků a zdrojem stavebních materiálů, aby se posléze proměnily v nacionální symboly, významné archeologické a historické památky a turistické cíle. Vždy zde ale platilo, že aby byla památka nějak udržována a zvýšila se tak její šance na přežití, musí existovat někdo, kdo k ní má vztah a považuje ji za dostatečně důležitou. Devastace archeologizovaných nemovitých objektů přichází zpravidla nejsilněji ve chvíli, kdy ze všech významů „opuštěnosti“ převládá ten, který je považuje za odpad, zdroj surovin či něco ostudného, nebo když

nejsou vůbec rozpoznány. Pocit tajemství, identifikace s místem nebo pozitivní estetická reakce naopak zvyšují jeho hodnotu a záměrné devastaci spíše brání – i když nelze vyloučit například poškození lokality v důsledku příliš vysoké návštěvnosti nebo nevhodné přestavby.

Romantizující a fantaskní interpretaci různých opuštěných míst, hojně rozšířenou v současném folkloru, můžeme leckdy z čistě odborné, archeologicko-historické stránky považovat za nesmyslnou. Někdy, třeba v případě pověstí o pokladech, může skutečně mít spojitost s aktuálním poškozováním památky. Zároveň ale dokládá, že místo nezaniklo zcela a že je i dnes schopné upoutat pozornost nebo že je dokonce pro někoho důležité. Je pak jen otázkou, jak tuto pozornost vhodně nasměrovat či využít. Romantický pohled na krajinu je něco, co stálo u kořenů archeologie, a z jistého úhlu pohledu tak nakonec mají moderně a vědecky vedené výzkumy i nocleh skupiny výletníků, kteří čekají na strašidlo mezi valy bývalého hradiště, společný kořen a jsou součástí jednoho většího obrazu.

„Bláznivín se rozsévá nazdařbůh... Proč jim však naslouchat? Je v tom zatajen nějaký smysl? Proč byly napsány? Zbůhdarma? Namátkou?

Z potřeby básně. Z rozkazu bloudící ozvěny a proto, že i věci nejstarší leží v síti přítomného času...“ (A05)

6. Literatura a prameny

6.1 Literatura

Adamovič, J. 1997: Vývoj poznání geologické stavby západní části VVP Ralsko, Bezděz 5, s. 85–146.

Althabe, G. 1999: Etnologie současnosti a terénní výzkum, Cargo 3,4/99, s. 209–212.

Antony, M. 2003: Noc zúčtování. Brno: Sdružení Avalon Brno.

anonym 2003: Bydlení na Ploužnici, Dnešní Ralsko II/2, s. 18–19.

anonym 2004a: Maják obecní policie, Dnešní Ralsko III/3, s. 4.

anonym 2004b: Informace z radnice – z jednání rady a zastupitelstva obce, Dnešní Ralsko III/4, s. 1–2.

anonym 2005: Maják obecní policie, Dnešní Ralsko IV/3, s. 4.

anonym 2006a: Maják obecní policie, Dnešní Ralsko V/3, s. 6.

anonym 2006b: Maják obecní policie, Dnešní Ralsko V/4, s. 7.

anonym 2007a: Napsali o nás, Dnešní Ralsko VI/1, s. 12–13.

anonym 2007b: Výsledky činnosti skupiny pyrotechnického průzkumu VLS – divize Mimoň – od května 2004 do září 2006, Dnešní Ralsko VI/1, s. 13–14.

anonym 2007c: Informační centrum Hradčany, Dnešní Ralsko VI/2, s. 13–14.

anonym 2008: Informace z městské radnice a jednání zastupitelstva města, Dnešní Ralsko VII/1, s. 2–17.

Benková, I. – Čtverák, V. 1998: „Areál ve Svatém Janu pod Skalou“? (okr. Beroun), Archeologie ve Středních Čechách 2, s. 115–144.

Bilický, V. 2004a: Bezpečné houbaření, Dnešní Ralsko III/3, s. 7.

Bilický, V. 2004b: Houbaři nebyli lhostejní, Dnešní Ralsko III/4, s. 6.

Bilický, V. 2006a: Poslední válečná letadla na hradčanském letišti, Dnešní Ralsko V/2, s. 4–5.

Bilický, V. 2006b: Informace o zrušení pyrotechnické služebny PČR v obci Ralsko-Kuřívody čp. 800., Dnešní Ralsko V/4, s. 5–6.

Bilický, V. 2006c: Vážení občané – voliči obce Ralsko, Dnešní Ralsko V/4, s. 10.

Bilický, V. 2007a: Navrácení statusu města, Dnešní Ralsko VI/1, s. 2.

Bilický, V. 2007b: Natačeli o nás, Dnešní Ralsko VI/2, s. 4–6.

Bilický, V. 2007c: Pyrotechnická asanace Ralska prováděná Policií ČR v období od 1.1.1990 do 31.3.2004, Dnešní Ralsko VI/3, 14–17.

Bilický, V. 2007d: Pyrotechnická asanace Ralska prováděná za účelem předání VVP do civilní správy Československou lidovou armádou od 4. 4. 1991 do 27. 6. 1991 a úsilí pyrotechnika policie, které se dovršilo dne 24. 3. 1993, resp. 1. 9. 1993, Dnešní Ralsko VI/4, s. 19–23.

bil. [Bilický, V.] 2008: Ekofejeton, Dnešní Ralsko VII/1, s. 32–33.

Bilický, V. 2011: „Oslava 20. výročí osídlení Kuřívod“, Dnešní Ralsko X/3, s. 2–3.

Bittman, L. 2000: Mezinárodní dezinformace. Praha: Mladá fronta.

Blake, E. 2005: Chapter Fifteen – Coming to terms with local approaches to Sardinia's Nuraghi. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), Archaeology and Folklore. London – New York: Routledge, s. 222–230

Blažková, J. 1997: Vznik vojenského újezdu Ralsko, Bezděz 5, s. 9–43.

Brunvand, J. H. 2001: Encyclopedia of Urban Legends. Santa Barbara: ABC Clio, Inc.

Buf, A. B. 1994: Doly – spojenci výsadkářů, Krasová deprese 1, s. 21.

Buf [Bufka, A.] – Borek 2001: Tajemný Goldberg?!, Krasová deprese 9, s. 22.

Burström, M. 2005: Chapter Three – Focusing on Time. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), Archaeology and Folklore. London – New York: Routledge, s. 33–45.

Cílek, V. – Hrdlička, L. – Malý, P. 1990: Podzemní vápencový důl Richard u Litoměřic, Československý kras 41, s. 111–122.

Cílek, V. 1995: Podzemní Praha. Praha: Česká speleologická společnost – Nakladatelství Zlatý kůň.

Cílek, V. 2000: Kumerské pohoří: výzkum pískovcových převisů a pseudokrasu, Speleo 31, s. 15–24.

Použita elektronická verze na: <http://old.speleo.cz/soubory/speleo/sp31/kumersk.htm>

Čáka, J. 1986: Toulání po Brdech. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví.

Čermáková, E. 2012: Krajinami cizích časů. Vnímání prostoru a času usazenými a nomádskými kulturami. Praha: Dokořán.

Čermáková, E. – Golec, M. 2014: Turistická kolonizace Moravského krasu ve světle epigrafických památek Býčí skály, Český lid 4/2014, s. 459–482.

Čížmář, M. 2006: Detektor ano, nebo ne? Archeologie a detektory kovů, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 284–290.

Daňkovská, D. 1983: Pověsti Podbrdsko, Vlastivědný sborník Podbrdsko 24, s. 5–85.

Dejmal, I. – Petříček, V. 2005: Ochrana přírody. In: V. Cílek a kol., Střední Brdy. Příbram: MZ ČR – MŽP ČR – ČSOP Příbram – Kancelář pro otázky ochrany přírody a krajiny Příbram, s. 312–321.

Dohnal, W. – Pomieciński, A. 2011: Borne Sulinowo – antropologie „rodícího se“ města, Český lid 98/2, s. 191–206.

Douglas, M. 2002: Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. London: Routledge.

Dvořák, J. 2013: Zaniklé vesnice v bývalém vojenském prostoru Ralsko, Dnešní Ralsko XII/1, s. 10–11.

Dvořáková, J. 2004: Bedřich Pokorný – vzestup a pád, Internetová verze Sborníku AMV 2/2004, s. 233–266; http://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/bedrich_pokorny.pdf

Edensor, T. 2005: Industrial ruins. Space, aesthetics and materiality. Oxford – New York: Berg.

Eder, J. 2005a: Konec druhé světové války v Hradčanech, Dnešní Ralsko IV/2, s. 2–3.

Eder, J. 2005b: Hradčany (Kummer am See) – známé letoviště a jeho historie, Dnešní Ralsko IV/3, s. 2.

Eder, J. 2006: Hradčansko – rečkovská lesní dráha, Dnešní Ralsko V/2, s. 4.

Ellis, B. 2003: Aliens, ghosts and cults. Legends we live. Jackson: University Press of Mississippi.

Engstová, B. – Petříček, V. 2006: Změny využití území v jižní části bývalého VVP Ralsko... a co s ním dál (očíma ekologa). In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 22–34.

Faiglová, B. – Havlíková, K. 2014: Urbex. Opuštěná místa v Čechách. Praha: Grada.

Foglar, J. 1991: Kronika Ztracené stopy. Praha: Naše vojsko.

Foote, K. E. 2003: Shadowed ground. America's Landscapes of Violence and Tragedy. Austin: University of Texas Press.

Fučík, J. 2010: Stín jaderné války nad Evropou. Ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945–1968. Praha: Mladá fronta

Gabriel, F. – Panáček, J. 1997: Prameny k dějinám středověkého osídlení vojenského prostoru „Ralsko“, Bezděz 5, s. 47–72.

Gazin-Schwartz, A. – Holtorf, C. 2005: Chapter One – ‘As long as ever’ ve known it...’ On folklore and archaeology. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), Archaeology and Folklore. London – New York: Routledge, s. 2–23.

Gelnar, M. 1997: Zaniklé sklárny ve vojenském prostoru Ralsko, Bezděz 5, s. 73–84.

Gibas, P. – Pauknerová, K. 2009: Mezi pravěkem a industriálem – několik poznámek k antropologii krajiny, Český lid 2/96, s. 131–146.

Gibson, J. J. 1986: The ecological approach to visual perception. London: Routledge.

Ginns, M. 1993: German tunnels in the Channel Islands. St. Ouen: Channel Islands Occupation Society.

Grinsell, L. V. 1984: The Popular Names and Folklore of Prehistoric Sites in Menorca, Folklore 95/1, s. 90–99. <http://www.jstor.org/stable/1259762>

Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Praha: Academia.

Gosden, C. 2005: Ethnoarchaeology. In: c. Renfrew – P. Bahn (eds.), Archaeology – The key concepts. London and New York: Routledge, s. 71–76.

Grohmann, J. V. 2009: Pověsti z Čech. Praha: Plot.

Guo, P. 2003: ‘Island builders’: Landscape and historicity among the Langalanga, Solomon Islands. In: P. J. Stewart – A. Strathern, A. (eds.), Landscape, memory and history. Anthropological perspectives. London – Sterling: Pluto Press. s. 189–209.

Hajšman, J. – Vogeltanz, J. 2012: Tajemství brdských vrcholů I. Plzeň: Starý most.

Halík, P. 2003: Sovětská armáda a její ideologický prostor. In: D. Kyndrová, Odchod sovětských vojsk 1990–1991. Praha: KANT, s. 5

Hejna, M. C. 2009: (Zne)užívání jeskyně na příkladě jihozápadní části Krasu (Slovinsko), Speleo 53, s. 18–20.

Hejnal, O. 2013: Anachorický bezdomovec: purifikace a transgrese veřejného prostoru, Český lid 100, 4/2013, s. 449–467.

Hine, C. 2000: Virtual Ethnography. London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage Publications.

Hlôšková, H. 2001: Moderné povesti. K doterajším výsledkom ich štúdia v zahraničnej folkloristike, Slovenský národopis 49/2, s. 174–184.

Hofmann, G. 1987: Železářství na jineckém panství v 18. století, Vlastivědný sborník Podbrdská 32–33, s. 168–197.

Holdstock, R. 1994: Les mytág. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris.

Holm, I. 2005: Chapter Fourteen – Clearance Cairns. The farmers' and the archaeologists' views. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), Archaeology and Folklore. London – New York: Routledge, s. 207–223

Hons, O. 2014: Zaniklé obce kolem Ralska. Ralsko: Město Ralsko.

Hradecký, P. 2009: Vulkanoklastické uloženiny ve Valči, jižní svahy Doupovských hor. In: Zprávy o geologických výzkumech v roce 2008, s. 21–24.

Janeček, P. 2006: Černá sanitka a jiné děsivé příběhy. Praha: Plot.

Janeček, P. 2008: Černá sanitka: Třikrát a dost. Praha: Plot.

Janeček, P. 2015: Krvavá Máry a jiné strašlivé historky. Praha: Plot.

Janošek, M. 2011: Je čím se chlubit?, Dnešní Ralsko X/3, s. 14–15.

Janota, J. 2006a: Vývoj lesního hospodaření v bývalém vojenském prostoru Ralsko. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 7–9.

Janota, J. 2006b: Záměry VLS ČR, s. p. divize Mimoň v oblasti cestovního ruchu, zkušenosti z turistického využívání bývalého vojenského prostoru Ralsko. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 10–13

Johnson, M. 2007: Ideas of Landscape. Maklen – Oxford – Carlton: Blackwell Publishing.

Jokilhto, J. 2007: Conservation concepts. In: J. Ashurst (ed.) – Conservation of Ruins. Amsterdam/London: Elsevier/Butterworth-Heinemann, s. 3–10.

Kawi [Kapounová, I.] 2012: Starý Berštejn, Roverská sosna 05/01, s. 15–18.

*Kingsepp, E. 2012: The Power of the Black Sun: (oc)cultural perspectives on Nazi/SS esotericism, 1st International Conference on Contemporary Esotericism, Stockholm University, Sweden, August 27–29, 2012 (revised version 2012–11–03).
https://www.academia.edu/2156729/_The_Power_of_the_Black_Sun_oc_cultural_perspectives_on_Nazi_SS_esotericism_*

*Klvač, P. 2003: Bažina a mokřad – dvě tváře divočiny, Biograf 30,
<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v3003>*

Korený, R. 2000: Rejkovice a Jince, okr. Příbram. Nové nálezy štípané industrie z katastru obcí, Podbrdsko VII, s. 226–228.

Korený, R. 2002: Plešivec u Rejkovic – Nové výšinné sídliště z doby stěhování národů?, Archeologie ve Středních Čechách 6, s. 423–424.

Králík, M. 2014: Starosta informuje, Dnešní Ralsko XIII/1, s. 2.

Krajhanzl, J. 2004: Osobní vztah člověka k přírodě. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova – Katedra psychologie.

Kriseová, E. 1964: Kdo bloudí v tmách?, Mladý svět 22, s. 8–9.

Křivánek, R. 2004: Přehled využití geofyzikálních měření ARÚ Praha na archeologických lokalitách ve středních Čechách, Archeologie ve Středních Čechách 8/1, s. 365–406.

Křivánek, R. 2006: Nelegální využívání detektorů kovů není problém několika jednotlivých lokalit, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 313–321.

- Křivánek, M. – Kuna, M. – Korený, R. 2006: Hradiště Plešivec – preventivní detektorový průzkum a dokumentace stavu lokality, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 329–343.*
- Kuna, M. 2006: Detektory kovu v archeologii, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 323–328.*
- Lahoda, L. 2004: Tajnostmi podzemí. Praha: Lubor Kasal.*
- Lahoda, L. 2005: Průvodce bývalým vojenským prostorem Ralsko v. 1.5.2005 (zkrácená). Vlastním nákladem/elektronický dokument: http://www.podzemi-cma.cz/publikace/files/pruvodce_bvp_ralsko.pdf*
- Lakoff, G. 2006: Ženy, oheň a nebezpečné věci. Co kategorie vypovídají o naší mysli. Praha: Triáda*
- Lébr, T. 1997: Co bylo či nebylo v tajemné Rolavě, MF Dnes 14. 10. 1997.*
- Leščák, M. – Sirovátka, O. 1982: Folklor a folkloristika. O ludovej slovesnosti. Bratislava: Smena.*
- Librová, H. 2006: O biofilii, in: P. Klvač (ed.), Člověk a les. Brno: Fakulta environmentálních studií FSS MU, s. 8–13.*
- Litochleb, J. – Černý, P. – Sejkora, J. – Litochlebová, E. 2005: Nerostné suroviny. In: V. Cílek a kol, Střední Brdy. Příbram: MZ ČR – MŽP ČR – ČSOP Příbram – Kancelář pro otázky ochrany přírody a krajiny Příbram, s. 45–58.*
- Lubojacký, O. 2006: Rozvoj cestovního ruchu z pohledu územních plánů mikroregionu Podralsko. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 45–52*
- Luffer, J. 2003: Katalog pověstí Berounska a Hořovicka, Minulostí Berounska 6, s. 199–264.*

Luňák, P. (Ed.) 2007: Plánování nemyslitelného. Československé válečné plány 1950–1990. Praha: Dokořán.

Lutovský, M. – Slabina, M. 2004: Archeologické dílo Františka C. Friedricha, Archeologie ve Středních Čechách 8/1, s. 9–61.

Mácha, P. 2010: Krajiny antropologie a antropologie krajiny, Český lid 97/2010, s. 225–246.

Maličský, V. 1950: Předslovanská hradiště v jižních a západních Čechách, Památky archeologické 43, s. 21–42.

Matoušek, V. 2000: Graffiti ve světle archeologie. Příspěvek k diskuzi o archeologii současnosti, Cargo 1/2000, s. 4–17.

Meduna, P. – Sádlo, J. 2009: Dokesko – krajina mezi odolností a stangací, Historická geografie 35/1, 147–160.

Meduna, P. – Novák, J. – Sádlo, J. 2010: Archeologie (nejen) středověké krajiny, aneb o Bezdězkém lese, Živá archeologie 11/2010, s. 87–91.

Mlejnek, R. 2006: Stav pyrotechnické zátěže v bývalém VVP Ralsko z pohledu Policie České republiky. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 17–21.

Motýková, K. 1992: Nové poznatky o opevnění hradiště Plešivec, Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie VII, s. 74–82.

Naništová, E. 2002: Koncept miesta v environmentálnej psychológii. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave.

Neustupný, E. 2007: Metoda archeologie. Plzeň: Aleš Čeněk.

- Norberg-Schulz, C. 1994: Genius loci. Praha: Odeon.*
- Nováček, K. 1995: Zaniklé náhorní osídlení na Jinecku, Podbrdsko II, s. 7–37.*
- Nováková, K. 2011: Vojenský újezd Ralsko v letech 1950–1968. Bakalářská práce – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav českých dějin.*
- Obůrková, E. 2012: KAM za příšernými strašidly a jejich ohavnými rejdišti. Praha: CPress.*
- Ohta, H. 2001: A phenomenological approach to landscape cognition, Journal of Environmental Psychology 21, s. 387–403.*
- Patterson, E. M. – Williams, D. R. 2005: Maintaining research traditions on place: Diversity of thought and scientific progress, Journal of Environmental Psychology 25 (2005), s. 361–380.*
- Peša, V. – Jenč, P. 2009: Příspěvek ke středověké podobě města Kuřívody v Ralsku, okr. Česká Lípa, Archeologie ve středních Čechách 13, s. 467–488.*
- Peša, V. – Šrein, V. – Šreinová, B. 2012: Kamenná industrie z oblasti Ralska na jihovýchodním Českolipsku, Archeologie ve středních Čechách 16, s. 127–146.*
- Pilc, Z. 2013: Dnešní Milovice – příjemné místo k životu. In: J. Řehounek, Osudové okamžiky. Sto let vojenského výcvikového prostoru Milovice – Mladá. Nymburk: Jan Řehounek – Kaplanka, s. 105–107.*
- Pohunek, J. 2007: Lomy Amerika – etnografie Země nikoho, Český kras XXXIII, s. 44–55.*
- Pohunek, J. 2010: Specifika tramské pověsti, Národopisný věstník XXVII (69), s. 33–55.*
- Pokorný, J. 2010: Lingvistická antropologie. Praha: Grada.*

Prokop, J. – Sobotka, J. 2009: Podzemí v Hostěradicích na Znojemsku, Speleo 53, s. 21–24.

Reevy, T. 2004: Ghost train! American Railroad Ghost Legends. Lynchburg: TLC Publishing.

Reichel, R. 2014: Ruinentouristen im 21. Jahrhundert: Urban Explorer, Raumaneinigung und Geschichte. In: Alltag – Kultur – Wissenschaft. Beiträge zur Europäischen Ethnologie 2014, s. 105–121.

Richardson, J. 2003: Possessions. The History and Uses of Haunting in the Hudson Valley. Cambridge – London: Harvard University Press.

Rizzi, G. 2007: Preface. In: J. Ashurst (ed.) – Conservation of Ruins. Amsterdam/London: Elsevier/Butterworth-Heinemann, s. xix–xxiii.

*Robinson, E.-J. 2005 (rev. 2006): A Sense of Place – a Model to Compare Places, Peoples and Their Relationships over Time – Salisbury Plain. Forum UNESCO University and Heritage 10th International Seminar “Cultural Landscapes in the 21st Century” Newcastle upon Tyne, 11.–16. 4. 2005
<http://www.ncl.ac.uk/unescolandscapes/files/ROBINSONEmma.pdf>*

Ronny 2012: Hrad, Roverská sosna 1/2012, s. 7–8.

Rous, I. 2012: Tábory a válečná výroba. Liberec: Kalendář Liberecka.

Řehounek, J. 2013: Osudové okamžiky. Sto let vojenského výcvikového prostoru Milovice – Mladá. Nymburk: Jan Řehounek – Kaplanka.

Sacks, O. 2009: Antropoložka na Marsu. Praha: Dybbuk.

Sádlo, J. – Meduna, P. – Pokorný, P. – Daňhel, J. 2011: Tajga bezděžská. Praha: Botanický ústav AV ČR – Archeologický ústav AV ČR.

Sádlo, J. 2012: Generál a zvířátka. Sudetské lidové zkazky o boreálním lese. Praha: Kodudek.

Sakař, V. – Sklenář, K. 1987: Nástin vývoje pravěkého osídlení Podbrdská, Vlastivědný sborník Podbrdská 32–33, s. 5–20.

Sedláček, A. 1993: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl první – Chrudimsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1994a: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl druhý – Hradecko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1994b: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl třetí – Budějovsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1995a: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl čtvrtý – Vysočina tábořská. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1995b: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl pátý – Podkrkonoší. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1995c: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl šestý – Podbrdsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1996a: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl sedmý – Písecko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1996b: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl osmý – Rakovnicko a Slansko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1997a: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl devátý – Domažlicko a Klatovsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1997b: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl desátý – Mladoboleslavsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1997c: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl jedenáctý – Prachensko Praha: Argo.

Sedláček, A. 1998a: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl dvanáctý – Čáslavsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1998b: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl třináctý – Plzeňsko a Loketsko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1998c: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl čtrnáctý – Litoměřicko a Žatecko. Praha: Argo.

Sedláček, A. 1998d: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl patnáctý – Kouřimsko, Vltavsko a J.-Z. Boleslavsko. Praha: Argo.

Schmidt, M. – Halle, U. 2005: Chapter Eleven – On the Folklore of Externsteine. Or a centre for Germanomaniacs. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), *Archaeology and Folklore*. London – New York: Routledge, s. 153–169.

Seamon, D. 2007: A lived hermetic of people and place. In: A. S. Kubat – Ö. Ertekin – Y. I. Güney – E. Eyüboğlu, E. (eds), *Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium*. Istanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, s. iii1–iii16.

Shankland, D. 2005: Chapter ten – Integrating the Past. Folklore, mounds and people at Çatalhöyük. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), *Archaeology and Folklore*. London – New York: Routledge, s. 134–152.

Sirovátka, O. 1992: Stabilní a variabilní složky pověsti, *Český lid* 79/4, 289–295.

Sklenář, K. 1987a: Lidoví archeologové v kraji pod Plešivcem, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 25, s. 73–95.

Sklenář, K. 1987b: Hradiště na Plešivci v počátcích archeologického výzkumu, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 38–39, s. 269–272.

Sklenář, K. 1996: *Tanec obrů*. Praha: Academia.

Sklenář, K. 1999: Hromové klíny a hrnce trpaslíků. Z pokladnice české folklorní archeologie. Praha: Set Out.

Sklenář, K. 2001: Praveké a raně středověké lokalit středních Čech v topografiích 1785–1850, *Archeologie ve středních Čechách* 5, s. 9–31.

Slabina, M. – Smejtek, L. 2005: Měděná surovina z Plešivce, *Archeologie ve Středních Čechách* 9/1, s. 243–246.

Slušný, J. 2006: Černá kniha českých bestiálních vrahů. Praha: Nakladatelství XYZ.

Smejkal, L. 2004: Historické prameny – Podmínky osídlení mezi Bezdězem a Ralskem, *Dnešní Ralsko* III/3, s. 2–3.

Smejkal, L. 2005: Tajemství kostela v Jablonečku u Mnichova Hradiště, *Zpravodaj Mnichovohradištska* 4/05, s. 27.

Smejtek, L. 1986: Z dějin archeologického bádání na Příbramsku, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 30, 85–102.

Smejtek, L. 2005: Hradiště a archeologické nálezy. In: V. Cílek a kol., *Střední Brdy*. Příbram: MZ ČR – MŽP ČR – ČSOP Příbram – Kancelář pro otázky ochrany přírody a krajiny Příbram, s. 179–200.

Smith, A. 2003: Landscape representation: Place and identity in nineteenth-century ordnance survey maps of Ireland. In: P. J. Stewart – A. Strathern, A. (eds.), *Landscape, memory and history. Anthropological perspectives*. London – Sterling: Pluto Press. s. 71–88.

Smrž, Z. 2006: Archeologové, mrcasníci a detektoráři, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 312–323.

SPEA 1992: Štoly na Goldbergu u Doupova, Speleo 7, s. 23–25.

Stanislav, V. 2010: Nebezpečný prostor. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR.

Stewart, P. J. – Strathern, A. 2003: Introduction. In: P. J. Stewart – A. Strathern, A. (eds.), Landscape, memory and history. Anthropological perspectives. London – Sterling: Pluto Press, s. 1–15.

Stibral, K. 2005: Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku. Praha: Dokořán

Strugackij, A. – Strugackij, B. 1985: Piknik u cesty. Praha: Mladá fronta.

Syrovátková, J. 2006: Ralsko jako potencionální objekt cestovního ruchu, Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 84–90.

Šedo, O. 2006: Archeologie, archeologové a detektory kovů. Poznámky k tématu aneb advocatus diaboli, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 291–301.

Šolc, J. 2003a: Obec Ralsko se představuje – Ploužnice, Dnešní Ralsko II/1, s. 1–2.

Šolc, J. 2003b: Co se bude dít v areálu bývalého vojenského letiště?, Dnešní Ralsko II/1, s. 5.

Šolc, J. 2003c: Obec Ralsko se představuje – Boreček – Hvězdov, Dnešní Ralsko II/2, s. 1–2.

Šolc, J. 2003d: Odezva na nepravdivé články v tisku, Dnešní Ralsko II/2, s. 3–4.

- Šolc, J. 2003e*: Obec Ralsko se představuje – Náhlov, Dnešní Ralsko II/3, s. 1.
- Šolc, J. 2003f*: Obec Ralsko se představuje – Dolní Krupá – Jabloneček, Dnešní Ralsko II/4, s. 1.
- Šolc, J. 2005a*: Slovo starosty, Dnešní Ralsko IV/1, s. 2.
- Šolc, J. 2005b*: Privatizace v Ralsku, Dnešní Ralsko IV/2, s. 1.
- Šolc, J. 2005c*: Hradčanské slavnosti 100 let otevření rybníka, Dnešní Ralsko IV/3, s. 1.
- Šolc, J. 2005d*: Radnice informuje, Dnešní Ralsko IV/3, s. 3.
- Šolc, J. 2005e*: Výročí bitvy u Kuřívod – vracíme se k tradicím, Dnešní Ralsko IV/4, s. 1–2.
- Šolc, J. 2006a*: Slovo starosty, Dnešní Ralsko V/1, s. 2.
- Šolc, J. 2006b*: Slovo starosty, Dnešní Ralsko V/4, s. 2.
- Šolc, J. 2006c*: Obec Ralsko. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 14–16.
- Šolc, J. 2007a*: Z jednání rady a zastupitelstva obce, Dnešní Ralsko VI/2, 2.
- Šolc, J. 2007b*: Informace městské radnice, z jednání rady a zastupitelstva města, Dnešní Ralsko VI/3, s. 2.
- Šolcová, L. 2010*: Adaptace přesídlenců z Malinovky a Malé Zubovštiny v Milovicích, Český lid 97/2010, s. 247–264.
- Thompson, S. 1958*: Motif-Index of Folk Literature Vol. 6. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger.

Tilley, C. 1994: A Phenomenology of Landscape. Oxford – Providence: Berg Publishers.

Tilley, C. 2005: Phenomenological archaeology. In: C. Renfrew – P. Bahn (eds.), Archaeology – The key concepts. Routledge: London, s. 151–155.

Tita, M. 2010: Novinky ve městě, Dnešní Ralsko IX/3, s. 2.

Traplová, D. 2006: Průběh a stav sanace horninového prostředí v bývalém VVP Ralsko. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 110–118.

Truc, G. 2011: Memory of places and places of memory: for a Halbwachsian socio-ethnography of collective memory, International Social Science Journal 203–204, s. 147–159.

Tuan, Y.-F. 2008: Space and Place. The perspective of experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tucker, E. 1999: Tales and legends. In: B. Sutton-Smith – J. Mechling – T. V. Johnson, – F. R. McMahon (eds.), Children's Folklore – A Source Book. Logan: Utah State University Press, s. 193–211.

Valapková, H. 2006: Obnovení rekreačního charakteru krajiny v oblasti Stráž pod Ralskem – Hamr na Jezeře. In: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Mimoň: Město Mimoň, s. 119–129.

Valenta, J. 2008: Scénologie krajiny. Praha: Výzkumný ústav dramatické a scénické tvorby Divadelní fakulty AMU.

Vališ, D. 2012: Kelti jdou! Diskurzivní a sociální praxe keltománie v českých zemích v 90. letech. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií UK – Katedra obecné antropologie. Praha.

- Varádi, O. 2004:* Maják obecní policie, Dnešní Ralsko III/4, s. 5.
- Varádi, O. 2005:* Maják obecní policie, Dnešní Ralsko IV/4, s. 3–4.
- van Velzen, D. T. 2005:* The continuing reinvention of the Etruscan myth. In: A. Gazin-Schwartz – C. Holtorf (eds.), *Archaeology and Folklore*. London – New York: Routledge, s. 171–189.
- Vencl, S. 2006:* Detektoráři jsou specializovaní zloději, něco na způsob bytařů, *Archeologické rozhledy* LVIII/2, s. 307–309.
- Veselý, L. X. 2008:* Doživotí. Autentické výpovědi doživotních vězňů. Praha: XYZ.
- Veselý, V. 2010:* Život uprostřed fotovoltaitické elektrárny Kuřívody, Dnešní Ralsko IX/2, s. 6–7.
- Vích, D. 2006:* Detektory kovů v archeologii: úhel pohledu regionálního archeologa, *Archeologické rozhledy* LVIII/2, s. 301–306.
- Vitáček, Z. 2006:* Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko – unikátní území Libereckého kraje. In: *Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu*. Mimoň: Město Mimoň, s. 91–95.
- Vojtř, V. 2007:* Podzemní Praha. Praha: Vlastním nákladem.
- Voss, J. A. 1987:* Antiquity imagined: Cultural values in archaeological folklore, *Folklore* 98/1, s.80–90. <http://www.jstor.org/stable/1259403>
- Votruba, A. 2013:* Jak jsem sbíral pověsti a jiné pověsti. Praha: Vlastním nákladem.
- Vrzalová, Z. 1999:* Tajemný les, *Fantastická fakta* 12/1999, s. 18–19.
- Waldhauser, J. 2000:* „Kauza Plešivec“ – nové nálezy depotů v roce 1999, *Podbrdsko* VII, s. 229–233.

Waldhauser, J. 2001: Keltské nálezy z Čech získané v letech 1990–2000 detektory kovů, Archeologie ve Středních Čechách 5/2, s. 441–458.

Waldhauser, J. 2006: Nezákoné užití detektorů kovů na jednom příkladu z laténu: bilance a perspektivy, Archeologické rozhledy LVIII/2, s. 309–313.

Weber, N. 2001a: Cínový důl Sauersack (Rolava), Krasová deprese 9, s. 2–8.

Weber, N. 2001b: Cínový důl Přebuz, Krasová deprese 9, s. 9–11.

Williams, D. R. – Carr, D. S. 1993: The sociocultural meaning of outdoor recreation places. In: A. Ewert – D. Chavez – A. Magill (eds.), Culture, Conflict and Communication in the Wildland-Urban Interface. Boulder, Colorado: Westview Press. s. 209–219.

Williams, D. R. – Patterson, M. E. 1999: Environmental psychology: Mapping landscape meanings for ecosystem management. In: H. K. Cordell – J. Bergstrom (eds.), Integrating Social Sciences and Ecosystem Management. Champaign: Sagamore Press, s. 141–160.

Williams, D. R. 2004: Environmental Psychology: Human responses and relationships to natural landscapes. In: M. J. Manfredi – J. J. Vaske – D. R. Field – P. J. Brown – B. L. Bruyere (eds), Society and natural resources: A summary of knowledge. Jefferson City: Modern Litho, s. 337–348.

White, A. 2007: Interpretation and display of ruins and sites. In: J. Ashurst (ed.), Conservation of Ruins. Amsterdam/London: Elsevier/Butterworth-Heinemann, s. 247–263.

Zeman, R. 2015: Výlety za překonaným strachem, Krásný venkov – únor 2015, s. 24–28.

Zimmerman, V. a kol 1990: Jeskyně u Ješovic, Československý kras 41, 135–141.

6.2 Webové stránky a další elektronické zdroje (W)

Webové stránky jsou ověřeny k 1. 11. 2015.

W1: <http://podzemi.myotis.info/rolava/rolava.htm>

W2: *Trávníčková, M. 2005: Vzpomínky na Cín.* http://cestovani.ihned.cz/c4-10048660-17184220-008000_d-vzpominky-na-cin

W3: <http://www.milansykora.net/2006/rolava1.html> a
<http://www.milansykora.net/2008/rolava.html>

W4: <http://www.filabel.cz/cali01.htm>

W5: http://lilenka.wz.cz/r_zc.htm

W6: <http://www.podzemi.eu/fotografie/09/nahled.htm>

W7a: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=335>

W7b: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1110020>

W7c: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1449371>

W8: <http://www.detektorweb.cz>

W9: <http://www.mmr.cz/cs/Contacts/Primo-a-neprimo-rizene-organizace>

W10: <http://nahlizenidokn.cuzk.cz>

W11: <http://bandzone.cz/thewitch>

W12: <https://www.youtube.com/watch?v=E7PXGpewn8Y>

W13: <http://www.emigrationmuseum.cz>

W14: <http://www.mimonskevalky.cz>

W15: <https://www.google.com/trends/explore#q=urbex&geo=CZ&cmpt=q>
a <https://www.google.com/trends/explore#q=urbex&cmpt=q>

W16: <http://www.shadowrun.com/>

W17: <http://www.enviweb.cz/clanek/geologie/101238/sanace-v-byvalem-vojenskem-prostoru-ralsko-stala-pul-mld-kc>

W18: <http://letiste.flycomfort.cz/aktuality>

W19: <http://www.podzemi-cma.cz>

W20: http://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/zahada-trojuhelniku-zandov-mimondoksy20110116.html

W21:

http://www.spirit.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5586:proklety-hrad-dvin&catid=48:cestovani&Itemid=61

W22a: http://www.kpufo.cz/wcl/uvod_soubory/rals.htm

W22b: http://www.kpufo.cz/wcl/uvod_soubory/area.htm

W22c: http://www.kpufo.cz/wcl/uvod_soubory/bern.htm

W23: http://www.woowe.cz/clanek_detail.php?id_clanku=18

Při posledním ověření byl web nedostupný, archivováno na:

http://web.archive.org/web/20100509035700/http://www.woowe.cz/clanek_detail.php?id_clanku=18

W24: <http://brdsky.blog.cz/0705/tajuplna-hora-plesivec>

W25: <http://itras.cz/plesivec-u-jincu/>

W26: <http://www.doprirody.com/18-Plesivec/index.htm>

W27: <http://procproto.cz/historie/plesivec-sidliste-kanibalu-i-magicka-hora/>

W28: http://cestovani.idnes.cz/kopec-kde-se-citlivky-tresou-strachy-dsi-/tipy-na-vylet.aspx?c=A050810_120406_igcechy_tom

W29: <http://www.brdy.org/content/view/81/67/>

W30: <http://keltoman.sweb.cz/mista.htm#Plesivec>

W31: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1136545>

W32a: <http://sifonpise.blogspot.cz/2012/07/dalsi-pribeh-pohadky.html>

W32b: <http://sifonpise.blogspot.cz/2013/10/navrat-na-christelhof.html>

W32c: <http://sifonpise.blogspot.cz/2012/01/samota-pohadka-u-cachrova-tragicka.html>

W32d: <http://sifonpise.blogspot.cz/2012/01/samota-pohadka-u-cachrova-tragicka.html>
(diskuze)

W33a: <http://www.moskyt.net/noc-pohadce>

W33b: <http://www.moskyt.net/noc-pohadce> (diskuze) pod článkem

W34a: http://www.geocaching.com/geocache/GCYPEV_pohadka-ivana-roubala

W34b: http://www.geocaching.com/geocache/GCYPEV_pohadka-ivana-roubala
- komentáře

W34c: http://www.geocaching.com/geocache/GC4CXFB_samota-christlhof

W34d: http://www.geocaching.com/geocache/GC4CXFB_samota-christlhof
- komentáře

W35: <http://sdh.strazov.cz/clanek-zalozeni-sboru-2007040101.html>

W36: <http://www.gerlant.com/pohadka2.htm>

Při posledním ověření byl web W36 nedostupný.

W37: <http://www.sda.wz.cz/index.php?target=pohadkoveposumavi>

W38: <http://thief.wz.cz/akce/pohadka/clanek.php>

W39: <http://oldmaps.geolab.cz>

W40: <http://mapy.opevneni.cz>

W41a: <https://opustenamista.wordpress.com/2013/07/18/divna-zaliba/>

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20150105045411/http://opustenamista.wordpress.com/2013/07/18/divna-zaliba>

W41b: <https://opustenamista.wordpress.com/2013/06/10/podzemni-nacisticka-tovarna/>
(diskuze)

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20130619003520/http://opustenamista.wordpress.com/2013/06/10/podzemni-nacisticka-tovarna/>

W41c: <https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/09/penzion-nimrod-zahadna-stavba-uprostred-lesu/>

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20150119172318/https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/09/penzion-nimrod-zahadna-stavba-uprostred-lesu/>

W41d: <https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/09/penzion-nimrod-zahadna-stavba-uprostred-lesu/> (diskuze)

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20150119172318/https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/09/penzion-nimrod-zahadna-stavba-uprostred-lesu/>

W41e: <https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/15/klaster-milosrdnych-sester-misto-kde-vira-nepomuze/>

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20150119172154/https://opustenamista.wordpress.com/2014/12/15/klaster-milosrdnych-sester-misto-kde-vira-nepomuze/>

Při posledním ověření byl blog W41 nedostupný, smazán autory. V provozu ještě během roku 2015.

W42: <http://www.kriminalistika.eu/muzeumzla/roubal/roubal.html>

W43: <https://www.facebook.com/groups/590505317633594/>

W44: <http://www.fortress.hg.pl/owb/news/news.htm>

W45: <http://www.kd-spol.cz>

W46: <http://www.helmutgaensel.com/>

W47: <http://www.lovecpokladu.cz/>

W48: <http://agartha.cz/html/pruzkumy/brno/stranska/>

W49: <http://rense.com/general13/treasure.htm>

W50: <http://philurbanlegends.blogspot.cz/2013/09/the-yamashita-treasure.html>

W51: <http://www.mestoholysov.cz/turista/naucne-stezky/naucna-stezka-podle-povesti-z-holysova/stanoviste-c-7/?ftshow=1297>

W52: http://strakonicky.denik.cz/zpravy_region/st-20110815-krumlov-menhiry.html

W53: <http://www.rozhlas.cz/tank/portal/>

W54: <http://www.jeseniky.net/morske-oko-karlovice>

W55: http://www.itrebon.cz/kdyz-v-dubu-strasi_139.html

W56a: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24965819;>

<http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24970380>

W56b: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24969179>
W56c: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24971807>;
<http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24987645>
W56d: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24972241>
W56e: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=24991340>
W56f: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=25003781>
W56g: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=25012472>
W56h: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=25708450>
W56i: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16752;wu=25712018>
W56j: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=25777591>
W56k: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=26237720>
W56l: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=26266206>
W56m: <https://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=1763> (nutná registrace)
W56n: <https://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=1900;wu=9930407> (nutná registrace)
W56o: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533>
W56p: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=1900;wu=31151356> (nutná registrace)
W56q: <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=16533;wu=34687298>

W57a: <http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245244569>;
<http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245244572>;
<http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245247215>
W57b: <http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245245232>
W57c: <http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245245467>
W57d: <http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245246095>
W57e: <http://www.cyberspace.cz/node/discussion.php?ident=11791&1245247565>

Proměnlivé odkazy, konkrétní příspěvek může být s postupem času přesunut na jinou stránku nebo archivován.

W58: <http://www.esoterikweb.cz/pribehy-nahled.php?id=2617>
<http://www.esoterikweb.cz/pribehy-koment.php?id=2617>

W59: http://howadoor.umbra.cz/tribec_expedice.html

W60a: http://www.okoun.cz/boards/urban_legends?rootId=1062630833#article-1062635002

W60b: http://www.okoun.cz/boards/trat_se_ztraci_ve_tme...?f=20080310-102303

W60c: http://www.okoun.cz/boards/trat_se_ztraci_ve_tme...?f=20080311-100540

W60d: http://www.okoun.cz/boards/urban_legends?rootId=1062630833#article-1062634723

W60e: http://www.okoun.cz/boards/urban_legends?rootId=1062630833#article-1062635172

W60f: http://www.okoun.cz/boards/urban_legends?rootId=1062709294#article-1062710696

W60g: http://www.okoun.cz/boards/urban_legends?rootId=1062630833#article-1062857644

W60h: <http://www.okoun.cz/boards/podzemi?rootId=1063219160#article-1063221062>

W60j: http://www.okoun.cz/boards/trat_se_ztraci_ve_tme...?f=20100422-192711

W61: <http://www.richard-1.com/wikipedia.htm>

Při posledním ověření neby články na adrese nalezeny, archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20100117143625/http://richard-1.com/wikipedia.htm>

W62: http://cs.wikipedia.org/wiki/Podzemn%C3%AD_tov%C3%A1rna_Richard

W63: <http://www.pooch.cz/o.asp?ar=2010160&a=z>

Při posledním ověřování nebyla stránka na původní adrese nalezena.

W64: <http://www.lovecpokladu.cz/forum/zabavne-strasidelne-prihody-podelte-se-1037>

W65: <https://www.youtube.com/watch?v=Ips5MNE9L2k> (diskuze, viz též A01)

W66a: <http://www.rutus.cz/index.php/hledaske-pibhy/71-podzemni-tovarna-richard.html>

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20100822052601/http://www.rutus.cz/index.php/hledaske-pibhy/71-podzemni-tovarna-richard.html>

W66b: <http://www.rutus.cz/index.php/hledaske-pibhy/90-nacisticke-pioklady-v-esku-na-ose-asu-1dil.html>

Při posledním ověření nebyly uváděné stránky na původních adresách nalezeny.

W67: <http://www.zpravodaj-lp.estranky.cz/clanky/zahady/tajemny-les-bor-u-ceskych-budejovic>

Archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20100808033753/http://www.zpravodaj-lp.estranky.cz/clanky/zahady/tajemny-les-bor-u-ceskych-budejovic>

Při posledním ověření nebyla uváděná stránka na původní adrese nalezena.

W68:

http://zpravy.idnes.cz/diskuse.asp?iddiskuse=A110113_163812_domaci_jj&razeni=&strana=4

W69: <http://www.mestoholysov.cz/turista/naucne-stezky/naucna-stezka-podle-povesti-z-holysova/stanoviste-c-7/?ftshow=1297>

W70: <http://www.novinky.cz/diskuse?id=261554&articleId=/ekonomika/253613-u-stredoceskych-makotras-je-nejnebezpecnejsi-silnice-v-cesku.html%3Fref%3Dzpravy-dne&sectionId=5>

Při posledním ověření byla diskuze ze serveru již odstraněna.

W71: <http://forum.fortifikace.net/viewtopic.php?t=830> (nutná registrace)

W72: <http://www.trampsky-magazin.cz/blog/trampska-teritoria-sifry-149.html>

W73: <http://ivanroubal.estranky.cz>

Web není již dostupný, archivováno na:

<http://web.archive.org/web/20100619191038/http://www.ivanroubal.estranky.cz/>

W74: http://zpravy.idnes.cz/ivan-roubal-smrt-0kj/krimi.aspx?c=A150630_063137_krimi_wlk

W75: <http://fotoalba.centrum.cz/photos.php?uid=6599580>

6.3 Audiovizuální díla (A)

A01: Šťastný, D. – Suchomel, M. 2005: *Lidé a ruiny aneb život bývalého vojenského prostoru Ralsko*. SAEK Bautzen. Diskuze k filmu viz W65.

A02: Činčerová, A. 1998: *Jak se žije po okupantech podle Aleny Činčerové*. Česká televize.

A03: Dražan, P. 2012: *Pološero. Tajemná místa*. Česká televize.

A04: Křemen, P. 2014: *LSD made in ČSSR*. Česká televize.

A05: Vláčil, F. 1967: *Marketa Lazarová*. Filmové studio Barrandov.

6.4 Další prameny (P)

P01: Lauber, W. (nedat.): *Rolava – Sauersack. Zmizelá vesnice v Krušných horách*. Elektronický dokument – překlad Petra Rojíka. Originál: Lauber, W. 2004: *Sauersack: ein verschwundenes Dorf im Erzgebirge*. Vyd. U. Möckel, přel. P. Rojík. V archivu autora.

P01a: Lauber, W.: *Můj domov Sauersack*, in: P01, s. 7–8

P01b: Lauber, W.: *Obec Sauersack – Rolava*, in: P01, s. 9

P01c: *Informace o obci Sauersack – Rolava z nejdecké vlastivědy*, in: P01, s. 10

P01d: *Soupis domů bývalé obce Sauersack – Rolava v Krušných horách, stav 1946/47*, in: P01, s. 11–13

P01e: Riedl, A.: *Přebuz a Rolava – příspěvek k dějinám krušnohorského domova*, in: P01, s. 14–23

P01f: Kunzmann, W.: *Rolava v letech 1939 až 1947*, in: P01, s. 34–37

P01g: Aichtner, F.: *Cínový důl u Sauersacku – Rolavy*, in: P01, s. 40–44

P01h: *Přehrada u Rolavy*, in: P01, s. 86

P01i: Kunzmann, W.: *Továrna na Rolavě*, in: P01, s. 94–95

P01j: Lauber, W.: *Rukavičkářská faktorie a Rolavě*, in: P01, 95–96

P02: *Čachrov 31*. Matrika obce Čachrov 1879–1903 (Matrika zemřelých 1879–1903), fond 1014 (Sbírka matrik západních Čech), OA Plzeň. SOA Plzeň.
<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/cachrov-31>

P03: *Knihovní vložka 108a*, kat. ú. Javorná, soudní okres Klatovy. Katastrální úřad pro Plzeňský kraj – Katastrální pracoviště Klatovy.

P04: *Knihovní vložka 9*, kat. obec Seewiesen, soudní okres Hartmanitz. Katastrální úřad pro Plzeňský kraj – Katastrální pracoviště Klatovy.

P05: ČGS-Geofond, mapa MA-B/0373, *Velký Plešivec*.

6.5 Respondenti (R)

Kód	Iniciály/ID	Osobní údaje	Typ příspěvku
R01	P. B.	třicátník, údržbář, Jílové u Prahy	koment. adjektiva
R02	M. V. F.	*1984, Praha	adjektiva
R03	M. J. F.	*1986, student FSS OU; Ostrava	adjektiva
R04	J. K. – Trofozoit	třicátnice, biologka, Olomouc	adjektiva (okoun.cz)
R05	V. E. Š. – Eso	IT, Kladno	adjektiva (okoun.cz)
R06	J. C. Š. – CaptainN	třicátník, IT, Kladno	adjektiva (okoun.cz)
R07	PsychoPS	---	adjektiva (okoun.cz)
R08	B. T. K. – Trisolde	čtyřicátník, grafik, publicista, Brno	adjektiva (okoun.cz)
R09	Smartus	třicátník, programátor, Praha	adjektiva (okoun.cz)
R10	vlad_tepes	---	adjektiva (okoun.cz)
R11	Jaase	---	adjektiva (okoun.cz)
R12	Ven	---	adjektiva (okoun.cz)
R13	P. I. J. – Istaed	---	adjektiva (okoun.cz)
R14	R. R. S. – renatask	čtyřicátnice, bankovníctví, S. Čechy	adjektiva (Facebook)
R15	V. V. Š. – Vojtas	třicátník, IT, Praha	adjektiva (okoun.cz)
R16	D. S. V. – stromka	třicátnice, editorka, Praha	adjektiva (okoun.cz)
R17	Z. F. M. – Freddie	třicátnice, Sázava	adjektiva (okoun.cz)
R18	Tigo	---	adjektiva (okoun.cz)
R19	Turisté na Rolavě	---	rozhovor o místě
R20	Cyklisté na Rolavě	---	rozhovor o místě
R21	L. S.	lektorka ekocentra	hodn. míst, adjektiva
R22	J. S.	koordinátorka ekol. výchovy	hodn. míst, adjektiva
R23	O. P.	IT	hodn. míst, adjektiva
R24	náhodný kontakt	třicátník, Milovice	podání o Milovicích
R25	B. J. H.	studentka FF UK, Praha / Liberec	adjektiva
R26	D.P.	* 1929, lékařka, Praha	hodn. míst, adjektiva
R27	J. V.	* 1937, v důchodu, Praha	hodn. míst, adjektiva
R28	J. P.	* 1960, učitelka, Praha	hodn. míst, adjektiva
R29	P. P.	* 1956, lékař, Praha	hodn. míst, adjektiva

R30	E. D.	* 1935, v důchodu, Praha	hodn. míst, adjektiva
R31	P.H.B.	muzejní produkční, Jílové u Prahy	hodn. míst, adjektiva
R32	J. H.	výtvarnice, Jílové u Prahy	hodn. míst, adjektiva
R33	K.K.K.	* 1989, student, hudebník, Praha	adjektiva
R34	Lalina	Praha	adjektiva
R35	P. D.	* 1983, student (architekt), Praha	adjektiva
R36	L. S.	* 1987, studentka, Praha	adjektiva
R37	T. P.	* 1986, studentka, Praha	adjektiva
R38	Z. D.	* 1987 studentka, Praha	adjektiva
R39	H. P.	muzejní pracovnice, Jílové u Prahy	hodn. míst, adjektiva
R40	D.	pokladní, Jílové u Prahy	hodn. míst, adjektiva
R41	M. M.	fotograf, speleolog, Beroun	orientační rozhovor
R42	K. M. B.	Litoměřice	dotaz - Pfaffenhof
R43	R. G.	montanista, Litoměřice	dotaz - Pfaffenhof
R44	R.M.	geolog, horolezec	rozhovor - Ralsko
R45	M. K.	knihovnice, Praha / Jílové u Prahy	adjektiva
R46	Obyvatelé č. ev. 29	Říčky v Orlických horách	drobné informace
R47	K. P.	třicátnice, archeoložka, Praha	podání – St. Plzenec
R48	E. P.	třicátnice, archeoložka, Písek	podání
R49	P. K. H.	čtyřicátník, rekl. kreativec, Praha	podání
R50	I. K. K. – Kawi	dvacátnice, studentka (archeologie)	podání, různé
R51	L. D.	dvacátnice, studentka (pedagogika)	interpretace objektů
R52	T. Ž.	dvacátnice, studentka (pedagogika)	interpretace objektů
R53	J. Š.	třicátník, skaut, Mimoň	lokální informace
R54	Gom	třicátník, účastník airsoftových akcí	inf. o Milovicích
R55	Annie	archeoložka, airsoft, urbex	informace o Ralsku
R56	Z. E. K.	* 1980, fotograf, detektorář, Praha	detektor. folklor
R57	J. Ž.	padesátník, montanista, kameraman	rozhovor o Ralsku
R58	TPY	---	podání (okoun.cz)
R59	účastníci přednášky	posлуhači L. Lahody, Milovice	lokální folklor
R60	M. W. K.	třicátnice, překladatelka	podání, různé
R61	SUOTAM	---	podání (nyx.cz)
R62	I.	montanista, muzejník, Sev. Čechy	rozhovor o Ralsku
R63	J. C. Š.	padesátník, tramp, skaut	rozhovor o Ralsku

R64	XETH	---	Plešivec (nyx.cz)
R65	skupina osob	Plešivec	náhodný odposlech
R66	Slída	---	dotazník – Rolava
R67	Z. K. V.	dvacátník, překladatel, učitel	rozhovor – Rolava
R68	R. Z.	dvacátnice, filmová režisérka	dotazník – Rolava
R69	M. S.	třicátník, fotograf	dotazník – Rolava
R70	KEPASO	---	diskuze (nyx.cz)
R71	B.	25 let, OSVČ	dotazník - urbex
R72	E. Š. O.	spisovatelka, ilustrátorka	rozhovor (e-mail)
R73	T. P.	majitel penzionu, Heřmánky	rozhovor
R74	O. V. J.	třicátník, geolog	dílčí rozhovory
R75	T. K. K.	čtyřicátník, projektant	dílčí konzultace
R76	BODLINKA	---	diskuze (nyx.cz)
R77	UNREAONE	---	diskuze (nyx.cz)
R78	ZUZKAOU	---	diskuze (nyx.cz)
R79	HYPNOTICA	---	diskuze (nyx.cz)
R80	RADO1	---	diskuze (nyx.cz)
R81	MACHPELA	---	diskuze (nyx.cz)
R82	ZILOG	---	disk. (cyberspace.cz)
R83	CEDRIC	---	disk. (cyberspace.cz)
R84	MAINSTAGE	---	disk. (cyberpsace.cz)
R85	HEULWEN	---	disk. (cyberspace.cz)
R86	PETRPEDROS	---	diskuze (nyx.cz)
R87	MILANLXR	---	diskuze (nyx.cz)
R88	CUKOTEK	---	diskuze (nyx.cz)
R89	D. W. Z. – woody	dvacátník, student, Zlín / Brno	diskuze (okoun.cz)
R90	J. K. Š. – krtek	jeskyňář, montanista	diskuze (okoun.cz)
R91	M. S. K. – surikata	* 1958, montanista, Popovice u B.	diskuze (okoun.cz)
R92	J. K. K. – kasi	čtyřicátník, montanista	diskuze (okoun.cz)
R93	P. K. – Petr_K	třicátník, jeskyňář, montanista	diskuze (okoun.cz)
R94	Rapora	---	diskuze (okoun.cz)
R95	merissa	---	diskuze (okoun.cz)
R96	K. Ch. G.	třicátník, publicista, aktivista	vzpomínky Vraňany
R97	datel	---	diskuze (okoun.cz)

R98	popcorp	---	diskuze (okoun.cz)
R99	J. K. Z.	detektorář	detekt. folklor
R100	P. H. M.	čtyřicátník, archeolog, muzejník	detekt. folklor
R101	L. L. L.	padesátník, montanista, policista	řada rozhovorů
R102	PEPSSI	---	diskuze (nyx.cz)
R103	BRUSINKA	---	diskuze (nyx.cz)
R104	MAKII	---	diskuze (nyx.cz)
R105	GEBY	---	diskuze (nyx.cz)
R106	QWWERTY	---	diskuze (nyx.cz)
R107	OSIP	---	diskuze (nyx.cz)
R108	OMI	---	diskuze (nyx.cz)
R109	blues	---	diskuze (okoun.cz)
R110	CARLOZ	---	diskuze (nyx.cz)
R111	I. I. Š. – Iwo	Praha	diskuze (nyx.cz)
R112	JeromeHeretic	třicátník, programátor, Praha	diskuze (okoun.cz)
R113	TLUSTEC	---	diskuze (nyx.cz)
R114	CRAZYHEAD	---	diskuze (nyx.cz)
R115	PAMETNIK	---	diskuze (nyx.cz)
R116	K. K.	studentka (etnologie), Praha	rozhovor o pověstech
R117	J. J. P.	třicátník, etnolog, Praha / Tábor	rozhovor o pověstech
R118	J. E. S. - EOS	čtyřicátník, fotograf	dis. nyx.cz, okoun.cz
R119	UF0UN	---	diskuze (nyx.cz)
R120	SHAADOQA	---	diskuze (nyx.cz)
R121	MESIASH	---	diskuze (nyx.cz)
R122	DINADEA	---	diskuze (nyx.cz)
R123	M. G. D.	třicátník, přednosta stanice, Praha	rozhovor o pověstech
R124	T. O. Medvědí camp	členové osady	volná konverzace
R125	Muk	hlídač na hradu Rotštejně	rozhovor o hradu
R126	M. T. A.	čtyřicátník, vydavatel	rozhovor o pověstech
R127	T. O. Mastní vlasové	hosté trampského potlachu	náhodný odposlech

7. Přílohy

7.1 Katalog motivů

Přiložený katalog shrnuje a klasifikuje jednotlivé zjištěné motivy, které se vztahují k archeologizovaným objektům. Místně je katalog omezen na ČR a Slovensko, lokality v zahraničí jsou uvedeny jen pokud podání pochází od českého vypravěče. U jednotlivých motivů uvádím odkaz na prameny a typy objektů, u kterých byl motiv zaznamenán. Typy objektů jsou uváděny v ostrých závorkách <>. V hranatých závorkách [] je uvedeno identifikační číslo relevantních podání v katalogu podání.

A Historizující interpretace odlišné od skutečnosti

A.1 Funkce a původ objektu

- A.1.1 Nespecifikovaná tajná funkce <vojenská výroba, důl> [3]
- A.1.2 Válečná výroba
  - A.1.2.1 ○ Podzemní továrna <důl, válečná výroba> [22, 105, 134]
  - A.1.2.2 ○ Nadzemní objekt <chata Hitlerjugend> [37]
  - A.1.2.3 ○ Výroba raket V1 / V2 / jejich součástí <válečná výroba, důl, muniční továrna> [2, 3, 143]
- A.1.3 Tajná laboratoř/nemocnice <důl, válečná výroba, voj. prostor> [22, 32, 53, 143]
- A.1.4 Podzemní komunikace (viz též sekce H)
  - A.1.4.1 ○ Jeskyně interpretovaná jako chodba <chodba / jeskyně> [16]
  - A.1.4.2 ○ Terénní prvek vznikl propadnutím podzemních prostor <lom> [15]
  - A.1.4.3 ○ Prozrazena vodou přitékající z nezvyklého místa <podz. lom / vál.výroba> [146]
- A.1.5 Letiště <plácek, sklep, podezdívka> [36]
  - A.1.5.1 ○ Podzemní <voj. prostor, Letenská pláň> [140, 167]
- A.1.6 Tajná vojenská základna <vrch / voj. prostor> [39, 50]
- A.1.7 Důlní pinky interpretované jako vojenské zemní práce
  - A.1.7.1 ○ Krátery po bombách <důl> [100]
  - A.1.7.2 ○ Vojenské okopy <důl> [100]
  - A.1.7.3 ○ Partyzánské zemljanky <důl> [100]

- A.1.7.4 ○ Pozůstatky čs. opevňovacích prací <důl> [101]
- A.1.8 Vstup do jiného světa <upravená jeskyně> [16, 136]
- A.1.9 Klášterní sklepení <podz. pískovna> [55]
- A.1.10 Předkřesťanská svatyně <podz. pískovna> [55]
- A.2 **Stáří objektu**
- A.2.1 2. světová válka <údajné letiště, důl, kasárna podzemí letiště> [36, 56, 100, 101, 143]
- A.2.2 50. léta <důl/úkryt> [38]
- A.2.3 60. léta, 1968 <podzemí letiště> [56]
- A.2.4 90. léta <mrtvola ve štole> [129]
- A.2.5 Keltové <podz. pískovna, hradiště, lomové jezírko> [55,69]
- A.3 **Zveličení významu**
- A.3.1 V objektu pracovalo mnohem více lidí <válečná výroba, důl> [2, 22, 74, 144]
- A.3.2 V objektu zahynul velký počet lidí <vál. výroba, důl> [1, 31, 144]
- A.3.3 Objekt byl přísně střežen <válečná výroba, důl> [4]
- A.3.4 Objekt byl přísně utajován <válečná výroba, důl> [22, 31, 32, 37]
- A.3.5 Úkryt významných nacistů před frontovými povinnostmi <válečná výroba, důl> [22]
- A.3.6 Přehnaný rozsah či hloubka podzemních prostor <válečná výroba, důl, pomník, opevnění> [22, 32, 34, 54, 103, 115, 143, 145, 168]
- A.3.6.1 ○ Existující podzemí má utajené části <důl, tunel, vál. výroba, pomník, voj. letiště> [54, 56, 102, 103, 145, 146]
- A.4 **Neobvyklé stavební vlastnosti**
- A.4.1 Použitý materiál
- A.4.1.1 ○ Odolný německý beton neznámé receptury <vál. výroba, důl> [4]
- A.4.1.2 ○ Nápadné nereznoucí kovy něm. výroby <vál. výroba> [143]
- A.4.1.3 ○ Německá armáda nemůže prostřelit čs. opevnění <opevnění> [168]
- A.4.2 Sofistikované maskování
- A.4.2.1 ○ Veškerá činnost probíhala v podzemí <válečná výroba, důl> [31]
- A.4.2.2 ○ Objekt nevydával světlo ani kouř <válečná výroba, důl> [31]
- A.4.2.3 ○ Odsouvací část kopce <vrch, údajná voj. základna> [39, 140]
- A.4.2.4 ○ Velmi nenápadná zadržívka <náhon / vál. výroba> [146]
- A.4.3 Stopy po aktivitách popisovaných pověstí

- A.4.3.1   ○ Mučírna <vila> [84]
- A.4.3.2   ○ Krev vsáklá do stěn <vila> [84]
- A.4.4   Skrytá stavební vada <mrakodrap> [166]
- A.5   **Lidské osudy spojené s místem**
- A.5.1   Smrt cizím přičiněním <důl, podz. továrna> [161, 162]
- A.5.1.1   ○ Zastřelení válečných zajatců <kryt> [86]
- A.5.1.2   ○ Zасыпání válečných zajatců v podzemí <válečná výroba, důl, kryt> [22, 86, 105, 144]
- A.5.1.3   ○ Lynč čarodějnice <obytné stavení> [12, 77, 93]
- A.5.1.4   ○ Smrt / vražda návštěvníků místa <důl> [141, 164]
- A.5.1.5   ○ Havárie letadla s generálem <skalní vyhlídka> [63]
- A.5.1.6   ○ Exorcista se pokusil vymýtat zlo z místa, ale byl nalezen mrtvý <obytné stavení/louka> [75]
- A.5.1.7   ○ Lidské oběti <obytné stavení, hrad> [79, 154]
- A.5.1.8   ○ Německý voják vracející se z války zastřelen kousek od rodného stavení <obytné stavení> [79, 93]
- A.5.1.9   ○ Vojáci se ve zmatku postříleli navzájem <muniční sklad, les> [92, 109]
- A.5.2   Sebevražda <důl, obytný dům, lom, podz. továrna> [34, 12, 41, 42, 77, 79, 162]
- A.5.2.1   ○ Po sebevrahovi zůstaly na kraji šachty stopy ve sněhu <důl> [34]
- A.5.2.2   ○ Sebevražda architekta, který zjistil chybu <mrakodrap> [166]
- A.5.3   Zmizení
- A.5.3.1   ○ Válečných zajatců pracujících na místě <válečná výroba, důl> [3, 4, 74]
- A.5.3.2   ○ Návštěvníků místa <voj. základna, důl, voj. výroba> [39, 141, 143, 164]
- A.5.3.3   ○ Rodiny, která zde žila <obytné stavení > [77]
- A.5.3.4   ○ Děti <důl> [164, 165]
- A.5.3.5   ○ Nalezeny stopy po vraždě zmizelých <důl> [164]
- A.5.4   Ohrožení na životě či smrt vlivem vlastností místa
- A.5.4.1   ○ Ohrožení návštěvníků <podz. lom / vál. výroba, mrakodrap> [146, 166]
- A.5.4.2   ○ Propadnutí lidí <podzemní továrna> [143]

- A.5.4.3 ○ Člověk, který na místě přespal, byl nalezen mrtev se známkami prožité hrůzy <hrad> [26, 157]
- A.5.4.4 ○ Lidé, kteří na místě strávili noc, zemřeli později při různých neštěstích <obytné stavení> [79]
- A.5.5 Šílenství bývalých majitelů objektu <obytný dům> [41, 77, 79, 93]
- A.5.6 Na místě docházelo k mučení či lékařským experimentům
- A.5.6.1 ○ Pokusy na lidech <důl, válečná výroba> [31]
- A.5.6.2 ○ Pokusy na zvířatech <voj. prostor> [53]
- A.5.6.3 ○ Pokusy na dětech <psych. léčebna> [90]
- A.5.6.4 ○ Léčba elektrošoky <psych. léčebna> [82]
- A.5.6.5 ○ Mučírna gestapa <vila> [84]
- A.5.7 Na místě je někdo pohřben
- A.5.7.1 ○ Mniši <hrad> [154]
- A.5.7.2 ○ Klement Gottwald <rozestavěný obch. dům – dětský folklor> [30]
- A.5.7.3 ○ Člověk zabítý jako stavební oběť <hrad> [154]
- A.5.7.4 ○ Dřívější významný majitel objektu <hrad> [157]
- A.5.7.5 ○ Oběti morové epidemie <zaniklá ves> [45]
- A.5.7.6 ○ Oběti kriminální činnosti <voj. prostor, obytné stavení> [58, 79]
- A.5.7.7 ○ Váleční zajatci <důl> [74]
- A.5.8 Tajemní či nebezpeční cizinci
- A.5.8.1 ○ Nacističtí badatelé hledali podzemní říši <chodba/jeskyně> [16]
- A.5.8.2 ○ Tajemný nacistický inženýr / dvojí agent <důl, vál. výroba> [102]
- A.5.8.3 ○ Na místě stále žijí sovětští vojenští zběhové <voj. újezd> [51]
- A.5.8.4 ○ Aktivity Gestapa <důl> [160]
- A.5.9 Události spojené se vznikem místa
- A.5.9.1 ○ Lom se zatopil tak rychle, že dělníci nestihli odnést nástroje <lom> [24]
- A.5.10 Objekt byl po neštěstí zajištěn <důl, vál. výroba> [1]
- A.6 **Neexistující rizika a kontaminace**
- A.6.1 Radiace <štoly> [57]
- A.6.1.2 ○ Radioaktivní voda v lomech <lom> [120]
- A.6.1.3 ○ Doprovází výskyt nadpřirozených jevů <lesní cesta> [89]
- A.6.2 Chemická kontaminace <vál. výroba> [143]
- A.6.2.1 ○ Plyn přírodního původu <vál. výroba / podz. lom> [146]

- A.6.3** Kontaminace / ohrožení vojenskou technikou
- A.6.3.1** ○ Prostor je zaminován <vál. výroba> [1, 143, 144]
- A.6.3.2** ○ Při pokusu dostat se dovnitř zahynuli pyrotechnici <vál. výroba> [143]
- A.6.4** Biologická kontaminace
- A.6.4.1** ○ Biologické zbraně <voj. objekt> [53, 60]
- A.7** **Mylná lokalizace objektu** <voj. garáže s automobilem> [62]
- A.8** **Metainformace**
- A.8.1** Nejsou známi pamětníci, kteří by o objektu něco věděli <vál. výroba, důl> [4, 5]
- A.8.2** O místě kolují pověsti (bez udání pověstí) <obytné stavení> [12]
- A.8.3** Příběh potvrdilo víc senzibilů <podz. továrna> [162]
- A.8.4** O událostech z pověsti se psalo v novinách <důl> [164]

B Paranormální vlastnosti místa

- B.1** **Energie**
- B.1.1** Nespecifikované zvláštnosti „energetických“ vlastností místa <hrad, důl> [6, 59]
- B.1.2** Ovlivnění energie člověkem
- B.1.2.1** ○ Vybudováním stavebního prvku <hrad> [19]
- B.1.2.2** ○ Sexuálně <lom> [122]
- B.1.2.3** ○ Povědomá snaha o zvelebení zlého místa <obytný dům> [135]
- B.1.3** Charakteristika energie
- B.1.3.1** ○ Negativní náboj <hrad, lom, hradiště, tvrz, důl> [20, 70, 71, 122, 127, 169]
- B.1.3.2** ○ Pozitivní náboj <hrad, vrch s hradištěm, nedostavěný chrám, základy kostela, hrad> [20, 27, 70, 71, 72, 94, 131, 159]
- B.1.3.3** ○ Obecně silná <důl, úpravna rudy> [124]
- B.1.3.4** ○ Vibrace/energie lidí z minulosti <důl, úpravna rudy, kaple> [124, 125]
- B.1.4** Energie ulpívá na člověku, ovlivňuje jeho život <vrch, lom> [122]
- B.1.5** Odpor energie k lidem přitahuje na místo divné lidi <kaple> [125]
- B.1.6** Geologická situace zesiluje energii místa <hrad, důl> [44, 169]
- B.1.7** Energie místa byla využívána k magickým obřadům <hradiště> [69]
- B.1.7.1** ○ Magické rituály změnilu polaritu energie <hradiště> [71]

- B.2 Jinak interpretovaný negativní vliv místa**
- B.2.1** Otisk/stín tragických událostí <obytné stavení, zaniklá ves> [8, 45]
- B.2.3** Objekt přitahuje neštěstí <obytný dům, mrakodrap> [25, 166]
- B.2.3.1** ○ Šílenství <obytné stavení> [12,130]
- B.2.3.2** ○ Sebevraždy <obytné stavení> [12, 81, 130]
- B.2.3.3** ○ Vraždy <obytné stavení> [77]
- B.2.3.4** ○ Tragická úmrtí dětí <obytný dům> [25]○
- B.2.3.5** ○ Rozvody <obytný dům> [135]
- B.2.3.6** ○ Týrání dětí a zvířat <obytný dům> [135]
- B.2.3.7** ○ Dopravní nehody <pravěká svatyně> [142]
- B.2.4** Rychlé střídání majitelů <vila, obytné stavení> [130]
- B.2.4.1** ○ Objekt „vyhání“ obyvatele <obytný dům, vila> [25, 84]
- B.2.5** Růst nezvyklých rostlin <lom,hrad> [15, 111]
- B.2.6** Místo je obýváno neurčeným zlem <obytný dům, les u zříceniny ve voj. prostoru, lom> [76, 77, 97, 122]
- B.2.7** Negativní důsledky manipulace s ostatky na hřbitově
- B.2.7.1** ○ Smrt <hřbitov> [95]
- B.2.7.2** ○ Smůla <hřbitov> [49]
- B.2.8** Objekt změny majitele k horšímu <obytné stavení> [77, 79, 93]
- B.3 Odlišné plynutí času**
- B.3.1** Krátká doba strávená na místě se projeví jako dlouhá mimo něj <hrad> [43]
- B.4 Gravitační anomálie – voda teče do kopce <hradiště> [68]**
- B.5 Pokusy o měření paranormálních jevů pomocí přístrojů**
- B.5.1** Zjištěn krátkodobý nárůst radioaktivního záření <lesní cesta> [89]
- B.6 Atypické jevy bez bližšího určení <paneláky na místě židovského hřbitova, les u zříceniny ve voj. prostoru> [17, 97]**

C Zvláštní pocity a další smyslové a mimosmyslové fenomény

- C.1 Zvláštní pocity obecně <lom, paneláky na místě židovského hřbitova, hřbitov, hrad, obytné stavení, klášter, hradiště> [17, 18, 66, 81, 93, 114, 133]**
- C.2 Projevy strachu a dalších emocí**

- C.2.1** Pocit cizí přítomnosti <hrad, hradiště, vojenský kryt, penzion> [6, 67, 81, 88, 91, 152, 154]
- C.2.2** Pocit sledování <hrad, hradiště, obytné stavení, les při hledání s detektorem> [6, 12, 47, 67, 130]
- C.2.3** Pocit, že návštěvník by měl odejít <lom, obytné stavení> [15, 77, 79]
- C.2.3.1** ○ Pocit, že návštěvníka něco na místě nechce <hrobka> [9]
- C.2.3.2** ○ Útěk z místa noclehu <lom, kaple, obytné stavení, upravená jeskyně> [122, 130, 132, 136]
- C.2.3.3** ○ Z místa uprchl psychotrik, už tam nikdy nechtěl <vila> [27]
- C.2.4** „Hysterické“ pocity a panický strach <hrad, důl> [6, 10, 104]
- C.2.5** Tísňový pocit <chodba/jeskyně, les u zříceniny ve voj. prostoru, obytné stavení, zaniklá ves> [16, 45, 77, 97, 130]
- C.2.6** Mdlo <chodba / jeskyně> [16]
- C.2.7** Obecný pocit strachu <obytný dům / hotel, horská samota, důl, obytné stavení, lesní cesta, kaple, vrch s hradištěm> [27, 28, 71, 89, 93, 104, 130, 132]
- C.2.8** Pocit odrazující od vstupu do vody <lom> [122]
- C.2.9** Pocit lákající na místo <obytné stavení> [130]
- C.2.9.1** ○ Do nebezpečí <lom> [122]
- C.2.10** Smutek <obytné stavení> [130]
- C.2.11** Obecně špatný pocit <různé> [91]
- C.2.12** Pocit těžkých nohou, přidržování na místě <cesta u dolu> [126]
- C.2.13** Mrazení v zádech <podz. továrna> [162]
- C.3** **Sny a předtuchy**
- C.3.1** Divoké sny při noclehu na místě <hrad, obytné stavení> [7,130]
- C.3.2** Sen na místě ukazuje možnou událost z minulosti <úvoz> [123]
- C.3.2.1** ○ Zločin <úvoz> [123]
- C.3.3** Noční můry <paneláky na místě židovského hřbitova, obytné stavení> [17, 79]
- C.3.4** Neblahé předtuchy při obývání objektu <obytné stavení> [12, 130]
- C.3.5** Sen na místě sdílí víc spáčů <úvoz> [123]
- C.4** **Zvukové fenomény** <obytný dům> [25, 93]
- C.4.1** Hlasy <les u zříceniny hradu ve voj. prostoru, les, cesta, lom, muniční sklad, obytné stavení> [79, 81, 89, 97, 122, 130, 156]

- C.4.1.1   ○ Vycházející z nemožných míst <hotel, vyhořelý nevěstinec> [11]
- C.4.1.2   ○ Orgasmický noční křik <hotel, vyhořelý nevěstinec > [11]
- C.4.1.3   ○ Nezřetelné mumláni <obytné stavení> [13]
- C.4.1.4   ○ Jekot / kvílení <obytné stavení, hrad za bouřky>[13, 136]
- C.4.1.5   ○ Hlasy v cizím jazyce <sovětský tankodrom, lesní cesta> [29, 89]
- C.4.1.6   ○ Dětský pláč <základy kostela/hradiště, les, cesta> [89, 94]
- C.4.1.7   ○ Vytí <vrch, lom, tvrz> [122]
- C.4.1.8   ○ Nařikání <obytné stavení> [77, 79, 81,130]
- C.4.1.9   ○ Volání jménem <hrad> [150]
- C.4.1.10   ○ Smysluplná zpráva pro návštěvníky <hrad> [150]
- C.4.1.11   ○ Křik obecně <les, cesta>[89]
- C.4.1.12   ○ Zpěv <hrad> [154]
- C.4.2   Kroky <obytné stavení, důl, hrad>[75, 77, 81, 130, 141, 150, 157]
- C.4.3   Melodie <les/mohylník> [134]
- C.4.4   Klepání na okno
- C.4.4.1   ○ V nemožné výšce <hrad> [154]
- C.4.5   Zvířecí zvuky
- C.4.5.1   ○ Cinkot podkov <lesní cesta> [89]
- C.4.5.2   ○ Chrochtání prasat <obytné stavení> [93]
- C.4.6   Řinčení zbraní <lesní cesta> [89]
- C.4.7   Hlasité rány <obytné stavení> [79]
- C.5   **Optické fenomény**
- C.5.1   Světlo <obytný dům> [25]
- C.5.1.1   ○ Náhlé jasné světlo <obytné stavení,hrad> [13, 157]
- C.5.1.2   ○ Zelené barvy <důl, hrad> [139, 154]
- C.5.1.3   ○ Barevné bez uvedení barev <obytné stavení> [13]
- C.5.1.4   ○ Mihatající se světýlka <les/mohylník, důl> [134, 137]
- C.5.1.5   ○ Pohybující se světélko <penzion> [88]
- C.6   **Zdravotní projevy**
- C.6.1   Zranění způsobené bez zjevné příčiny <lom> [122]
- C.6.2   Bolest hlavy <les/mohylník> [134]
- C.6.3   Bolest zad <obytné stavení> [77]
- C.6.4   Brnění rukou na místě zaniklého objektu <obytné stavení/louka> [78]
- C.6.5   Dlouhodobé atypické onemocnění

- C.6.5.1   ○ Nemocný pak získá zvláštní schopnosti <voj. prostor> [53]
- C.6.6   Astmatický záchvat <lesní cesta> [89]
- C.6.6.1   ○ Doprovázený vidinami <lesní cesta> [89]
- C.6.7   Léčivé vlastnosti <nedostavěný chrám> [159]
- C.7   **Pozorované události bez zjevné příčiny**
- C.7.1   Pád části zdi <obytné stavení> [21]
- C.7.2   Otvírání a zavírání okenic <obytný dům> [25]
- C.7.3   Úder blesku <hrad> [154]
- C.8   **Ovlivnění techniky**
- C.8.1   Fotoaparát / videokamera
- C.8.1.1   ○ Porucha <obytný dům, lesní cesta, různé> [25, 79, 89, 91]
- C.8.1.2   ○ Snímek nevyjde <obytný dům> [75]
- C.8.1.3   ○ Zachycen jinak neviditelný fenomén <podz. továrna> [162]
- C.8.2   Hodinky <obytný dům> [79]
- C.8.3   Vybitá baterie <obytný dům> [79]
- C.8.3.1   ○ Už nejde znovu nabít <lesní cesta> [89]
- C.8.4   Havárie a poruchy automobilu <obytné stavení, lesní cesta> [80, 89]
- C.8.4.1   ○ Vytlačen z cesty neznámou silou <lesní cesta> [89]
- C.8.4.2   ○ Zničeho nic se otevrou všechny dveře <lesní cesta> [89]
- C.8.5   Magnetofon zrychluje a zpomaluje běh kazety <lesní cesta> [89]
- C.9   **Nezvyklé reakce zvířat a rostlin**
- C.9.1   Pes odmítá vstoupit na místo <hrad> [153, 154, 157]
- C.9.2   Pes štěká / vrčí / vyje ve chvíli výskytu nadpřirozených jevů <tvrz, hrad, podz. továrna> [127, 157, 162]
- C.9.3   Pes se rozeštěká a odběhne, je nalezen mrtvý <vrch s hradištěm> [73]
- C.9.4   Strom na místě se o půlnoci začne ohýbat <lesní cesta> [89]
- C.10   **Specifické okolnosti výskytu fenoménů**
- C.10.1   Projevují se na konkrétním místě v rámci objektu
- C.10.1.1   ○ Obytná místnost <obytné stavení> [13]
- C.10.2   Reagují na lidskou činnost
- C.10.2.1   ○ Ustanou po rozsvícení <obytné stavení> [130]
- C.10.3   Vazba na čas, událost či počasí
- C.10.3.1   ○ Za bouřky <hrad, hradiště, zaniklá obec> [67, 136, 138]
- C.10.4   Jsou projevem napřirozené mocnosti <důl> [137]

- C.10.5** Jsou vysvětlitelné (i nemožným) fyzikálním jevem <hrad/vrch> [154]
- C.11** **Čichové vjemy**
- C.11.1** Vůně <hrad> [157]
- C.11.2** Zápach síry <penzion> [88]
- C.12** **Hmatové a tepelné vjemy**
- C.12.1** Pocit doteku <pole> [48]
- C.12.2** Pocit chladu <tvrz> [127]
- C.13** **Strašení bez bližší specifikace** <obytné stavení> [79]

D Nadpřirozené a nezvyklé bytosti

- D.1** **Podoba nadpřirozených bytostí**
- D.1.1** Neuvedena – obecná zmínka <hrad, obytné stavení, hřbit. kostel> [6, 13, 83, 164]
- D.1.2** Stíny / siluety <obytné stavení, les u zříceniny hradu ve voj. prostoru, hrad> [13, 97, 149, 153, 154]
- D.1.3** Průhledné postavy <hrad> [14]
- D.1.4** Sápající se, útočící nejasné entity [13, 122, 152]
- D.1.5** Postava v historickém oblečení
  - D.1.5.1** ○ V plášti <hrad> [131]
  - D.1.5.2** ○ Ve všedním historickém oblečení <zaniklá obec, obytné stavení> [130,138]
  - D.1.5.3** ○ Bezhlavý jezdec později nalezený při stavbě <staveniště na křižovatce> [86]
  - D.1.5.4** ○ V neurčené uniformě <hradní sklepení, lesní cesta> [44, 89]
- D.1.6** Kouř, mlha
  - D.1.6.1** ○ Obláček kouře <důl, podz. továrna> [147, 162]
- D.1.7** Zvířata
  - D.1.7.1** ○ Černý kůň <lesní cesta, hrad / domov kastelána> [89, 148]
- D.1.8** Pohyblivé části těla
  - D.1.8.1** ○ Nohy rozpůleného horníka <důl> [155]
  - D.1.8.2** ○ Oči vystupující ze stěn <penzion> [88]
  - D.1.8.3** ○ Paže vystupující ze stěn <penzion> [88]
- D.1.9** Neživé předměty

- D.1.9.1 ○ Pohřební vůz <lesní cesta> [89]
- D.2 **Stabilní identita nadpřirozených bytostí**
- D.2.1 Pojmenovaná bytost s více místy výskytu
- D.2.1.1 ○ Hagen <důl> [139, 147, 161]
- D.2.2 Bývalý majitel <obytný dům, hrad> [41, 149]
- D.2.3 Sebevrah <obytný dům> [41, 77]
- D.2.4 Voják
- D.2.4.1 ○ Nacistický <důl, hradní sklepení> [139, 44]
- D.2.4.2 ○ Český <mun. sklad> [109]
- D.2.4.3 ○ Proměněný v podivnou bytost <mun. sklad> [109]
- D.2.5 Dobrý duch místa <hrad> [131]
- D.2.6 Historická osobnost <hrad> [149, 157]
- D.2.7 Démon
- D.2.7.1 ○ Nebyl odvolán po rituálu <vila> [84]
- D.2.8 Duchové, duše
- D.2.8.1 ○ Dětské <psych. léčebna> [90]
- D.2.8.2 ○ Zanechané po spiritistických obřadech <vila> [90]
- D.4 **Osoby s nejistým statutem nadpřirozené bytosti**
- D.4.1 Archaicky vyhlížející stařenka <obytné stavení> [130]
- D.5 **UFO a mimozemšťané**
- D.5.1 UFO ve vojenském prostoru
- D.5.1.1 ○ Přistává zde <voj. prostor s letištěm> [98]
- D.5.1.2 ○ Vojáci se jej marně snažili dohonit <voj. letiště> [29]
- D.5.1.3 ○ Zřítilo se zde <les u mun. skladu> [109]
- D.6 **Atypicky se chovající lidé**
- D.6.1 Bezdомovci – kanibalové <hrobka – dětský folklor> [40]
- D.6.2 Vraždící šílenec
- D.6.2.1 ○ Zabil předchozího majitele <obytný dům> [41]
- D.6.3 Neškodný podivín (příběhy z jeho života) <obytný dům> [87]
- D.6.4 Skrývání nacistů po válce
- D.6.4.1 ○ Příslušnic programu Lebensborn <důl, vál. výroba> [32]
- D.6.4.2 ○ Příslušníků SS <důl, vál. výroba> [32]
- D.6.4.3 ○ Odložené sudetské dítě <důl> [164]
- D.6.5 Provozovatelé magie, okultisté <vila, lom> [84, 122]

- D.6.5.1**   ○ Provádění zvířecích obětí <vila> [84]
- D.7**   **Aktivita bytostí či bytosti**
- D.7.1**   Pověsti o duchovi se shodují s pozdějším archeologickým objevem <staveniště na křižovatce> [86]
- D.7.2**   Bytost opakovaně potkána, i když nemohla stihnout pozorovatele předběhnout <obytné stavení / les a louka u něj> [130]
- D.7.3**   Útoky <lom, důl> [122, 139, 164]
- D.7.3.1**   ○ Přestřelka vojáků / policie s bytostí <mun. sklad> [92, 109]
- D.7.3.2**   ○ Zápas s návštěvníkem <vojenský úkryt> [152]
- D.7.3.3**   ○ Pronásleduje návštěvníka <podz. továrna> [162]
- D.7.3.4**   ○ Bytost se duchovně zavěsí na svou oběť <podz. továrna> [162]
- D.7.4**   Projeví se po zavolání / výzvě <důl, hrad> [147, 154]
- D.7.5**   Komunikuje
- D.7.5.1**   ○ Upozorní kastelána, že na hradě jsou zloději <hrad> [148]
- D.7.5.2**   ○ Hovoří s dětmi, dospělí ji nevidí <penzion> [88]
- D.7.5.3**   ○ Hovoří se starým člověkem, ostatní ji nevidí <penzion> [89]
- D.7.6**   Způsobuje různé komplikace <hrad> [157]
- D.7.7**   Pláče <obytné stavení> [77]
- D.7.8**   Obecně zlá <hřbit. kostel> [83]
- D.7.9**   Čas výskytu
- D.7.9.1**   ○ Velký pátek <lesní cesta> [89]
- D.7.9.2**   ○ Půlnoc <lesní cesta> [89]
- D.7.9.3**   ○ Dušičky <lesní cesta> [89]
- D.7.10**   Vznáší se nad zemí <lesní cesta> [89]
- D.7.11**   Bytost prchá před průzkumníky <podz. továrna> [162]
- D.7.12**   Krádeže
- D.7.12.1**   ○ Domácího zvířectva <důl> [164]

E   Úvodní příčina vzniku nadpřirozených jevů

- E.1**   Související se smrtí
- E.1.1**   Zabití člověka jiným člověkem
- E.1.1.1**   ○ Vražda kriminální povahy <obytné stavení> [41]
- E.1.1.2**   ○ Zastřelení či jinak za války <lesní cesta, hrad> [89, 113, 162]

- E.1.1.3 ○ Čarodějnické procesy a lynče <obytné stavení, vrch, lom> [12, 122]
- E.1.2 Sebevražda <obytný dům> [41,77, 162]
- E.1.3 Atypický pohřeb <staveniště na křižovatce> [86]
- E.1.4 Fatální nehoda <důl> [155, 162]
- E.2 **Magický úkon**
- E.2.1 Rituál <hradiště, vila, lom> [71, 84, 90, 122]
- E.2.2 Kletba <obytné stavení> [12, 77]
- E.3 **Magické okolnosti vzniku**
- E.3.1 Stavba zahájena v nešťastný den <mrakodrap> [164]

F Uložení pokladů a jiných tajemství

- F.1 **Poklady dle období**
- F.1.1 Pravěké
- F.1.1.1 ○ Keltové <lomové jezírko> [69]
- F.1.2 Historické – starší <hrad> [111]
- F.1.3 Nacistické <důl, hřbitovní kostel, válečná výroba> [22, 33, 83, 85, 102, 103, 106, 107, 110, 114, 160]
- F.1.3.1 ○ Sudetoněmecké civilní <vila, hřbitovní kostel, býv. osídlení> [33, 83, 96]
- F.1.4 Sovětské <voj. prostor> [98, 119]
- F.1.5 Česká armáda / vláda <voj. prostor> [52]
- F.2 **Poklady a ukrytá tajemství dle obsahu**
- F.2.1 Blíže nespecifikováno <důl, válečná výroba, kaple, hřbitovní kostel, voj. prostor> [1, 22, 52, 61, 83, 102, 160]
- F.2.1.1 ○ Così nebezpečného/děsivého <voj. prostor> [52]
- F.2.2 Tajné dokumenty <důl, válečná výroba> [22, 37, 102, 107, 114]
- F.2.2.1 ○ Zbrojně-technologické povahy <důl> [33, 103]
- F.2.2.2 ○ Seznamy konfidentů <důl, vál. výroba> [102]
- F.2.2.3 ○ Archiv gestapa <důl, vál. výroba> [85]
- F.2.3 Slavné cenné předměty <důl> [110]
- F.2.3.1 ○ Jantarová komnata <důl, vál. výroba, rybník> [33, 102, 103, 106]
- F.2.4 Štěchovický poklad (i mimo Štěchovice) <důl> [33]
- F.2.5 Drobné majetky sudetských Němců <důl, studna> [33, 103]

- F.2.6** Strojní vybavení, výjimečná technika <jeskyně/úkryt> [37, 98]
- F.2.6.1** ○ Tajné zbraně <důl, vál. výroba> [102]
- F.2.6.2** ○ Atomový reaktor stále v provozu <voj. prostor> [98]
- F.2.6.3** ○ Jaderné hlavice armádní <voj. prostor> [57, 119]
- F.2.6.4** ○ Atomová bomba bez bližší specifikace <důl, vál. výroba> [128]
- F.2.7** Zlato <vila se studnou, důl, vál. výroba> [85, 96, 102]
- F.3** **Hledači a objevitelé pokladů**
- F.3.1** Vracející se sudetští Němci <důl> [33]
- F.3.2** Neznámí agresivní lidé <důl, jeskyně, údajný nacistický úkryt> [33, 37]
- F.3.3** České vládní organizace
- F.3.3.1** ○ Ministerstvo vnitra <důl> [33]
- F.3.3.2** ○ OBZ / StB <důl, vál. výroba> [37, 38, 102]
- F.3.4** Cizinci
- F.3.4.1** ○ Z východu – spíše mafie (Rusové, Litevci) <důl> [33]
- F.3.4.2** ○ Sovětská armáda / NKVD / KGB <důl, vál. výroba> [102]
- F.3.4.3** ○ Američané <důl, vál. výroba> [1]
- F.3.5** Místní mladíci <důl> [33]
- F.3.6** Trampové <jeskyně, údajný nacistický úkryt> [37]
- F.3.7** Místní starosta <důl> [37]
- F.3.8** Paramilitární organizace / černí šerifové <důl> [33]
- F.3.9** Hledači štěchovického pokladu <tunel / vál.výroba, podz. lom> [145, 146]
- F.3.9.1** ○ Osobně Gaensel a Mužík <důl, rybník> [38, 106]
- F.4** **Snaha o utajení pokladu / objektu**
- F.4.1** Neznámé osoby vyhánějí návštěvníky z místa <důl, jeskyně, les u zříceniny ve voj. prostoru> [33, 37, 97]
- F.4.2** Podezřelé nehody amatérských hledačů a informovaných osob
- F.4.2.1** ○ Se smrtelnými následky <důl> [37,38]
- F.4.2.2** ○ S vážnými následky <jeskyně / úkryt> [37]
- F.4.3** Zmizení osob
- F.4.3.1** ○ Osoba nalezena se ztrátou paměti <voj. základna> [39]
- F.4.4** Zakrývání stop hledači / současnými strážci
- F.4.4.1** ○ Zakrývání stop po neúspěšném hledání jiné osoby <důl> [37]
- F.4.4.2** ○ Ničení / zasypávání po pátrací akci <důl, vál. výroba> [102]

- F.4.4.3 ○ Civilní zaměstnanec najat na tuto práci <důl, vál. výroba> [102]
- F.4.5 Nacističtí odborníci pracující v podzemní továrně / ukrývající poklad byli záměrně zastřeleni sověty <důl, vál. výroba> [102]
- F.4.6 Insider neurčitě varuje před tajemstvím/hledáním <voj. prostor> [52]
- F.5 **Depozice pokladu**
- F.5.1 Přivezen do podzemí vlakem <důl> [33]
- F.5.2 V nákladních automobilech <důl, vál. výroba> [33, 102]
- F.5.3 Dopravní prostředek je uvnitř stále zasypán <důl, vál. výroba> [33, 102, 110]
- F.5.4 Prostor/vchod je po uložení zasypán/odpálen trhavinami <jeskyně/úkryt, důl, vál. výroba> [37, 85, 102, 105, 160]
- F.5.5 Po ukrytí tajemství byl terén vrácen do zcela přesného původního stavu <voj. prostor> [52]
- F.5.6 Poklad je namísto v zemi ukryt ve stropě objektu <kaple> [61]
- F.6 **Okolnosti nalezení pokladu / objektu**
- F.6.1 Odvezen, další osud neznámý <jeskyně/úkryt, důl, vál. výroba> [37, 102]
- F.6.2 Hledači se prokopali do velkých prostor bez pokladu <tunel/vál.výroba> [145]

G Zapomenuté a ztracené objekty ukryté nezáměrně

- G.1 **Militaria**
- G.1.1 Tank
- G.1.1.1 ○ Utopený ve vodní ploše <důl, válečná výroba, močál, lom> [31, 42, 163]
- G.1.1.2 ○ Zakopaný v lese <les> [42]
- G.1.1.3 ○ Místní lidé používají součástky z něj v traktorech [42]
- G.1.2 Kryt <kryt> [86]
- G.1.3 Hromadné nepotvrzené nálezy vojenské techniky a munice <voj. újezd> [158]
- G.2 **Obce zatopené vodními nádržemi**
- G.2.1 Místní lidé se nekoupou na místě zatopených hřbitovů <hřbitov / rybník> [23]
- G.2.2 Zatopené vsi zůstaly pod hladinou stát

- G.2.2.1**   ○ Špička věže kostela ohrožuje plavce a rybáře <zatopená ves> [99]
- G.2.2.2**   ○ Věž kostela je označena bójkou <zatopená ves> [99]
- G.3**   **Lidské pozůstatky**
- G.3.1**   Oběti stavitelů objektu <kryt, válečná výroba, důl> [22, 86]
- G.3.2**   Padlí vojáci <podzemí voj. letiště> [56]
- G.4**   **Pozůstatky zvířat**
- G.4.1**   Fosilní <staveniště> [86]
- G.5**   **Okolnosti nálezů**
- G.5.1**   Stavební práce <kryt> [86]
- G.5.2**   Archeologický výzkum
- G.5.2.1**   ○ Manipulace s lidskými ostatky ohrozí archeology <hřbitov> [95]
- G.5.3**   Amatérský průzkum detektorem kovů <pole> [48]
- G.5.4**   Nález zatajen před archeology <kryt> [86]
- G.5.5**   Nález zlikvidován objevitelem <kryt> [86]
- G.5.6**   Nalezený předmět zase zmizí <pole> [48]

H   Podzemní chodby

- H.1**   **Poloha jejich vyústění**
- H.1.1**   Ústí na popravišti <chodba / jeskyně> [16]
- H.1.2**   Ústí na hradě <kaple, hrad> [35, 64, 111, 114, 116, 165]
- H.1.3**   Ústí v pivovaru <kaple, hrad> [35]
- H.1.4**   Ústí na poli <hrad> [111]
- H.1.5**   Ústí ve studni <hrad> [114]
- H.1.6**   Ústí na významném vrchu <hrad> [116]
- H.1.7**   Ústí ve městě <podzemní lom / chodba> [115]
- H.1.8**   Ústí v průmyslové zóně <voj. prostor> [117]
- H.1.9**   Ústí na letišti <voj. prostor> [56, 117]
- H.1.10**   Ústí ve skalním bloku / skalnatém vrchu <voj. prostor> [57]
- H.1.11**   Ústí za pomníkem <pomník> [57]
- H.1.12**   Ústí v kostele <kostel> [64]
- H.1.13**   Ústí v psychiatrické léčebně <hřbitov> [65]
- H.1.14**   Ústí na hřbitově <psych. léčebna> [65]
- H.2**   **Jejich funkce**

- H.2.1** Úniková <hrad> [111]
- H.2.2** Transport mrtvol z nemocnice na hřbitov <psych. léčebna> [65]
- H.2.2.1** ○ Mrtvoly byly svázány do kozelce <psych. léčebna> [65]
- H.3** **Stopy jejich existence**
- H.3.1** Je na povrchu značena kapličkami <podz. lom, kaple> [115,165]
- H.3.2** Její průběh lze sledovat pomocí větracích průduchů <voj. prostor> [17]
- H.3.3** Měla známý vstup, nyní zasypaný <hrad,vrch> [116]
- H.4** **Konstrukční zvláštnosti**
- H.4.1** Dvouproutá silnice <voj. prostor> [117]
- H.4.2** Široká na kočár <podz. lom> [165]

I Pověry a další drobný folklor hledačů s detektory kovů

- I.1** **Kdo najde darovací prsten SS a nosí ho, do roka zemře** <kdekoli> [46]
- I.2** **Satanisti zakopávají prokleté předměty** <kdekoli> [47]
- I.3** **Potměšilý detektorář** na svých místech zahrabává do jamek pětikoruny spolu s výkaly <kdekoli> [47]
- I.4** **Detektorář najde předmět, ten mu vypadne.** Má pocit, jako by po něm něco sáhlo a přestanou mu fungovat sluchátka. Předmět už nenajde. <pole> [48]
- I.5** **Průzkum detektorem na zrušeném hřbitově přináší smůlu** <hřbitov> [49]

7.2 Katalog podání

Číselný rejstřík podání

01	Americká výprava zahynula na Rolavě	27	Strach v opuštěných domech
02	Vzpomínky na cín (Rolava v iHned)	28	Strach na Tríbeči
03	Zmizelí zajatci na Rolavě	29	Duchové na tankodromu a další historky z Milovic
04	Co bylo či nebylo v tajemné Rolavě	30	Gottwald v obchod'áku
05	Výlet mj. na Rolavu	31	Mýty o Rolavě
06	Přítomnost na hradě Krašov	32	Podivná historie Richardu
07	Divoké sny na Andělské hoře	33	Jantarová komnata v Mladějově
08	Stín na Pohádce	34	Šachta dvou sebevrahů
09	Divný pocit v Latzeltově kapli	35	Chodba na Koukolovu horu ověřena
10	Hysterické pocity na Libštejně	36	Tajné letiště v Roztokách
11	Hlasy ve skotském bordelu	37	Nacistické dokumenty v Beskydech
12	Hrůzy na Pohádce	38	Poklad v hoře Praha
13	Návštěva Pohádky	39	Základna s odsuvným kopcem
14	Průhledné bytosti na Krašově	40	Sudetská hrobka s kachlíky
15	Divný lom	41	Dům šílené stařeny
16	Podzemí u Trosek	42	Tank v jezírku Vápenice a v Tatrách
17	Zastavěný židovský hřbitov	43	Ztráta času na Ralsku
18	Sedlecký hřbitov	44	Prokletý hrad Děvín
19	Divné věci na Bezdězu	45	Zaniklé osídlení ubírá energii
20	Energie na Borotíně	46	Prokleté darovací prsteny SS
21	Pověsti z návštěvy na Pohádce	47	Detektorářské historky
22	Norbert Weber o Rolavě	48	Záhadné kolečko
23	Zatopený hřbitov na Záplavách	49	Kdo kope na hřbitově, má smůlu
24	Rychle zatopený lom v Srbíně	50	Podzemní štáby na Ralsku
25	Dům smrti	51	Zběhové stále žijí na Ralsku
26	Mrtvý tramp na hradě		

52	Česká armáda něco ukryla na Ralsku	79	Pověsti o Pohádce z pořadu Pološero
53	Nebezpečný biologický polygon	80	Návštěva Pohádky ovlivní automobil
54	Tajné podzemí Stalinova pomníku	81	Pohádka podle geocache Samota Christlthof
55	Interpretace Bílého koně	82	Špatná pověst Tschinkelovy vily
56	Skryté podzemí Zlatého koně	83	Poklad a přízraky v Příbenicích
57	Štoly v Dlouhém kameni	84	Pověsti o Pfaffenhofu
58	Taxikářské pověsti o Ralsku	85	Tajemství levé části Richardu
59	Energie u Velenic	86	Stavařské historky o archeologických nálezech
60	Biologické zbraně v Getsemanské zahradě	87	Domek Ludvy Zorny
61	Poklad ve stropě kaple	88	Strašení v penzionu Nimrod
62	ZIL zalitý do betonu	89	Strašení v okolí penzionu Nimrod
63	Původ názvu skály Generál	90	Pokusy na dětech v Tschinkelově vile
64	Chodba z Ralska do Mimoně	91	Urbexové zážitky
65	Chodba na Bohnický hřbitov	92	Tajemný les Bor – muniční sklad
66	Divné pocity na Plešivci	93	Strašidelná Pohádka
67	Energie a tajemná bouřka na Plešivci	94	Plačící dítě ve Starém Plzenci
68	Gravitační anomálie na Plešivci	95	Prokletý hřbitov v Poběžovicích
69	Poklady v jezírku na Plešivci	96	Wollmannova vila
70	Rozpory ve vnímání energie na Plešivci	97	Tajemný Ralský les
71	Energie na Plešivci	98	Ralsko – česká Area 51
72	Hranice druhů bytostí v Brdech (a Plešivec)	99	Zatopené kostely
73	Smrt psa na Plešivci	100	Interpretace pinek – Brdy
74	Mrtví na Rolavě	101	Interpretace pinek – Orlické hory
75	Kroky v Pohádce a vada filmu	102	Podzemní továrna Richard 1 a její tajemství
76	Smrt exorcisty na Pohádce	103	Nacistické poklady v Čechách
77	Noc v Pohádce		
78	Brnění rukou na místě lynče čarodějnice		

104	Nevysvětlitelný strach ve štolách	134	Světýlka u mohyl
105	Nacistické podzemí u Hrubé Vody	135	Zlé domy
106	Poklady a skrýše Kumerského pohoří	136	Kvílení na Troskách
107	V1, V2 a archiv v Richardu	137	Světýlka v dolech
108	Mordloch	138	Mytágo na Strážově
109	Vojenský objekt v lese Boru	139	Hagen na Jakartovických Šifrách
110	Záhada zbytečného dolu	140	Podzemní přistávací dráha v Milovicích
111	Chodba na Borotíně	141	Záhadné kroky ve starém dole
112	Hřiště na místě hřbitova	142	Pohřebiště a nehody u Makotřas
113	Místo smrti na hradě	143	Podzemní továrna v Holýšově
114	Tajemství studny na Zbiroze	144	Tisíce mrtvol na Rolavě
115	Odbočky v tunelech Pacifiku a u Tišnova	145	Tajné prostory na Posázavském Pacifiku
116	Kaple značí štolu do Boleslavi	146	Tajné podzemí na Svitávce
117	Tajná chodba na hradě Pecka	147	Hagen si přišel zakouřit
118	Podzemní silnice v Milovicích	148	Zjevení upozorní na vandaly na hradě
119	Zakopané hlavice v Milovicích	149	Silueta hradního pána na Rotštejně
120	Radioaktivní voda v lomech	150	Hlas z hradu vyzývá kastelána
121	Rolava – slévárna cínu	151	Kroky v hradní pokladně
122	Napadení nadpřirozenem v lomu	152	Přepadení zlou silou na Brdech
123	Společný sen v lesním úvoze	153	Přízraky na Starém Berštejně
124	Energetické vlastnosti Rolavy	154	Podivné příhody na Starém Berštejně
125	Interpretace Latzeltovy kaple	155	Strašící nohy v dole v Mníšku
126	Pocit těžkých nohou	156	Hlasy u Velkého Depotu
127	Negativní energie ve svojšické tvrzi	157	Strašení na Hrádku u Úštěka
128	Atomovka v Richardu	158	Nález kanónů a munice na Ralsku
129	Mrtvola na Maria Hilfe	159	Léčivé vlastnosti Panenského Týnce
130	Pohádka podle Květů	160	Bedny ve štole Mořic
131	Zjevení na Novém Hrádku		
132	Divné pocity na Malém Blaníku		
133	Divné pocity v Pivoni		

161	Hagen a břidlice v zádech	165	Tajná chodba
162	Stránská skála – jevy ve štolách potvrzeny	166	Prokletý mrakodrap
163	Tank v mořském oku u Karlovic	167	Tajná základna
164	Krkonošské strašidlo	168	Pověsti o opevnění
		169	Energetické víry na Rolavě

Geografický rejstřík podání

Praha

Bohnice – hřbitov	[65]
Červený vrch	[86]
Hloubětín – podzemí	[55, 56]
Kotva (obch. dům)	[86]
Letná (Stalinův pomník)	[54, 167]
Motol	[86]
Pankrác	[166]
Prosek	[116, 165]

Středočeský kraj

Amerika – lomy	[104, 147]
Brdy – Hřebeny	[72, 100]
Brdy – Střední Brdy	[152]
Koukolova hora	[35]
Makotřasy	[142]
Malý Blaník	[132]
Milovice	[29, 118, 119, 140]
Mordloch	[108]
Mořic – štola u Roudného	[160]
Srbín – lom	[24]
Plešivec	[66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73]
Popovice u Brandýsa n. L.	[25]
Posázavský Pacifik	[103, 115, 145]
Praha (vrch v Brdech)[38]	
Ralsko – obecně újezd	[39, 50, 51, 52, 58, 62, 97, 98, 106, 158]
Roztoky u Prahy	[27, 36]
Skalka – důl	[155]
Stará Boleslav	[116, 165]
Štěchovice	[103]
Těchnice	[99]
Vraňany	[41]

Záplavy (Turyňský rybník) [23]

Liberecký kraj

Bezděz (Ralsko) [19]

Boreček u Hradčan (Ralsko) [53]

Českolipsko – obecně [40]

Dlouhý kámen (Ralsko) [57]

Děvín – hrad (Ralsko) [44]

Frýdštejn – lom [15]

Generál – skála (Ralsko) [63]

Getsemanská zahr. (Ralsko) [60]

Jablonec nad Nisou [17]

Kaple u Doks (Ralsko) [61]

Krkonoše – obecně [164]

Ohrazenice u Semil [62]

Ralsko – hrad [43, 64]

Ralsko – obecně újezd [39, 50, 51, 52, 58, 62, 97, 98, 106, 158]

Rotštejn [148, 149, 150, 151]

Starý Berštejn [153, 154]]

Strážkov (Ralsko) [138]

Svitávka – údolí [146]

Trosky [16, 136]

Velenice – „Tajemná šachta“ [59]

Wollmanova vila (Ralsko) [96]

Ústecký kraj

Hora Svaté Kateřiny [103]

Hrádek – Helfenburk [26, 157]

Panenský Týnec [27, 159]

Pfaffenhof [27, 32, 84]

Příbenice [83]

Richard (důl u Litoměřic) [32, 85, 102, 107, 128]

Tschinkelov vila (Dubí) [82, 90]

Karlovarský kraj

Andělská hora	[07]
Goldberg	[110]
Kocourkov u Duchcova	[126]
Nimrod – penzion	[88, 89]
Rolava	[01, 02, 03, 04, 05, 22, 31, 74, 121, 124, 144, 169]
Sedlec – hřbitov	[18]

Plzeňský kraj

Holýšov	[143]
Krašov	[06, 14]
Libštejn	[10]
Pivoň	[133]
Poběžovice – hřbitov	[95]
Pohádka	[08, 12, 13, 21, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 93, 130]
Rokycany – U Černého kříže	[87]
Starý Plzenec – hradiště	[94]
Výtuň	[134]
Zbiroh	[114]

Jihočeský kraj

Blanský les – obecně	[123]
Bor – voj. areál v lese	[92, 109]
Borotín	[20, 111]
Novohradské hory	[103]
Tábor	[112]
Velký Depot	[156]

Královehradecký kraj

Krkonoše – obecně	[164]
Pecka	[117]
Říčky v O. h. – Alma	[101]

Pardubický kraj

Mladějov	[33]
Skuteč – lomy	[120]
Svojšice – tvrz	[127]

Vysočina

Vápenice u Žďáru n. S.	[42]
------------------------	------

Jihomoravský kraj

Nový Hrádek	[131]
Podyjí obecně	[113]
Stránská skála	[162]
Tišnov – žel. tunely	[115]

Olomoucký kraj

Hrubá Voda	[105]
Jeseníky – obecně	[104]
Marie Pomocná – štola	[129]
Smolný vrch – blízký lom	[122]
Vidnava – Latzelova kaple	[09, 125]

Zlínský kraj

Zlín – obchodní dům	[30]
---------------------	------

Moravskoslezský kraj

Jakartovické Šifry	[139, 161]
Jeseníky – obecně	[104]
Mořské oko u Karlovic	[163]
Lysá hora	[37]
Těrlicko	[99]

Mimo ČR

Przemysl (PL)	[168]
Skotsko (GB)	[11]

Tatry (SK) [42]

Tríbeč (SK) [28]

Neuvedeno

Lokalita neuvedena [34, 45, 46, 47, 48, 49, 91, 135, 137, 141, 168]

Záznamy podání

[Záznamy 01 až 20]

[01]

Název: Americká výprava zahynula na Rolavě
Zdroj: R55
Doba původu: po r. 2000
Zaznamenáno: 9. 11. 2014
Příležitost sdělení: rozhovor po Facebooku, přímý dotaz na pověsti
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: ne

Obsah:

*povídalo se, že nemci ty stoly zaminovali
že tam zarvalo dost lidí
napr. jedna americká výprava, která ve stolach hledala poklad
a pak to zadelali, aby se to už stát nemohlo
mne tohle říkali dva ochránci přírody, kteří nás ubytovali na jednu fakt hodně hnusnou
bourlivou noc nad ledovými jamami
je tam ta rozhledna
tak v ní bydleli
leta byla opustena
ale když jsme se tam sli schovat před bouří, tak nás vzali dovnitř
a tohle nám vykladal*

[02]

Název: Vzpomínky na cín (Rolava na iHned)
Zdroj: W2
Doba původu: 2005
Zaznamenáno: 10. 6. 2009
Příležitost sdělení: novinový článek
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl, podzemní továrna
Kráceno: ano

Obsah:

Článek shrnuje historii důlního areálu na Rolavě, označuje ho za *město duchů*. Pověstem je věnována jedna část: *O zdejším zajateckém lágru a o tom, co se tu vlastně pod hlavičkou dolování cínu dělo, se po válce šířily sugestivní legendy. Vyprávěly o tisících zajatců, kteří za drastických podmínek vyráběli v podzemní továrně součástky pro pověstnou raketu V-2. Pravda byla poněkud střízlivější - v roce 1941 sem byly přivezeny na tři stovky francouzských a ruských zajatců, a ten počet se zhruba udržoval do konce války. O V-2 ovšem nebyla řeč, opravdu se těžila cínová ruda. Jak to tu ale skutečně vypadalo, asi už zůstane tajemstvím, žádného z pamětníků života v lágru se po válce nikdy nepodařilo najít. Že to nebyla idylka, si ovšem můžeme být jisti. Tragédie, kterých se tu patrně odehrálo nemálo, připomíná na kraji lesa památník obětem fašismu.*

[03]

Název: Zmizelí zajatci na Rolavě
Zdroj: W3
Doba původu: 2008
Zaznamenáno: 10. 6. 2009
Příležitost sdělení: text na osobním webu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Krušné hory

Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl, možná i něco jiného
Kráceno: ne

Obsah:

Z nedalekého dolu Otto i z dalších okolních dolů se zde zpracovával cínovec. Možná se tady dělalo i leccos jiného - prý o tom nikdo nechce moc mluvit...

V lese nedaleko jsou zarostlé zbytky zajateckého tábora z války a betonová budova je opravdu příšerná - nechtěl bych tam trávit noc... Stačila ta hrozná bouřka, co nás tam chytila: blesk udeřil do stromu těsně vedle budovy... Proto také nemám celou továrnu zvenku, měli jsme co dělat, abychom se dostali pryč.

Není to hezké místo, to je jasné. Je ale zajímavé... a snad proto jsem se tam musel po nějaké době vrátit. Už jsem tam totiž byl v červenci 2006.

Počasi podobné, ruiny továrny na zpracování cínu také stejné - ukryté v lese, tajemné, mlčící. Nikdo pořádně neví, co se tady za války dělo. Nikdo neví, kam zmizeli všichni ti zajatci, kteří zde museli pracovat...

[04]

Název: Co bylo či nebylo v tajemné Rolavě
Zdroj: W31; Lébr 1997
Doba původu: 1997
Zaznamenáno: 10. 6. 2009
Příležitost sdělení: novinový článek překopírovaný na web o zaniklých obcích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl a podzemní továrna
Kráceno: ano, vybrány pasáže se vztahem k současným pověstem

Obsah:

(...) Ve spojitosti s osudem zdejších vesnic nabízí diskusi o válečné vině a trestu, ale i spoustu záhad. (...) Vzdálen od průmyslových oblastí a ukryt před všetečnými očima tu vznikl v rekordně krátké době obrovský komplex na těžbu a zpracování cínu, wolframu

a dalších kovů, podzemní dílny a ubikace pro zajatce. Kam se po válce poděli zdejší dozorcí a především zajatci, kteří zde pracovali, je dodnes nejasné. Svědkové se totiž zoufale nedostávají. Velkou neznámou je i to, co vše se zde vlastně vyrábělo. Některé teorie dokonce nevylučují, že se sem mohla na sklonku války přesunout výroba některých součástek pro nejtajnější zbraň nacistů - raketu V-2. (...) To, že hlavní stavba zůstala tak neporušená, je podivné, každopádně je však jedním z dokladů mimořádné pevnosti a nezničitelnosti německého válečného betonu, jehož recepturu se odborníkům dosud nepodařilo odhalit.(...) Poblíž červeně značené turistické cesty vedoucí podél bývalého zajateckého tábora je pomník postavený několika ruským zajatcům, kteří zde byli zastřeleni na útěku. Dodnes však není jasné, kolik těch uprchlíků bylo, a není pravděpodobné, že to byli jen ruští zajatci. Na počátku války zde totiž pracovali zajatci ze západní fronty včetně sestřelených anglických letců. (...) Až později sem byli transportováni i ruští zajatci a tábor se před okolním světem neprodyšně uzavřel. Očitý svědek, který by po válce cokoli řekl o práci v táboře a především o tom, jaký byl osud zajatců na konci války, se zatím nenašel. Zatímco na jiná místa, kde za války stály koncentráky a zajatecké tábory, se pamětníci vracejí, zde si nikdo z místních na žádného takového návštěvníka nepamatuje. Jako by všechna tajemství betonového kolosu měla být už navždy uschována ve štolách pod Rolavou.

[05]

Název:	Výlet mj. na Rolavu
Zdroj:	W5
Doba původu:	2002
Zaznamenáno:	10. 6. 2009
Příležitost sdělení:	osobní web
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Rolava
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	zajatecký tábor a třídírna rud
Kráceno:	výběr jedné pasáže z delšího textu

Obsah:

Hrr na Rolavu! Nezklamala, továrnu jsme našli a aspoň trošku prolezli a nafotili, co se dalo. Něčemu tak tajemnému, neznámému a zajímavému bych dala přednost před všema nablýskanýma hradama a zámkami. V novinovém článku se píše o zajateckém táboře a třídně rud. Bezdných děr do země je tam spousta, výsypek také, ale nikdo nenašel nikoho, kdo by byl schopen k tomu něco říct, třeba dozorci nebo zajatci...

[06]

Název:	Přítomnost na hradě Krašov
Zdroj:	W56a; R76
Doba původu:	21. století
Zaznamenáno:	17. 6. 2009
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Křivoklátsko
Lokalita:	Krašov
Původ lokality:	hrad
Interpretace v podání:	hrad
Kráceno:	ne

Obsah:

Zajímavou zkušenost sme měli kdysi na zřícenině hradu Krašov. Stojí to celkově za výlet, tak zkuste vyrazit a přespat tam.

byli jsme tam na čundru. celé místo má zvláštní energii, těžko popsat. taky těžko říct do jaký míry se to zvrhlo v menší davovou hysterii. nicméně tam co sme přespávali (jinde než je volně přístupná noclehárna pro čundráky), jsme měli v noci pocit přítomnosti něčeho. v mém případě to byl jen pocit jako by mě někdo sledoval. pak jeden kamarád viděl ve stejných místech jakoby nějakou postavu. když sme se o tom začli bavit, shodli sme se na podobných pocitech a poté už se to zvrho v zmíněné šílenství a pak sme se zlili tak, že nám už to bylo jedno :)

Mě tenkrát bylo asi šestnáct, nebo sedmnáct ostatním +-podobně, takže details si nevybavim, pro mě to tehdy byla spíš sranda. ale to nic nemění na tom, že to místo zvláštní.

[07]

Název: Divoké sny na Andělské hoře
Zdroj: W56b; R77
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Karlovarsko
Lokalita: Andělská Hora
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne

Obsah:

kamarád jednou přespával na zřícenině hradu Andělská Hora a údajně tam měl hodně divoké sny...ale to já mívám i jen když spím na neznámém místě (kdekoliv)

[08]

Název: Stín na Pohádce
Zdroj: W56c; R70
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Šumava
Lokalita: Pohádka
Původ lokality: dům
Interpretace v podání: dům
Kráceno: ne, pouze odstraněny dlouhé odkazy na mapu

Obsah:

No, já jsem slyšel něco o místě, kterému se říká Pohádka. Jedná se o nějakou opuštěnou dům, kde je zanechán stín události. Tuším, že to je ve Středních Čechách. Kámoš ví přesně souřadnice.

jo ted' jsem si vzpomněl, je to u Bělé pod Bezdězem. Někde jse vidět ten dům. (odkaz)
tak ta pohadka je presne tu (odkaz)
je to na jichu cech

[09]

Název: Divný pocit v Latzeltově kapli
Zdroj: W56d; R78
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Jeseníky
Lokalita: Vidnava – Latzeltova kaple
Původ lokality: dům
Interpretace v podání: dům
Kráceno: ne, pouze odstraněny dlouhé odkazy na mapu
Obsah:

Latzelova kaple s hrobkou ve Vidnavě

Uprostřed lesů a lomů, které vlastnil tamní továrnici si nechali postavi hrobku a z druhé strany kapli. Je to pobožené, místní mládežníci tam páchají pařby.

Ale cítit se tam velmi divně a že vás tam něco nechce je velmi snadné.

[10]

Název: Hysterické pocity na Libštejně
Zdroj: W56e; R79
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Křivokátsko
Lokalita: Libštejn
Původ lokality: hrad

Interpretace v podání: hrad

Kráceno: ne

Obsah:

A byli jste na Libštejně?? Ten je od Krašova 12 km a je to jakoby dvojhradí. Tam si myslím, že je to s hysterickými pocitama horší... Na Krašově se mi nic moc nedělo....

[11]

Název: Hlasy ve skotském bordelu

Zdroj: W56f; R80

Doba původu: 21. století

Zaznamenáno: 17. 6. 2009

Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Skotsko

Lokalita: neuvedena

Původ lokality: hotel

Interpretace v podání: hotel, bývalý bordel

Kráceno: ne

Obsah:

V mojom okolí [pribuzni, znami] su ludia, ktorych navstivili "duchovia". Ci uz to bol niekto neznamy [mojej sesternici, ked este bola mala], ale nedavno zomrely pribuzny [teta, spoluziacka, znama].

Moja sestra spala v Skotsku v hoteli, kde celu noc nad jej izbou zena kricala v nekonecných orgazmoch. Rano sa postazovala majitelovi [segrin znamy], na co on odpovedal, ze nad nou uz ziadne poschodie nie je.

Ale kedysi to bol vraj bordel, ktory vyhorel a zhorelo tam par zien...

[12]

Název: Hrůzy na Pohádce

Zdroj: W34a

Doba původu: 21. století

Zaznamenáno: 17. 6. 2009

Příležitost sdělení: oficiální popis konkrétní geocache

Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	jen drobné úpravy toku textu

Obsah:

Pohádka vystrížená z hororu.

Smutek, strach a divný pocit, jako by vás někdo sledoval, přestože jste sami. Tak si budete připadat, pokud navštívíte „Pohádku“- opuštěné chátrající stavení nedaleko Cachrova na Šumave, poslední útočiště Ivana Roubala před cestou za mříže.

Pohádka, původním jménem Christlhof, je nejmladší z trojice statku postavených v 16. století rodinou Pangerlových. Všechny domy stály na mírném svahu louky odkud byl překrásný výhled do kraje. Pangerlovi postupně vymírali a první dve stavení se menila v ruiny. Z pohádky tedy zůstal jen poslední dům z 19. století v němž se střídali majitelé.

Nikdo si ale kouzelného místa na samote dlouho neužil (ženy se většinou zbláznily a muži obesili – nikdo neví proč). Poslední majitelku tak dlouho pronásledovaly zlé předtuchy, že se raději odstěhovala k příbuzným do Německa.

Nakonec se do statku nastěhoval Ivan Roubal, později odsouzený na doživotí za 5 vražd. Další dve osoby z jeho okolí jsou nezvestné a proslýchá se, že jejich osud zpečetil sadistický vousáč právě na této šumavské usedlosti.

O pohádce kolují hrůzostrašné historky a v noci si jen málo lidí troufne se v jejím okolí zdržovat.

CITACE Z „DOBOVÉHO“ TISKU:

Carodejnice z Christelhofu

Když se vydáte směrem na Bradné, západně od této obce narazíte na „Pohádku“.

Cesta tu náhle končí a zvedá se příkre nahoru. Na konci lesa stála malá, stará a prázdná chatrč z níž každý strach měl, protože vypadala strašidelně. Jediná vlašťovka zde nehnízдила jen v noci okolo stavení létal netopýr. Jednoho dne však mělo stavení nového obyvatele. Nastěhovala se sem ošklivá a protivná jedovatá babice, jejíž zuby jako mlýnské

kameny vypadaly. Kdo ji jednou potkal, dalšímu setkání raději se vyhnul. Vypráví se, že kdo se pozdě večer v okolí chatrce objevil, viděl a slyšel podivné věci.

Pres den carodejnice pomáhala, ale s přibývajícím soumrakem se vše zhoršovalo. Nekomu dovedla lásku pricarovat, jinému zas lektvar na lásku nešťastnou uvarila. Dokonce i amulety proti ohni obstarávala. To se také Christelhofské carodejnici stalo osudným.

12. května 1828 byl ve Strážově velký požár, při němž většina stavení lehla popelem. Každý si myslel, že za vše může Christelhofská carodejnice. Lidé se rozhodli, že její vinu potrestají. Došli na Pohádku, carodejnici z chatrce vyhnali, obstoupili ji a spálili ji ať se vrátí zpátky do Perkrájchenštajnu a házeli na ní kameny. Zkrvavená carodejnice obejmula brízu, která u chatrce rostla a ta vpila její krev. Od těchto dob měla tato bríza krvavě zbarvené dřevo. Její tělo poté hodili do chatrce a tu zbourali.

Od té doby se zde dějí vskutku podivné věci.

Žije snad ještě???

[13]

Název:	Návštěva Pohádky
Zdroj:	W36
Doba původu:	21. století
Zaznamenáno:	17. 6. 2009
Příležitost sdělení:	popis návštěvy místa na internetových stránkách
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	zkráceno o úvod a popis závěrečné cesty na vlak

Obsah:

Ani z dálky ani z blízka nevypadalo stavení moc bytelně. Polorozpadlé zdi, hrůzunahánějící temné kouty, díry v podlaze co vypadají jako hroby pro umrlce.

Největší hrůzy se prý zjevují v místnosti s krbem. Polorozpadlé schody nás zavedly na půdu.

Dwarf hned prolezl všechny zpráchnivělé trámy.

Střecha (tedy zbytek střechy) našťěstí nepadla. Jediná zajímavost, kterou jsme objevili byla stopa. Pravděpodobně psi. Ale byla na půdě??? a byla jen jedna jediná??? a kolem nic???

Venku bylo ještě světlo a tak jsme prosmejčili i okolí. Vedlejší stodolu a taky chlívek.

Ano, milé děti, ten chlívek, kde hodný dědeček Roubal choval svá prasátka. Kterým dával žrát mrtvoly, jež brutálním způsobem zamordoval. Poté co byl Roubal dopaden, tady ty prasata chcipla hlady a všude se válejí jejich spráchnivělé kosti a také kosti obětí. --- Vypukly hádky kde budeme spát. Nejdříve to měla být zastřešená stodola, kde se zdál největší pořádek a kde byl čerstvý vzduch. Ale to by prý byla nuda. Pak chtěli všichni spát v místnosti s krbem.

Nebo možná nechtěli. Každopádně jsme se tam všichni nevešli a tak nakonec zůstali jen Dwarf s Maxem a zbytek se zabydlil na půdě. Ale večer jsme se tam sešli, v krbu si udělali ohýnek (krb byl z celého objektu nejlépe zachovaný a dokonce i táhl) a povečeřeli.

Kolem se snesla strašlivá tma. Neviděli jsme si ani na špičku nosu. Tu jsme zaslechli podivné mumlání a kolem se začali zjevovat stíny a nezřetelné postavy.

Duchové podivných tvarů se po nás sáпали. V tom vše přehlušil kvílivý jekot a místnost vybuchla oslnivým světlem. Když jsme se po chvíli probrali, v místnosti svítilo podivně hnědavé světlo. I to však po chvíli zmizelo a světlici zahalilo klidné večerní šero. S roztrásenými koleny jsme se odebrali na půdu, u krbu zůstali Maxa s Dwarfem. V noci už byl klid. Jen Maxu a Dwarfa v noci vzbudilo rachocení a podivné zvuky u dveří. Nikoho však nezahlédli a po chvíli se jim podařilo znovu usnout.

Ráno jsme se vymotali ze spacáků a oddychli si - přežili jsme. Venku teple svítilo slunce. Když jsem se otočil na druhou stranu, abych vzbudil Mlčiho, zaječel jsem a vyděšeně se odsunul stranou. Mlči tam nehybně ležel, v zádech měl zaseklou sekeru a byl celý od krve. Když jsme sebrali odvahu a k Mlčimu se přiblížili, zjistili jsme, že už mu není pomoci. Nezbylo než vykopat hrob a kamaráda, v rámci možností, důstojně pohřbít.

Nu což, život jde dál a kdo by si nepřál spočinout na tak krásném místě. Většina z naší výpravy přežila, což bylo přeci nejdůležitější a tak jsme nabyté poznatky mohly dál předat. Slunce svítilo, tráva se zelenala, stíny se krátily a bylo nádherně.

Vzpaženou rukou jsme vzdali hold padlému kamarádovi, zabalili si a vydali se na cestu zpět.

Duch našeho kamaráda, jako by tam s námi stále byl.

Už jsem se zmiňoval o tom že je na Šumavě nádherná krajina? Pokud ne, tak to říkám teď a přiložené fotky necht' jsou toho důkazem.

(...)

Dwarf ve vlaku usnul únavou i vyčerpáním. Na závěrečné fotce se objevil i duch Mlčiho. Jako by nám tím chtěl říct, že to celé nebylo marné a že i jemu se to moc líbilo. A to je, vážení přátelé, konec POHÁDKY.

[14]

Název: Průhledné bytosti na Krašově
Zdroj: W56g; R81
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech a hradu Krašově
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Křivoklátsko
Lokalita: hrad Krašov
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne, okolní diskuzi o hradě samotném neuvádím
Obsah:
zjevují se tam prý průhledné bytosti. :)

[15]

Název: Divný lom
Zdroj: W57a; R82; R83
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český ráj
Lokalita: Jenišovice, lom u Frýdštejna
Původ lokality: lom
Interpretace v podání: lom, podzemí
Kráceno: ne

Obsah:

R82: *Silnice mezi obcemi Turnov a Jablonec nad Nisou vede přes vesnice Jenisovice a Frydstejn. Mezi těmito dvěma vesnicemi silnice stále stoupa, ale v jednom místě v kratkém úseku trochu strmeji sestoupí, a po asi 300 metrech je malá krizovatka s autobusovou zastávkou a několika domy. Když se vydaté dolů směrem do údolí, po asi 200 metrech dojdete k bývalému lomu, kdysi zatopenému, ale později se prurvou voda vsakla. Je to výjimečně ohavné místo - okolo rostou divně rostliny, stromy se kroutí a mají nádory, ze země vystupují nehezke černé vyvrheliny, kolem křetych se musíte proplest. Nejsem sám, kdo tam má i v prave poledne pocit, že by měl radši urychlene vypadnout.*

R83: *v této oblasti jsou tři lomy schované v lese (pískovcové) a bylo to mé oblíbené místo v dětství. Nikdy jsem nepozoroval žádné nepříjemné pocity a že jsem v nich času strávil požehnaně. Hnusná vegetace ?? Marně pátrám v paměti, jediné co mě napadá je to, že druhý lom je částečně zavezen skládkou, která je podle mě toxická. nemáš zřejmě na mysli melafýrový lom "naproti", který je v provozu.*

Pokud si uděláte výlet, kontaktujte mě, rád vás provedu.

Ale asi vás zklamou, na frýdštejnsku je mnoho "temných" míst, ale toto určitě ne!

R82: *ted nevím, jestli m,yslis totez, co ja. Tohle, pokud vim, byla soustava dvou bývalých lomu. V horním se voda udržela, v dolním se někdy v 90. letech vsakla. Pod zemí jsou dutiny, je to celá série propadlin až směrem k Jizere, to jsou takové ty sromové ostrůvky v poli. Mne se to místo nelíbilo už jako malemu, a až na výjimky každý, kdo tam někdy byl, má podobný divný pocit. Když mám být konkrétní, tak od baráku co měl palmu na zahradě jdeš cestou dolů, je tam nějaká zavora, satelitní novostavba, a dole stará chalupa. Pak začíná ten temný divný les - a asi po 100 metrech cesta zahne dolů mezi ty melafírové vyvrheliny a pak je to vsakle jezírko. Jestli máš na tom místě pozitivní pocity, tak to mne tedy podrž :).*

ale zas treba rict, ze pes se tam samotny citil normalne. teprve kdyz tam byl nekdo s nim, komu to tam vadilo, zacal byt divny, ale to mohl jen vycitit z reakci lidi okolo, ze je "neco spatne".

R83: *velmi pozitivní dokonce! je to krásné místo!*

a zklamou tě, ony ostrůvky vznikly odtěžením písku, nikoliv propadáním

jezírko první (rybník zvaný smetí) je v čudu proto, že majitelé baráků odřízli přívod vody lom č.2 - jezírko občas bývá, podle toho, kde se objeví pramen a jak rychle ho majitelé lomu zabagrují

jak říkám, m jestli chcete hezký jarní výlet, dohodneme se....

navíc mi známí (hej, osado) pořádali dříve akce pro děti... nikdo se nebál

R82: myslím propad, kvůli kterému se ztratila voda z toho nižšího jezírka. na stenách jste vidis, kde byla v 80. letech... tj. nějaký podzemní vodní systém tam být IMHO musí, protože jiný odtok to nemá

R82: Jinak, dole pod "zlým místem" pod Frydštejnem (vsakly spodní lom nad obcí Jiva) je také docela solidní radiace, ale nepovedlo se určit zdroj (240nSv/h v zatáčce mezi Roudným a Jenišovicemi). Normální radiace jinde je tak okolo 100nSv/h).

[16]

Název: Podzemí u Trosek
Zdroj: W57a; R82
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český ráj
Lokalita: Trosky
Původ lokality: pseudokrasová jeskyně
Interpretace v podání: popraviště a štola
Kráčeno: ne

Obsah:

A jste jedno místo - je to tam zdanlivě hezke, skaly, příroda, vesnes slunce, ale neodbytný tísnivý pocit, že je někde "nějaký vstup dolu", odkud jde chlad a odkud se nemusíte vrátit. Podle pamětníku tam údajně za 2nd WW nějakí německí badatelé hledali vstup do podzemní říse (arijská propaganda o dutozemí). Ve středověku zde stala mucidla a popraviště, patřící k blízkým Troškám, odkud sem údajně vede podzemní chodba (ar stáří lidé si pamatuje, že jako kluci do začátku chodby lezli, ale nikdo se neodvážil dál). Z roku cca 1850 existuje záznam v kronice o jednom odvážlivci, který došel až k podzemnímu jezírku. Rozhodne se tam člověk cítí špatně a stisneme, a některým slabším lidem se tam dělá přímo mdlo (a trampové radši chodí bivakovat jinde, i když tam mají různých skulin a jeskyní hromadu).

Jinak obě místa mají společně jedno - velké dutiny někde pod povrchem. Je zajímavé, jak na to lidská psychika reaguje, že...

[17]

Název: Zastavěný židovský hřbitov
Zdroj: W57b; R83
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Jizerské hory
Lokalita: Jablonec nad Nisou
Původ lokality: židovský hřbitov?, sídliště
Interpretace v podání: židovský hřbitov
Kráceno: ne

Obsah:

jsem poněkud skeptický k těmto jevům (vytahuji se , že jsem racionální člověk a v přítomnosti věřících ještě zdůrazňuji, že jsem antiklerikalista), ale jakési reálné jádro zde bude...

V Jablonci n/N byl zanedbaný židovský hřbitov, nacisti v Sudetecha posléze 40 let bolševického moru udělalo své. Jako dítě jsem na hřbitově hrával fotbnálek, již nešlo poznat, že jde o hřbitov, žádné náhrobky, jen dva udusané plácky.

Pak nastoupily hloubkové vrty, sondáž, za nimi bagry a rypadla.

Zem odhalila své tajemství, děti běhaly a kopaly si s židovským lebkama. Na tom místě se postavily dvě 11patrové panelové budovy, lidé, kteří tam bydlí, často popisují divné jevy, pocity, noční můry.

Pokud by někoho zajímalo, kde to přesně v Jbc je, je to švédská ulice .

[18]

Název: Sedlecký hřbitov
Zdroj: W57c; R84
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano
Oblast: Karlovarsko
Lokalita: Sedlec – hřbitov
Původ lokality: hřbitov
Interpretace v podání: hřbitov
Kráceno: ano

Obsah:

U nás v Sedleci (...) je starej hřbitov.... Je už zpusošenej definitivně zapomenutej. Je pouze ohraničenej starou hřbitovní zídka která je už také ve značném stadiu rozkladu . Na místech kde byly hroby vyrostli břízy a slaništní kočky si zde vyšlapaly cestičky aby se měli kde mrouskat... Místo je to ale stále víc než morbidní ... Staré náhrobky se válejí všude kolem cest na tomhle místě .. A jména jsou už přes padesát let nečitelná.Pověštinou sem zde byly ukládáni Němci z pohraničí.To nejhorší mi na to přijde to, že to byl , klasickéj vysvěcenéj hřbitov a na lidi kteří jsou zde uloženi už se dávno zapomělo ... Jsou tu na místech i propadliny a vytopený rodiny hrobky...Je šílený koukat do tý tmy. Jako malý parchanti sme tu i přespávali jen tak pro srandu , znáte to:)) Ale nikdo z nás z toho NIKDY neměl dobrej pocit... Pro mě taky dost divný místo.

[19]

Název: Divné věci na Bezdězu
Zdroj: W57d; R82
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: Bezděz
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne

Obsah:

Udajne se v noci deji dost divne veci v blizkosti takzvané "cerne veze", co je dole u zacatku hradeb zriceniny hradu Bezdez. Bohuzel jsem se tam zatim nedostal, jen pamatuji, jak nas

odtamtud jako male deti hnala pani ucitelka - ale to bylo spis proto, ze jsme od toho naspu pozorovali jako kluci s otevrenou pusou prave probihajici cviceni tankove brigady dole ve vojenskem prostoru Mimon-Ralsko.

Nekteri lide tvrdi, ze cely ten vrch je dost neklidne misto, a mozna to bylo duvodem vystaveni krizove cesty-kalvarie nahoru ke hradu. V te cerne vezi se udajne tyhle jevy koncentruji, takže pokud ji stavitele planovali jako takovy "odtok" neblahych vlivu ze zbytku hradu, zrejme se jim zadarilo :).

[20]

Název: Energie na Borotíně
Zdroj: W57e; R85
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 17. 6. 2009
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Česká Sibiř
Lokalita: Borotín
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne

Obsah:

Pár kilometrů severně od Tábora, když se v Sudoměřicích u Tábora uhne z hlavního tahu na Prahu na západ, stojí zřícenina hradu Borotín. Ze silnice je vidět schátralý statek a za ním je hrad v soukromém vlastnictví, ale volně přístupný. Majitel tam prý nechává přespat trampy za "symbolický polatek 10,- Kč".

Nicméně, my jsme tam došli až v noci a pod hradem u rybníka jsme se snažili dobouchat do světnice obydleného statku. Marně, i když se tam svítilo.

Je to hrozně atmosférické místo- z polozbořeného statku přichází tajemno s negativním nábojem a z toho obydleného zespoda tajemno s kladným nábojem. Do toho temně se lesknoucí hladina rybníka a podzemní prostory... Hned jsem do nich chtěla vlízt, ale kamarád mi to zakázal (nemam pud sebezáchovy). Tak jsme spali tři v sedě namačkání ve střílně. Ráno jsem to podzemí zmapovala a tam bychom se vyspali pohodlně, i když tam dost zatejkalo..

[Záznamy 21 až 40]

[21]

Název:	Pověsti z návštěvy na Pohádce
Zdroj:	W37
Doba původu:	21. století
Zaznamenáno:	21. 6. 2009
Příležitost sdělení:	internetové stránky s popisem výletu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ano, výběr relevantních částí textu

Obsah:

Původně tu bydlela rodina, ale pantáta se oběsil ve stodole, když se mu jednou celá rodina záhadně ztratila. Předposlední vlastníci tu prý pronásledovaly divné předtuchy, radši se odstěhovala. (...)

Stavení jsme prozkoumali a rozhodli se spát na půdě. Zrovna když jsme jí prozkoumávali, jelo někde nahoře nad statkem auto, což bylo samo o sobě dost divné, žádná silnice tam není. Z vikýře jsme sledovali, co se bude dít, ale nic se nedělo. Pro vodu došel Kvítko, ostatní se postarali o dřevo. Zatopili jsme v nejzachovalejší místnosti s krbem a pustili se do vaření. A po uvaření se podařilo navodit správně pochmurnou atmosféru. V jednu chvíli za námi spadl z ničeho nic kus zdi, to pochopitelně atmosféře jen přidalo. Jenom byla škoda, že už tu nebyly kosti z těch Roubalovo lidožravých vietnamských prasátek. Nezapomněli jsme si zdůraznit, že je dnes v noci úplněk, zanedlouho že jsou dušičky a že je dnes výročí znárodnění. Kvítko četl nějaké podrobnosti o Roubalovi a jeho působení v pohřebnictví. Mě se dost líbily pověsti o Hagenovi, byly pěkně nasáklé takovou morbidní beznadějí. A ještě se mi líbily řeči známého skeptika Kvítka o tom, že jsou věci mezi nebem a zemí ...

Řekl jsem si, že nebudu povídat to, co jsem četl o tom, jak tu straší. A proto na mě dost zapůsobilo, když potom Skrbľa vyprávěl, co tu zažil jeho kamarád. Líčil to přesně stejně, jak jsem to slyšel já. Ale Skrbľa věděl i ve které místnosti to bylo a tak. Když jsem se pak v noci probudil, poslouchal jsem, jestli také uslyším nějaké kroky nebo alespoň to vzdychání, ale nic se nekonalo. Jen k ránu mě probudila myš, to byl adrenalin, než mi došlo, že to je myš! A pak jsem slyšel, jak mi leze po báglu, to byl ještě větší adrenalin! Musel by to být zajímavý zážitek spát tu sám.

[22]

Název:	Norbert Weber o Rolavě
Zdroj:	Weber 2001a, 8
Doba původu:	21. století
Zaznamenáno:	20. 7. 2009
Příležitost sdělení:	odborný montánně-historický článek
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Rolava
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	podzemí továrna a důl
Kráceno:	shrnutí pasáže o pověstech

Neopodstatněné fámy:

- byla zde rozsáhlá podzemní továrna na součástky do V2
- tajné vědecké laboratoře
- jsou zde ukryty nacistické poklady a tajné dokumenty
- ukrývali se zde před frontovými povinnostmi vysocí nacističtí činitelé
- na konci války tu Němci zasypali v podzemí značný počet vězňů

Částečně opodstatněné fámy:

- šachty jsou až 600m hluboké
- štoly vedou až na německé území a k šachtě Otto
- vězňů v táboře bylo 2000, z toho 200 ruských žen

Poznámka:

Lahoda 2004, 111, zmiňuje rovněž pověsti o raketách V1 a V2 a věznicích zasypaných v podzemí.

[23]

Název: Zatopený hřbitov na Záplavách
Zdroj: W56h; R81
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 30. 7. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Kladensko
Lokalita: Záplavy
Původ lokality: rybník
Interpretace v podání: rybník, zatopený hřbitov
Kráčeno: ne

Obsah:

jo docela fajn místo je u Kladna, tuším ,že se to jmenuje Záplavy. Nachází se tam nádrž ,která tenkrát zalila zdejší hřbitov a pár domů. Místní se tu nekoupou z tohodle důvodu, že mrtví zůstali pohřbeni pod malebnou hladinou vody. Ale rybaření jim nevadí:) Pro odvážlivce by to mohlo být fajn místo ke kempu a k potápění :))

[24]

Název: Rychle zatopený lom v Srbíně
Zdroj: W56i; R86
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 30. 7. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o lomech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Praha – východ
Lokalita: Srbín
Původ lokality: lom
Interpretace v podání: lom
Kráčeno: vybrána relevantní věta

Obsah:

znám jednu pověru že horníci kutali až narazili na pramen vody a museli nářadí nechat na dně aby utekli před stoupající vodou ....

[25]

Název:	Dům smrti
Zdroj:	W56j; R87; převzato z W58
Doba původu:	20. století
Zaznamenáno:	10. 8. 2009
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Polabí
Lokalita:	Popovice u Brandýsa nad Labem
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ano

Obsah:

V téhle vesnici stojí dům, tedy spíš domek, který mě naprosto fascinuje. Stavba sama o sobě je to dost podivná, takový ani ryba ani pták, jak se u nás říká. Je to jednopatrová poměrně malá budova, celá do čtverce, má málo oken krytých okenicemi a vepředu pouze jedny veliké dveře.

Je to velmi starý dům a stylově se absolutně nehodí do ostatní zástavby ze stejné doby. Vždycky už od dětství mě ten dům děsil a zároveň jakoby přitahoval. A ten dům jakoby přitahoval nebo naopak vysílal neštěstí. Moje máma a hlavně babička vyprávěla často, že od doby, co pamatuje a to už je dneska dobrých 90let (babička je již dlouho po smrti), bylo s tím domem spjato neštěstí. Počátky vzniku této stavby neznám, už stál, když se rodina mé matky nastěhovala do susedství.

První rodina, kterou v něm pamatují přišla o syna při automobilové nehodě, což byla v té době hodně málo pravděpodobná smrt, poté se odstěhovali a rodině, která po nich dům koupila se brzy utopil malý syn v nedalekém rybníku. Pak byl dům prázdný a po nějaké době se tam opět nastěhovala rodina, která se kompletně otráвила houbami včetně dvou malých dětí. Moje máma si pamatuje, jak šli ráno do školy a ty dvě děti seděly na povaleném sudu před vchodem a čekaly na auto a chlubily se, že nejdou do školy, že snědli houby a jedou do špitálu. Nikdo z nich se nevrátil a dům opět zůstal prázdný... Říkalo se, že

každého "vyžene." Ale prý z něj byly slyšet občas divné zvuky, objevovalo se světlo, otvíraly a zavíraly se zavřené okenice..

Nikdo ho nechtěl koupit. Poté se z vesnice naši odstěhovali a další osud toho domu neznám. Ale pravda je ta, že tam jezdím už opět skoro každý rok na dušičky na místní hřbitov, kde mám své blízké a ten dům tam stojí v nezměněné podobě (a znám ho sama už 30let) dosud. Stále prázdný, stále stejně ponurý, vyzařující zvláštní mrazivou atmosféru. Přijde mi, jako by tu stál takhle věčnost a hodlá stát i nadále.

Zajímalo by mě, pokud se tam někdo z vás bude chtít vypravit, jak na vás zapůsobí. Na mě velmi silně. Proto Vám o něm taky píšu.

Doplňky z diskuze na W58:

30. 08. 2009 18:47

tak jsem svůj výlet uskutečnila. Na místě je vše při starém. Vůbec nic se tam nezměnilo. Dům stojí v nezměněné podobě. Pro zajímavost. Když jsem dorazila na místo vše bylo v pořádku, dokud jsem nevytáhla připravený foťák. Nejprve mi odmítl vyjet objektiv, když jsem ho konečně rozhýbala, tak se mi povedlo udělat pouze jeden obrázek domu a fotoaparát odmítl poslušnost, zavíral a otvíral se objektiv, okénko objektivu zčernalo a foťák cvakal na prázdno načeš zablikala kontrolka a v minutě se foťák vybil. Už jsem ho nerozhýbala. Fotka co jsem udělala je v něm. Po té přišel na řadu foťák v mobilu. Ať jsem mačkala jak jsem mačkala nechtěl pracovat a stále se mi přepínal na kameru. Po velkém úsilí jsem nakonec pár fotek udělala. Ještě jsem je neviděla večer to dám do počítače. Mám z toho ale divný pocit. Příliš mnoho podivností. Na to co jsem tu teď napsala mám tři svědky, kdyby mě chtěl někdo nařknout z toho, že jsem si to přikládala.

[26]

Název:	Mrtvý tramp na hradě
Zdroj:	W56k; R87
Doba původu:	20.–21. století
Zaznamenáno:	17. 9. 2009
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Kokořínsko

Lokalita: Helfenburk – Hrádek?
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne

Obsah:

ted zrovna jsem si vzpomelna vypraveni meho znameho o strašení na zřícenine hradu nekde u uštku...našlytam tenkratnejakeho trempa ktorej byl mrtvej,šedivé vlasy a vytřešteneoči pote co šel spat na noc sam na hrad.....

[27]

Název: Strach v opuštěných domech
Zdroj: W56l; R88
Doba původu: 20.–21. století
Zaznamenáno: 19. 9. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: různé
Lokalita: různé
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: ne

Obsah:

Hrbitov noutonice - Je to jen obycejny hrbitov ktery ma dobrou povest....

Doporucuji vrese : Panensky tynec a jeho nedostaveny chram tam poznate krasu pozitivni energie . Roztoky tiche udoli a opusteny dum nakonci ulice ktora vede k vyhorewlemu hotelu maxmilianka , dum je na leve strane a tam zas poznate co to je strach... dale vrese doporucuji dum jenz je na ceste s kopce radobyl do litomeric , opet po leve strane opet strach... a na vlastni oci videny utek psychotronika ktery uz tam neche nikdy jet... je to asi v pulce kopce . Pro otrlejsi doporucuji i jine vylety ale to az po urcitych zkusenostech a male lustraci... SZ

[28]

Název:	Strach na Tríbeči
Zdroj:	W59
Doba pôvodu:	20. stoloť
Zaznamenáno:	19. 9. 2009
Příležitost sdělení:	dopis autorovi webu, reakce na text o záhadách pohoří Tríbeč
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Slovensko, Tríbeč
Lokalita:	různé
Původ lokality:	dům?
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ano

Obsah:

Ja mam z Tribecom 2 nenormalne zazitky:

1. roky som spaval pod sirakom kde kade. Iba raz som sa bal tak, ze som nebol schopny spat. Celu noc som strivil oprety o kamenny mur nejakej rozpadlej samoty v Tribeci a klepal som sa cistokrvnym a bezdovodnym strachom. Zacalo to velkolepym zapadom slnka po peknom jesennom dni a skoncil nad ranom, ked som este skoro zo tmy usiel prec. Vyzivny, iracionalny strach. Neviem preco, pred cim, ale "stalo to za to".

2. Dalsi nenormalny tribecovsky zazitok nie je celkom moj: stretol som horara, ktory mi ukazal krasny neoliticky sekeromlat. Nasiel ho len tak lezat na jesennom listi niekde hlboko v pustom lese. Krasne vylesteny sivozeleny kamenny sekacik. Jeho spoluziak z muzea mu potvrdil, ze nejde o podvrh a navyse: cele sa to stalo v dobe, ked simulovanie a napodobovanie pravekych technologii este nebolo vynajdene.

(...) Tribec je naozaj niecim zvlastny - maval som (a doteraz mam) z neho pocity tak na hrane "deja vue" (sorry za pravopis, francuzky som sa ucil len 2 tyzdne, vzdal som to pri prvych nepravidelnych slovesach :-)

Vela zazitkov, o ktorych si nepametam, kde sa stali, podvedomo pcham do tribeca, lebo tam sa stat MOHLI.

Pred rokmi som si na to vytvoril teoriiu, ktoru som uz nechal tak a zijem s nou (bez toho, ze by som si ju nejak overoval alebo vyvracal). Tu je:

Tribec bol cely kedysi obyvany, tj. v tych horach sa intenzivne zilo. Ludia z lesov postupne zliezli do dolin a na stare osady sa zabudlo. Lenze dodnes to cele ostalo "nasiaknute" nejakym divnym geniom loci.

[29]

Název: Duchové na tankodromu a další historky z Milovic
Zdroj: R24
Doba původu: 20.–21. století
Zaznamenáno: 6. 12. 2009
Příležitost sdělení: Náhodný rozhovor na autobusové zastávce
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Milovice
Lokalita: střelnice Balonka
Původ lokality: tanková střelnice
Interpretace v podání: tankodrom
Kráceno: ano – souhrn

Obsah:

Obyvatel Milovic, cca třicátník, rozhovor na autobusové zastávce. Potvrdil, že se v opuštěných objektech schází mládež a poskytl tři podání místních pověstí. Volně zapsáno:

1) *Jeden člověk šel z hecu někdy za první republiky přespat do márnice. Už tam někdo mrtvej ležel. Ten si tam vedle něj lehnul a ráno ho našli taky mrtvýho. Taky jsem tam jednou šel přespat, ale samozřejmě nic.*

2) *Na tankodromu je prej slyšet mrtvý ruský vojáky. Já tomu nevěřím, kdoví, co to bylo, žejo.*

3) *Babička mi říkala, že když se sem přistěhovala, že jednou tu letěly tři UFO. Za nima startovaly stíhačky, ale nedohňaly je. Jo, ruský stíhačky*

[30]

Název: Gottwald v obchodáku
Zdroj: R89; W60a
Doba původu: 80.–90. léta 20. století
Zaznamenáno: 10. 12. 2009

Příležitost sdělení:	odpověď na dotaz na diskuzním fóru
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Zlín
Lokalita:	nespecifikovaný rozestavěný obch. dům
Původ lokality:	obchodní dům
Interpretace v podání:	obchodní dům
Kráceno:	ne
Obsah:	

Jako dítě jsem slyšel od kamarádů, že v rozestavěném a chátrajícím obchodáku pohřbili nablazamovaného Klementa Gottwalda (ale říkalo se to i o naší sklepu naší školy a ještě o jakési budově)...

[31]

Název:	Mýty o Rolavě
Zdroj:	W1
Doba původu:	2. pol. 20. až 21. stol.
Zaznamenáno:	10. 12. 2008
Příležitost sdělení:	web o lokalitě, zaměřený na popis pozůstatků
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Rolava
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	podzemní továrna
Kráceno:	ne
Obsah:	

Mýty:

- jednalo se o přísně tajné zařízení, ukryté vysoko v horách v nedostupné krajině uprostřed močálů.

- byl to koncentrační tábor, kde zahynuly tisíce lidí, byli zde mučeni a podrobováni různým pokusům

- v tajných dílnách, ukrytých hluboko v podzemí se vyráběly součástky pro německé rakety

V2

- celý objekt byl přísně utajován, do konce války o něm nikdo nevěděl. Disponoval vysoce vyspělou technologií, spaliny z komína byly dokonale odsýřeny a zbaveny popílku, takže z komína se nikdy nekouřilo
- celý objekt vypadal jako opuštěný, nikde se nesvítilo a ani v největší zimě nevycházel z komína kouř, protože veškerá výroba probíhala v podzemí
- veškerá komunikace a spojení s okolím probíhala rozvětveným systémem podzemních chodeb
- v močálech nedaleko odtud leží utopen tank.

[32]

Název:	Podivná historie Richardu
Zdroj:	W61; srov. W62
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	10. 12. 2008
Příležitost sdělení:	kritický přepis starší verze článku z Wikipedie
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	České Středohoří
Lokalita:	důl Richard
Původ lokality:	podzemní továrna a důl
Interpretace v podání:	podzemní továrna a důl
Kráceno:	ne

Obsah:

Podzemní továrna Richard (přesné nacistické označení je B5-Richard I–VI) je vícepatrová soustava několika navzájem propojených podzemních dolů na vápenec a čedič (označovaných jako Richard I., Richard II., Richard III, Richard IV a Richard V.) mezi Litoměřicemi, Kamýkem a Měřejovicemi pod vrchy Radobyl, Bídnice a Plešivec v Českém středohoří, kterou nacisté za Druhé světové války přestavěli na supertajnou podzemní továrnu určenou pro bezpečnou zbrojní výrobu daleko od všech tehdejších front. Jedná se o prostorově rozsáhlý komplex podzemních prostor v několika úrovních o celkové délce (která je ale odhadována pouze velmi přibližně) 80 až 120 kilometrů.

S výstavbou továrny začali nacisté již v polovině roku 1944 a plánované ukončení její stavby bylo stanoveno na srpen 1945. Do práce bylo nasazeno 12000 civilních zaměstnanců včetně lidí tzv. totálně nasazených. Dále zde pracovalo několik tisíc vězňů

(asi 40000 denně), a to jak z blízkého koncentračního tábora v Terezíně (asi 4 km jihovýchodně odtud), tak i vězňové z menšího litoměřického koncentračního tábora, pobočky Koncentračního tábora Flossenbürg. O tom, že se jednalo o velmi rozsáhlou a pro Třetí říši důležitou stavbu, svědčí i to, že stavba měla vlastní průmyslový vodovod, vlastní podzemní koksárnu, plynárnu, podzemní tepelnou elektrárnu, dále tři úzkokolejné dráhy, dvě železniční přecladiště na normální rozchod a řadu dalších pomocných provozů a technických zařízení v podzemí i na povrchu. Do práce byla zapojena řada stavebních a důlních strojů a mnoho jiných specializovaných mechanismů. Řízením stavby a celkovým dozorem nad všemi pracovníky byla pověřena ozbrojená nacistická organizace NSDAP nechvalně známá pod zkratkou SS. Poslední horečnaté stavební práce neznámého určení probíhaly ještě v noci 5. května 1945.

Již na podzim 1944 začaly podzemní výrobní haly sloužit svému účelu, začaly se zde vyrábět součásti spalovacích motorů pro tanky, stíhače tanků a díly pro parní stroje. Koncem války sem byla přesunuta i část výroby tranzistorů, v komplexu Richard II měla být zahájena výroba materiálu pro další elektrotechnickou výrobu. Nacisté dále plánovali do komplexu Richard III přesunout výrobu leteckého benzínu pro nejmodernější proudové stíhačky Messerschmitt. O výrobě paliva (Richard III a IV) pro rakety se dlouho spekulovalo a tato teorie nebyla nikdy plně vyvrácena, podle analýzy odebraných vzorků paliva nešlo určit zda se nejednalo jen o letecký benzin. Jisté a prokázané je ovšem zahájení výroby parních motorů pro dálkové bombardéry v březnu 1945 v Richardu V. Tranzistory vyráběné v Richardu II měly sloužit především pro hromadnou výrobu naváděcích a radiolokačních systémů, které se užívají především v kosmonautice. Provoz Richard VI nebyl nikdy dobudován a někdy se tak označuje podzemní továrna "Greisen" na výrobu vrtulníků v Rabštejně u České Kamenice. Podle Britského válečného musea měla být v malé části podzemí nejrozsáhlejšího komplexu Richard IV pod vrchem Plešivec umístěno přísně tajné německé zdravotnické zařízení a sbírky programu Lebensborn.

Ráno dne 5. května 1945 byli vězňové místního koncentračního tábora propuštěni na svobodu (byl to jediný koncentrační tábor, který nebyl osvobozen, ale dobrovolně rozpuštěn samotnými nacisty), nicméně i zde vládl velký chaos, zmatek i nervozita způsobená blížícím se koncem války. Odpoledne dne 5. května 1945 se nacisté pokusili na poslední chvíli celý komplex Richard vyhodit do povětří, a to pomocí 48 kilometry dlouhého elektrického vedení, které snad sahalo až někde k Žatci. Dodnes nebylo zcela věrohodně vysvětleno proč výbuch vůbec nenastal. Podle poválečného vyšetřování elektrické vedení na poslední chvíli překousaly hladové krysy, kterých v podzemí žilo

několik desítek tisíc, ty posléze zaplavily celý kraj až do Ústí nad Labem. Litoměřice včetně stavby a továrny Richard byly osvobozeny Rudou armádou večer 5. května 1945. O poválečném hledání továrny Richard byla napsána dokonce celá několikasvazková kniha, jejíž autorkou byla tehdejší zpravodajská důstojnice Rudé armády Marie Alexandrovna Fortusová. Její líčení hledání továrny Richard je mnohými badateli považováno za zcela věrohodné. Snad nejpozoruhodnější stať v knize tvoří popis vnitřku podzemní továrny.

Větší část továrny byla velmi důkladně zaminovaná a ucpaná slámou a chlévskou mrvou, uvnitř rozsáhlého labyrintu chodeb se ještě několik let po válce skrývaly četné mladé příslušnice SS z programu Lebensborn. Odmínování, deratizace a dezinfekce továrny a odstranění zátarasů z balíků slámy bylo zdoluhavé, pracné a ne vždy bezpečné. Postupně zde zahynulo několik desítek dychtivých sovětských pyrotechniků. Navždy neodmínovaných a neotevřených zůstalo mnoho desítek chodeb, jejichž přesný obsah není dodnes vůbec znám (takže lze jen spekulovat o tom, co je zde patrně na „věčné časy“ ukryto), podle několika svědectví zde byly pietně pochovány ostatky Evy Braunové.

Sověti posléze velmi brutálně a primitivně naložili velice přesné a jemné obráběcí stroje tankových motorů (určené původně na výrobu hodinek Omega ve Švýcarsku) a pochytané příslušnice SS, naložili je do beden k transportu na východ. Vlak s nákladem se však v poválečném zmatku na několik desítek let ztratil a do Ruska už nikdy nedorazil – rezavé zbytky strojů promíchané s lidskými ostatky posléze skončily při náhodném příjezdu ztraceného vlaku (tehdy se zrovna vyřazovaly poslední parní lokomotivy) v roce 1978 na šrotišť v ostravských hutích. Komplex podzemních továren Richard I-V nebyl po válce nikdy zcela prozkoumán v celém svém rozsahu, dochované plány zobrazují jen asi 25% všech podzemních prostor. Po té co se v podzemí ztratila celá jedna rota Rudoarmějců, uskutečnila Rudá armáda nové mapování, ale jeho výsledky nebyly nikdy zveřejněny. O předání dokumentace k továrně Richard jednal bez výsledku už prezident Václav Havel se svým protějškem Borisem Jelcinem při své návštěvě Moskvy v roce 1995.

Po válce se o tehdy ještě značně rozlehlé prostory sice zajímalo hned několik místních podniků a státních institucí, z nichž nejvýznamnější byla Československá lidová armáda, která zde chtěla umístit ústav na výrobu plutonia, uranová ruda se sem měla vozit z Jáchymova, nákladný projekt byl zastaven pro sabotáže příslušníků SS ukrývajících se v podzemí. Po vyřešení tohoto problému bylo rozhodnuto, že zde bude vybudována centrální podzemní vojenská nemocnice Varšavské smlouvy, z čeho ale sešlo kvůli biologickému zamoření podzemí z rozkládajících se těl pobitých členů SS. Proto byla větší

část podzemí a spojovacích koridorů zavalena. Později se o zbytek podzemí zajímal Památník v Terezíně, nicméně k asanaci prostor a jejich dalšímu využití už nikdy nedošlo. O Richardu napsal celou knihu známý spisovatel Ludvík Souček, rukopis knihy mu byl ale zabaven Státní bezpečností (StB) V současné době je v několika málo chodbách Richardu II. umístěno úložiště nízkoaktivního radioaktivního odpadu (kupř. zdravotnický materiál). Převážná většina ostatních tunelů v části Richard I. a V. je opuštěná či zavalená, postupně chátrá a po nacistických pokusech s magnetickým zemským polem se postupně hrotí. Z tohoto důvodu není objekt od roku 1972 pro veřejnost nijak přístupný.

Poznámka: Text je natolik prostoupen faktografickými omyly a fantaskními prvky, že je možné uvažovat o tom, že šlo o formu trollingu provozovanou patrně někým, kdo se ve skutečnosti v problematice orientuje lépe. Na stránkách W61, kde byl dodatečně zveřejněn, jsou uvedeny i opravy v něm uváděných omylů.

[33]

Název: Jantarová komnata v Mladějově

Zdroj: W63

Doba původu: 2004

Zaznamenáno: 10. 12. 2008

Příležitost sdělení: internetová diskuze k článku

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Česko-třebovsko

Lokalita: Mladějov – Červená hora

Původ lokality: důl

Interpretace v podání: důl a úkryt pokladů

Kráceno: ano

Obsah:

neregistrovaný návštěvník Pavel: *Nad obcí se tyčí masiv Hřebečského hřebene. Jeden z kopců se jmenuje Červená hora. Tam už přes rok v naprosté tichosti razí "kdosi" štolu do nitra hory. Je veřejným tajemstvím, že na konci války v opuštěných dolech "zmizel" celý vlak neznámého nákladu. Někdo říká, že je tam Jantarová komnata, jiní zase, že Štěchovický poklad. Nedávno jsem se náhodou setkal s někým, kdo s tím má něco do činění. Dotyčný váhavě říkal, že tam údajně není Jantarová komnata, ale "jen" veškeré vybavení a dokumentace týkající se raket V2 a jiných tajných zbraní. To vše za naprostého nezájmu*

médií i bezduchého místního obyvatelstva. Jeden domorodec, když jsem se na to ptal říkal: "No, taky pořád někdo kope nějaký poklady, tuhle mně běhali sudeťáci s hledačkou kovů po zahradě

neregistrovaný návštěvník Pavel: Bych chtěl vidět někoho, kdo tam půjde a začne tam šachovat s GPS, ti borci jsou jako vystřížení z akčního filmu, chodí v maskáčích, mají bojové psy a jsou ozbrojení.(...)

neregistrovaný návštěvník Aleš: Když tě to zajímá, tady máš chronologický sled událostí: 1980-2000 - ví se o zasypaných štolách, také o tom, že občas se tam objeví sudeťáci, jejichž předkové tam schovávali rodinné cennosti, nic moc tam však nebylo, většinou nějaký porcelán apod. protože bohatí Němci bydleli ve městě, tohle byli jen chudí z vesnice. Pamětník vyprávěl např. že ví kde je štola se zasypaným nákl. automobilem.

2001 - první zprávy o tom, že se tam pravidelně někdo objevuje

2002 - celý rok tam 2-3 mladíci kopou, v zimě se tam autem nedá zajet, tak parkují na kraji lesní cesty, auto má německou značku

2003 - začíná se tom více mluvit, kopáči už tam i spí a přibývá jich

2004 - občas zajdou do blízké vesnice do hospody, ale není s nimi řeč, je jich už prý snad 9, ti co kopou jsou Litevci, kdo je asi platí?

2004 léto - první zprávy, že se tam pohybují lidé z ministerstva vnitra, ukazuje se, že kopáči mají povolení, začínají prosakovat fámy o jantarové komnatě nebo o kompletní dokumentaci k raketám V2

2004 - konec srpna - osobní výprava nadšence do oněch míst, narazil na ozbrojené borce v maskáčích, kteří volně pustili pitbula a okamžitě někam volali mobilem

2004 září - na náměstí při nějaké slavnosti, kdy tam bylo plno lidí se 2 lidé bavili o Červené skále (tak se to tam jmenuje), zničehonic k nim přišel člověk, který jim řekl, že se o tom nesmí mluvit a znovu potvrdil, že tam může být jantarová komnata, poté odešel stranou a někam

volal mobilním telefonem.

Ať je tam cokoli, nevím jak je možné, že se o to nikdo nezajímá, může v tom být ohromná korupce přes min. vnitra a celé to může skončit tak, že tam něco najdou a nikdo se to nikdy nedoví. Zajímavé je, že první podnět k hledání přišel z Německa, nějaký Němec je nejspíš platil a poskytl jim i auto.

[34]

Název: Šachta dvou sebevrahů
Zdroj: R90; W60b
Doba původu: 90. léta 20. stol. až začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 10. 12. 2008
Příležitost sdělení: internetová diskuze o podzemním folkloru
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: neuvedena
Lokalita: neuvedena
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: ne

Obsah:

Abych přispěl k záhadnu.. Byla jedna domněle třísetmetrová šachta, kdesi v horách, o níž z přilehlé dědiny každý a stoprocentně věděl, že má tři sta metrů a že do ní skočili za posledních padesát let nejméně dva lidé. Od jednoho zůstaly stopy ve sněhu končící u okraje nálevkovitého ústí šachty.

Veselé bylo zjištění, že šachta pár metrů za nedohlednem přechází v úhledný a mnohem menší kresaný obdélník, končící hezky začištěným dnem s jímkou v hloubce 40 metrů.

Nic pro vesničany neznamenalý fotky, vyprávění o zkráceném sestupu, na jehož počátku bylo 100m lano a obavy, zda vystačí. Dál všichni věří, že jejich bezedná má 300m a možná přibyl nějaký ten člověk na jejím dně. Poklady a tajemno jsou všude, kde je lidé chtějí mít. Liší se jen důvody, proč tomu tak je.

[35]

Název: Chodba na Koukolovu horu ověřena
Zdroj: R91; W60b
Doba původu: začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 10. 12. 2008
Příležitost sdělení: internetová diskuze o podzemním folkloru
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český kras

Lokalita:	Koukolova hora u Popovic
Původ lokality:	kaple a pivovar
Interpretace v podání:	hrad a podzemní chodba
Krácení:	odstraněn nesouvisející text na začátku a konci

Obsah:

Bydlím ve vesnici, o které se nedá říci, že by byla opředena neprostupnou pavučinou záhad. Jsou zde pozůstatky starého hamru, zachovalá ubytovna hamerníků, starý mlýn a bývalý pivovar, v sedmdesátých letech přestavěný na nějakou nechutnou břízolitovou administrativní budovu.

Nad vesnicí ovšem trčí velice strmá hora, na hoře se pokojně rozpadají zbytky zřícené kaple z minulého či předminulého století. Od kaple není daleko k představě pevného, byť nevelkého hradu a z hradu samozřejmě (jak jinak, že?) vede do vesnice tajná chodba.

Každý, s kým jsem o ní ve vesnici mluvil, mi na tu chodbu bezmála přísahal. Všichni v ní skoro byli a všichni mi ochotně uklazovali, kudy vede. Co na tom, že se údaje o lokalizaci diametrálně lišily? Co na tom, že aby se chodbou s takovým sklonem dalo jít, musely by v ní být minimálně schody nebo by kopec musela obráčet jako šroubovice. Prostě tam byla..

Jednoho dne, když u nás technické služby bagrovaly vodovod, přebagrovaly klenutou, kamenem vyzděnou chodbu. V tom místě se shromáždilo půl vesnice.

"To je ona," mumlali všichni, "to je ta chodba na Koukolovu horu."

Do chodby jsem samozřejmě (jako jediný) vlezl. Měřila necelých 30 metrů a spojovala pivovarský sklep s lednicí. KDyž jsem o svém objevu referoval, nikdo mi nevěřil.

"To jste se musel splést," tvrdili všichni, "nebo jste někde špatně zahrnul."

Za půl hodiny bagr chodbu zahrnul, lidé se rozešli.

Legenda o chodbě na Koukolovu horu, vydatně přiživěná tímto důkazem, žije dál.

[36]

Název:	Tajné letiště v Roztokách
Zdroj:	R92; W60c
Doba původu:	začátek 21. stol.
Zaznamenáno:	10. 12. 2008
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o podzemním folkloru
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano

Oblast: Roztoky u Prahy
Lokalita: Tiché údolí
Původ lokality: sklep
Interpretace v podání: letiště
Kráceno: ne

Obsah:

Další "legenda" z nedalekého okolí roztocké studny - dole v Tichém údolí je plácek a na jeho konci v křoví menší betonový sklep a nějaká podezdívka od delšího plotu. A prý to bylo miniaturní ukryté německé letiště :-)) a jak asi tato historka vznikla - ke konci války pronásledovali spojenci německé (sna proudové, nevyzbrojené) letadlo údolím Vltavy, a pilot, aby neohrozil lidi, tak před Prahou "odbočil" do Tichého údolí a prý došlo k střelbě u nedalekých Kozích hřbetů (kde za války bylo něco jako sklad materiálu), zda bylo sestřeleno nevím. Zním pána, který u toho byl.

[37]

Název: Nacistické dokumenty v Beskydech
Zdroj: R93; W60c
Doba původu: normalizace až začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 10. 12. 2008
Příležitost sdělení: internetová diskuze o podzemním folkloru
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Beskydy
Lokalita: Lysá hora
Původ lokality: důl a jeskyně
Interpretace v podání: důl a úkryt
Kráceno: ne

Obsah:

A teď jsem si vzpomněl na něco OPRAVDU tajemného!!! Skutečný tramp-news (styl Lahodův Hagen):

Tremповé, kteří jezdili za doby totality do Malenovic pod Lysou Horou v Beskydech tvrdí, že se tam potulovali zajímaví týpci, kteří je terorizovali, párkrát dostali "po tlamě" a snažili se je z jejich posvátných tábořišť vypudit. Prý jeden boy (jméno jsem už zapomněl) přišel na to, že tam hledá STB nacistický archiv. Ten kluk to prý málem zaplatil

životem, když ho přejelo auto. Mělo to být ukryto spolu s nespécifikovaným strojním vybavením v jeskyních, které se jinak vyskytují v celých Beskydech (pseudokras, puklinové jeskyně). Prý to pak na konci války odpálili. STB "to" nakonec našlo a "odvezlo do Prahy", kde se záznamy ztratily a pod Lysou Horou nastal konečně klid. Opět mohly zaplápolat táborové ohně a při nich vyprávět tajemné příběhy...

Dodnes se prý občas mezi Lukšincem a Malenovicemi ztrácejí houbaři a turisté, kteří si odskočili se vyčůrat.

Další tajemství: Před lety bývalý starosta Malenovic, nějaký pan Novák za obecní peníze najal bagr a jal se odkrývat staré štoly po těžbě železných rud, prý aby je zpřístupnil veřejnosti. Jestli tam něco našli, nebo ne, to se neví, ale byly částečně vystrojeny zkružemi, jak jsme zjistili na místě. Pak jednoho dne pan starosta záhadně zahynul při výbuchu plynu a někdo vše zase rychle zahrabal. Našlo se tam něco tajemného? Těžko říct, zůstaly pouze pověsti a záhady.

A teď fakta:

Na Lysé Hoře byla německá chata (později vyhořela), kterou za války údajně využívaly Hitlerjugend a další organizace. Snad tam měla jet nějaká výroba něčeho tajného, co už si fakt nepamatuju. Možná Hitlerjugend opravdu chodili do jeskyní plnit nějakého hitlerova bobříka odvahy, to nevím...

[38]

Název:	Poklad v hoře Praha
Zdroj:	R92; R94; W60c
Doba původu:	2. pol. 20. stol. až začátek 21. stol.
Zaznamenáno:	10. 12. 2008
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o podzemním folkloru
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Brdy
Lokalita:	Praha (vrch)
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	důl a úkryt
Kráceno:	z textu R94 vybrána relevantní část
Obsah:	

R92: *Je tomu už pár let, co jsme byli na cyklo-alkoholické akci v jedné hájovně. A když se místní dozvěděli, že se zajímáme o podzemí, tak nám prozradili toto - v nedalekém kopci Praha je ukryto to co hledá Genzl a spol a nebo tam něco schovali v padesátých letech. A jeden místní alkoholik o tom před časem příliš mluvil v hospodě, a druhého dne ho našli utopeného v rybníce. Ráno jsme to místo navštívili, je tam stará zavelená štola s haldou a šachta, po těžbě železa. Zajímavé bylo, že zde byly dost staré stopy po kopání v šachtě.*

R94: (...) *A ten kopec Praha tak tam chasnici z StB podle arch.materialů opravdů kopali,ale výsledek se jaksi v dosahu běžného badatele nazachoval.*

[39]

Název: Základna s odsuvným kopcem
Zdroj: R58; W60d
Doba původu: po r. 1968 až současnost
Zaznamenáno: 10. 12. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o současném folkloru
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: neuvedeno
Původ lokality: lokalita nespecifikována
Interpretace v podání: tajná základna
Kráceno: ne

Obsah:

kdesi ve vojenskym prostoru Ralsko je tajna Ruska zakladna skryta pod odsuvnym pahorkem.

Jeden chlapik co tama tahal drevo traktorem prej zahlid jak se odsunul kus kopce a tam videl nakej vjezd a pak uz si nic nepamatuje ... tri mesice byl nezvestnej a z ty doby si taky nepamatuje vubec nic.

kazdopadne mi to vypravel kamarad ze se to stalo nakymu jeho kolegovi

[40]

Název: Sudetská hrobka s kachlíky
Zdroj: W60e; R95
Doba původu: závěr 20. stol.

Zaznamenáno: 10. 12. 2009
Příležitost sdělení: internetová diskuze o současném folkloru
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Českolipsko
Lokalita: neuvedeno
Původ lokality: hrobka
Interpretace v podání: hrobka
Kráceno: ne

Obsah:

U nás máme opředanou sudetskou hrobku s kachlíkovaným prostorem pod úrovní chodníku. Dětský folklor ofkóz.

Do prostory bíle kachlíkované bylo vidět rozbitým okénkem těsně nad chodníkem. V noci se tam stahovaly různé živly, především Petrák (místní neškodný blázen, viz Šumné Českolipsko), a porcovaly tam maso neznámého původu, nejspíš lidské!

Pokud si dobře vzpomínám, kolovala tahle UL mezi školkovými dětmi (kolem hřbitova se chodilo na oblíbené hrací místo) a prvními ročníky ZŠ.

[Záznamy 41 až 60]

[41]

Název: Dům šílené stařeny
Zdroj: R96
Doba původu: 70.–90. léta 20.stol.
Zaznamenáno: 14. 12. 2009
Příležitost sdělení: osobní korespondence
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Mělnicko
Lokalita: Vraňany
Původ lokality: dům
Interpretace v podání: dům
Kráceno: z textu o dětském folkloru vybrána pasáž o opuštěném domu
Obsah:

U nás ve Vraňanech byl takovej starej, smradlavej polorozpadlej barák s totálně zarostlým dvorem. Na dvorku byly i takový ty kůlničky, co mívala moje prabába na pozemku. Králíkárna, chlívek, místo pro dřevo apod. Barabizna měla zatlučená okna, rozvrzaná prkna a smrdělo to tam fakt neuvěřitelně, takže jsme tomu tehdy celkem i věřili...

Vyprávělo se, že tam bydlela stará, velmi stará a pološilena ženská. Nikdy jsem jí nepotkal. Ten barák chátral už za časů mé matky.

Tímhle barákem nás strašili rodičové. Jedna varianta byla, že ta baba byla zabita nějakým šílenkem, kterej se nikdy nenašel a prej tam bydlí. Jiná varianta příběhu zase říkala, že se ženská oběsila na půdě a teď v baráku straší. Další varianta byla, že tam bydlela rodina, kterou zabila šílená babička, která pak spáchala sebevraždu.

Odpověď na dotaz na zdroje vyprávění: (...) *to bylo různý...někde se to vzalo, ale já o tom poprvý slyšel od kamarádů, kteří to slyšeli od jinejch kamarádů...na začátku pravděpodobně byl nějakej dospělej, kterej nechtěl, abychom si tam chodili hrát:)*

[42]

Název:	Tanky v jezírku Vápenice a v Tatrách
Zdroj:	W60f; R97; R98
Doba původu:	2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno:	10. 1. 2010
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o současném folkloru
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Žďár nad Sázavou; v komentáři též Slovensko, Tatry
Lokalita:	jezírko Vápenice
Původ lokality:	lom
Interpretace v podání:	jezírko
Kráceno:	vybrána část příspěvku a navazující komentář

Obsah:

R97: *V jezírku je utopený tank.*

R98: *U mých starých rodičů v tatrách nebylo tanky kde topit a tak je zakopaný někde v lese. Prý tam dodnes kouká ze země poklop! A každý druhý soused suseda má z toho tanku nějakou součástku v malotraktoru.*

[43]

Název: Ztráta času na Ralsku
Zdroj: W20
Doba původu: 2011
Zaznamenáno: 23. 11. 2014
Příležitost sdělení: článek v internetovém deníku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Ralsko – hrad
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: výběr z delšího článku

Obsah:

Posuňme se dál na Mimoňsko. Zde se obdobné případy stávají v bývalém vojenském prostoru a výjimkou není ani historka o ztrátě času v místech zříceniny hradu Ralsko. Scénář se opakuje. Lidé tvrdí, že na místě nebyli déle než pár chvil a nakonec zjistí, že ona chvíle trvala i několik hodin. Vojenský prostor Ralsko i přes svou záhadology propíranou spekulativní minulost má těchto případů nejméně.

[44]

Název: Prokletý hrad Děvín
Zdroj: W21
Doba původu: začátek 21. století
Zaznamenáno: 23. 11. 2014
Příležitost sdělení: článek na záhadologickém webu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Děvín – hrad
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: výběr z delšího článku

Obsah:

Bývalý vojenský prostor Ralsko na severu Čech je oázou pro hledače záhad. Dnes se už ale do nejžhavějších lokalit nedostanete.

(...) Děvín proslul výskytem paranormálních jevů. Aby ne, když leží na mocném čedičovém pásu, všude kolem se později těžil limonit, železná ruda. Hrad byl vlastně magnetem, který všechno zesiloval.

Zajímavá je i zdejší legendami opředená studna. Vlastně tu najdeme studeně dvě, my se věnujme té na bývalém horním nádvoří. Asi 3,5 metru nad polozasypaným dnem se nachází zvláštní odbočka, chodbička v pískovcové rozsedlině. Kam vede? Do zdejšího podzemí? Do děvínských sklepů? Ty jsou také malou zajímavostí, údajně se tu občas zjevují muži v přilbách a děsí badatele. Petr Majer se s nimi setkal osobně, na počátku devadesátých let minulého století, kdy se do vojenského prostoru dalo poměrně snadno proniknout. V podzemí se nacházejí dvě větší místnosti, síně – a právě tady uviděl podivné muže v uniformách pískové barvy. Nešlo o žádné halucinace, Petr pracoval v dolech přes dvacet let a na tmou a podzemí byl navyklý. Uniformy mu připomínaly africké jednotky, které sem Německo vyslalo během II. světové války. Za průzkum stojí i zajímavý průlez (mezi oběma síněmi) a také blízká zasypaná šachta může skrývat něco tajemného.

Děvínské záhady přikryl čas, zůstávají pohřbeny kdesi na půli cesty k peklu. Všem lidským zvědavcům se vstupovat do říše tmy a démonů raději nedoporučuje.

[45]

Název:	Zaniklé osídlení ubírá energii
Zdroj:	R99, zprostředkoval R56
Doba původu:	konec 20. až 21. století
Zaznamenáno:	25. 11. 2014
Příležitost sdělení:	zprostředkovaná odpověď z internetové diskuze
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	neuvedena
Lokalita:	neuvedena
Původ lokality:	nespecifikovatelný
Interpretace v podání:	zaniklá ves
Kráceno:	ne

Obsah:

Mockrát jsem jezdil na detektorářské výpravy okolo jednoho kopce několik kilometrů za městem, který se mi jevil jako slibný, ale stále jsem to odkládal. Až jednoho dne, kdy jsem neměl v plánu jinou lokalitu, rozhodl jsem se. Počasí bylo ideální a několik dnů už jsem nebyl, tak jsem se velmi těšil. Sjel jsem z hlavní silnice a mezi několika domky projel až na úpatí vyhlédnutého kopce. Tam jsem zaparkoval a zapálil si jako obvykle rituální cigáro, kdo mě zná, ví, že bych bez něj nevyrazil do akce. Pomalu jsem vyndal nářadíčko a začal stoupat do mírnějšího travnatého kopce občas porostlého křovinama. Ale začal jsem mít divný pocit, kterému jsem ale nevěnoval z počátku žádný význam a překonával jsem ho. Jenomže ten vtíravý pocit nabíral na intenzitě každým krokem. Ještě jsem nebyl ani ve třetině kopce a byl jsem psychicky vyčerpaný, což se mi ještě nikdy nestalo. Po dalších metrech navíc nohy nechtěli pokračovat. V půlce kopce jsem byl úplně na dně. Nevěděl jsem, co to znamená, bylo mě strašně a nic mne nebolelo, jen ten tísnivý pocit, který nešlo překonat. Nakonec jsem to musel vzdát a vrátil jsem se k autu. Byl jsem tak unavený, že jsem sedl do auta a vydal se na zpáteční cestu. Celý den jsem o tom přemýšlel, nedalo mi to spát. Až druhý den jsem se rozhodl přijít tomu na kloub. Našel jsem si historii této obce a překvapením jsem nestačil zírat. Dočetl jsem se že ve středověku bylo úpatí kopce osídleno .jenomže přišel mor a celá vesnice vymřela v počtu asi dvěstě lidí. Přežili jenom dva. Ty dostali příkaz od vrchnosti pohřbít všechny obyvatele na vrcholu tohoto kopce. Jejich osud není znám. Tak takto jsem se setkal s tím, čemu se říká mezi nebem a zemí.

[46]

Název:	Prokleté darovací prsteny SS
Zdroj:	autor neuveden, zprostředkoval R56
Doba původu:	konec 20. až 21. století
Zaznamenáno:	25. 11. 2014
Příležitost sdělení:	zprostředkovaná odpověď z internetové diskuze
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	neuvedena
Lokalita:	neuvedena
Původ lokality:	nespecifikovatelný
Interpretace v podání:	různé
Kráceno:	odstraněn odkaz na stránky s příklady prstenů

Obsah:

a jedna konkrétní: Když najdeš darovak, tak bys ho nemel davat na prst, rika se,ze do roka dotycny zemre....

[47]

Název:	Detektorářské historky
Zdroj:	R100, zprostředkoval R56
Doba původu:	konec 20. až 21. století
Zaznamenáno:	25. 11. 2014
Příležitost sdělení:	zprostředkovaná odpověď z internetové diskuze
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	neuveдена
Lokalita:	neuveдена
Původ lokality:	nespecifikovatelný
Interpretace v podání:	různé
Kráceno:	zkráceno o obecný úvod a závěr

Obsah:

(...) Před časem se tady debatovalo o tom, jak mívá občas někdo v lese pocit, že ho někdo pozoruje, tuším se tam objevila i místa, která jsou tím vyhlášená. Pak tady byla fotka něčeho, co mi připomínalo obličej nějaké figurky a lidi to komentovali, jako že tohle by nechtěli najít a tak. Pak tam někdo psal, že to jsou nějaké prokleté předměty, které tam zahrabávají satanisti, nebo kdo. No a celkem nedávno tu byla historka o hledači, který na svých místech zahrabává do jamek pětikoruny. Ale předtím na ně nasere.

[48]

Název:	Záhadné kolečko
Zdroj:	W64
Doba původu:	konec 20. až 21. století
Zaznamenáno:	25. 11. 2014
Příležitost sdělení:	diskuze na fóru hledačů s detektory kovů
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	neuveдена

Lokalita: neuvedena
Původ lokality: nespecifikovatelný
Interpretace v podání: různé
Kráceno: ne

Obsah:

mlady_hutnik: *Ted' jsem si vybavil, co mi povídal kamarád: Hledal takhle v noci na poli, signál, vyhrábl nějaký kolečko. Jak se ho snažil aspoň přibližně identifikovat, vypadlo mu z prstů, tak se pro něj sehnul, jak se sehnul, tak prý jako kdyby na něj něco sáhlo, odešly mu v tu chvíli sluchátka a to kolečko se už neohlásilo... Nutno dodat, že se v tu chvíli nacházel pod vedením vysokého napětí, což minimálně s těma sluchátkama souviset bude (statická elektřina pod drátama je, to člověk pozná třeba když jede na kole a najednou začnou brnět řídítka). Stát se to mně, tak asi poseru se :-D*

[49]

Název: Kdo kope na hřbitově, má smůlu
Zdroj: W64
Doba původu: 21. století
Zaznamenáno: 25. 11. 2014
Příležitost sdělení: diskuze na fóru hledačů s detektory kovů
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: neuvedena
Lokalita: neuvedena
Původ lokality: zrušený hřbitov
Interpretace v podání: zrušený hřbitov
Kráceno: ne

Obsah:

krtek 68 v reakci na úvahy jiného diskutujícího o průzkumu na nedávno zrušeném hřbitově: *Ten hřbitov bych nechal být...pak budeš mít smůlu!*

[50]

Název: Podzemní štáby na Ralsku
Zdroj: R101; A01
Doba původu: 90. léta 20. stol.; 2005

Zaznamenáno: 29. 11. 2014
Příležitost sdělení: výpověď ve filmu, diskutováno i v osobních rozhovorech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Ralsko obecně
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: vojenský prostor s podzemními základnami
Kráceno: výběr z delšího rozhovoru v A01
Obsah:

Vyprávělo se, že na Ralsku jsou zakopané podzemní štáby, odkud by Rusové řídili válku

[51]

Název: Zběhové stále žijí na Ralsku
Zdroj: W65
Doba původu: 2014
Zaznamenáno: 29. 11. 2014
Příležitost sdělení: komentář k dokumentárnímu filmu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Ralsko obecně
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: vojenský prostor
Kráceno: ne

Obsah:

Vladimír Janda: *Super dokument pocházím z tohoto kraje konkrétně z Jablonného v Podještědí a i po letech když jsem se prostorem projížděl tak na člověka dýchal takový divný pocit obavy a strachu v okolí bývalých kasárna a strážných věží, ale v hloubi samotného prostoru jsou i jiné strašidelné a tajemné objekty, je jen otázkou kolik zběhů ještě dnes v prostorů žije skutečně a že tam určitě někteří žijí o tom není pochyb, velitelé sice byli odsunuti, ale skutečná elita se postupně infiltrovala do Prahy a později Karlových Varů a rozhodně si mají i do dnes v prostoru co chránit.*

[52]

Název: Česká armáda něco ukryla na Ralsku
Zdroj: W65
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 29. 11. 2014
Příležitost sdělení: komentář k dokumentárnímu filmu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Ralsko obecně
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: vojenský prostor
Kráceno: ne

Obsah:

Weigel: *Ted' už si nevzpomenu kde to bylo kam na jaře 91 naše armáda něco schovávala v lese do kterého jezdili desítky betonmixů. A když se lidi šli po odjezdu armády do toho lesa podívat tak tam .... nic nebylo, i pařezy vrátili na místo. Jenom jeden důstojník v hospodě vykřikoval, že kdyby ste věděli co je tam zahrabaný tak odsud radši utečete.*

[53]

Název: Nebezpečný biologický polygon
Zdroj: R57
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 4. 12. 2014 (původní rozhovor 18. 9. 2004)
Příležitost sdělení: rozhovor během společného výletu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: Boreček
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: prostor pro biologické experimenty
Kráceno: souhrn

Obsah:

Dle svého vyprávění prozkoumával s přáteli prostor "biologického" polygonu u Borečku – areál se zahrnutými odpadními jámami s lékařským materiálem a spalovnou, kam se údajně každoročně vozila řada zvířat. Po návratu onemocněl, diagnóza byla nejasná a nakonec odpovídala Syndromu války v Zálivu. Uzdravil se, ale od té doby vidí u lidí auru.

[54]

Název: Tajné podzemí Stalinova pomníku
Zdroj: *Cílek 1995, 28*
Doba původu: 1995
Zaznamenáno: 14. 12. 2014
Příležitost sdělení: zmínka o folkloru v historicky orientované publikaci
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Praha
Lokalita: Stalinův pomník
Původ lokality: pomník
Interpretace v podání: pomník a podzemní chodby
Kráčeno: souhrn
Obsah:

Kromě existujícího podzemí pod základovými deskami bývalého Stalinova pomníku existují i další prostory, které směřují k Hradu a Ministerstvu vnitra.

[55]

Název: Interpretace Bílého koně
Zdroj: *Cílek 1995, 40*
Doba původu: 1995
Zaznamenáno: 14. 12. 2014
Příležitost sdělení: zmínka o folkloru v historicky orientované publikaci
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Praha
Lokalita: Hloubětín – pískovna Bílý kůň
Původ lokality: podzemní pískovna

Interpretace v podání: keltská svatyně, klášter

Kráceno: výběr z textu

Obsah:

Mezi místními lidmi jsou rozšířené pověsti o keltské svatyni či starém klášteře.

[56]

Název: Skryté podzemí Zlatého koně

Zdroj: *Cílek 1995, 40*

Doba původu: 1995, údajně od 60. let 20. stol.

Zaznamenáno: 14. 12. 2014

Příležitost sdělení: zmínka o folkloru v historicky orientované publikaci

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Praha

Lokalita: Kbely – letiště a návrší Zlatý kůň

Původ lokality: letiště, v okolí stará těžba

Interpretace v podání: doly užívané armádou

Kráceno: výběr z textu

Obsah:

Přibližně od 60. let je občas diskutována existence prostor pod Kbelským letištěm, má se jednat o původní doly upravené koncem 2. svět. války Němci, vojenský folklór dokonce spekuluje nad zazděnými prostory po invazi v roce 1968, které mají obsahovat mrtvoly.

[57]

Název: Štoly v Dlouhém kameni

Zdroj: R62

Doba původu: 90. léta 20. stol.

Zaznamenáno: 3. 1. 2015

Příležitost sdělení: rozhovor o Ralsku

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Ralsko

Lokalita: vrch Dlouhý kámen, hrad Stohánek

Původ lokality: pomník a pískovcový blok

Interpretace v podání: štoly

Kráceno: souhrn

Obsah:

Jeden čas se mohutně tvrdilo, že za Sochorovým pomníkem byly objeveny štoly a že je v nich *děsně zvýšená radioaktivita*. Jeli se tam podívat, nic nenašli.

Říkalo se, že pod Stohánkem a Dlouhým kamenem jsou zakopané hlavice.

[58]

Název: Taxikářské pověsti o Ralsku

Zdroj: R62

Doba původu: 90. léta 20. stol.

Zaznamenáno: 3. 1. 2015

Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Ralsko

Lokalita: Ralsko obecně

Původ lokality: bývalý vojenský prostor

Interpretace v podání: bývalý vojenský prostor

Kráceno: souhrn

Obsah:

Hodně pověstí mají taxikáři – Ralsko bylo pro Liberecko něco jako pro Prahu Orlická přehrada.

[59]

Název: Energie u Velenic

Zdroj: R62

Doba původu: 90. léta 20. stol.

Zaznamenáno: 3. 1. 2015

Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Ralsko – okolí

Lokalita: Ralsko – šachta na vrchu Věneček u Velenic

Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: souhrn

Obsah:

Divné energie měly být v dobývce a štole nad "tajemnou šachtou v Sudetech".

Poznámka: Šachta na Věnečku byla v 90. letech a na začátku 21. století předmětem zmáhacího pokusu montánně-historické společnosti CMA, termín „tajemná šachta v Sudetech“ sloužil jako její obecné populární označení.

[60]

Název: Biologické zbraně v Getsemanské zahradě
Zdroj: R62
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 3. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: vojenský objekt v poloze Getsemanská zahrada
Původ lokality: vojenský objekt
Interpretace v podání: vojenský objekt
Kráceno: souhrn

Obsah:

Vyprávělo se, že v Getsemanské zahradě byly bakteriologické zbraně.

[Záznamy 61 až 80]

[61]

Název: Poklad ve stropě kaple
Zdroj: R62
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 3. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku
Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: Kaplička při silnici Doksy – Hradčany
Původ lokality: kaple
Interpretace v podání: kaple
Kráceno: ne

Obsah:

V kapličce při cestě z Hradčan na Mácháč měl bejt zakopanej poklad zvláště - v klenbě.

[62]

Název: ZIL zalitý do betonu
Zdroj: R62
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 3. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko a Ohrazenice u Semil
Lokalita: neuvedena detailně
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: vojenský prostor (jinde)
Kráceno: ne

Obsah:

Když Rusáci končili v Turnově, tak tam byly obrovský garáže, tam byl ZIL zalitej do betonu. O tom ZILovi jsem na více místech slyšel, že byl na Ralsku.

[63]

Název: Původ názvu skály Generál
Zdroj: R63
Doba původu: 70. až 80. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 3. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o Ralsku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano

Oblast:	Ralsko
Lokalita:	Hradčanské stěny – Generál
Původ lokality:	skála a vyhlídka
Interpretace v podání:	skála a vyhlídka
Kráčeno:	souhrn

Obsah:

Havraní skála: převis a skautské sliboviště. Za nich se jí říkalo Generál, byla tam tesaná lavička, dole vila, říkaly se pověsti, že tam bydlel generál Bílý, nebo že se ta zabil generál s letadlem. První rande byl vždy výlet na Generála.

[64]

Název:	Chodba z Ralska do Mimoně
Zdroj:	R63
Doba původu:	vyprávěno v současnosti, tradiční pověst
Zaznamenáno:	3. 1. 2015
Příležitost sdělení:	osobní rozhovor o Ralsku
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Ralsko
Lokalita:	Ralsko – hrad, Mimoň
Původ lokality:	hrad a kostel
Interpretace v podání:	hrad, kostel a tajná chodba
Kráčeno:	souhrn

Obsah:

Z Ralska údajně vede tajná chodba do mimoňského kostela.

[65]

Název:	Chodba na Bohnický hřbitov
Zdroj:	W56m
Doba původu:	2014
Zaznamenáno:	3. 1. 2015
Příležitost sdělení:	internetová diskuze o ruinách a zvláštních místech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano

Oblast: Praha
Lokalita: Bohnice
Původ lokality: hřbitov a psychiatrická léčebna
Interpretace v podání: hřbitov a psychiatrická léčebna a tajná chodba
Kráčeno: ano, odlišně formátováno

Obsah:

R102: *Nejděsivější místo v Praze: Hřbitov bláznů v Bohnicích! FOTKY A VIDEO - tn.cz*
<http://tn.nova.cz/...domaci/nejdesivejsi-misto-v-praze-hrbitov-blaznu-v-bohnicich-fotky-a-video.html>

R103: *o tom se říkalo, že tam vede nějaká pozemní chodba přímo z blázince, ví o tom někdo něco?*

R104: *jako bych slyšela rodiče "tam nelez, propadaj se tam hroby" :) Ale o chodbě netuším nic a to jsem skoro místní.*

R102: *mlhavě si vybavuju, že mi to taky kdysi někdo říkal, ale co je na tom pravdy to fakt nevím :) nicméně zrovna v tomhle případě si říkám, proč by tam nějaká chodba vést nemohla, imho to není tak nemožné*

R105: *Poloz si spise otazku, proc by tam ta podzemni chodba vubec mela byt? Proc by se s ni nekdo slozite stavel? Kvuli cemu? :o*

R102: *co já vím, mě je to jedno :)*

R106: *třeba nemocnice mívají budovy v areálu pospojovaný podzemím, právě aby nemuseli mrtvoly převážet po povrchu všem na očích ale ja fakt, že v tomhle případě to moc věrohodně nezní*

R103: *tohle se právě uvádí jako důvod v tom mém "jedna paní povídala". (Ještě se to teda opepřuje, že mrtvoly byly svázané do kozelce:) ...). Ale ani nevím, jak v té době vypadala okolní zástavba, jestli vůbec to "všem na očích" má v tomhle případě nějaký význam.*

[66]

Název: Divné pocity na Plešivci
Zdroj: W24
Doba původu: 2007
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní blog – diskuze
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne

Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: vrch s hradištěm
Interpretace v podání: vrch s hradištěm
Kráceno: ano, odlišně formátováno

Obsah:

baron: Bydlím kousek v Letech. A ještě sem tam nebyl. Musím to napravit a nějaký víkend vyrazím. Přespím tam. Opravdu tam straší? Baron

Petr Šnajdr: Nevím, občas večer jsem měl takové divné pocity, ale záleží nad dni. Ono celé to místo je zvláštní a vyjmečné, asi je to tím :-)

[67]

Název: Energie a tajemná bouřka na Plešivci
Zdroj: W24
Doba původu: 2009
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: osobní blog – diskuze
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: vrch s hradištěm
Interpretace v podání: vrch s hradištěm
Kráceno: ano, odlišně formátováno

Obsah:

Shindy: Plešivec je opravdu magické místo. Když je hezky vidět, dívám se na něj z okna na pražském sídlišti Lhotka a mnohokrát jsem ho navštívil. Několikrát jsem tam přespal (na plošině starých lomů pod akropolí), dokonce jednou s kamarádem těsně po Vánocích při mínus 11cti stupních :-). Vždycky jsme tam všichni měli v noci zvláštní pocity (že kolem nás někdo chodí, a dívá se na nás) a jednou jsme tam ve třech zažili zvláštní bouři, kdy blesky šlehaly bez hromů nad údolím a vojenským prostorem (i pod námi) a kolem nás se nehnula ani větvička. Všichni tři jsme vnímali ohromnou energii toho místa a zmocnila se nás (bez nadsázky) posvátná hrůza. Trvalo to asi půl hodiny, pak se tahle podivná bouře změnila na normální bouřku, a i když vítr skučel a blesky i s hromy šlehaly do kopců kolem, ten strach

z nás najednou spadl. Archeologové se celkem shodují, že Plešivecké hradiště bylo kultovním střediskem (množství depotů a malé stopy po osídlení), takže na tom asi něco bude. Každopádně večerní pohled z Čertovy kazatelny na zapadající slunce je sám o sobě magických zážitkem.

[68]

Název: Gravitační anomálie na Plešivci
Zdroj: W25
Doba původu: po r. 2000
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: webový článek o lokalitě
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: vrch s hradištěm
Interpretace v podání: vrch s hradištěm
Kráceno: ne

Obsah:

Za deště je možné na některých místech Plešivce pozorovat unikátní jev, označovaný jako gravitační anomálie, jež zcela popírá gravitační zákony. Údajně jakási neznámá síla zde dokáže tlačit vodu proti svahu hory.

[69]

Název: Poklady v jezírku na Plešivci
Zdroj: W27
Doba původu: 2012
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: webový článek o lokalitě
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: hradiště a lomové jezírko

Interpretace v podání: hradiště a přirozené jezírko

Kráceno: výběr z textu

Obsah:

Zdejší hradiště bylo střediskem nejen obchodním, ale poskytovalo i obranu proti ozbrojeným nepřátelům. Hradištní valy byly nasypány až do čtyřmetrové výše a na nich stála ještě kůlová palisáda. Pozůstatky po této fortifikaci jsou ostatně dodnes na některých místech dobře patrné. Plešivecké hradiště plnilo také kultovní úlohu a kvůli zdejším rituálům se sem sjížděli lidé i z dalekých krajů.

Poté, co ho „Knovízané“ opustili, už nikdy nenabylo svého významu, i když se sem pozdější Keltové vraceli a využívali magického vyzařování ke svým náboženským obřadům. A ve zdejším krásném jezírku, které se vyznačuje neobvyklou smaragdovou barvou, možná ukryli poklady, protože považovali prameny a vodstva za místa tajemná a k ukrývání cenností doslova předurčená. Možná že právě tak vznikly dodnes živé pověsti o tom, že v Plešivci je ukryt zlatý stolec a také zlatá socha koně.

Na úpatí hory je obrovský viklan, který ač přírodního původu, připomíná megalitické památky. Novodobí pohané si ho ostatně zvolili za svou svatyni, takže vedle něj kladou své drobné votivní dary.

[70]

Název: Rozpory ve vnímání energie na Plešivci

Zdroj: R64; W56n

Doba původu: 2005

Zaznamenáno: 4. 1. 2015

Příležitost sdělení: diskuze o zvláštních místech

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Brdy

Lokalita: Plešivec

Původ lokality: vrch

Interpretace v podání: vrch

Kráceno: ne

Obsah:

nevím, jestli někdo znáte vrch zvaný Plešivec, velice zajímavé místo, co se týče literatury tak veskrze negativní, avšak na mě působí celkem pozitivně. Pokud někdo máte nějaké zkušenosti, podělte se o ně...

[71]

Název: Energie na Plešivci
Zdroj: W28
Doba původu: 2005
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: redakční článek na portálu iDNES
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: vrch s hradištěm
Interpretace v podání: vrch s hradištěm
Kráceno: výběr relevantních pasáží z textu

Obsah:

Nepříliš nápadný Plešivec je prý nabit tajuplnou energií, která se střetává na jeho vrcholu. Kladnou na svém úbočí a zápornou, temnou, na vrchu. Někteří odborníci tvrdí, že citliví lidé mohou při výstupu na tento kopec pocítit úzkost nebo strach.

Zkoumáním a popisováním takzvaných tajemných míst naší vlasti se již mnoho let zabývá ing. Pavel Kozák. Právě on se mě po výstupu na Plešivec zeptal: "Cítil jste se při výstupu dobře? Nepozoroval jste na sobě nějaké známky úzkosti nebo strachu?"

Jeho otázka mě dost zaskočila, protože ke skalní plošině na vrcholu vede poměrně nenáročné stoupaní a je to velmi příjemná procházka, téměř bez námahy. Ale hlavně - proč bych měl mít strach ve světlém lese za jasného slunečného dne?

Asi můj údiv byl víc čitelný, než jsem chtěl, ale ing. Kozák mi vysvětlil, že zejména na okrajovém zlomu, kterému se říká Čertova kazatelna a je z ní nádherný výhled a na vedlejší Hadí skálu, není zrovna nejlepší se déle zdržovat. Kdysi se zde musela nějakým vlivem přeměnit vnitřní energie z kladné na zápornou. Dál se již odmítl bavit, protože temné síly není prý radno probouzet a pro nezasvěcence si už vůbec s nimi zahrávat.

Místní pokusy s měřením vnitřní energie ale údajně prokázaly velmi silné energetické toky.

(...)

V dávných dobách stálo na vrcholu 654 metrů vysoké hory, která střeží i vesnici Lochovice a údolí říčky Litavky, latenské hradiště. Mezi zasněnci je uváděno jako jedno z důležitých kultovních míst starých Keltů. Nebylo pouhým sídlištěm, ale také důležitým obětištěm.

[72]

Název: Hranice druhů bytostí v Brdech (a Plešivec)
Zdroj: R60
Doba původu: k začátku 21. století
Zaznamenáno: 19. 12. 2009
Příležitost sdělení: rozhovor s respondentkou po Skype
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: silnice, vrch s hradištěm
Interpretace v podání: silnice, vrch s hradištěm
Kráceno: formátováno, výběr relevantních pasáží, anonymizace

Obsah:

R60: *no, jak se v těchhle věcech pohybuju, mám následující teorii:*

paranormální věci jsou vázaný na

(...)

a) geologii a tektoniku místa - kde je zlom a voda, dějou se věci

b) historickou událost nebo tragédii

c) poruchy časoprostoru

d) vyvolanou lidma

e) genius loci místa - ideální příklad jsou brdy, kteří lidi jako já a (jiná osoba) dělíme na ty zlý a hodný. hřebeny jsou plný TVORŮ lidskýho typu, divnejch, zlejch, končí to tou cestou na plešivec a za tím se pohybujou je zvířecí mytága, mají tu říši přesně rozdělenou

(...)

Jan Pohunek: *Ta cesta na Plešivec, to je která - ta silnice napříč od Jinců do Hostomic, nebo ta, co vede od Písků k Plešivci?*

R60: *ta kolem boothillu (trampské tábořiště) tuším*

plešivec je pozitivní místo a kdo to tak nevidí, je úchyl

dlouho bys tam hledal něco negativního, ale jak říkám, jsou i časoprostorové poruchy a relativně mírumilovná místa v nesprávnou chvíli...

[73]

Název: Smrt psa na Plešivci
Zdroj: R65
Doba původu: kolem roku 2000
Zaznamenáno: 4. 1. 2015
Příležitost sdělení: náhodně odposlechnuto na místě
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Brdy
Lokalita: Plešivec
Původ lokality: vrch s hradištěm
Interpretace v podání: nediskutováno
Kráceno: shrnutí
Obsah:

Někdo vzal na Plešivec svého psa, ten se zničehonic rozštěkal a odběhl do lesa. Našli ho pak mrtvého.

[74]

Název: Mrtví na Rolavě
Zdroj: R69
Doba původu: kolem začátku 21. stol.
Zaznamenáno: 10. 6. 2009
Příležitost sdělení: odpověď v dotazníku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl, zdůrazněn existující zajatecký tábor
Kráceno: ne
Obsah:

Těžko říct, vím jen, že se říká, že zajatci kamsi zmizeli ještě před koncem války a že jich bylo hodně, žádné další pověsti jsem nezaznamenal. Pravděpodobně byla evakuace zajatců vcelku logický krok, když se Německu přestalo ve válce dařit, ale to je opravdu spekulace. Příliš nevěřím zvěstem o tom, že jsou v lese kolem hromadné hroby...

[75]

Název:	Kroky v Pohádce a vada filmu
Zdroj:	W33b
Doba původu:	2002–2013
Zaznamenáno:	17. 1. 2015
Příležitost sdělení:	diskuze pod článkem na turisticky orientovaném webu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ne

Obsah:

I já jsem strávil noc ve statku pohádka.Bylo to v roce 2002,kdy jsme trampovali v okolí Hartmanic a Nové Hůrky na šumavě.Poslední den,už na cestě domů nás vzal řidič staré Avie až do obce Onen Svět. Využili jsme toho a vydali se směrem na Městiště,kde bývala vojenská střelnice,kam jsme v letech 1984 a 1985 jezdili na ostré střelby.Odtud jsme vyrazili směrem na Janovice,šli jsme lesem klábosili o vojně až jsme došli na louku,kde stálo nějaké stavení.V té době jsem o nějaké Pohádce nebo Roubalovi neměl ani tušení.Celý dům jsme prolezli a kus od domu rozdělali ohen.U něj jsme seděli skoro do půlnoci a potom jsme šli spát.Leželi jsme v místnosti s krbem.Probudil jsem se v noci a šel ven ke stromu,chvíli postál a vracel se do domu,vtom jsem zaslechl zevnitř kroky.zhasnul jsem baterku a stoupl si za roh, už chci vyskočit a zařvat,když vtom vše utichne jdu dovnitř a OBA kluci zavrtaní ve spacácích neví o světě.Ráno vyrážíme,ještě fotku a na Strážov a domů.Když jsem někdy v březnu 2003 nechal vyvolat film tak byly všechny fotky bezvadné,až na tu od Pohádky,ta byla celá jakoby nezřetelná a ve fotolabu ji přeškrtili,jak se to dělalo se zmetky.Na vše jsem se upamatoval letos když jsen náhodou našel tyto

stránky. Rád bych se tam zase podíval ale když už vím co se tam dělo...Jen chci ještě dodat že když jsme tam byli,přišlo nám to místo jako jedno z nejkrásnějších,co jsme kdy viděli.

[76]

Název: Smrt exorcisty na Pohádce

Zdroj: W32b

Doba původu: 2013

Zaznamenáno: 17. 1. 2015

Příležitost sdělení: osobní blog

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Šumava

Lokalita: Pohádka

Původ lokality: dům

Interpretace v podání: dům

Kráceno: výběr z textu

Obsah:

Svět je totiž malý a když jsme včera s Tomášem odcházeli cestou od Pohádky, během řeči jsme se také dostali na našeho společného kamaráda, který se kdysi zkoušel naučit exorcismus. Nakolik je v tom zdatný netuším, ale co jsem se dozvěděl mě naprosto šokovalo. Mistr zmíněného kamaráda v tomhle učení totiž před několika lety tragicky zahynul na louce ve svahu pod Christelhofem. Prý zkoušel osvobodit tohle místo od zlých sil, ale to co se zde ukrývá, bylo silnější než on. Oficiální příčina smrti byla zástava dechu. Dokonce má o kus níž pomníček, kam jsme ale nešli. Takže z toho vyplývá, že Pohádka je opravdu záhadné místo, kde se v roce 1828 stala strašlivá událost, jejíž následky trvají dodnes. Až někdy potkám toho známého, tak se od něj opatrně pokusím dozvědět ještě mnohem více. Ale pokud o tom nebude chtít mluvit, budu to respektovat, vždyť smrt kamaráda musí být něco hrozného. Tajně doufám, že se sám rozpovídá, informace z první ruky bývají vždy nejpřesnější.

[77]

Název: Noc v Pohádce

Zdroj: W33a

Doba původu: 2011

Zaznamenáno:	17. 1. 2015
Příležitost sdělení:	článek o lokalitě na turisticky orientovaných stránkách
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	souhrn

Obsah:

Skupina badatelů spojených s webem Moskyt.cz se vydala na noc na Pohádku. Text zmiňuje příběh o zlynčované čarodějnici a vyprávění o ženě, která tu přišla o rozum a jejíž muž se oběsil. Podle jiné varianty měla žena odejít do lesa i s dětmi a zmizet, muž se oběsil potom a teď obchází chalupou jako duch a oplakává rodinu. Dále se v textu uvažuje nad tím, zda může dům absorbovat nějaký otisk událostí nebo energii a že tu prý návštěvníci slychávají zvuky kroků či nářek. Podrobně je popisován Roubalův osud s nastíněnou možností, že z něj vraha udělalo až toto místo.

Během noclehu badatelů na místě jedna z členek výpravy prohlásí, že má intenzivní pocit, že musejí rychle pryč, jinak bude zle. Později zjistí, že právě tato *nejcitlivější* dívka seděla před návštěvou Pohádky v hospodě zvláštní náhodou zrovna na Roubalově židli.

[78]

Název:	Brnění rukou na místě lynče čarodějnice
Zdroj:	W32c
Doba původu:	2012
Zaznamenáno:	17. 1. 2015
Příležitost sdělení:	osobní blog
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům, louka
Interpretace v podání:	místo bývalé chatrče čarodějnice
Kráceno:	souhrn

Obsah:

O víkendu jsem místo navštívil. Cesta je celkem v dobrém stavu, přestože napadl sníh. Jdete převážně lesem a občas se vedle vás otevře krásný pohled do údolí. Najednou vyjdete na louce a před vámi se rýsuje Pohádka, budící respekt. I když vypadá jako ostatní opuštěné objekty, cítíte se poněkud skličene a nesvůj, už jen vzhledem k historii. Osobně jsem žádné podivné úkazy nepociťoval, ale když píši tyto řádky, něco mi došlo. Moji přítelkyni krátce předtím, než jsme prvně spatřili Pohádku, brněly obě ruce. Stáli jsme a přemýšleli, kam se vydat. Pak jsem popošel o pár kroků do kopce a uviděl Christelhof. Pohnula se a brnění ustalo. Odešli jsme totiž z místa, kde dříve stála chatrč ukamenované stařeny. Ano, až teď to dává souvislost. Bylo mi jasné, že ruce nebrněly kvůli Pohádce. Ale v citaci z dobového tisku se píše, že "Cesta tu náhle končí a zvedá se příkře nahoru. Na konci lesa stála malá, stará a prázdná chatrč,...". A my jsme stáli přesně v těch místech- na konci lesa po kopcem.

[79]

Název:	Pověsti o Pohádce z pořadu Pološero
Zdroj:	A03
Doba původu:	2012
Zaznamenáno:	17. 1. 2015
Příležitost sdělení:	televizní záhadologický pořad
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	souhrn pověstí a interpretací zmíněných v rámci pořadu

Obsah:

Statek jako kdyby Roubala změnil

Záhadolog Ivan Mackerle: Lidé tu mívali psychické poruchy, podivné sny, prokazatelně zde docházelo k lidským obětem

Lidé z okolních vesnic – obecně: Na Pohádce strašilo, nějací tu přespali a museli v noci utéct

Lidé z okolních vesnic – Marie Hrachová: *Žádný pěkný místečko to není, mám různý výpovědi různých lidí, kteří tu třeba přespali a dnes už nežijou.* Přijela skupina lidí z Janovic, že tam přespí, místo se jim velice líbilo, 8 rodin tam přespalo, ale 2 rodiny, jedna před půlnocí a druhá po ní, odjely. Ti, co odjeli, ti jsou dodneška živí; ti ostatní se buď zabili v autě, nebo utopili.

Lidé z okolních vesnic – Ladislav Karas: Jeden ze synů Pangerlů byl nasazen ve válce za Hitlera, přišel domů a kousek od chalupy ho zastřelili

Jitka Lenková – publicistka: Lidé, co tu pak žili, štěstí neměli, vypráví se, že jedna z obyvatelek měla hrozné noční můry, jeden se oběsil

Jiří Klinger: Jel na Šumavu, náhodou došel na paseku, lehnul si na zem poblíž opuštěného statku, slyšel divné hlasy a ženský pláč, měl nutkání opustit prostor, vybila se mu baterka v hodinách

Zdeněk Faraisel: *Byli jsme na Pohádce v roce 1992, tam jsme se utábořili, bylo nás nějak 15, v noci ve stodole, když se setmělo, začaly rány, jak praskaly trámy*

Senzibilka ve stáji: Cítí smutek, násilí, strach, *hrůza, tady byli lidé potlačováni, tady je smrt, tady byly uchovávány mrtvá těla a nejsou všechna vykopána, jsou ještě v podzemí*

Michal Rusín: Kamera nešla spustit, vyměnil baterii a nic, mobil ukazoval plnou výchylku signálu a nic, v tu chvíli ho pojala divná úzkost, u prvního rozcestníku všechno fungovalo

[80]

Název:	Návštěva Pohádky ovlivní automobil
Zdroj:	W32d
Doba původu:	2014
Zaznamenáno:	17. 1. 2015
Příležitost sdělení:	diskuze u blogu o Pohádce
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Šumava
Lokalita:	Pohádka
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ne
Obsah:	

Ja jsem se dnes vydal vyhledat Pohodku a musím říct že nic dobrého mi to nepřineslo.. že jsem po cestě zpět domu srazil černou kocku mi nepřišlo neak divně.. ale když sem přijel domu a postavil auto do garáže dal kvalt a zatahl rucni brzdu a po chvíli co sedím doma u stolu a pozdě večerim rana jako z dela a vykouknu z okna a auto mi vyjelo z garáže a narazilo o několik metru dal stojícího traktoru.. Když sem vyběhl ven tak v aute byl porad zarazený rychlostní stupen a zatahla rucni brzda.. takže k tomuto místo respekt.. nevím jestly to byla nahoda nebo co.. ale jediný co vím je že na to místo se už nevrátím..!

[Záznamy 81 až 100]

[81]

Název: Pohádka podle geocache Samota Christhof

Zdroj: W34c

Doba původu: 2013

Zaznamenáno: 17. 1. 2015

Příležitost sdělení: popis místa na geocachingovém webu

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Šumava

Lokalita: Pohádka

Původ lokality: dům

Interpretace v podání: dům

Kráceno: výběr z delšího textu

Obsah:

Předchozí nájemníci tu nikdy dlouho nevydrželi, většina spáchala sebevraždu. Svědectví odvážlivců kteří se zde pokusili přenocovat, vypovídají o špatných pocitech, hlasech, krocích okolo sebe a přítomnosti něčeho neviditelného...

Také my (...) jsme tu několikrát nocovali, pocity byli smíšené a jednu podzimní noc v 00:30 náš člen slyšel ženský nářek uvnitř stavení, zbytek členů šel za ním naslouchat a slyšeli jsme kroky na schodišti na půdu od kterého jsme byli cca.2m,zvuky zněli jako by tam někdo šel v kanadách či dřevácích, což se opakovalo dvakrát v intervalu 3 minut. Další noc co jsme navštívili Christhof byl klid jen tísnivé pocity...

[82]

Název:	Špatná pověst Tschinkelovy vily
Zdroj:	<i>Faiglová – Havlíková 2014, 13–19; konzultováno s R71</i>
Doba původu:	2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno:	21. 1. 2015
Příležitost sdělení:	pověsti zmíněné v knize o urbexu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Dubí – Tschinkelova vila
Původ lokality:	léčebna
Interpretace v podání:	léčebna
Kráceno:	výběr z delšího textu

Obsah:

Jak vypráví některé pověsti, údajně zde mělo docházet i k aplikování elektrošoků (s. 18)

Co se přesně v léčebně dělo a zda jsou pověsti o démonickém zacházení s pacienty pravdivé, jak vyprávějí některé historky, bude jen obtížné zjistit. (s. 19)

Poznámka: A04 uvádí, že v léčebně skutečně docházelo v 60. letech k experimentům s léčbou dětských psychiatrických pacientů pomocí LSD.

[83]

Název:	Poklad a přízraky v Příbenicích
Zdroj:	<i>Faiglová – Havlíková 2014, 43</i>
Doba původu:	2015
Zaznamenáno:	21. 1. 2015
Příležitost sdělení:	pověsti zmíněné v knize o urbexu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Podbořansko
Lokalita:	Příbenice – kostel Nanebevzetí Panny Marie
Původ lokality:	hřbitovní kostel
Interpretace v podání:	hřbitovní kostel
Kráceno:	výběr z delšího textu

Obsah:

Za zoufalý stav hřbitova a samotného kostela může nejspíše pověst vyprávějící o pokladu ukrytém v době druhé světové války. Místo se stalo terčem mnoha hledačů pokladů, vykradačů hrobek a lidí toužících po senzaci. Kolem kostela se vznáší silná atmosféra dávných dob a lidé mezi sebou šíří strašidelné historky o zlých přízracích, které kostel obývají.

[84]

Název:	Pověsti o Pfaffenhofu
Zdroj:	<i>Faiglová – Havlíková 2014, 123</i> ; konzultováno s R71
Doba původu:	2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno:	21. 1. 2015
Příležitost sdělení:	pověsti zmíněné v knize o urbexu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	České Středohoří
Lokalita:	Pfaffenhof u Litoměřic
Původ lokality:	vila
Interpretace v podání:	vila
Kráceno:	výběr z delšího textu

Obsah:

Vstupu do sklepení se vyhýbám. Nepůsobí bezpečným dojmem a znepokojení způsobuje i fakt, že tam prý byli za druhé světové války mučení vězni. Zda se pod honosnou vilou opravdu nachází kruhová místnost s háky u stropu, nezjišťuji.(...)

K vile se vážou i historky z doby, kdy už byla neobydlená. Jedna z nich praví, že se stala cílem okultistů. Je snadné uvěřit, že právě zde zkoušeli vyvolávat demony, které už neodvolali. Zda při rituálech měli i zvířecí oběti, jejichž krev se vsákla do stěn a podlah vily, není jisté. Kolují ale zvěsti, že zde nikdo nevydrží déle, než pár týdnů.

R71: Vila Pfaffenhof: Prý se zde prováděly okultní obřady, vyvolávaly duše mrtvých lidí a již nikdy neodvolaly. Měly být používány i zvířecí oběti. Zvěsti o neodvolaných demonech se dají najít, ale opět nikde není nic napsané konkrétně.

Poznámka: Dům je lokálně nazýván „Fafák“ (R43). Při orientační prohlídce v roce 2015 jsem ve sklepení kruhovou místnost odpovídající popisu nenalezl. R42 (provozující webovou galerii s fotografiemi objektu na W75) poskytla podrobné líčení historie

Pfaffenhofu, které vzhledem k jeho uměleckému charakteru nebylo možné využít ke srovnání.

[85]

Název: Tajemství levé části Richardu
Zdroj: *Faiglová – Havlíková 2014, 131*
Doba původu: 2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno: 21. 1. 2015
Příležitost sdělení: pověsti zmíněné v knize o urbexu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: České Středohoří
Lokalita: důl Richard
Původ lokality: důl, válečná výroba
Interpretace v podání: důl, válečná výroba
Kráceno: výběr z delšího textu

Obsah:

Chodby ukrývají mnohá tajemství. Před opuštěním továrny se odstřelením vytvořily umělé závaly vstupních chodeb. Celá levá část je díky nim cíleně nepřístupná, jako by chtěl někdo něco schovat před okolním světem. Vznikají pověsti. Někteří lidé odhadují, že se za závaly může nacházet archiv gestapa, jiní tvrdí, že tu nacisté zanechali zlatý poklad. A třeba tam není vůbec nic. Některé záhady rozluštěny nebudou a skončí pouze u úvah, ale možná o to intenzivnější genius loci tomuto místu náleží.

[86]

Název: Stavařské historky o archeologických nálezech
Zdroj: W56m; R107; R108
Doba původu: 2010
Zaznamenáno: 11. 2. 2010
Příležitost sdělení: internetová diskuze o ruinách
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Praha
Lokalita: někde na levém břehu Vltavy

Původ lokality: kryt
Interpretace v podání: kryt
Krácen: formátováno, výběr z diskuze

Obsah:

R108: (...) když dělali na Motole základy pro ten nový pavilon, trefili se do starých hitlerovských krytů a pod podlahou jedné chodby našli umrlce a dírou vprostřed čela.

Prostě tam nějakýbo mukla zastřelili a zakopali rovnou do podlahy.

Samozřejmě skončil v bikrance, přece se stavitel nebude zdržovat nějakým archeologem, za to není placený.

Nebo ta bezhlavá kostra člověka pohřbená s bezhlavou kostrou koně tam co je zadní východ z Kotvy, přímo v křižovatce... jako se podle tradic měli pohřbívat upíři. A místní pověsti tam o bezhlavém koni mluvěj.

Pocjopitelně taky bikramka, zasypat a honem odvézt na skládku.

Nebo fosilní hnízdo i s vejci na ražbě kolektoru Červený Vrch... to neskončilo v suti, to si rozebrali dělnasové. Ale jak to vyschlo, rozpadlo se jim to.

R107: *super. nedela přítel projektant v metrostavu? hodil by se podobnej planek od mrazovky, prej se tam při razbě tunelu omylem probourali do nějakýho podzemního bunkru*

[87]

Název: Domek Ludvy Zorny
Zdroj: R109; W60g
Doba původu: 2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno: 14. 3. 2010
Příležitost sdělení: internetová diskuze o současných pověstech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Rokycany
Lokalita: U Černého kříže
Původ lokality: domek
Interpretace v podání: domek
Krácen: souhrn, výběr z textu
Obsah:

R109 popisuje život místního podivína, který žil v uvedeném domku a živil se převážně sběrem šrotu a hub. Jako malí kluci řešili, co se uvnitř domku skrývá.

a najednou se ludva prestal zjevovat. staveni chatralo, az se najednou pristavek zritil, a z pritonmosti sporaku, drezu apod. jsme vedeli, ze tam byla kuchyn.

a pak zacaly kolovat ruzne zvesti. jeho soused, nas spoluzak, nam sdelil, ze ludva kdysi davno odesel z kuchyne na pivko, ale protoze nebylo ten den zdaleka prvni, zamkl - v domeni, ze zamyka vchod - dvere do kuchyne. kdyz se pak vratil, nacapal v domku nejake briketalni lidi, doslo ke rvacce, a cmoudi zdrhli bez lupu. ludva vsak v nastale vrave ztratil klic od kuchyne. a ludva byl bez teple stravy. od te doby jedl vsechno syrove. tedy jeho denni stravu - syrove houby a kabanos - a hrabalo mu cim dal vic. zacal jezdit do plzne, kazat davum. nekdy z okna kousek od petatricatych, nekdy u nadrazi, a zivil se porad stejne. hrabalo mu vic a vic...

a pak zmizel uplne. pry do lesa nekde u kokotaku, kde mel vypit dva litry rumu a snist nejakou hodne jedovatou houbu. duvodem bylo, ze si v plzni vsadil sportku, a vyhral prvni.

Poznámka: Kolem roku 2000 v Plzni skutečně nějaký podivín kázal a varoval před démony z oken u Sadů pětatřicátníků a u nádraží.

[88]

Název: Strašení v penzionu Nimrod

Zdroj: W41c; konzultováno s R71

Doba původu: 21. stol.

Zaznamenáno: 24. 1. 2015

Příležitost sdělení: blog o urbexu

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: část

Oblast: Slavkovský les

Lokalita: Penzion Nimrod

Původ lokality: penzion

Interpretace v podání: penzion

Kráceno: výběr z delšího textu

Obsah:

(...) hovoří se i o nadpřirozených jevech. Někteří hosté byli svědky úkazů a nezávisle na sobě popisují stejné zážitky – oči či paže vystupující ze stěn, náhlý pach po síře a nebo viděli pohybuující se světélko. Hosté, ubytovaní v pokojích penzionu, zase mívali pocit

jiných lidí v místnosti a nebo děti v restauraci mluvily s někým, kdo nebyl vidět. Přestože od roku 2003 restaurace nefunguje a následně přestává fungovat i ubytování, záhady se tu dějí stále.

R71: *Penzion Nimrod: Někteří hosté byli svědky úkazů a nezávisle na sobě popisují stejné zážitky – oči či paže vystupující ze stěn, náhlý pach po síře a nebo viděli pohybující se světélko. Hosté, ubytovaní v pokojích penzionu, zase mívali pocit jiných lidí v místnosti a nebo děti v restauraci mluvily s někým, kdo nebyl vidět.*

Poznámka:

Úryvek se vztahuje k době, kdy měla být dnes opuštěná stavba v provozu.

[89]

Název:	Strašení v okolí penzionu Nimrod
Zdroj:	W41d
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	24. 1. 2015
Příležitost sdělení:	blog o urbexu – diskuze pod článkem o lokalitě
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Slavkovský les
Lokalita:	Penzion Nimrod
Původ lokality:	penzion
Interpretace v podání:	penzion
Kráceno:	souhrn jednoho příspěvku

Obsah:

V roce 1990 zde uprostřed noci na Velký pátek účastníci dálkového pochodu slyšeli z hloubi lesa dětský pláč, křik a neznámé hlasy. Jeden z nich se sem vypravil později se skautským oddílem a dětský pláč se ozýval znovu. Jednomu ze skautů se udělalo špatně a vedoucí ho poslal zpátky k silnici i s dvoučlenným doprovodem. Za pár minut se ale všichni vrátili a vyprávěli, že přes cestu projel od jednoho okraje lesa k druhému černý vůz tažený černým koněm bez jezdce. Vedoucí jim nevěřil a nechal je to každého zvlášť namalovat, obrázky se shodovaly, na každém byl starodávný pohřební dvoukolák vznášející se kousek nad zemí.

Na tomto místě prý vedla kdysi cesta, na které byly údajně za 2. světové války postříleny ženy na pochodu smrti.

Klub psychotroniky a UFO po průzkumu dodává, že jeden strom se o půlnoci začíná prudce ohýbat a monitorovací magnetofon sám od sebe zrychluje a zpomaluje chod kazety. Stoupá také radiace na trojnásobek běžné hodnoty a vybije se baterie v kameře.

O Svátku zesnulých v roce 2003, se skupina vydává na místo znovu. Jeden z účastníků výpravy tu dostává astmatický záchvat spojený s vizí vojáků v historických uniformách.

Na Dušičky roku 2004 zachvátí všechny badatele obrovský strach. Z hloubi lesa se ozývají tlumené mužské hlas včetně věty „*Das hast du sehr gut gemacht*“.

Personál ze sousedního penzionu Nimrod také jednou ze silnice vytlačila i s autem neznámá síla, jinému vozu se za jízdy otevřely všechny dveře.

[90]

Název: Pokusy na dětech v Tschinkelově vile

Zdroj: R71

Doba původu: 2. pol. 20. až 21. stol.

Zaznamenáno: 4. 2. 2015

Příležitost sdělení: dotazník na urbex a pověsti

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Krušné hory

Lokalita: Dubí – Tschinkelova vila

Původ lokality: léčebna

Interpretace v podání: léčebna

Kráceno: ne

Obsah:

Dětská léčebna Dubí: Prý se zde prováděly pokusy na dětech, zvláště na těch, za kterými nejezdily návštěvy. Výsledkem mělo být vyléčení mentálních poruch. Nevím, jestli je to zvěst, ale vznikaly kvůli tomu různé pověsti o duších dětí, které tam zůstaly. Ale nic konkrétního.

Poznámka: A04 uvádí, že v léčebně skutečně docházelo v 60. letech k experimentům s léčbou dětských psychiatrických pacientů pomocí LSD.

[91]

Název: Urbexové zážitky

Zdroj: R71

Doba původu: cca 2000–2015
Zaznamenáno: 4. 2. 2015
Příležitost sdělení: dotazník na urbex a pověsti
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: obecně
Lokalita: obecně
Původ lokality: nespecifikováno
Interpretace v podání: nespecifikováno
Kráceno: ne

Obsah:

Jinak nikdo z kamarádů nikdy nic nezažil. Ale taky od nich občas slyším, že se na nějakém místě pořád museli otáčet, měli špatný pocit, nebo jim přestal dočasně fungovat foťák. Ale neberou to jako reakci na něco nadpřirozeného.

[92]

Název: Tajemný les Bor – muniční sklad
Zdroj: *Janeček 2015, s. 49–50*
Doba původu: začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 19. 3. 2015
Příležitost sdělení: kniha o současném slovesném folkloru
Nefolkloristický zdroj: ne
Vlastní sběr: ne
Oblast: České Budějovice
Lokalita: Les Bor
Původ lokality: muniční sklad, les
Interpretace v podání: muniční sklad, les
Kráceno: souhrn

Obsah:

V 70. letech zde došlo k incidentu, kdy hlídkující vojáci základní služby spustili střelbu, 4 byli nalezeni mrtví. Nestříleli k plotu, ale dovnitř, jako by tam něco proniklo. Nikdo neví, co se přesně stalo, sklad byl zrušen.

[93]

Název: Strašidelná Pohádka
Zdroj: *Janeček 2015, s. 51–54*
Doba původu: začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 19. 3. 2015
Příležitost sdělení: kniha o současném slovesném folkloru
Nefolkloristický zdroj: ne
Vlastní sběr: ne
Oblast: Šumava
Lokalita: Pohádka
Původ lokality: dům
Interpretace v podání: dům
Kráceno: souhrn

Obsah:

Líčení Pohádky a návštěvy přátel respondenta v rámci geocachingu. Zmiňované motivy:

- líčení historie Roubalových vražd, vraždil na místě, těla házel prasatům
- zmiňována obecná existence zvláštních pocitů, podivné zvuky, které po puštění znovu z mobilu zněly jako chrochtání prasat
- ubití čarodějnice, smrt syna Pangerlových při návratu z války
- Roubalova povaha se po koupí Pohádky radikálně změnila
- kamarádi respondenta na místě přepadl stracha rozmysleli si přespání

[94]

Název: Plačící dítě ve Starém Plzenci
Zdroj: R47
Doba původu: začátek 21. stol.
Zaznamenáno: 16. 8. 2010
Příležitost sdělení: odpověď na obecný dotaz e-mailem
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Plzeňsko
Lokalita: Starý Plzenec – hradiště
Původ lokality: hradiště a kostel
Interpretace v podání: hradiště a kostel
Kráceno: ne

Obsah:

Ahoj, napadla mě jedna blbost. Na hradišti ve Starém Plzenci jsou vidět základy kostela Sv. Kříže, u kterých byla ještě snad loni cedule jako součást esoterické stezky. Prý je v těchto základech slyšet plačící dítě a pobyt zde tě nabije energií :-D. Bohužel ceduli už odstranili, ale něco by se možná našlo na internetu.

[95]

Název:	Prokletý hřbitov v Poběžovicích
Zdroj:	R48
Doba původu:	začátek 21. stol.
Zaznamenáno:	17. 8. 2010
Příležitost sdělení:	odpověď na obecný dotaz e-mailem
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Domažlicko
Lokalita:	Poběžovice
Původ lokality:	hřbitov
Interpretace v podání:	hřbitov
Kráceno:	výběr z delšího textu

Obsah:

jedná se o středověký až novověký hřbitov, lokalita Poběžovice (o. Domažlice), prohlásili členové technických služeb, když šli kolem do práce, všichni, kdo šáhli na ty kosti nebo kopali na tom hřbitově, tak do roka zemřeli a my už to máme taky spočítány. Již dřív se tam dělaly nějaké úpravy terénu, tak nevím, jestli tenkrát někdo zemřel? Spíš si ale myslím, že si z nás možná střílí a snaží se nás postrašit. Takže nechávám tobě k posouzení.

(...)

ten hřbitov už je nefunkční a jednalo se čistě jen o archeologický výzkum. Nemůžem se dopídit, kdy se na něm zcela přestalo pohřbívat, ale podle nálezů a založení "nového" hřbitova to vypadá, že někdy v průběhu 19.stol. Ale není to zaručená informace. Kdybych se ještě střetla s nějakou průpovídkou, tak dám určitě vědět.

[96]

Název:	Wollmannova vila
Zdroj:	<i>Lahoda 2005</i>
Doba původu:	2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno:	19. 8. 2010
Příležitost sdělení:	brožura – neoficiální průvodce po oblasti
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Ralsko
Lokalita:	Wollmannova vila
Původ lokality:	vila
Interpretace v podání:	vila
Kráceno:	ne, jde o heslo z obsáhlejšího průvodce

Obsah:

Wollmannova vila (Wollman - býv. Sudetský zlatník, před odsunem prý ukryl 50kg zlata, půl roku potom zemřel) - zřícenina mezi Mimoní a Pavlínem, předválečná stavba se zpustlou zahradou a zbytky sochařských děl. Ve sklepě hluboká studna tč. bez vody se zabetonovaným dnem, před vilou mělčí studna s vodou. V r.1998 vila zbourána a přístup ke studním zmizel pod násypem suti.

[97]

Název:	Tajemný Ralský les
Zdroj:	W23
Doba původu:	2008
Zaznamenáno:	19. 8. 2010
Příležitost sdělení:	článek na oddechovém webovém magazínu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Ralsko
Lokalita:	Ralsko – les v oblasti
Původ lokality:	les ve vojenském prostoru
Interpretace v podání:	les
Kráceno:	shrnutí

Obsah:

Vyprávění o výletu do lesa, kde prý žije něco zlého. Po cestě potkají dva kamarádi dědka, který je posílá jinam. O půlnoci přijde děsivé ticho, později šepot a stíny. Kamarádi uprchnou a bloudí až do rozbřesku, ráno má jeden z nich potřhané šaty a neví, jak k tomu přišel.

Poznámka: Patrně výrazně stylizované vyprávění, část přispěvatelů v diskuzi pod článkem zmiňuje, že jde o opravdu děsivé místo, o kterém se v okolí ledacos vypráví.

[98]

Název: Ralsko – česká Area 51

Zdroj: W22a; W22b

Doba původu: závěr 20. stol.

Zaznamenáno: 18. 10. 2015

Příležitost sdělení: záhadologický web

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Ralsko

Lokalita: Ralsko – hrad a obecně

Původ lokality: hrad, vojenský prostor, letiště

Interpretace v podání: hrad, vojenský prostor, letiště

Kráceno: shrnutí

Obsah:

A právě po odchodu sovětských vojsk se začaly objevovat zprávy, že tato oblast je jakousi "českou Area 51", tedy základnou, kde přistávají létající talíře, nebo jsou dodnes uschovány jakési zázračné technologie, ba dokonce, že je zde uschován atomový reaktor, který je dosud v činnosti.

Poznámka: Ve zbytku článku zmíněny i tradiční pověsti z oblasti.

[99]

Název: Zatopené kostely

Zdroj: W56m; R102; R107; R110; R111

Doba původu: 2. pol. 20. až 21. stol.

Zaznamenáno: 23. 8. 2010

Příležitost sdělení:	diskuze o ruinách a zvláštních místech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Těšínsko; VN Orлік
Lokalita:	VN Těrlicko; Těchnice
Původ lokality:	zatopená vesnice
Interpretace v podání:	zatopená vesnice se stojícím kostelem
Kráceno:	formátováno, výběr z diskuze

Obsah:

R110: *tak každá stavba přehrady spolkla vesnice a v každé vesnici většinou býval kostel - takže pozor až se budete koupat na přehradách, aby vám špička nenatrhla lod nebo pr...)*

R111: *me tímhle strasil deda na Terlicku, ze si prej o spicku kostela roztrhneme lod.. od ty doby mam hruzu ze vsech vodnich staveb :-))*

R107: *kamarad znamyho tam prej plaval a o spicku se pichnul do nohy! Jedna se o Kostel v byvalych Technicich, mimochodem pekny jmeno.), ktery pak byly zatopeny, vez zustala stat.*

R102: *není ten kostel náhodou jenom fáma? Já vím. že se říkalo, že k tý věžičce je je/byla přivázaná bojka a rodiče nás vždycky krmili historkou, že když je málo vody, tak je vidět špička toho kostela...ale nikdy jsem v materiálech nepátrala, jestli tam fakt nějaký byl*

[100]

Název:	Interpretace pinek – Brdy
Zdroj:	W60h; R111; R112
Doba původu:	2010
Zaznamenáno:	23. 8. 2010
Příležitost sdělení:	diskuze o podzemí
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Brdy
Lokalita:	Komorsko?
Původ lokality:	pinky
Interpretace v podání:	pinky, zemjanky, krátery
Kráceno:	formátováno, výběr z diskuze
Obsah:	

R112: *Jo a jinak sem byl ted v Brdech mimo jine hledat jeden starej dul. Mozna sem nasel zasypanej vchod, rozhodne sem nasel haldy a pak mozna neco, co mohl bejt kdysi odvod z dedicne stoly (ale tezko rict... mozna sem jenom v nakym rigolu proste videl neco, co sem tam videt chtel, je to fakt zarostly a nezretelny). Nicmene cele okoli bylo posete takovyma "trychtyrema", ze sem si uplne pripadal jak nekde na fronte v zemi nikoho (kdyby to teda davno nebylo zarostly sto let staryma bukama). Ty trychtyre byly casto hnedka tesne vedle sebe. Muzete mi nekdo vysvetlit, co sem to videl? Trychtyre meli tak 5 - 8 m v prumeru a hloubku tak od 2 do 5 m. To jsou nejake propady? Nebo nejake zkusebni cuty?*

(Následuje vysvětlení, že jde o pinky – propady a další stopy po důlní činnosti, na něj navazuje úvaha jiného přispívajícího.)

R111: *Bavil jsem se před lety s jedním lesákem, co študoval za císaře pána a ten mi povídal, že hodně jich jsou skutečně původní zemljanky po Rusech a okopy z války, že se to možná nezdá, ale že skutečně to v tom lese vydrží strašně dlouho, že i ten kráter po bombě můžeme potkat dodnes... tak nevím co si o tom myslet, ale věřím mu to.*

[Záznamy 101 až 120]

[101]

Název:	Interpretace pinek – Orlické hory
Zdroj:	R46
Doba původu:	20. stol.
Zaznamenáno:	25. 6. 2010
Příležitost sdělení:	odpověď na přímý dotaz na původ objektů
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Orlické hory
Lokalita:	Říčky – Alma
Původ lokality:	pinky
Interpretace v podání:	pinky, zemjanky, krátery
Kráceno:	shrnutí
Obsah:	

Jámy a příkopy v lese (pozůstatky po těžbě železné rudy) jsou vojenské, po stavbě prvorepublikových bunkrů. Říkali to i místní sudetští Němci.

[102]

Název:	Podzemní továrna Richard 1 a její tajemství
Zdroj:	W66a
Doba původu:	2. pol. 20. až 21. stol.
Zaznamenáno:	27. 8. 2010
Příležitost sdělení:	článek na webu prodejce detektorů kovů
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	České středohoří
Lokalita:	důl Richard
Původ lokality:	podzemní továrna a důl
Interpretace v podání:	podzemní továrna a důl
Kráceno:	shrnutí zaměřené na části textu s folklorními rysy

Obsah:

Text shrnuje historii dolu Richard. Podrobněji se jí věnuje od roku 1944, kdy sem měla dorazit skupina inženýrů a vězňů. Jeden z inženýrů jménem Volk měl po válce bez známek donucení odjet do Ruska, nabízí se otázka, zda nebyl agentem. Dále je popisováno zakládání podzemní továrny a její provoz, mj. je uváděno, že se zde *podle doposud nepotvrzených informací mělo vyrábět elektrické vybavení a jiné součásti V2 a součásti dalších tajných projektů III.říše, což potvrzuje ně kolik snímků, kde je v podzemí dolu Richardu II vyfocen konstruktér raket Werner von Braun, tyto fotografie byly objeveny teprve v roce 2009 v archivu památníku Terezín.* Ing. Volk údajně vynášel z továrny podivné stříbrné součástky.

Není znám člověk, který by věděl, co v Richardu vyrábělo. Ale po válce se tam měli údajně najít stabilizační plochy rakety V2, které si prý odvezli Rusové z NKVD (opět nepotvrzeno). Další pasáže se příliš neodlišují od dokumentované historie, popisují vývoj objektu ke konci války. Na místě měly ale také působit zvláštní oddíly SS. *Příslušníci těchto SS oddílů, tedy nikoli již vězni, prováděli prý blíže neznámé stavební práce v podzemních objektech továrny. Z objektů se ozývala častá střelba a detonace. Podle očitých svědků se v těchto dnech vozil do podzemí upravenými nákladními auty neurčitý materiál. 8.5.1945 tato činnost ustala a z podzemí se ozvala série výbuchů. SS jednotky organizovaně opustily prostory KT Litoměřice směrem přes Labe Co se do dolu vozilo a co bylo nebo je za závaly dodnes uschováno, o tom se vedou dodnes bouřlivé diskuze. (...) Obecně se jako u každé*

podobné stavby hovoří o věcech typu zlato, cennosti, archivní materiály, seznam konfidentů, dokonce i jantarová komnata, částí tajných zbraní atd. Možná fikce, možná pravda. Svědkové uvádí během 3 dnů příjezd celkem 30-40 těžkých nákladních vozů. Bylo tam taženo i několik zaplachtovaných přívěsů značných rozměrů. Žádný podle svědků už ale z Richardu nevyjel.

Následně je popisován příjezd NKVD, která popravovala německé zaměstnance a cosi z dolu dala odvézt. *Ruská strana několikrát po roce 1946 požadovala důkladnou prohlídku zneprístupněných prostor Richardu, kterou prý z nedostatku času v roce 1945 neprovedla. (...) Nicméně fakt je, že zde po roce 1948 dlouho působilo komando Vojenského obranného zpravodajství pod přímým velením B. Reicina, tehdejšího stalinistického agenta NKVD, jinak i náměstka ministra vnitra Československa. Po činnosti této skupiny zůstala celá levá část dolu zavalená. Jaké práce a pro koho zde OBZ pracovalo dodnes zůstává záhadou.*

Článek dále zmiňuje poválečné průzkumy dolu, z částečně udajně organizované StB. Diskutován je film „Tajemství podzemní továrny Richard“ z let 1984–1985 (první dva díly) a v roce 1989 (třetí díl), spekuluje se, že jej dala vyrobit StB, aby poskytla vlastní verzi historie odlišnou od zpráv amatérských badatelů či provedla vlastní průzkum.

(...) Lidé z Litoměřic nevědí téměř nic o vnitřních prostorech Richardu, jeden člověk dokonce vykládal, že jeho kolega jezdil kdysi v 70 letech do vnitřních prostor s nákladákem, po spirálových cestách se sjíždělo do podzemí. Prý jezdil s betonem někam hluboko do hal, kde se kdysi těžil vápenec. Tak toto je asi už extrém. Ale i to je možné slyšet v Litoměřicích.

Na závěr je popisován geofyzikální a proutkařský průzkum prováděný autory textu, který skončil bez výrazných výsledků.

[103]

Název:	Nacistické poklady v Čechách
Zdroj:	W66b
Doba původu:	2. pol. 20. až 21. stol.
Zaznamenáno:	27. 8. 2010
Příležitost sdělení:	článek na webu prodejce detektorů kovů
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	různé lokality v Čechách

Lokalita: různé
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: souhrn motivů z obsáhlého textu

Obsah:

Zmiňuje jako možné úkryty nacistických pokladů (cennosti, dokumenty, Jantarová komnata, tajný výzkum) štolu v Hoře Svaté Kateřiny a Štěchovice, též štoly u Novohradských hor, kde mohla být ukryta část zlata sebraného maďarským Židům. U tunelů Posázavského Pacifiku uvádí možnou existenci zazděných skrytých bočních chodeb.

[104]

Název: Nevysvětlitelný strach ve štolách
Zdroj: W60j; R93
Doba původu: 90. léta 20. stol. až 2010
Zaznamenáno: 22. 4. 2010
Příležitost sdělení: diskuze o pověstech vztahujících se k podzemí
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český kras; Jeseník
Lokalita: lom Amerika; různé
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: ne

Obsah:

Dalším podivným nevysvětlitelné stavy panického strachu jsem zažil v některých štolách, snaha rychle odejít z konkrétního místa, strach se otočit... neumím si to vysvětlit, normálně takové stavy nemívám. Jedním z takových míst byla konkrétní štola v systému Malé Ameriky (že by Hagen?). Další taková místa jsou v Nízkém a Hrubém Jeseníku.

[105]

Název: Nacistické podzemí u Hrubé Vody
Zdroj: R49
Doba původu: kolem r. 2000

Zaznamenáno: 27. 8. 2010
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o pověstech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Nízký Jeseník
Lokalita: Hrubá Voda
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: podzemní továrna
Kráceno: ne

Obsah:

V břidlicových štolách u Hrubé Vody byla nacistická podzemní továrna, potom to vyhodili do vzduchu, zřejmě tam zůstala spousta zasypaných dělníků.

Poznámka: Respondent navštívil lokalitu v rámci „výpravy za skřítky“, společenské akce zorganizované na diskuzním serveru, jejíž součástí byl pokus o spatření přírodních duchů. Účastníci brali akci zčásti vážně, zčásti jako recesi, respondent patří ke druhé skupině.

[106]

Název: Poklady a skrýše Kumerského pohoří
Zdroj: *Cílek 2000*
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 6. 11. 2010
Příležitost sdělení: esej o archeologických výzkumech v oblasti a jejích obyvatelích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Ralsko
Lokalita: Hradčany a okolí
Původ lokality: bývalý vojenský prostor
Interpretace v podání: bývalý vojenský prostor
Kráceno: ano

Obsah:

Text popisuje osobní zážitky a další kuriozní události, se kterými se setkali účastníci archeologických výzkumů v Hradčanských stěnách krátce po otevření prostoru pro veřejnost. Popisuje svérázná setkání zahraničních studentů s místními obyvateli. Dále

shrnuje historii místa, uvádí údajný černý obchod mezi okupanty a civilním obyvatelstvem. Dále je líčena likvidace přebytečných zbraní a vojenského materiálu zahrnováním do jam, které se následně staly cílem hledačů cenností.

Místní občan Saxofon, zdálky rozeznatelný podle sekyrky a hřebenu za opaskem, nám pak tajemně sdělil, že v pondělí už konečně přijede H. Gaensel, vypustí rybník a asi najde tu Jantarovou komnatu. Gaensel nedorazil, ale z dřívějšího pohovoru na Úřadu pro vyšetřování zločinů komunismu vím, že existuje podezření, že v Hradčanech a Milovicích zanechala sovětská armáda nějaké podzemní prostory, snad skladiště zbraní, které je možné využít, pokud by se u nás změnila politická situace. O skladiště se prý vždy stará někdo místní – "dubok" neboli "pařez", tedy spící agent.

[107]

Název: V1, V2 a archiv v Richardu
Zdroj: *Cílek – Hrdlička – Malý 1990, s. 118*
Doba původu: 1990
Zaznamenáno: 6. 9. 2010
Příležitost sdělení: odborný článek o podzemní továrně Richard
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: České středohoří
Lokalita: důl Richard
Původ lokality: důl a podzemní továrna
Interpretace v podání: důl a podzemní továrna
Kráceno: výběr z textu

Obsah:

(...) snad z doby kolem roku 1965, kdy se skupina vojáků z blízkých kasáren prokopala zavaleným vchodem AB, je pověst o výrobě V1 a V2 v Richardu a dodnes se udržující mýtus o ukrytí Kaltenbrunnerova archivu

[108]

Název: Mordloch
Zdroj: *Zimmerman 1990, 135*
Doba původu: 1990, odkazuje na tradiční pověst zaznamenanou r. 1888
Zaznamenáno: 6. 9. 2010

Příležitost sdělení:	zpráva v odborném časopise
Nefolkloristický zdroj:	ano, s odkazem na starší krajevou literaturu
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Kokořínsko
Lokalita:	Mordloch
Původ lokality:	jeskyně a umělá dutina
Interpretace v podání:	jeskyně
Kráceno:	výběr z textu

Obsah:

Četnými pověstmi opředená jeskyně Mordloch (Vražedná díra) je ukázkou, jak člověk částečně přetvořil pseudokrasovou dutinu v jeskyni umělou, kterou pak využil k různým účelům. F. Bernau (1888) o Mordlochu píše toto: "Již lidový název této jeskyně poukazuje na dřívější doupe loupežníků. Podle pověsti se v době třicetileté války v jejím okolí u Vidimi a Kokořína zdržovali lupiči. Měla být také sídlem strašné bandy vrahů, která byla likvidována až při společném zákroku majitelů okolních panství. Obyvatelé okolních obcí se v důsledku těchto hrůzyplných událostí tomuto místu raději vyhýbali." Tolik citace, z níž se dá usoudit, že jeskyně mohla být vytesána někdy před třicetiletou válkou, a to nejpravděpodobněji za účelem obývání nebo hospodářské činnosti v místních lesích.

(...) V současné době jsou obě jeskyně Mordloch a U Mordlochu vzhledem ke své poloze na značené trase velmi často navštěvovány turisty a táborníky. Tyto návštěvy mají mnohdy negativní důsledky. Situace je rok od roku horší. Jeskyně jsou poškozovány různými nápisy, pískovcové stěny jsou otloukány, ohněm jsou opalovány stropy a na dnech jeskyní se hromadí odpadky.

[109]

Název:	Vojenský objekt v lese Boru
Zdroj:	W56o; W67; R113
Doba původu:	začátek 21. stol.
Zaznamenáno:	6. 9. 2010
Příležitost sdělení:	diskuze o zvláštních místech a záhadologické webové stránky
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	částečně v diskuzi
Oblast:	České Budějovice
Lokalita:	les Bor

Původ lokality: vojenský areál
Interpretace v podání: vojenský areál
Kráceno: výběr z diskuze a shrnutí textu

Obsah:

R114: *Slyšeli jste o lese zvaném Bor? Má se nacházet u sídliště máj v českých budějovicích a záhadami se to tam prý jen hemží. Tajemné hlasy, časové smyčky atd. Taktéž tam má být nakumulovaná negativní energie z mnoha sebevražd které se tam udály. Byl jste tam někdo? Díky předem za info*

R115: *Znamej bydli kousek odtamtud. Jsem s ním o tom mluvil a říkal, že tím lesem procházel už mnohokrat (a to i v noci) a nikdy se tam s nicím nenormalním nesešel. O tech povestech sice ví, podle něj se ale nezakládají vůbec na pravdě.*

R113: (uvádí vyjádření známého, podle kterého není v lese ani bývalé vojenské základně nic nadpřirozeně zvláštního, okrajově zmiňuje motiv červených očí, hodnotí vyprávění jako *paranoia, schiza, stihomam*)

W67: *Před rokem 1989 měla československá armáda v lese posádku a muniční sklad. Ve dne v noci byla nepřetržitě strážena cesta, po níž se munice převážela. Osudné noci, kdy vojáci střídali stráž, uviděli, jak se jejich kolega proměnil v podivnou bytost, která jim nahnala takový strach, že po sobě začali střílet. Došlo k šílené palbě, při které tři vojáci přišli o život a čtvrtý byl převezen do vojenské nemocnice s těžkým poraněním a zanedlouho mu podlehl. Před smrtí vypovídal o svém šokujícím zážitku, ale nikdo mu nevěřil - přestože během té noci úplně zešedivěl. Ale přes všechny pokusy rekonstruovat takto pojatý příběh, se nepodařilo najít nikoho, kdo by událost potvrdil v podobě, v jakém ji autorka článku uvádí.*

(...) *U zdejší vojenské posádky sloužil muž, který autorce vyprávěl další záhadný příběh. Jedné noci prý byl vyhlášen mimořádný poplach, neboť se do lesa zřítíl neznámý létající předmět. Celá lokalita byla uzavřena a po dobu jednoho roku do ní nikdo neměl přístup a to ani vojáci, ačkoli zde předtím armáda prováděla pravidelné zkušební střelby. Pozůstatkem po této události zde zůstaly ožehlé stromy. Musely být vystaveny velmi vysoké teplotě, protože jsou místy spálené na uhl, třebaže okolní porost nebyl požárem zasažen.*

Poznámka: W67 uvádí, že text je založen na bližší nespecifikovaných člancích Zdeňky Vrzalové v časopise *Fantastická fakta (Vrzalová 1999, 18, jde o zmiňovanou „autorku“)* a Otomara Dvořáka v *Astru* a v *Českobudějovických listech*. Další varianta pověsti o přestřelce viz též *Janeček 2015, 49–50* bez motivu proměny, ale s tím, že vojáci stříleli dovnitř perimetru.

[110]

Název: Záhada zbytečného dolu
Zdroj: W7c
Doba původu: 1995
Zaznamenáno: 20. 9. 2010
Příležitost sdělení: webový portál věnovaný zaniklým obcím – komentář
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Doupovské hory
Lokalita: Goldberg u Lochotína
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Krácení: výběr z článku

Obsah:

Na Goldberg vede prý stopa pokladu K.H. Franka, který ukradl v Čechách řadu skvostů - mj. i insignie Karlovy univerzity. Někde na Doupovsku byla prý ukryta dvě nákladní auta cenností.

Poznámka: Zbytek článku diskutuje důvod vzniku dolu v místě, kde nejsou vhodné nerostné suroviny, předpokládá se starý omyl nebo podvod. Údajně je primárním zdrojem článek -ib-: Záhada zbytečného dolu, in: *Mladý svět* 4. 5. 1995; k nejasnému původu této lokality, jejímu charakteru a geologické situaci viz též *Buf – Borek 2001*; *SPEA 1992*; srov. *Hradecký 2009*.

[111]

Název: Chodba na Borotíně
Zdroj: R116
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 27. 10. 2010
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o pověstech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Česká Sibiř
Lokalita: Borotín

Původ lokality: hrad a statek
Interpretace v podání: hrad a statek
Kráceno: výběr z rozhovoru

Obsah:

Byl tam statek zavřenej, bylo mi asi deset, a někdo vymyslel, že jsou tam obří Ukrajinci a něco tam schovávají a my jsme je stopovali. A našli jsme tam prkno na podlaze, všude byl prach, zvedli jsme, nic nenašli. Našli jsme taky chodbu, zdálo se, že někam vede, pak to bylo zavalené, báli jsme se tam potom chodit kvůli Ukrajincům, pak jsme si říkali historky, jak je tam schovanéj poklad. Ostatní, co tam maj chalupu, říkali, že to vede až někam na pole a že tam prchali nějakí vojáci.

[112]

Název: Hřiště na místě hřbitova
Zdroj: R117
Doba původu: 90. léta 20. stol.
Zaznamenáno: 27. 10. 2010
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o pověstech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Tábořsko
Lokalita: Tábor
Původ lokality: hřiště
Interpretace v podání: hřiště a hřbitov
Kráceno: souhrn

Obsah:

V Táboře dětské hřiště vzniklo tak, že ze hřbitova odvezli náhrobky, hroby zůstaly, od té doby bylo zábavou mládeže vyhrabávat tam kosti.

[113]

Název: Místo smrti na hradě
Zdroj: R116
Doba původu: 90. léta 20. stol. až 2010
Zaznamenáno: 27. 10. 2010
Příležitost sdělení: osobní rozhovor o pověstech

Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Podýjí
Lokalita: nspecifikována
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: souhrn

Obsah:

Někde u Dyje je hrad, respondentka tam byla na výletě. Průvodkyně jim ukazovala místo, kde rostou jiné než obvyklé rostliny. Všichni si tam šli stoupnout a cítili divné pocity, prý tam za 2. světové války umřela nějaká žena, která se tam skrývala a kterou zastřelili. Respondentka také tvrdila, že měla divný pocit, aby nevybočovala.

[114]

Název: Tajemství studny na Zbiroze
Zdroj: R59
Doba původu: 2010
Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: dotazy z publika během přednášky L. Lahody o Milovicích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Křivoklátsko
Lokalita: Zbiroh
Původ lokality: hrad a zámek, studna
Interpretace v podání: hrad a zámek, studna s tajnou chodbou
Kráceno: souhrn

Obsah:

Na dně nepoužívané studny na zámku Němci nechali dokumenty, dno je zabetonované a pod ním tajná chodba. Pak se tam vrhli hledači a začali kopat, zmínil to i kastelán v TV.

[115]

Název: Odbočky v tunelech Pacifiku a u Tišnova
Zdroj: R59
Doba původu: 2010

Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: dotazy z publika během přednášky L. Lahody o Milovicích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Posázaví a Vysočina
Lokalita: Posázavský Pacifik a Tišnov
Původ lokality: tunely, podzemní továrna
Interpretace v podání: tunely, podzemní továrna
Krácceno: souhrn

Obsah:

V tunelech Posázavského Pacifiku a u Tišnova, kde byly podzemní továrny, jsou do strany odbočky.

[116]

Název: Kaple značí štolu do Boleslavi
Zdroj: R59
Doba původu: 2010
Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: dotazy z publika během přednášky L. Lahody o Milovicích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Praha a Stará Boleslav
Lokalita: Prosek až Stará Boleslav
Původ lokality: kaple, podzemní lomy v okolí
Interpretace v podání: kaple a tajná chodba
Krácceno: souhrn

Obsah:

Tajná chodba vede z Prahy až do Boleslavi, na povrchu ji značí kaple. Dokazuje to i fakt, že ty kaple jsou mimo povrchové cesty, u kterých by byly normálně.

[117]

Název: Tajná chodba na hradě Pecka
Zdroj: R59
Doba původu: 2010

Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: dotazy z publika během přednášky L. Lahody o Milovicích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Jičínsko
Lokalita: Pecka
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad a tajná chodba
Kráceno: souhrn

Obsah:

Z hradu Pecka měla vést tajná chodba až na Kulatý vrch. Vstup tam byl, byla to velká jeskyně, pak to ale bylo zasypané.

[118]

Název: Podzemní silnice v Milovicích
Zdroj: R59
Doba původu: 2010
Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: dotazy z publika během přednášky L. Lahody o Milovicích
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Milovice
Lokalita: Milovice – Boží Dar
Původ lokality: vojenské letiště
Interpretace v podání: vojenské letiště a podzemní silnice
Kráceno: souhrn

Obsah:

Z průmyslové zóny vedla dvouprouhá podzemní silnice na letiště, jeden rogalista to ze vzduchu i zmapoval, jsou tam větrací (průduchy?) viditelné, jak jdou za sebou ze vzduchu.

[119]

Název: Zakopané hlavice v Milovicích
Zdroj: R101
Doba původu: 2010

Zaznamenáno: 29. 10. 2010
Příležitost sdělení: odpověď L. Lahody na dotazy z publika po přednášce
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Milovice
Lokalita: Milovice obecně
Původ lokality: vojenský prostor
Interpretace v podání: vojenský prostor
Kráceno: souhrn

Obsah:

Byla fáma, že komise při odsunu vojsk kontrolovala odjíždějící vlaky. V jednom prý byly izokontejnery na jaderné zbraně, ale byly v nich hračky, koberce, botičky. Na co kontejnery byly, se zjistilo až dodatečně. Takže podle té fámy možná zakopali ty hlavice rovnou v Milovicích.

[120]

Název: Radioaktivní voda v lomech
Zdroj: W56m; R118; R119
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 15. 11. 2010
Příležitost sdělení: diskuze o ruinách
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Skutečsko
Lokalita: Prosetín
Původ lokality: lomy
Interpretace v podání: lomy
Kráceno: souhrn

Obsah:

O lomech u Skutče a Prosetína se říká, že je tam radioaktivní voda.

Poznámka: V další diskuzi vysvětlováno jako fáma vypouštěná místními lidmi, aby se snížila návštěvnost.

[Záznamy 121 až 140]

[121]

Název: Rolava – slévárna cínu
Zdroj: W56p; R120
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 18. 12. 2010
Příležitost sdělení: diskuze o zvláštních místech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl a úpravna rudy
Interpretace v podání: slévárna cínu
Kráceno: souhrn

Obsah:

Zdravim, treba to nekdo bude vedet. Sem kdysi cetl clanek o byvale slevarane na cin (myslim, nejsem si jistej) nekde v Krusnejch horach. Byla pouzivana za 2.svetove valky a samozrejme tam pracovali odsouzeni nacistama a po druhe svetove valce byla opustena. Kdyby nekdo vedel :) Dik

[122]

Název: Napadení nadpřirozenem v lomu
Zdroj: R60; komentář od R50; *Antony 2003, 10–12*
Doba původu: 2. pol. 90. let 20. stol. až cca 2002
Zaznamenáno: 19. 12. 2010
Příležitost sdělení: rozhovor po Skype
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Žulovsko
Lokalita: lom na kótě 353 poblíž Smolného vrchu
Původ lokality: lom
Interpretace v podání: lom

Kráceno: souhrn

Obsah:

Na vandru nocovali s přítelem na kopci, který je obehnán kamenným sloupem, ještě vtipkovali, že jsou tu proto, aby něco neuprchlo ven. Na vrchu je zatopený lom, i když se ale ráda koupe, něco ji odrazovalo od vstupu do vody. Všimla si, že kolem ohniště jsou rozvěšené benátské masky a rozmístěné kameny, jako by někdo chystal evokaci. Posléze se setmělo a místo začalo být zlé, zmiňuje možný vliv energií jich dvou na místo. Přítel šel pro dřevo, ona měla pocit, že ji něco láká ke kraji skály. Když se vrátil, měl rozříznutou ruku a nevěděl, jak k tomu přišel. Zakřičel, že odtud musejí zmizet, nejdřív chtěli přespat o lomové patro níže. Hlasy ale nepřestávaly. Odcházeli po cestě a cítila, jak se po ní z křoví něco sápe. Stálo velkou energii dostat se za vztyčené sloupy, pak se jim ulevilo, ale ještě hodinu slyšeli vytí. Zbytek noci strávili ve Velké Kraši u kostela, negativní energie na nich ale ulpěla, dům jim postihla povodeň a nakonec se rozešli. Možná může mít to místo, zvláště s hledem na nedaleký Smolný vrch, souvislost s čarodějnickými procesy.

Poznámka: Osobní prožitek respondentky, zachycen i jako ústně tradovaný příběh mezi jejími přáteli. Např. R50 vyslechla od druhého účastníka noclehu v lomu vyprávění, které se v některých detailech lišilo (zjevení obličeje v prostoru nad srázem pod lomovým patrem, údajně se mu později podařilo identifikovat rituál, který zde někdo neznámý dříve použil). Motivy z příběhu byly zřejmě později využity v tramské povídce *Strach* M. Antonyho (*Antony 2003, 10–12*).

[123]

Název: Společný sen v lesním úvoze

Zdroj: R60

Doba původu: 2. pol. 90. let 20. stol. až první desetiletí 21. stol.

Zaznamenáno: 19. 12. 2010

Příležitost sdělení: rozhovor po Skype

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Blanský les

Lokalita: nspecifikováno

Původ lokality: starý úvoz v lese

Interpretace v podání: starý úvoz v lese

Kráceno: souhrn

Obsah:

Skupina trampů včetně respondentky spala v lesním úvoze v Blanském lese. Všem se zdálo o mrtvole, zpětně složeno dohromady asi takto: (...) *jede povoz úvozem, relativně mladý pán veze něco na trh, střih, mrtvola zahrabaná na místě.*

[124]

Název:	Energetické vlastnosti Rolavy
Zdroj:	R60
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	19. 12. 2010
Příležitost sdělení:	rozhovor po Skype
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Rolava
Původ lokality:	důl a úpravna rudy
Interpretace v podání:	důl a úpravna rudy
Kráčeno:	z delšího textu vybrána jedna věta

Obsah:

rolava je typický místo se silným geniem loci, různí lidi tam můžou reagovat různě a zachytávat osobní vybrance nějakých zoufalců, ale celkově tam není ani zvířecí ani lidská nadřazená energie, prostě je to místo, kde je příroda silná, tak to vidím já

[125]

Název:	Interpretace Latzeltovy kaple
Zdroj:	R60
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	19. 12. 2010
Příležitost sdělení:	rozhovor po Skype
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Jeseníky
Lokalita:	Vidnava – Latzeltova kaple
Původ lokality:	kaple

Interpretace v podání: kaple
Kráceno: z delšího textu vybrána jedna věta

Obsah:

vidnava jsem slyšela, podle mě je tam unavená nějaká lidská energie, která má živejch plný zuby, ale jak už to ve vesmíru chodí, čím víc ji to sere, tím víc tam přitahuje ty ožralce:)

[126]

Název: Pocit těžkých nohou
Zdroj: W43
Doba původu: 2. 4. 2015
Zaznamenáno: 5. 4. 2015
Příležitost sdělení: diskuze v tematické facebookové skupině
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Podkrušnohoří
Lokalita: Duchcov – Kocourkov
Původ lokality: cesta u bývalého dolu
Interpretace v podání: cesta u bývalého dolu
Kráceno: ne

Obsah:

Alena Mojžíšková: Mám dotaz, stalo se už někomu z Vás že na procházce měl pocit těžkých nohou (jako by mě někdo držel za kotníky) a nemohl jít dál? Kocourkov u Duchcova - lesní cesta - místo které je i za letních suchých dní pořád mokré a poddolované - bývalá hlubinná šachta Barbora - chystám se tam za úplňku , možná se mi podaří i nějaké to foto.

[127]

Název: Negativní energie ve svojšické tvrzi
Zdroj: W43
Doba původu: 30. 3. 2015
Zaznamenáno: 5. 4. 2015
Příležitost sdělení: diskuze v tematické facebookové skupině
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Pardubicko

Lokalita: Svojšice – tvrz

Původ lokality: tvrz

Interpretace v podání: tvrz

Kráceno: ne

Obsah:

Lubos Safarik: *V nedávné době jsem navštívil tvrz Svojšice okr. Pardubice. Je to pěkné místo, ale shodli jsme se s přítelkyní že ve zbytcích sklepení je velice negativní energie. Ona dovnitř nešla já ano. Když jsem vlezl dolů začali v sousedství současně výt asi 4 psi a mne obklopil nevýslovný chlad. Nevím co tam je, ale na energetický otisk to asi nevypadá. Byl to velice zvláštní a nezapomenutelný zážitek. Hledám někoho kdo na tomto nebo jiném podobném místě zažil něco shodného. A taky někoho kdo ví jak se na takovém místě chovat. Děkuji. M.*

[128]

Název: Atomovka v Richardu

Zdroj: W68

Doba původu: 2011, potenciálně vyprávěno i dříve

Zaznamenáno: 17. 1. 2011

Příležitost sdělení: diskuze pod článkem na zpravodajském portálu

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: České středohoří

Lokalita: důl Richard

Původ lokality: důl a podzemní továrna

Interpretace v podání: nespecifikováno, v kontextu důl a podzemní továrna

Kráceno: ne

Obsah:

hlavně aby tam nebouchla atomovka

táta mi říkal že v továrně Richard byla funkční malá atomovka. Tak opatrně !!

[129]

Název: Mrtvola na Maria Hilfe

Zdroj: R60

Doba původu: 90. léta 20. stol – 21. stol.

Zaznamenáno: 26. 1. 2011
Příležitost sdělení: rozhovor po Skype
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Jeseníky
Lokalita: Zlaté Hory – štola Marie Pomocné
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: vybráno z delšího rozhovoru

Obsah:

je tam jedno dílo, jezděj tam trampové, nevím přesně kde, ale břídlíce, severní morava, a ve štole mají mrtvolu podnikatele jako maskota.. víš o tom něco? je to někde v okolí Marie pomocný (Maria Hilfe)

Poznámka:

Upřesnění od R93: *Jedná se o Mariahilfe III u Zlatých Hor, je tam kostra vojáka zřejmě z 1. války. Důl otevřeli údajně někdy v 90. letech členové (speleologické) skupiny Hades, našli tam kompletní kostru, torzo pistole, vojenskou přesku a minci z roku 1915. (jeden z nich) prý má lebku dodnes doma (zvrhlík). Po letech tam ještě pár nezajímavých kostiček je, zbytek si rozebrali různí podzemní "turisté".*

[130]

Název: Pohádka podle Květů
Zdroj: W43, údajně převzato z některého čísla časopisu Květy
Doba původu: po r. 2000
Zaznamenáno: 16. 3. 2011
Příležitost sdělení: článek na osobním webu
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Šumava
Lokalita: Pohádka
Původ lokality: dům
Interpretace v podání: dům
Kráceno: ano
Obsah:

Při návštěvě Pohádky je možné cítit *smutek, strach a divný pocit, jako by vás neustále někdo sledoval*

Jiří Král z Plzně u Pohádky spatřil stařenku sedící na kameni: „*Byla to shrbená kořenářka jako ze šumavských pověstí.*“ Minul ji a šel k Pohádce, tam ji ale potkal znovu, i když kratší cesta nikudy nevedla.

Spisovatel Vilém Kudrlička: Christlhof obývali manželé; *žena se prý zbláznila a muž se oběsil, nikdo neví proč. Jedna z posledních majitelek usedlosti nemohla v domě klidně spát - pronásledovaly ji divné předtuchy a raději se odstěhovala k příbuzným do Německa.*

Roubal dal údajně těla obětí sežrat prasatům ve chlívě sousedícím s domkem. Sám to popírá a tvrdí, že se ho tam někdo pokusil zastřelit.

Tramp Pavel Sýkora: Pohádka začala lákat party trampů. Pár let po uvěznění Roubala se jich tam asi deset vydalo. *Lidé z okolí se děsili: „Hlavně tam nechod'te v noci, nespali bychom tam ani za zlaté tele!“* Asi hodinu po půlnoci je probudilo žalostné naříkání a tlumená řeč. Zaslechli zřetelné lidské kroky jakoby v dřevácích, které je v kruhu obcházely. Jeden kamarád se odvážil rozsvítit svíčku, ale ta hned zhasla. Několikrát se to opakovalo. Utekli do lesa.

Lidé v Čachrově varují ještě dnes: „*Raději tam nejezděte a už vůbec nezkoušejte v Pohádce přečkat noc. Jsou věci mezi nebem a zemí, s nimiž bychom si neměli zahrávat...*“

[131]

Název:	Zjevení na Novém Hrádku
Zdroj:	R72
Doba původu:	80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno:	2. 6. 2011
Příležitost sdělení:	osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Podyjí
Lokalita:	Nový Hrádek
Původ lokality:	hrad
Interpretace v podání:	hrad
Kráceno:	ne

Obsah:

Od vandráků (dva nezávislé zdroje) mám informaci o divném zjevení na Novém Hrádku v Podují – obě party stejné podmínky. Spali pod mostem, který vede k předhradí, v noci v polospánku se jeden probudí a zjistí, že kdosi prochází mezi nimi, přes ramena celtu... ráno se zjistí, že si nikdo během noci neodskočil a že to byl kdosi cizí, v plášti... Vandráci se bojí, mají divné pocity, už nikdy by tam nespali a tak dále. Průvodkyně/správkyň ale tvrdí, že je to dobrý duch místa a vleče mě ke staršímu hrádku (N.H. je dvouhradí, zbytky gotické zříceniny a torzo renesančního loveckého zámečku), kde jsou na zdech místa vyzařující zvláštní pokojnou sílu... teplejší než okolí... a nic. Lidi, co chodí kolem nás, to zkouší taky a nadšeně kejvají. Já furt nic... a nic... a nic.

[132]

Název:	Divné pocity na Malém Blaníku
Zdroj:	R72
Doba původu:	80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno:	2. 6. 2011
Příležitost sdělení:	osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Podblanicko
Lokalita:	Malý Blaník
Původ lokality:	zřícenina kaple
Interpretace v podání:	zřícenina kaple
Kráceno:	ne

Obsah:

Opět několik zdrojů: hnusné místo, kde se na vandrech nespí, je zřícenina staré kaple na malém Blaníku. Nikdo tam nic neviděl, ale pocity nepopsatelně ohavné. Jedni zkusili přespat a o půlnoci se potupně stěhovali někam dál do lesa :o) Podotýkám, že všechny moje zdroje jsou lidi, kteří se pro nic za nic nebojí a v lesích v noci obvykle nemají problém.

Poznámka: Líčení údajných zážitků stejných osob jako ve výše uvedeném podání, doplněné o popis postavy v dlouhém plášti procházející mezi nocležníky, rozvádí *Obůrková 2012, 129.*

[133]

Název: Divné pocity v Pivoni
Zdroj: R72
Doba původu: 80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno: 2. 6. 2011
Příležitost sdělení: osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český les
Lokalita: Pivoň
Původ lokality: klášter
Interpretace v podání: klášter
Kráceno: ne

Obsah:

Podobný flek, kde není radno spát, jsou zříceniny kláštera v Pivoni. Je to fantastické místo na úpatí Českého lesa, jedna z mých srdečních záležitostí. Klášter je pevně ohrazený, dobře pozamykaný, všude řetězy a bytelné zámky, zabeďněná okna, ani pro trampy není jednoduché se dostat dovnitř. Nemám ale info z první ruky, jen typu „jeden vandrák povídal“ (obdoba JPP = jedna paní povídala).

[134]

Název: Světýlka u mohyl
Zdroj: R72
Doba původu: 80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno: 2. 6. 2011
Příležitost sdělení: osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Plzeňsko
Lokalita: Výtuň
Původ lokality: mohylník
Interpretace v podání: mohylník
Kráceno: ne

Obsah:

Použiju Tvou terminologii a uvedu luxusní přízrak od Holýšova... je to kraj, kde jsou porůznu mohylová pohřebiště; ví se i o mohylách v lese Výtůň a mohylách v revíru Hořina (tedy kousek od fleku, kde bývá Zlatá horečka). Od trampa, odvážného, pravověrného lesního barda (asi znáš, ale nesmím jmenovat, tohle jsem slíbila skoro vlastní krvi) mám poměrně šílenou historku, která s partou dětí (Tomíci) přespávali v jakémsi krmelci a zatímco děti dávno usnuly, on ne a ne usnout... pobolívala ho hlava, což se mu normálně nestává, tak to šel rozdejchat (rozkouřit?) někam opodál... načež daleko v lese (kolik dohlídneš v noci lesem?) zahlédl míhající se světíčka a slyšel divné vysoké pištivé tóny, jakoby útržky melodie... a prý místo aby se to vydal prozkoumávat, měl chuť se okamžitě obrátit a zdrhnout. Nebýt těch dětí a toho, že bylo drahně po půlnoci, tak by to udělal, ale počkal až do rána, už neusnul, ráno spakoval děcka a vypadli... Už nikdy by tam nespál (jak jinak). Takže otázka do pranice: co se děje kolem mohyl?

Poznámka: Obdobné jevy podobným způsobem, včetně nezřetelné melodie, která je doprovází, popisuje i starší místní folklor (W69). Tentýž příběh zpracovává *Obůrková 2012, 42–42* ve své knize o pověstech určené především mládeži, zmiňuje existenci dalších obdobných (byť přirozené vysvětlitelných) současných vyprávění z jiných regionů.

[135]

Název:	Zlé domy
Zdroj:	R72
Doba původu:	80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno:	2. 6. 2011
Příležitost sdělení:	osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	různé
Lokalita:	různé
Původ lokality:	dům
Interpretace v podání:	dům
Kráceno:	ne

Obsah:

Zlé domy – mám několik vlastních autentických zážitků z posledních let. Vesměs jde o naše známé, kteří se přestěhovali a koupili dům, který za sebou neměl hezkou minulost. Předchozí majitelé se rozvedli, zasebevraždili, povraždili vzájemně, týrali tam děti

a zvířata a tak podobně (většinou jedno z toho, ale i to stačí). Baby (tím myslím ženské poloviny párů) vůči tomu byly vnímavější, a tak se zabývaly něčím, co bych laicky označila za smazávání stop. Malovaly po stěnách „veselé“ motivy, ověšovaly dům bylinkama, vykuřovaly, likvidovaly, zamykaly, vyhazovaly. Nepomohlo to, zlé domy během posledních několika let rozdělily několik velmi soudržných párů kolem nás.

[136]

Název:	Kvílení na Troškách
Zdroj:	R72
Doba původu:	80. léta 20. stol. až počátek 21. stol.
Zaznamenáno:	2. 6. 2011
Příležitost sdělení:	osobní e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Český ráj
Lokalita:	Trosky
Původ lokality:	hrad a jeskyně
Interpretace v podání:	hrad a podzemí
Kráceno:	ne

Obsah:

Trosky, tedy hrad, na němž na sebe pokřikovaly ty dvě dámy - podle pověsti dodnes při bouři zní kvílení. Pod Troškami je vchod do jiného světa, pěkně ezoterické a strašidelné. Vchod je zamřížován. Opět místo, odkud noclehující trampové odtáhli o půlnoci a už nikdy by se tam nevrátili.

[137]

Název:	Světýlka v dolech
Zdroj:	R60
Doba původu:	90. léta 20. stol – 21. stol.
Zaznamenáno:	2. 6. 2011
Příležitost sdělení:	rozhovor po Skype
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	obecně

Lokalita: obecně
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: vybráno z delšího rozhovoru

Obsah:

ze své zkušenosti musím říct, že světýlka v negativním kontextu jsem neviděla nikdy, když už nějaká mocnost je na levelu, kde umí se světlem, bylo to dycky dobrý

(...)

já ti nevím, ale tohle na mě nikdy nepůsobilo negativně, nevím proč,

občas to slyším nebo zahlídnu v dolech. ale je to sice mrazivý, ale ne aby člověk prchal děsem

spíš, že se někam přifařil k něčemu hodně vzácnému, ale je dobrý to nerušit, jenže ono je to dycky tak hezký a tak prchavý, že to ani člověka nenapadne do toho šťourat nebo tam pouštět baumaxu nebo tak

[138]

Název: Mytágo na Strážově
Zdroj: R60; obsah uváděn z úhlu pohledu autora práce
Doba původu: 25. 8. 2011
Zaznamenáno: 14. 9. 2011
Příležitost sdělení: osobní rozhovor s respondentkou během zážitku
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Ralsko
Lokalita: Strážov
Původ lokality: zaniklá obec
Interpretace v podání: zaniklá obec
Kráceno: souhrn

Obsah:

Během výletu jsme nocovali s R60 za bouřky na Strážově ve sklípku. Ráno prý od sklípku dvakrát viděla na ploše bývalé vsi stát postavu muže v bílých šatech, jakoby venkovských a prostých. Já jsem nic neviděl, ale nedíval jsem se zrovna ve chvíli, kdy tam měl být. Podle R60 „mytágo“ musela vytáhnout bouřka, možná to byl někdo, kdo byl kdysi zabit bleskem, protože běžně se prý za dne takové věci moc nezjevují.

Poznámka: Pojem „mytágo“ odkazuje na „mýtické imago“ z románů Roberta Holdstocka (*srov. Holdstock 1994*), kde jde o zhmotněné mytické postavy z kolektivního nevědomí.

[139]

Název: Hagen na Jakartovických Šifrách
Zdroj: R50
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 21. 8. 2012
Příležitost sdělení: e-mailová korespondence
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Nízký Jeseník
Lokalita: Jakartovické Šifry
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: ne, pouze formátováno

Obsah:

Ahoj,

moc jsem se toho nedozvěděla, v zásadě jen to, co jsem si pamatovala a už ti říkala. Tolik přesně zpráva od kamaráda:

„Jde tam o jednu štolu, podobná pověst jako o Hagenovi, taky si to už moc nepamatuju.

Snad jen to že se tam zjevuje zelené světýlko a pak se z boční chodby vyřítí německý voják :-)

Vedla tam za druhé války linie :-)

Já to slyšel ale kdysi dávno :-)“

Tákže tak. Měj se

[140]

Název: Podzemní přístávací dráha v Milovicích
Zdroj: W56m; R61; R121
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 21. 11. 2011
Příležitost sdělení: díkuze o ruinách a zvláštních místech
Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano
Oblast: Milovice
Lokalita: Letiště Boží Dar
Původ lokality: vojenské letiště
Interpretace v podání: vojenské letiště s podzemní přistávací dráhou
Kráceno: výběr z diskuze

Obsah:

R61: *kdyz jste u tech milovic, slysel sem,ze je tam podzemni startovaci draha. mam to tam prolezly komplet,ale drahu jsem nenasel. nevite o tom nekdo neco?*

R121: *Ale ta startovaci draha, to je snad jedna z nejoblíbenějších UL (urban legends). Asi někdo někdy viděl ÚL (zodolněný úkryt letadel), tak z toho je hned kopec, který se odklápí a lítaj z něj MiGy, nebo podzemní ranvej.*

[Záznamy 141 až 160]

[141]

Název: Záhadné kroky ve starém dole
Zdroj: W56q; R122
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 18. 12. 2011
Příležitost sdělení: diskuze o nadpřirozených jevech
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: neuvedeno
Lokalita: neuvedeno
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: výběr z diskuze

Obsah:

Kamarád kamarádky je geolog a chodí se známým kutat do jeskyní, do bývalých dolů a podobně.

Vyprávěl že jednou byli v bývalé šachtě (jméno jsem zapomněla, ale mohu zjistit). Strávili tam s průvodcem celý den, prošli i do pasu spodní vodou, říkali že několikrát se tam už lidé

ztratili (několik pater a labyrint chodeb) a v průběhu času tam více lidí zemřelo, bývalý důl. Říkal, že když už začali vycházet nahoru, na chvíli se zastavil. Měl na zádech hromadu věcí, lana, kladiva a bylo to těžké, tak jim řekl, ať jdou napřed, že je dožene později. Oni že jo, tak šli dál nahoru.

Zhasl si světlo na helmě a seděl tam na těch schodech potmě. Několik minut bylo ticho, a pak uslyšel zřetelně kroky na schodech pod sebou, jako kdyby někdo stoupal šouravě nahoru. Bylo mu to divné, poslouchal dál, někdo se zezdola přibližoval. Tak rozsvítil světlo, popadl saky paky a běžel po schodech nahoru za ostatními.

Je to dost racionální člověk, ale je naprosto přesvědčený, že tam zezdola někdo přicházel jestli duch, nebo něco živého, těžko říct. Rozhodně tam ale nikdo tou dobou být nemohl, kromě jich tři - dva kamarádi a průvodce, přičemž ti dva už byli dávno nahoře.

Ale v šachtách a jeskyních se dá dobře skrývat, kdo ví co tam mohlo být.

[142]

Název:	Pohřebiště a nehody u Makotřas
Zdroj:	W70
Doba původu:	15. 12. 2011
Zaznamenáno:	18. 12. 2011
Příležitost sdělení:	diskuze o nebezpečné silnici na zpravodajském portálu
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Kladensko
Lokalita:	Makotřasy
Původ lokality:	archeologická lokalita a silnice
Interpretace v podání:	pohřebiště a silnice
Kráceno:	výběr z diskuze

Obsah:

Martin Kuča, Ostrava: Silnice u Makotřas protíná stárodávné pohřebiště. V době výstavby této komunikace se sice udělal jakýstakýs archeologický průzkum, ale většina hrobů zůstala pod silnicí nebo v jejím okolí.

Tento problém se zvýšenou nevhodností se řešil už za komunistů a dokonce i oni se přikláněli k názoru, že chyba je v tom, že zneuctili posvátná místa.

[143]

Název: Podzemní továrna v Holýšově
Zdroj: W71
Doba původu: 2008–2010
Zaznamenáno: 20. 1. 2012
Příležitost sdělení: diskuze ve fóru o opevnění
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Plzeňsko
Lokalita: Holýšov
Původ lokality: muniční továrna a kasárna
Interpretace v podání: kasárna a podzemní továrna
Kráceno: výběr z diskuze, kráceno

Obsah:

otipkavasek: Podzemní továrna se nacházela *pod celým komplexem kasáren Holýšov*. Byla to továrna na munici ,za druhé světové války. Její části byli rozděleny na místnosti asi 2x2metry velke . Z toho důvodu že se na bezpečnost moc nebralo ohledy. Když vybuchla munice v jedne z místnosti, zabilo to jen jednoho a to bylo nic. Byly to rozsáhlá území. Každý se bál do podzemí vstoupit. Vedělo se že to tam je ale nikdo ani vchod radši nehledal. Uzemí může být zaminováno nebo zamořeno třeba bromem. Když měli tankisté nástup na buzeraku tak se země propadla . To je asi vše co o tomhle vím. Není to nijak ověřeno. Mám to od otce, který tam sloužil a právě to s těmi tanky zažil (...) celý prostor od jednoho bodu k druhému tvořil "asi" celé podzemní městečko. Bylo tam pry i za druhé světové války velitelství němců. Je to kousek od hranic takže je to celkem možné.

Chosé: Zdravím. Já tam vojákovoal 1997-1998. Dost jsem to tam tehdy prolejlal. Byl jsem dokonce i za kronikářem Holýšova. Říkal že tam do tý továrny dokonce jezdil vlak. Po osvobození si prý ty německý vědátoři co vyvíjeli munici rozebrali amíci a rusáci. Na několika diskuzích o Holýšově jsem četl, že ta továrna je mýtus. (...)

karel Runkas: Sloužil jsem v posádce Holýšov 16 let a zvěsti o podzemí jsem pochopitelně také slyšel. Vycházely z události, kdy se pod tanky na nástupišti propadla zem. Dnes je tam asfaltová plocha, využívaná firmou ICOM jako parkoviště, za vojáků to bylo hřiště. V době války byla na tomto místě jídelna pro vojáky a ostrahu muničky. Podsklepená. Při bombardování továrny na konci války dostal tento objekt zásah, snad jako jediný. Ostatní

dopady šla směrem ke svobodárně a jsou patrné dodnes. Po válce byl kráter zahrnut a protože až do roku 1960 se v objektu nenacházela těžká technika, nic se nedělo.

V době, kdy sloužil v Holýšově, našel několik menších podzemních objektů, ale nic, co by odpovídalo pověstem. (...) Dovolím si tedy na 99 % tvrdit, že podzemní továrna je mýtus. (...) S ohledem na konfiguraci terénu zpochybňuje i vlak zajíždějící do podzemí.

M: Ahoj mam potvrzene zpravy o Holýšovském podzemí. Tak třeba ,že se tam vyráběly střely V1 a V2. Dále pak zcela jistě vím,že se jedná o obrovský komplex téměř podzemní město. Někdy v 80 letech tam zemřelo pár armádních pyrotechniků při pokusu dostat se do toho komplexu. Vím,že většina vchodů byla zasypaná nebo zabetonována,ale stále je pár přístupných. Dokonce jsem mluvil s člověkem ,který za války tento podzemní komplex navštívil.

Karelrun: Podává popis bývalé muniční továrny, zpochybňuje fantastičtější tvrzení.

Anonymní: Jelikož jsem v těchto lesích sloužil skoro dva roky 85-87 a to za panelovými zdmi kam se málo,kdo z vojáků sloužících v Holýšově dostal.Nedá mi abych nenapsal pár postřehů z těchto dob.Podle všeho naše kasárna neprodišně uzavřena se nacházela v prostorách bývalého tábora.Cesty okolo kopek ještě v té době měla každá svou barvu udajně je nosili i vězni jako pásky na rukávech a kdo se spletl měl prostě smůlu.To svědčí o zostřeném či utajovanému režimu.Z opevněných kobek vedly šachty i dvanáct netru do podzemí,kde vše končilo betonovou deskou.Všude pečlivě vyrobené žebříky,většinou dolu vedly 4až6 trubek s označením Krupp závodů a všechny uzeměny s hákovými kříži.Všechn material byl jak nový rez se ho nechytal.Byl jsem vojenský svářeč a tak jsem s pilkou často sháněl material,kdo byl na vojně ví o čem je řeč.Voják se stará a voják má.Na všech stromech v prostoru, které byli letité zarostlé osnaté dráty skoro vejpůl kmene nejednou jsem našel i torza dělostřelecké munice.Nejzajímavější byli parovody,které vedli pod zem a některých se dalo i přikrčený chodit a to byly i 4nad sebou kam vedli to nevím,ale měnil jsem tenkrát šoupě a klidně jsem v tom stál.To,že je něco pod náma o tom jsem nikdy nepochyboval.Chodili jsem si občas přivydělat dolu do Liazu dělat na lisech.Několikrát mi jeden dělník ukazoval cestu kterou by opravdu mohl jet i uzkokolejný vlak,ale kočilo to jako vždy betonem.Ze obě továrny byli propojeny o tom nemusí být řeč.Němci byli puntíčkáři.A to že byla nahoře lanovka to ještě nic neznamená,výborná kamufláž i to že nad továrnou pracovali vězni většinou cizinci,kterí letci bombardovat nechtěli.O nás taky nikdo nevěděl,dělali jsme to podobně.Jen by mě zajímalo co se tam z tankánu nás a spojovatelů stalo. A co se tam dnes děje.

Peto112: *Moj stryko tam bol na vojne niekedy v 80. rokoch. Vravel ze tam nieco bolo a ze sa vojaci alebo niekdo pokusali to preskumat. Islo ich tam 5 alebo 6 a uz sa nevratili tak sa rozhodli vchod zabetonovat. Dalej boli v zakladni ohromne straty vody. Voda sa pustala iba v intervaloch. Nikdo nevedel kade vodovod isiel a kde bol problem. Ale to asi nema nic spolocne s podzemim nieco take velke by malo vlastnu pripojku.*

No mozme sa dalej dohadovat :-D

anonymní: *Ja jsem tam sloužil v dílnách 20 let a když se to v jedních místech propadlo tak tam byly vidět místnosti které byly obložené bílými dlaždicemi, vše se však utuhlalo a zahrnulo štěrkem. Takže tam něco vědeckého muselo být*

[144]

Název:	Tisíce mrtvol na Rolavě
Zdroj:	R67
Doba původu:	2001
Zaznamenanáno:	10. 12. 2011
Příležitost sdělení:	rozhovor o pověstech na Rolavě
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Krušné hory
Lokalita:	Rolava
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	důl
Kráceno:	ne

Obsah:

To není nic, co by asi byla pravda, ale když jsme tam byli tenkrát na tý chatě na Blatenským vrchu (2001/11) tak ten kluk z těch (nesrozumitelné, míněna osádka chaty – ochránáři/přírodovědci) vyprávěl skazku o tom, že tam nahnali asi tisíce lidí do těch podzemních chodeb, celý to zaminovali a prostě to za nima vodpálili a že ještě dneska vchody do těch těch jsou zaminovaný, což je naprostej nesmysl, páč po válce se tam samozřejmě těžilo ještě. Ale že prej by mělo bejt v podzemí ještě tři tisíce mrtvol někde prostě rozsypanejch a to, postřílenejch.

[145]

Název:	Tajné prostory na Posázavském Pacifiku
Zdroj:	R123
Doba původu:	2. pol. 20. stol.
Zaznamenáno:	1. 3. 2012
Příležitost sdělení:	rozhovor o železničním folkloru
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Posázaví
Lokalita:	tunely Posázavského Pacifiku
Původ lokality:	železniční tunel a podzemní továrna
Interpretace v podání:	železniční tunel a podzemní továrna (větší)
Krácceno:	souhrn

Obsah:

V tunelech Posázavského Pacifiku běžela za války výroba letadel. Podzemní továrny v tunelech byly ale větší, než dnes – z tunelů odbočovaly vedlejší štoly a sály, které jsou dnes zabetonované. Jednou se do nich prokopali hledači Štěchovického pokladu a docela se divili.

[146]

Název:	Tajné podzemí na Svitávce
Zdroj:	R124
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	21. 7. 2012
Příležitost sdělení:	rozhovor o okolí Medvědího campu na Svitávce
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	povodí Svitávky
Lokalita:	údolí mezi Svitavou a Velenicemi
Původ lokality:	komplex podzemních lomů, náhonu a podzemní továrny
Interpretace v podání:	totéž, ale rozšířeno o další údajný objekt
Krácceno:	souhrn

Obsah:

Ve svahu někde mezi domem u skály a Pekelnými doly je další podzemní objekt. Byli tam i hledači Štěchovického pokladu, leze se tam ve svahu schovanými poklopy. Je tam ale v nižších patrech plyn, jeden Ukrajinec se jim tam málem udusil.

V podzemním náhonu k zrcadlárně je menší odbočka – dvě chodby svírající ostrý úhel. Na konci je zazděná a vede odtamtud chodba až do domu pod skalou. Poznali to i tak, že jim tamtudy přišla při povodních voda.

Poznámka: Osobně ověřeno, žádná zazdívka či pokračování v chodbě nejsou.

[147]

Název: Hagen si přišel zakouřit

Zdroj: R125

Doba původu: 21. stol.

Zaznamenáno: 21. 8. 2012

Příležitost sdělení: osobní rozhovor

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Český kras

Lokalita: lomy Amerika

Původ lokality: lom

Interpretace v podání: lom

Kráceno: souhrn

Obsah:

Vypravěč s kamarádem šli do Hagenovy štoly, z žertu řekli „Hagene, pojd' na cígo.“ Najednou se vedle nich objevil obláček kouře. Vyděsili se a utekli.

[148]

Název: Zjevení upozorní na vandaly na hradě

Zdroj: R125

Doba původu: 21. stol.

Zaznamenáno: 21. 8. 2012

Příležitost sdělení: osobní rozhovor

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ano

Oblast: Český ráj

Lokalita: Rotštejn
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: souhrn

Obsah:

Jeden z lidí, kteří se starají o hrad Rotštejn (uvedeno konkrétní jméno) se v noci probudil a uviděl, jak se mu před postelí vzpíná černý kůň. Volal, co se děje na hradě, kontrola zjistila, že neznámí vandalové prořezali mříže nad studnou a poškodili zábradlí.

[149]

Název: Silueta hradního pána na Rotštejně
Zdroj: R125
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 21. 8. 2012
Příležitost sdělení: osobní rozhovor
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český ráj
Lokalita: Rotštejn
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: souhrn

Obsah:

Vypravěč před časem viděl černou siluetu nahoře na hradbách, označuje ji za hradního pána.

[150]

Název: Hlas z hradu vyzývá kastelána
Zdroj: R125
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 21. 8. 2012
Příležitost sdělení: osobní rozhovor
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano

Oblast: Český ráj
Lokalita: Rotštejn
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: souhrn

Obsah:

Vypravěč seděl s přáteli dole u Rotštejna u ohně. Najednou se z hradu ozvalo volání, aby šel spát. Přitom bylo zamčeno a nikdo tam nebyl.

[151]

Název: Kroky v hradní pokladně
Zdroj: R125
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 21. 8. 2012
Příležitost sdělení: osobní rozhovor
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Český ráj
Lokalita: Rotštejn
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: souhrn

Obsah:

Vypravěč byl sám v hradní pokladně, najednou za sebou uslyšel kroky. Když se ohlédl, nikdo tam nebyl.

[152]

Název: Přepadení zlou silou na Brdech
Zdroj: R126
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 5. 9. 2012
Příležitost sdělení: osobní rozhovor
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano

Oblast: Brdy
Lokalita: Střední Brdy
Původ lokality: vojenský úkryt
Interpretace v podání: vojenský úkryt
Kráceno: souhrn

Obsah:

Společný kamarád (jmenován – R74) vyprávěl, že přespával ve Vojenských Brdech v nějakém vojenském úkrytu. Najednou v noci ucítil, že tam není sám. Něco přišlo a padlo na něj, zápasil s tím.

Poznámka: R74 děj potvrzuje.

[153]

Název: Přízraky na Starém Berštejně
Zdroj: *Kawi 2012, 18*
Doba původu: 21. stol.
Zaznamenáno: 5. 9. 2012
Příležitost sdělení: článek v tramském časopise
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Kokořínsko
Lokalita: Starý Berštejn
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráceno: výběr z textu

Obsah:

Vypráví se, že v dobách třicetileté války zpustlý hrad poskytl útočiště skupince mnichů skrývajících se zde před řadícími švédskými oddíly. Leč ani opuštěný hrad mnichy neskryl dokonale a když odmítli vojákům prozradit, kde jsou jejich klášterní poklady, našli v rozbořené hradní věži smrt. Jejich bohatství, prý zanechané kdesi na hradě, se pokoušeli později mnozí dobrodruhové hledat, leč bezvýsledně. Jen svým kopáním přispívali k dalšímu rozpadu hradních zdí. Samotní mniši po smrti nenalezli klidu a jejich duše prý dodnes bloudí místy svých posledních chvil na tomto světě. Za noci bývá někdy slyšet jejich tichý táhlý zpěv nesoucí se rozvalinami hradu.

Sám hradní pán vypráví, že tu různí lidé spatřili na zlomek vteřiny šedý přízrak stojící za nimi či že pes jeho známé naprosto odmítal se schovat do věže, jakoby zde tušil něco děsivého, co je lidskému vnímání utajeno. Venku přitom řádila bouřka, že by ani příslovečného psa nevyhnal.

[154]

Název:	Podivné příhody na Starém Berštejně
Zdroj:	W22c
Doba původu:	1992
Zaznamenáno:	5. 9. 2012
Příležitost sdělení:	webové stránky o záhadách
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Kokořínsko
Lokalita:	Starý Berštejn
Původ lokality:	hrad
Interpretace v podání:	hrad
Kráceno:	výběr z textu, souhrn

Obsah:

(1) Když tu současný nájemce spal potřetí, v noci jej probudil zvláštní zpěv, táhlý chorál, smíšeného sboru, beze slov, jen táhlé „ááá“. Tento jev mu profesor Kahuda vysvětloval efektem, při kterém čedičová vyvěřelina plná kovu, na které hrad stojí, může za určitých podmínek fungovat jako magnetofonová páska – zvuk zachycuje a později za jiných okolností reprodukuje.

(2) Jeho přítelkyně tu zahlédla malého vousatého zavalitého chlapa, spíš siluetu. Díval se na ni a pak se otočil a zmizel v rohu místnosti.

(3) Asi za 3 týdny pozdě v noci opět seděli na hradě a na téma podivných událostí spolu hovořili. Když se shodli, že původce podivných jevů s nimi bude chtít navázat spojení, asi za minutu poté se ozvalo trojí zaklepaní na okno. Venku však bylo okno 30 metrů nad okolním terénem.

(4) Když byl na návštěvě redaktor Josef Velek z Mladého světa, v noci kolem jedné hodiny na skalním výběžku kousek od hradu spatřili zelené, jakoby neónové světlo. Jev trval asi 20 minut. V této jasné a lednové noci zde udeřil dokonce blesk!

(5) Kroky po schodech, kde nikdo nebyl.

- (6) Zelenavé kruhové světlo u řetězu.
 (7) Pocity cizí přítomnosti.
 (8) Pes raději trávil noci venku, než aby vešel dovnitř.

Poznámka: Uváděna též starší pověst o povražděných mniších.

[155]

Název:	Strašící nohy v dole v Mníšku
Zdroj:	R50
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	10. 9. 2012
Příležitost sdělení:	rozhovor o pověstech
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	Brdy
Lokalita:	důl Skalka v Mníšku pod Brdy
Původ lokality:	důl
Interpretace v podání:	důl
Kráceno:	souhrn

Obsah:

V dole v Mníšku pod Brdy prý pracoval zaměstnanec, který spouštěl vozy po úpadnici, ale ještě si přivydělával jiným způsobem a přebíhal kvůli tomu mezi důlními patry. Jednou ho přitom ale vozy skříply a přetrhly ho napůl. Od té doby tam straší jeho nohy – spodní půlka těla. Parta, která v dole v Mníšku provozuje skanzen, jejich nápodobu občas někde instaluje coby kanadský žertík.

Poznámka: Dodatečně vyslechnuto rovněž v rámci exkurze v dole od průvodce. Umělé nohy před časem za velkých dešťů odplavaly.

[156]

Název:	Hlasy u Velkého Depotu
Zdroj:	R127
Doba původu:	21. stol.
Zaznamenáno:	2. 12. 2012
Příležitost sdělení:	náhodně odpolechnutý rozhovor o zvláštních zážitcích
Nefolkloristický zdroj:	ano

Vlastní sběr: ano
Oblast: Tábořsko
Lokalita: Velký Depot
Původ lokality: muniční sklad rakouské armády
Interpretace v podání: muniční sklad rakouské armády
Kráčeno: souhrn

Obsah:

Trampové spali na místě vybuchlé prachárny u Velkého Depotu u Týna nad Vltavou. Nevěděli, co tam původně bylo, ale v noci slyšeli hlasy.

[157]

Název: Strašení na Hrádku u Úštěka
Zdroj: *Ronny 2012*
Doba původu: 2012
Zaznamenáno: 15. 2. 2013
Příležitost sdělení: článek v tramském časopise
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Kokořínsko
Lokalita: Hrádek u Úštěka (Helfenburk)
Původ lokality: hrad
Interpretace v podání: hrad
Kráčeno: souhrn

Obsah:

(1) Autor spal jako malý na Hrádku, najednou se obloha na několik vteřin rozzářila jako za dne.

(2) Jednou se vydal na Hrádek, jeho kolie dole pod hradem zaváhala, i když cestu znala. Zjistil, že je tam sám, vzal si tedy klíče a šel spát do věže. Najednou ho probudilo zavrčení kolie, byla zježená. Zaslechl kroky v horní místnosti. Nikoho tam ale nenašel. Později zaslechl kroky znovu, i pes začal vrčet. Zkontroloval opět hrad, vyšel i na nádvoří, ale zase nikoho nenašel. Později ho kroky a psí vrčení vzbudily potřetí. Kroky mu prošly nad hlavou, sešly po schodišti, prošly místností, kde spal, a ztratily se kdesi na hradbách. Zůstala jen slabá vůně.

(3) Vybavila se mu přitom příhoda:

Mělo se to stát právě tady — ve věži. Tenkrát, bylo to uprostřed týdne, měla na Hrádek přijít studentka z Prahy, která si zde chtěla užít klidu a samoty. Klíče od věže si přinesla z hájovny, kam se dávaly do úschovy. A od té doby ji nikdo více neviděl. Až když se v pátek pak večer sjížděli lidé na víkend, začala po ní shánka. Věž byla zamčena a i když prohledali celý hrad s okolím, nikde ji nenašli. Druhý den někdo donesl druhé klíče a otevřel dveře věže. Za nimi ji našli. Měla vytřeštěné oči, nehty na rukou sedřené, jako by se pokoušela prohrabat zdi, a její vlasy byly bílé, jak vlasy stařeny. Kdo jí znal, věděl, že její vlasy byly černé jak havraní křídla. Šaty měla rozervané jako po těžkém zápasu, tělo zkroucené smrtelnou křečí. Klíč od dveří věže ležel vedle ní. Na nic se prý tenkrát nepřišlo, nikdo neodhalil záhadu jejího skonu.

Poznámka: Povídkově laděný text, údajně dle vlastních zážitků. Strašidlo ztotožňuje s bývalým majitelem hradu, pražským arcibiskupem Konrádem z Vechty.

[158]

Název:	Nález kanónů a munice na Ralsku
Zdroj:	<i>Šolc 2003d</i>
Doba původu:	2003
Zaznamenáno:	19. 10. 2014
Příležitost sdělení:	ohrazující se článek v obecním čtvrtletníku
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Ralsko
Lokalita:	obecně
Původ lokality:	vojenský prostor
Interpretace v podání:	vojenský prostor
Kráceno:	souhrn

Obsah:

Na Ralsku byly nalezeny tanky, kanóny a tisíce nábojů s reaktivní náplní.

Poznámka: Odkazuje na údajný text v Českolipských listech z 23. ledna 2003,

[159]

Název:	Léčivé vlastnosti Panenského Týnce
Zdroj:	W43
Doba původu:	2015

Zaznamenáno: 5. 4. 2015
Příležitost sdělení: diskuze ve facebookové skupině
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Poohří
Lokalita: Panenský Týnec
Původ lokality: nedostavěný chrám
Interpretace v podání: neuvedeno
Kráceno: ne

Obsah:

Maruška Jandovská Havránková: *Byli jste tam někdy, dalo vam to neco? Pry to zde ma lecive ucinky a je zde velmi silne pole pozitivni energie...jen mit cas sem jezdit casteji....*

[160]

Název: Bedny ve štole Mořic
Zdroj: W43
Doba původu: 2015
Zaznamenáno: 5. 4. 2015
Příležitost sdělení: diskuze ve facebookové skupině
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Podblanicko
Lokalita: Roudný – štola Mořic
Původ lokality: štola
Interpretace v podání: štola
Kráceno: ne

Obsah:

Štola Mořic Zlatodůl Roudný na Vlašimsku, štola je částečně nepřístupná a prvních 70 m velice nebezpečná, brodíte se zde v bahně a vodě v hloubce cca 1 - 1,5 metru - mohou zde být i propadliny. Po 70 metrech se dostanete do sklaní haly, která je zakončena zásypem, na zdi je poté v němčině uveden nápis a rok. Dle starousedlíků zde v tomto roce operovalo i Gestapo a do štol se naváželi bedny, poté byla část zasypána.

[Záznamy 161 až 169]

[161]

Název: Hagen a břidlice v zádech
Zdroj: W72
Doba původu: 2013
Zaznamenáno: 6. 5. 2015
Příležitost sdělení: diskuze pod článkem o lokalitě
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ne
Oblast: Nízký Jeseník
Lokalita: Jakartovické Šifry
Původ lokality: doly a lomy
Interpretace v podání: doly a lomy
Kráceno: ne

Obsah:

Aki: Pěkný článek a fotky. O tomhle kraji jsem leccos slyšela, ale přiznám se, že jsem se tam nikdy nevydala. Přece jenom to mám trochu z ruky i když v Jeseníkách i v Beskydech jsem byla několikrát. Nový je pro mě i název Šifry. Kamarádi, kteří mi o tomto kraji vyprávěli uváděli název Jakartovice. Kdosi to uváděl jako „břidlicovou Ameriku“. Samozřejmě i s místní obdobou Hageny. Prý tam našli mrtvého (zavražděného?) člověka a v zádech měl zapáchnutý kus břidlice. Je ale možné, že se jednalo o podobné pověsti, které kolují o Americe. I když břidlice může být opravdu ostrá.

Před lety jsem na Ivančeně potkala dva kamarády, kteří na proslulou mohylu přinesli kus břidlice právě z těchto míst. Údajně jí získali s nasazením života - odrazil se jednou nohou a štola za ním se zřítily. No jak to tady čtu, tak to mohla být i pravda.

[162]

Název: Stránská skála – jevy ve štolách potvrzeny
Zdroj: W48
Doba původu: 2002–2008
Zaznamenáno: 25. 5. 2015
Příležitost sdělení: záhadologický web

Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Brno
Lokalita:	Stránská skála
Původ lokality:	podzemní továrna
Interpretace v podání:	podzemní továrna
Kráceno:	souhrn

Obsah:

Popis amatérských badatelských výprav na Stránskou skálu. Jedné z účastnic se dovnitř vůbec nechtělo. Všimi si přelomeného trámu, pomocí virgulí zjistili, že zde nějaká žena spáchala sebevraždu. Psi začali štěkat směrem ke křižovatce ke spadenému trámu, virgulí zjistili, že duch mrtvé je 3–7 metrů od nich. Autor zápisu blýskal fotoaparátem naslepo. Podařilo se zachytit *opakovaně technicky nereálnou a nevysvětlitelnou světlejší stopu - flek v místech možného činu. Následné záběry nám potvrdily, co jsme předpokládali, že ono "cosi" bude ihned vylekáno mnou, mým focením a štěkajícími psy a uteče se to skrýt. Následně nám i virgule potvrdily rychlé přemístění této bytosti - či zbytkové energie, pravděpodobně do úzkých labyrintů zadních přírodních plazivek.*

Při druhé návštěvě oba účastníci cítili silné mražení v zádech, záběry později potvrdily, že jednomu z nich cosi stále bylo v patách. Smrt ženy potvrdila i jedna senzitivní přítelkyně sama od sebe, *prý se tu ta žena v období války chtěla skrýt a pravděpodobně ji zabili...*

Dle shodných výpovědí pánů důchodců se ve štole blízko u tramvajové zastávky před 40 lety na jednom z tehdy dvou umístěných trámů, oběsila žena, proto, že se jí na Stránské skále zabila její dcera. Vlastička Dostálková. Spadla nešťastnou náhodou ze skály dolů do míst, kde se dnes nachází protiatomový kryt, nad nímž vlevo zůstala malá památná deska umístěna ve skále, nad vchodem do štoly vpravo.

(...) Zjistil jsem upřesnění situace. Čtrnáctiletá Anička se zabila pádem ze skály v září roku 1938. Její pomníček, deska, tehdy byla vsazena do skály na její památku, na úrovni okolních vyšších ploch, protože až po začátku války padlo rozhodnutí razit štoly, a to pod úrovní okolí, se zahloubenými nájezdy. Místo, kam tehdy Anička dopadla, tedy již neexistuje, bylo odebráno hloubením nájezdové prostory před štoly. A protiatomový kryt se začal velmi tajně a nenápadně vbudovávat do za války ražených štol až v šedesátých letech... Anička tedy nedopadla ani před kryt, ani před štoly, nic z toho tehdy ještě neexistovalo!

Dopis od čtenáře: *Vážení, se zájmem dnes prohlížím Vaše stránky - díky vřele za ně! Opravdu zajímavé počtení i pokoukání! Rád bych Vám sdělil něco k fotce ze Stránské skály, kde jste proutkařili za přítomnosti psa, který se dle autora oněch fotek a komentářů \\\"splašil.\\\" Jako psychotronik, který se sám specializuje na proutkařinu Vás chci upozornit, že při proutkaření se proutkař energeticky uvolňuje, vysílá svoji energii. Díky tomu (i jinému) je možná detekce. Psi mají vysokou citlivost na příjem veškerých bioenergií, takže ocitnou-li se v bezprostřední blízkosti právě detekujícího proutkaře, začnou se bát, výt, štěkat, někdy mohou být i důsledkem strachu agresivní. (Prostě - cítí \\\"duchy.\\\" Podobně reagují i v přítomnosti umírajících lidí, jimž se též uvolňuje aura.) Každopádně působí na proutkaře krajně rušivě, a mimo jeho napadení můžou způsobit i chyby v detekci následkem dekoncentrace. Takže vřele doporučuji: ŽÁDNÉ PSY K BIODETEKCI NEBRAT!!!*

Autor webu se ohrazuje, že dokáže virgú měřit i za přítomnosti psů a že psi mají širší vnímání.

[163]

Název: Tank v mořském oku u Karlovic

Zdroj: W54

Doba původu: 2002–2015

Zaznamenáno: 9. 6. 2015

Příležitost sdělení: webový článek

Nefolkloristický zdroj: ano

Vlastní sběr: ne

Oblast: Jeseníky

Lokalita: Mořské oko u Karlovic

Původ lokality: lom

Interpretace v podání: lom

Kráceno: výběr z článku

Obsah:

Karlovické jezírko, nazývané Mořské oko, nevzniklo přirozenou cestou. Na konci 19. století zde byl břidlicový lom, který je nyní zatopený vodou. Karlovická břidlice byla velmi kvalitní a vyvážela se na Moravu, do Pruska a Haliče. Kubický metr zdejší břidlice vážil asi 2000 kg a dělníci ho museli z kopce dovézt až na nádraží. Nejtěžší to bylo v zimě ve sněhu. Konec těžbě učinil silný pramen, na který dělníci narazili před druhou světovou

válkou. Lom byl zatopen tisíci kubickými metry vody. V jezírku se nesmí koupat ani jezdit na lodičkách. Mezi lidmi se povídá, že je na dně potopen německý tank. Tato pověst se však nezakládá na pravdě, na dně je pouze torzo osobního automobilu Škoda 1201 sedan, kterou zde někdo dlouhodobě zaparkoval a spousta kmenů stromu.

[164]

Název:	Krkonošské strašidlo
Zdroj:	Votruba 2013, 44
Doba původu:	2012
Zaznamenáno:	16. 6. 2015
Příležitost sdělení:	kniha o současných pověstech
Nefolkloristický zdroj:	ne
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Krkonoše
Lokalita:	neuvedena
Původ lokality:	nelze ověřit
Interpretace v podání:	důl
Kráceno:	souhrn

Obsah:

V Krkonoších dala německá žena při odsunu své dítě do staré šachty a už se pro něj nevrátila. Za pár let začalo v okolí mizet drobné domácí zvířectvo. Dva lidi to šli prozkoumat, ale už se nevrátili. Postupně mizeli další lidé, jen občas byly nalezeny stopy, jako kdyby někdo vlekl něco zakrváceného. Poslední zmizení se odehrálo v roce 1996, psalo se o tom i v novinách.

[165]

Název:	Tajná chodba
Zdroj:	Votruba 2013, 65–66
Doba původu:	2007
Zaznamenáno:	16. 6. 2015
Příležitost sdělení:	kniha o současných pověstech
Nefolkloristický zdroj:	ne
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Praha

Lokalita: Prosek
Původ lokality: podzemní pískovna
Interpretace v podání: tajná chodba, podzemní pískovna
Kráčeno: souhrn

Obsah:

Z Proseka do Staré Boleslavi vede pod křížovou cestou tajná chodba. Je široká na kočár. Něco na tom je, protože jsou tam propady. Z Proseka prý vede také chodba až a hrad, ale to jsou nesmysly. Říká se, že se v Močálce ztratilo dítě. Říká se, že je to jeskyně, ale těžil se tam pískovec.

[166]

Název: Prokletý mrakodrap
Zdroj: *Janeček 2008, 51*
Doba původu: 2008
Zaznamenáno: 16. 6. 2015
Příležitost sdělení: kniha o současných pověstech
Nefolkloristický zdroj: ne
Vlastní sběr: ne
Oblast: Praha
Lokalita: Pankrác
Původ lokality: nedostavěný dům
Interpretace v podání: nedostavěný dům
Kráčeno: souhrn

Obsah:

Nedokončený mrakodrap na Pankráci – stavba začala v pátek 13. a doprovázely ji četné potíže. Architekt zjistil svou chybu v projektu a na místě se oběsil. Při různých nehodách tam zemřela řada dalších lidí, s domem není něco v pořádku.

[167]

Název: Tajná základna
Zdroj: *Janeček 2006, 302*
Doba původu: 2006
Zaznamenáno: 16. 6. 2015
Příležitost sdělení: kniha o současných pověstech

Nefolkloristický zdroj:	ne
Vlastní sběr:	ne
Oblast:	Praha
Lokalita:	Letná
Původ lokality:	park a plocha pro podstavec pomníku
Interpretace v podání:	tajné letiště
Kráceno:	souhrn

Obsah:

Pod Letenskou plání byla tajná letecká základna, kde byly umístěny MiG-29. Místo na přistání zde nebylo.

[168]

Název:	Pověsti o opevnění
Zdroj:	R75
Doba původu:	90. léta 20. stol.
Zaznamenáno:	16. 6. 2015
Příležitost sdělení:	rozhovor o pověstech o opevnění
Nefolkloristický zdroj:	ano
Vlastní sběr:	ano
Oblast:	ČR, Polsko
Lokalita:	pohraniční opevnění, Przemysl
Původ lokality:	pohraniční opevnění
Interpretace v podání:	pohraniční opevnění
Kráceno:	ne

Obsah:

Asi tě zklamou - kromě klasických bludů typu "všechno bylo pospojovaný podzemím" anebo "němci to nemohli prostřelit" z hlavy nevydoluju nic, co by alespoň vzdáleně připomínalo Hagen... Je to divný... Ale pozeptám se kolegů.

Takový ty bludy o neprůstřelnosti a nekonečným podzemí se objevovaly na začátku devadesátých let a obávám se, že jsme je dokonale vymýtili. tak dokonale, že mě nenapadá, kde je sehnat

Pověst o pološileném zapomenutém zajatém Rusovi, který byl objeven ve zničeném fortu tvrze Przemysl při jeho rozebírání někdy ve dvacátých letech je asi časově a lokalitou nepoužitelná, co?

Pak tu je spousta pověstí o tom, kterak komunisté obsadili opevnění a chtěli bránit vstupu Němců a podobný věci už daleko za hranou propagandy

[169]

Název: Energetické víry na Rolavě
Zdroj: R19
Doba původu: 2009
Zaznamenáno: 6. 7. 2009
Příležitost sdělení: náhodný osobní rozhovor na lokalitě
Nefolkloristický zdroj: ano
Vlastní sběr: ano
Oblast: Krušné hory
Lokalita: Rolava
Původ lokality: důl
Interpretace v podání: důl
Kráceno: souhrn

Obsah:

Rozhovor s rodinou na výletě. Objíždějí si taková místa. Byl tu cínový důl, úpravna. Je tu hodně negativní energie. Zbrojní výroba, Němci toho pak kus odstříleli, je to tam pak dole vidět. Energie, geomagnetické víry ze štol.

7.3 Lokality hodnocené při sběru adjektiv

7.3.1 Branov

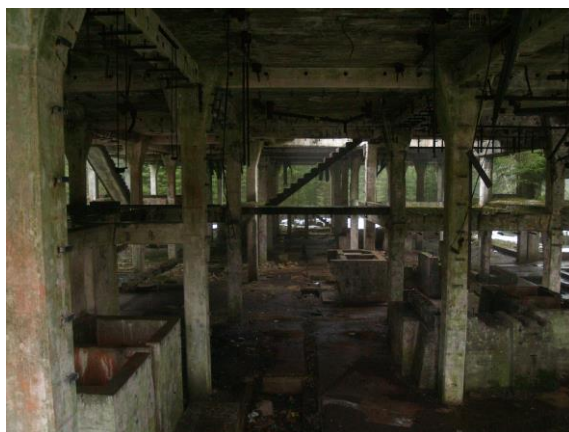

Adjektivum	Počet		
opuštěný	13	zapomenutý	2
rezavý	8	zchátralý	2
nebezpečný	7	zvláštní	2
stísněný	6	dlouhý	2
zavalený	5	temný	2
vlhký	5	vyztužený	1
železný	4	vykutaný	1
studený	3	hluboký	1
uzavřený	3	měděný	1
prázdný	3	klaustrofobický	1
tajemný	3	neprostorný	1
zrezlý	2	zbořený	1
zanedbaný	2	zakázaný	1
červený	2	násilně otevřený	1
teplý	2	prapůvodní-fatální	1
důlní	2	nepoužívaný	1
starý	2	zrezivělý	1
anální	2	organický	1
		nedůvěřivý	1
		zaoblený	1

pěkný	1	otevřený	1
kamenný	1	neprůchozí	1
prostorový	1	zajímavý	1
	1	vrzavý	1
rudý od rudy	1	nezajištěný	1
nestejný	1	oslizlý	1
hezký – ironicky	1	nezabezpečený	1
sešlý	1	kosočtverečný	1
zapuštěný	1	lákavý	1
nepříjemný k delšímu pobytu	1	hroutící se	1
příjemně tajemný	1	nepřístupný	1
řitní	1	křehký	1
zasviněný	1	vzrušující	1
podmočený	1	metrovitý	1
depresivní	1	hnusný	1
poškozený	1	malý	1
špinavý	1	lesní	1
nedobře zabezpečený	1	mrtvý	1
dočervena	1	němý	1
těžký	1	rezavějící	1
neútěšný	1	nepřirozený	1
smrdutý	1	suchý	1
kovový	1	industriální	1
zerzavý	1	nedobytný	1
vytěžený	1	skrytý	1
zdevastovaný	1	tichý	1
skalnatý	1	rozbitý	1
zemitý	1	zašitý	1

7.3.2 Rolava

Adjektivum	Počet		
opuštěný	15	napuštěný	1
tajemný	9	polorozbořený	1
vlhký	5	inspirativní	1
studený	5	hluboký	1
sychravý	4	funkcionalistický	1
mlžný	3	děsivý	1
zarostlý	3	mysteriózní	1
depresivní	3	horrorový	1
zamlžený	3	vodárenský	1
ponurý	2	ospalý	1
tichý	2	uchlastaný	1
chladný	2	rozkradený	1
betonový	2	prostorový	1
mokrý	2	zelený	1
velký – veliký	2	posmrtný	1
zajímavý	2	rozbořený	1
skrytý	2	zamračený	1
nebezpečný	2	labyrintový	1
vysoký	2	nesourodý	1
monstrózní	2	ujetý	1
záhadný	2	schovaný	1
zbytečný	2	průmyslový	1
		nevyužívaný	1

relativně nepoškozený	1	mohutný	1
sbratřený–industriál s přírodou	1	zanedbaný	1
věžovitý	1	rozpadlý	1
nepříznivý	1	divný	1
utajený	1	saturnský	1
escherovský	1	rituální	1
přírodní	1	zchátralý	1
pravidelný	1	strohý	1
nehezky	1	mrtvý	1
indiferentní	1	tmavý	1
fotogenický	1	temný	1
nezřetelný	1	stalkerovský	1
prázdný	1	ozvěnový	1
zarůstající	1	klidný	1
souměrný	1	destruktivní	1
obdivuhodný	1	kulatý	1
dunivý	1	zamotaný	1
lákavý	1	zastřešený	1
nostalgický	1	vhodný	1
odlehlý	1	nepatříčný	1
tvrdý	1	kalný	1
nezvyklý	1	polorozpadlý	1
rozlehlý	1	plesnivý	1
starý	1	hnijící	1
tajuplný	1	začleněný	1
lesní	1		

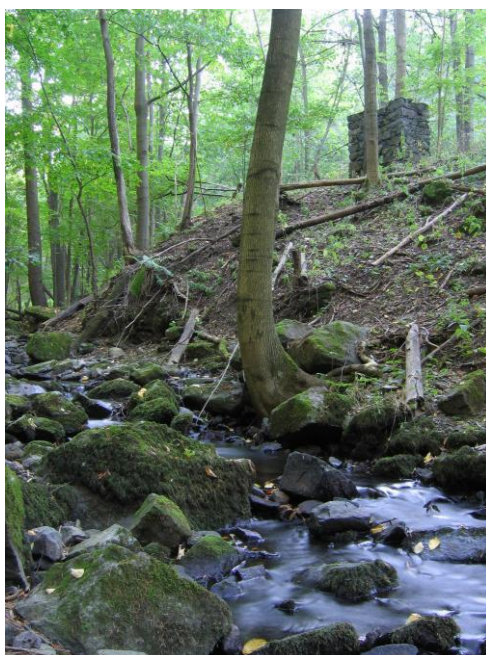
7.3.3 Doupov

Adjektivum	Počet		
rozlehlý	8	prostorový	2
větrný	8	úrodný	2
letní	6	přírodní	1
vzdálený	5	osamocený	1
prázdný	5	neudržovaný	1
otevřený	5	zvlněný	1
opuštěný	4	nadějný	1
horský	4	navršený	1
daleký	4	nedotčený	1
nudný	3	skotský	1
pustý	3	kamenný	1
krásný	3	ušlechtilý	1
zelený	3	čistý	1
volný	3	pěkný	1
travnatý	3	nezajímavý	1
nekonečný	2	pod mrakem	1
širý	2	poškozený lidskou činností	1
umělý	2	neobdělávaný	1
kopcovitý	2	snížený	1
holý	2	výše položený	1
svobodný	2	odlesněný	1
		pozitivní	1

neobydlený	1	přirozený	1
nevyužívaný	1	snadný	1
neosídlený	1	rychlý	1
nezalesněný	1	jarní	1
prosvítaný sluncem	1	ubíjející	1
vrchovatý	1	tajemný	1
motýlí	1	hraniční	1
odlidštěný	1	sudetský	1
k navštívení	1	liduprázdný	1
pohodový	1	typický	1
chráněný	1	strohý	1
viditelný	1	nepřirozený	1
vlhký	1	běžný	1
jasný	1	zdevastovaný	1
příjemný	1	krajinný	1
monotónní	1	zajímavý	1
nijaký	1	dlouhý	1
suchý	1	štěrkovitý	1
klidný	1	široký	1
vonící	1	dobry na pouštění draků	1
odlehlý	1	dobry pro zvířátka	1
nehostinný	1	sympatický	1
vzdušný	1	uklidňující	1
požehnaný	1		

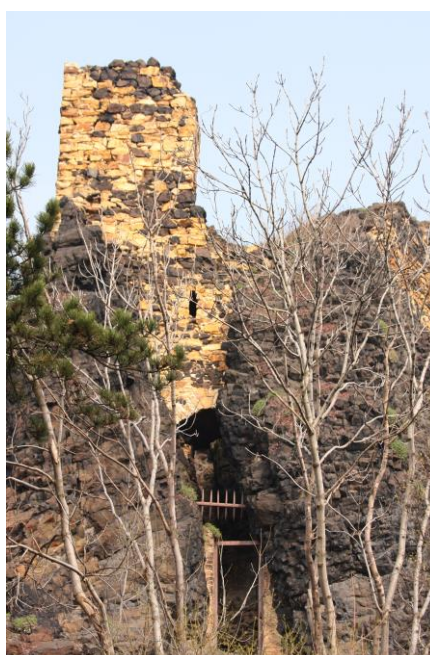
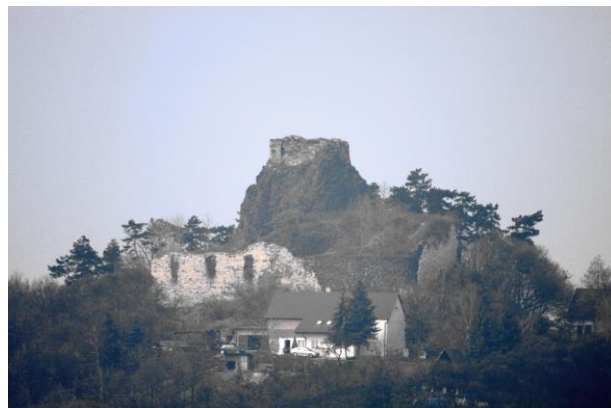
7.3.4 Geigenmühle

Adjektivum	Počet		
zarostlý	10	utajený	1
tajemný	4	spálený	1
mokrý	4	nepřehledný	1
lesní	4	zakrytý	1
vlhký	3	vydaný napospas přírodě	1
opuštěný	3	chátrající	1
starý	3	popadaný	1
zapomenutý	3	olezlý mechem	1
tajuplný	2	zděný	1
rozpadlý	2	kostrbatý	1
zaniklý	2	obludný	1
historický	2	slibný	1
listnatý	2	kultický	1
kamenitý	2	zastaralý	1
pohádkový	2	slaboučký	1
křivolaký	1	divoký	1

pohlčený	1	chladný	1
nedotčený	1	špinavý	1
rozpadající se	1	bezpečný	1
schovaný	1	stinný	1
nasládlý	1	potemnělý	1
hodně starý	1	přívětivý	1
ukrytý	1	jarní	1
těžce přístupný	1	nepříjemný	1
tlející	1	industriální	1
romantický	1	svůdný	1
pramenitý	1	zaneřádný	1
otravný	1	voňavý	1
záhadný	1	nevinný	1
nostalgický	1	kamenný	1
krásný	1	zpuštělý	1
příjemný	1	klidný	1
nudný	1	nebezpečný	1
zadumaný	1	odlehlý	1
živý	1		
skrytý	1		
tichý	1		
hučící	1		
mechový	1		
čarovný	1		
mlýnský	1		
magický	1		

7.3.5 Kamýk

Adjektivum	Počet		
zřícený	4	začarovaný	1
vysoký	4	velkolepý	1
starý	4	zabezpečený proti návštěvníkům	1
malebný	3	slunečný	1
kamenný	3	přesluněný	1
majestátní	3	poslepovaný	1
chátrající	2	obydlený	1
zchátralý	2	zbořený	1
vyvýšený	2	ohlodaný	1
historický	2	nebezpečný	1
dominantní	2	pěkný	1
pyšný	2	prázdný	1
rozpadlý	2	strašidelný	1
záhadný	2	zajímavý	1
klasický	2	vyčnívající	1
středověký	2	ztrouchnivělý	1
pamětní	1	vysoko – se nacházející	1
		rozbořený	1

obranný	1	nízký	1
pochmurný	1	klamný	1
barevný	1	rozbitý	1
tyčící se	1	zpuštělý	1
neudržovaný	1	pustý	1
možná známý – respondentovi	1	původně majestátní	1
tajemný	1	příznivý pro plazy	1
na starých základech	1	erodující	1
čedičový	1	vyhlídkový	1
kontrastní	1	zachatovaný	1
miloučký	1	falický	1
depresivně vysoko položený	1	krásný	1
opevněný	1	osamělý	1
nenavštěvovaný	1	umělý	1
zakletý	1	viditelný	1
solidní	1	přívětivý	1
starodávný	1	rozlehlý	1
hezký	1	zarostlý	1
nedobytný	1	tajuplný	1
vládnoucí	1	sopečný	1
impozantní	1	pohádkový	1
mohutný	1	strážní	1
dobrodružný	1	gotický	1
dominující	1	moravský	1
vzrušující	1	loupežický	1
nepřístupný	1	starověký	1
pomíjivý	1	romantický	1
neústupný	1		

7.3.6 Karlín

Adjektivum	Počet		
vybydlený	7	depresivní	1
opuštěný	5	obydlený	1
zdevastovaný	4	zajímavý pro někoho	1
zničený	4	určený k demolici	1
rozbitý	4	pomočený	1
zapomenutý	4	zřícený	1
špinavý	3	lyrický	1
počmáraný	3	moc pěkný ironicky	1
rozpadlý	3	sentimentální	1
čekající	2	vzbuzující lítost	1
polorozpadlý	2	sešlý	1
starý	2	chátrající	1
zdemolovaný	2	zděný	1
vykradený	2	smutný	1
squaterský	2	částečně používaný	1
výstavný	1	stylově nečistý	1
původně elegantní	1	postříkaný	1
hrůzostrašný	1	skladištní	1
		rozbořený	1

zvláštní	1	oživlý	1
zruinovaný	1	točitý	1
prvorepublikový	1	vzpomínající	1
nevkusný	1	nepořádný	1
pomalovaný	1	ošklivý	1
komunistický	1	marný	1
bolševický	1	zneužitý	1
pavlačový	1	zajímavý	1
zasažený	1	vytlučený	1
ohrožený	1	znečištěný	1
stavebně upravovaný	1	zaneřádný	1
činžovní	1	podzimní	1
feťácký	1	ozdobený	1
vybombardovaný	1	zpuštělý	1
vyrabovaný	1	nevyužitý	1
podléhající	1	plesnivý	1
klidný	1	hnusný	1
otevřený	1	zbytečný	1
vzdušný	1	popsaný	1
bolavý	1	vylidněný	1
nepříjemný	1	odhalený	1
zanedbaný	1	architektonicky zajímavý	1
nevlídný	1	foglarovský	1
přístupný	1	staronový	1
průchozí	1	esteticky přitažlivý	1
zabordelený	1	hustý	1
barvitý	1	klasický	1

7.3.7 Jáchymov

Adjektivum	Počet		
tajemný	4	nesešlý	1
zarostlý	3	dobře přístupný	1
měkký	3	pradávný	1
pohádkový	3	mocný	1
udržovaný	3	moudrý	1
lesní	3	laskavý	1
voňavý	3	pohřební	1
lesnatý	2	pařezovitý	1
klidný	2	terénní	1
krásný	2	pěkný	1
zvlněný	2	vyboulený	1
neudržovaný	2	bázlivý	1
starý	2	český	1
nebezpečný	2	děsivý	1
keltský	2	prohlubňovitý	1
zelený	2	hrůzný	1
divný	2	hluboce lesní	1
uklidňující	2	zákopový	1
		prosvětlený	1

optimistický	1	plodný	1
jakoby jesenický	1	nedodělaný	1
brdský	1	lživý	1
příjemný na chození	1	sametový	1
roztomilý	1	zasněný	1
kouzelný	1	magický	1
kopcovitý	1	osvětlený	1
ukrytý	1	shrbený	1
nenápaditý	1	neprošlapaný	1
zvláštní	1	mimo civilizaci	1
houbařský	1	zapadlý	1
houbový	1	prázdný	1
povlovný	1	temný	1
teplý	1	stromovitý	1
živý	1	přívětivý	1
osamělý	1	rozzářený	1
nepřístupný	1	pokácený	1
klamný	1	vrostlý v přírodě	1
zapomenutý	1	ponurý	1
strašidelný	1	prázdninový	1
tajuplný	1	celkem sympatický	1
působivý	1	travnatý	1
letní	1	umělý	1
prudký	1	příjemný	1
světlý	1	rozlehlý	1
tmavý	1	hranatý	1

7.3.8 Magnezitovce

Adjektivum	Počet		
podzimní	9	jeskyňovitý	1
nebezpečný	7	schovaný	1
opuštěný	6	netypický	1
tajemný	4	zvláště rovný	1
lákavý	3	sypavý	1
důlní	3	nehlídaný	1
kamenný	3	neveselý	1
skalnatý	2	polorozbořený	1
nedůvěryhodný	2	fantaskní	1
vysoký	2	zvláštní	1
jeskynní	2	poutavý	1
těžce přístupný	2	fragmentární	1
strašidelný	2	žlutavý	1
děravý	2	barevný	1
záhadný	2	ostrohranný	1
velký – veliký	1	monumentální	1
kouzelný	1	zasypaný	1
žulový	1	zapadlý	1
mnohoznačný	1	pevný	1
		jako berounský	1

temný	1	výhružný	1
nedostupný	1	vytěžený	1
nestabilní	1	schoulený	1
strmý	1	lidský	1
pomíjivý	1	připomínající ženskou	1
zarostlý	1	obří	1
tajuplný	1	vápencový	1
nehostinný	1	děsivý	1
vzdálený	1	zelenožlutý	1
sychravý	1	dutý	1
antropogenní	1	neschůdný	1
hnědý	1	popravčí	1
ponurý	1	nedobrý	1
skalní	1	temně kultický	1
zajímavý	1	vykopaný	1

7.3.9 Mordové rokle

Adjektivum	Počet		
vojenský	11	komunistický	1
betonový	5	falloutí	1
strohý	3	výhružný	1
válečný	3	rafinovaný	1
chladný	2	rádoby vražedný	1
studenoválečný	2	filmový	1
technický	2	použitý	1
utajený	2	pevný	1
opuštěný	2	dopoužívaný	1
mlžný	2	šedivý	1
rozsáhlý	1	obranný	1
brdský	1	tísňivý	1
nacistický	1	zvláštní	1
rusácký	1	schovávací	1
okupační	1	střežený	1
strategický	1	rozpadající se	1
utajovaný	1	paintballový	1
částečně zanořený	1	ukrytý	1
		maskovaný	1

neuvěřitelný – sarkasticky	1
podzemní	1
zahrabaný	1
schovaný	1
bezpečnostní	1
často navštěvovaný	1
sychravý	1
podivný	1
uzavřený	1
skrytý	1
prázdný	1
mrtvý	1
částečně funkční	1
používaný	1
zchátralý	1
zbytečný	1
stísněný	1
pustý	1
osamělý	1
historický	1
zapomenutý	1
strašidelný	1
divný	1
rušivý	1
neiritující	1
klenutý	1
rušící	1
věčný	1
účelový	1
hluboký	1
dávný	1
odpudivý	1
nezníčitelný	1
nebezpečný	1
děsivý	1
nezajímavý	1
torzovitý	1
ztracený	1
zlý	1
opatrný	1
nevyužitý	1
zachovalý	1
úzký	1
neprostorný	1

7.3.10 Osov

Adjektivum	Počet		
podzimní	8	anglický	1
nudný	2	kultovní	1
zvláštní	2	lákačící	1
opuštěný	2	starobylý	1
zemědělský	2	rovný	1
zapomenutý	2	samoúčelný	1
nostalgický	2	fádní	1
otevřený	2	listnatý	1
úrodný	2	přehledný	1
starý	2	obyčejný	1
plochý	2	malý	1
prázdný	2	plánovitý	1
rozlehlý	2	obranný	1
archeologický	1	osamocený	1
zasmušilý	1	tlející	1
stromový	1	propadlý	1
trávnový	1	barevný	1
vybudovaný	1	uměle navršený	1
překážkový	1	pohádkový	1
		rovinný	1

prapodivný	1	historický	1
obdělávaný	1	zanedbaný	1
pradávný	1	širý	1
ukrytý	1	pracovitý	1
smutný	1	sebejistý	1
zahnědlý	1	polní	1
daleký	1	křivý	1
vzrostlý	1	obrázkový	1
nepatříčný	1	železniční	1
chladný	1	melancholický	1
odlehlý	1	středočeský	1
klidný	1	zasazený	1
sychravý	1	osídlený	1
vyčnívající v krajině	1	užitečný	1
běžný	1	prospěšný	1
nejasný	1	tichý	1
umělý	1	tajemný	1
příjemný	1	dlouhý	1
holý	1	zoraný	1
zarostlý	1	spící	1
voňavý	1	opracovaný	1

7.3.11 Pfaffenhof

Adjektivum	Počet		
opuštěný	9	vysoký	2
zchátralý	4	krásný	2
zdevastovaný	3	majestátní	2
zanedbaný	3	tajuplný	2
prostorný	3	starý	2
strašidelný	2	historický	2
zámecký	2	pěkný	2
panský	2	romantický	2
zdobný	2	nakažený	1
smutný	2	zatlučený	1
neobydlený	2	obnovitelný	1
		hrůzostrašný	1

velký – veliký	1	zarostlý	1
stabilní	1	nebezpečný	1
velkolepý	1	impozantní	1
krásný výhled	1	zničený	1
členitý	1	čekající	1
opravitelný	1	vybydlený	1
nadějný	1	rozbitý	1
zblázněný	1	rozpadlý	1
obyvatelný	1	vzdušný	1
nechtěný	1	skličující	1
německý	1	inspirující	1
anglický	1	vzbuzující otázky	1
ostrohranný	1	nádherný	1
jako Adams's family	1	pevný	1
prvorepublikový	1	věžatý	1
rozkradený	1	cihelný	1
starší	1	poničený	1
pohádkový	1	novogotický	1
zašlý	1	viktoriánský	1
hezký	1	neprodejný	1
zděný	1	skvostný	1
starodávný	1	vznešený	1
bohatý	1	posmrtný	1
dřív luxusní	1	studený	1
lákavý	1	špičatý	1
teplý	1		

7.3.12 Pohádka

Poznámka: Na počátku výzkumu v době přípravy dotazníku jsem, na rozdíl od ostatních lokalit, neměl k dispozici vlastní fotografie Pohádky. Předkládané fotografie proto byly převzaty z následujících zdrojů (zleva odshora): W37, W73, W34a.

Adjektivum	Počet		
opuštěný	10	chátrající	1
zchátralý	5	oprýskaný	1
schovaný	3	neprohledný	1
zarostlý	3	venkovský	1
osamělý	3	bráněný	1
zemědělský	3	zraněný	1
osamocený	2	polomrtvý	1
podzimní	2	vypálený	1
zanedbaný	2	mezilesní	1
klidný	2	slunečný	1
starý	2	obyvatelný	1
polorozpadlý	2	zapadlý	1
rozsáhlý	1	ne-pochmurný	1
vybuchlý	1	komorní	1
hezky situovaný	1	rozbořený	1
neudržovaný	1	memorable	1
opravitelný	1	prostorný	1
		prvorepublikový	1

sedlácký	1	bolavý	1
ubouraný	1	vybydlený	1
poškozený	1	rozpadlý	1
samostatný	1	zapomenutý	1
rodinný	1	vzdálený	1
typický	1	vyrovnaný	1
lašský	1	devastovaný	1
selský	1	sudetský	1
velký – veliký	1	bývalý	1
depresivní	1	strašidelný	1
neveselý	1	schoulený	1
daleký	1	prastarý	1
v hezkým prostředí	1	klasický	1
bortící se	1	nerozebraný	1
zhroucený	1	odpočatý	1
zastřešený	1	opravitelný	1
odlehlý	1	vlhký	1
nostalgický	1	tajemný	1
ztracený v čase	1	neomítnutý	1
krásný	1	překvapující	1
ponechaný osudu	1	beznadějný	1
hezký	1	původně prosperující	1
solidní	1	nevhodně používaný	1
zničený	1	idylický	1

7.3.13 Riese

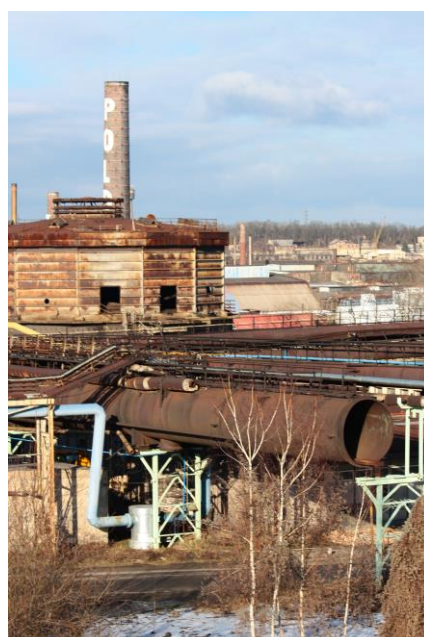

Adjektivum	Počet		
zarostlý	8	nepoužívaný	1
opuštěný	7	sešlý	1
betonový	3	nevyužívaný	1
schovaný	3	romantický	1
vojenský	3	pevný	1
kamenný	2	dneska k ničemu	1
vlhký	2	malý	1
nebezpečný	2	zasypaný	1
maskovaný	2	únikový	1
nacistický	2	podzemní	1
zchátralý	2	zelený	1
plesnivý	2	mechovatý	1
smutný	2	zvláštní	1
utajený	2	loupežický	1
tajuplný	2	ukrytý	1
zapomenutý	2	znešvařující les	1
provokující	1	vyhrabaný	1
zakrysený	1	bojovný	1
mrtvolný	1	skrejvací	1
starobylý	1	pustý	1
rozpadající se	1	nezničitelný	1
neobývaný	1	hranatý	1
		beznadějný	1

těžkopádný	1	nepomíjivý	1
uzavřenější	1	strohý	1
nenápadný	1	hrozivý	1
prázdný	1	tmavý	1
nostalgický	1	neestetický	1
skrytý	1	tajemný	1
starý	1	ztracený	1
lesní	1	zákeřný	1
mohutný	1	tajný	1
nepřístupný	1	zakopaný	1
vybydlený	1	neviditelný	1
zanedbaný	1	spoutaný	1
zbytečný	1	otlučený	1
utopený	1	studený	1
funkční	1	na spadnutí	1

7.3.14 Vojtěšská huť

Adjektivum	Počet		
opuštěný	7	nepoužívaný	1
zdevastovaný	4	určený k demolici	1
rozpadlý	3	rozsáhlý	1
rezavý	3	inspirativní	1
melancholický	2	nádherný	1
nefunkční	2	radioaktivní	1
smutný	2	nevyužívaný	1
pomalovaný	2	deprimující	1
zarostlý	2	zastaralý	1
špinavý	2	znečištěný	1
zanedbaný	2	hodný srovnání se zemí	1
nebezpečný	2	na spadnutí	1
zrezivělý	2	dutý	1
industriální	2	emocionální	1
průmyslový	2	zubatý	1
šeredný	1	vertikální	1
nadějný	1	rozkradený	1
		neobydlený	1

vyrabovaný	1	pomíjivý	1
navštěvovaný	1	vybydlený	1
kříšený	1	zapomenutý	1
polorozbořený	1	marný	1
starobylý	1	zpustlý	1
chmurný	1	děravý	1
posprejovaný	1	impozantní	1
potegovaný	1	dynamický	1
rozpadající se	1	vyčnívající	1
mrazivý	1	zrezlý	1
kontrastní	1	bezútěšný	1
neutěšený	1	zmařený	1
přístupný	1	donebevolající	1
majestátní	1	přísný	1
hrozný	1	nezmapovatelný	1
poničený	1	hnusný	1
zbytečný	1	budovatelský	1
odlehlý	1	technický	1
starý	1	sovětský	1
historický	1	černobylský	1
bývalý	1	postkomunistický	1
mohutný	1	legendový	1
před rozpadnutím	1	apokalyptický	1